

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KAPILI-AYRIK KONUT YERLEŞMELERİ
YAKIN ÇEVRE ETKİLERİNİN ÇEVRESEL STRES BAĞLAMINDA
İRDELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

Asiye AKGÜN GÜLTEKİN

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

HAZİRAN 2012

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KAPILI-AYRIK KONUT YERLEŞMELERİ
YAKIN ÇEVRE ETKİLERİNİN ÇEVRESEL STRES BAĞLAMINDA
İRDELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

**Asiye AKGÜN GÜLTEKİN
(502022007)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Alper ÜNLÜ

HAZİRAN 2012

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün **502022007** numaralı Doktora Öğrencisi **Asiye AKGÜN GÜLTEKİN**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**KAPILI-AYRIK KONUT YERLEŞMELERİ YAKIN ÇEVRE ETKİLERİNİN ÇEVRESEL STRES BAĞLAMINDA İRDELENMESİ**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Alper ÜNLÜ**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Hülya TURGUT**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşe Sema KUBAT
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Handan TÜRKOĞLU
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Hatice KURTULUŞ
İstanbul Üniversitesi

Teslim Tarihi : 02 Mayıs 2012
Savunma Tarihi : 04 Haziran 2012

ÖNSÖZ

Doktora tezimin meydana gelmesi sürecinde destek ve eleştirileriyle katkıda bulunan herkese teşekkür etmek isterim. Bilgi ve deneyimiyle önümü görmemi sağlayan değerli hocam Prof.Dr. Alper Ünlü'ye çok teşekkür ederim. Uzun tez süreci boyunca desteğini hiç esirgemeyen, psikolojik gel-gitlerimi sabırla karşılayan sevgili ailem ve aramıza sonradan katılan kızım Zeynep'e çok teşekkür ederim.

Mayıs 2012

Asiye Akgün Gültekin
(Yüksek Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ	xiii
ÖZET.....	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Tezin Amacı	2
1.2 Tezin Kapsamı ve Yöntemi.....	3
2. KENTSEL MEKANSAL AYRIŞMA İLE İLGİLİ SÖYLEM VE TEORİLER.....	7
2.1 Ekonomi Politik Söylemler.....	7
2.1.1 Esnek birikim ve alt kentleşme	8
2.1.2 Küresel kent söylemi	11
2.1.3 Tüketim kültürü söylemi.....	16
2.1.4 Sembolik sermaye söylemi.....	17
2.1.5 Korku ekolojisi söylemi.....	19
2.1.6 Sosyal dışlama ve 'öteki' söylemi	23
2.2 Sosyo-Mekansal Davranış Teorileri.....	26
2.2.1 Savunma merkezli alansallık teorileri	26
2.2.2 Kentsel asimilasyon teorisi	30
2.2.3 Çevresel stres teorisi.....	33
2.3 Bölüm Sonucu.....	36
3. KENTSEL VE MEKANSAL AYRIŞMA GÖRÜNÜMÜ OLARAK KAPILI-AYRIK KONUT YERLEŞMELERİ.....	39
3.1 Kapılı Topluluk Yerleşimi Kavramı ve Tarihçesi.....	40
3.2 Dünyada Kapılı Topluluk Yerleşimi Gelişim Süreç ve Koşulları	43
3.2.1 Kapılı topluluk yerleşim tipolojileri.....	50
3.3 Türkiye'de Kentsel Alanda Mekansal Ayrışma Süreci Bağlamında Kapılı Topluluk Yerleşimi.....	54
3.3.1 İstanbul'da kapılı konut yerleşimi.....	64
3.4 Bölüm Sonucu.....	69
4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	73
4.1 Kavramsal Çerçeve Üzerine Teorik Tartışma	74
4.2 Kavramsal Çerçevenin Metodolojisi.....	78
4.3 Çevresel Stres Parametrelerinin Belirlenmesi	82
4.4 Bölüm Sonucu.....	86
5. ALAN ÇALIŞMASI	89
5.1 Araştırmanın Kapsam ve İçeriği	89
5.1.1 Alan seçim kriterleri ve ölçeği	90
5.2 Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi	97
5.2.1 Alanların sosyo-ekonomik analiz verileri.....	97
5.2.2 Sentaktik analiz sonuçları.....	98
5.2.3 Semantik analiz sonuçları	104

5.2.3.1 Yerleşim çevresinde yaşayan deneklerle ilgili sosyo-demografik bulgular	105
5.2.3.2 Kapılı yerleşimin dışarıdan algısı ile ilgili bulgular.....	109
5.2.3.3 Yerleşmedeki sosyal dayanışma ve komşuluk ilişkilerinin algısı ile ilgili bulgular	126
5.2.3.4 Kapılı yerleşimin çevresel etkisinin dışarıdan algısı ile ilgili bulgular	137
5.2.3.5 Kapılı yerleşimin dışında yaşayan deneklerin yer aidiyeti ile ilgili bulgular	143
5.3 Görüşme Sonucu Elde Edilen İstatistiksel Bağlılıkların Değerlendirilmesi....	151
5.3.1. Kapılı yerleşimin algısına yönelik ki-kare bağlilıklarının değerlendirilmesi	151
5.3.2. Yerleşmedeki sosyal dayanışma ve komşuluk ilişkilerinin algısına yönelik ki-kare bağlilıklarının değerlendirilmesi	157
5.3.3. Kapılı yerleşimin çevresel etkisinin algısına yönelik ki-kare bağlilıklarının değerlendirilmesi	159
5.3.4. Kapılı yerleşimin dışında yaşayan deneklerin yere aidiyetlerine yönelik ki-kare bağlilıklarının değerlendirilmesi	161
5.3.5. Bağlilıkların değerlendirilmesi.....	163
5.4. Bölüm Sonucu	167
6. SONUÇLAR.....	171
KAYNAKLAR	179
EKLER.....	187
ÖZGEÇMİŞ	191

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 5.1 : Altunizade Bölgesindeki Çizgi Analizi Sonuçları.....	100
Çizelge 5.2 : Tarabya Bölgesindeki Çizgi Analizi Sonuçları.....	101
Çizelge 5.3 : Ardıçlı Bölgesindeki Çizgi Analizi Sonuçları.....	103
Çizelge 5.4 : Bölgelerin çizgi analizi ile elde edilen komşuluk değerleri.....	103
Çizelge 5.5 : Deneklerin yerleşmelere göre dağılımı.....	105
Çizelge 5.6 : Deneklerin cinsiyet dağılımı.....	105
Çizelge 5.7 : Deneklerin yaş grupları dağılımı.....	106
Çizelge 5.8 : Deneklerin eğitim düzeyi dağılımı.....	106
Çizelge 5.9 : Deneklerin mesleklere göre dağılımı.....	107
Çizelge 5.10 : Deneklerin gelir durumuna göre dağılımı.....	108
Çizelge 5.11 : Deneklerin ikamet sürelerine göre dağılımı.....	108
Çizelge 5.12 : Bölgelerdeki deneklerin kapılı topluluk imajı(ortalama dağılımlar)..	109
Çizelge 5.13 : Kapılı yerleşimin varlığından Altunizade'de duyulan memnuniyet..	111
Çizelge 5.14 : Kapılı yerleşimin varlığından Tarabya'da duyulan memnuniyet.....	112
Çizelge 5.15 : Kapılı yerleşimin varlığından Ardıçlı'da duyulan memnuniyet.....	112
Çizelge 5.16 : Kapılı yerleşimin varlığından duyulan memnuniyetlerin karşılaştırması.....	113
Çizelge 5.17 : Altunizade'de kapılı yerleşme duvarlarından duyulan memnuniyet.	113
Çizelge 5.18 : Tarabya'da kapılı yerleşme duvarlarından duyulan memnuniyet...	114
Çizelge 5.19 : Ardıçlı'da kapılı yerleşme duvarlarından duyulan memnuniyet.....	114
Çizelge 5.20 : Duvar memnuniyetinin bölgelere göre karşılaştırılması.....	115
Çizelge 5.21 : Altunizade'de kapılı yerleşmeye erişim ile ilgili istek.....	115
Çizelge 5.22 : Tarabya'da kapılı yerleşmeye erişim ile ilgili istek.....	116
Çizelge 5.23 : Ardıçlı'da kapılı yerleşmeye erişim ile ilgili istek.....	116
Çizelge 5.24 : Kapılı yerleşmeye erişim ile ilgili isteklerin bölgelere göre karşılaştırması.....	116
Çizelge 5.25 : Altunizade'de kapılı yerleşme yerine duvarsız bir yerleşme tercihi.	117
Çizelge 5.26 : Tarabya'da kapılı yerleşme yerine duvarsız bir yerleşme tercihi....	117
Çizelge 5.27 : Ardıçlı'da kapılı yerleşme yerine duvarsız bir yerleşme tercihi.	118
Çizelge 5.28 : Bölgelere göre kapılı yerleşme yerine duvarsız bir yerleşme tercihi.	118
Çizelge 5.29 : Altunizade'de duvarın sebebi.....	119
Çizelge 5.30 : Tarabya'da duvarın sebebi.....	119
Çizelge 5.31 : Ardıçlı'da duvarın sebebi.....	120
Çizelge 5.32 : Bölgelerde duvarın mahremiyet amaçlı algısı.....	120
Çizelge 5.33 : Bölgelerde duvarın güvenlik amaçlı algısı.....	121
Çizelge 5.34 : Altunizade'de kapılı yerleşimi merak etme durumu.....	121
Çizelge 5.35 : Tarabya'da kapılı yerleşimi merak etme durumu.....	121
Çizelge 5.36 : Ardıçlı'da kapılı yerleşimi merak etme durumu.....	122
Çizelge 5.37 : Bölgelerde kapılı yerleşimi merak etme durumunun karşılaştırması.....	122
Çizelge 5.38 : Altunizade kapılı yerleşimindeki evlerin beğenisi.....	123
Çizelge 5.39 : Tarabya kapılı yerleşimindeki evlerin beğenisi.....	123
Çizelge 5.40 : Ardıçlı kapılı yerleşimindeki evlerin beğenisi.....	123
Çizelge 5.41 : Bölgelere göre kapılı yerleşim evlerinin beğenisi.....	124

Çizelge 5.42 :	Altunizade’de duvarın yanında duyulan rahatsızlık.....	124
Çizelge 5.43 :	Tarabya’da duvarın yanında duyulan rahatsızlık.....	125
Çizelge 5.44 :	Ardıçlı’da duvarın yanında duyulan rahatsızlık.....	125
Çizelge 5.45 :	Bölgelerde duvarın yanında duyulan rahatsızlık.....	126
Çizelge 5.46 :	Altunizade’deki deneklerin kapılı yerleşimdekiler ile görüşme sıklığı.	127
Çizelge 5.47 :	Tarabya’daki deneklerin kapılı yerleşimdekiler ile görüşme sıklığı.	127
Çizelge 5.48 :	Ardıçlı’daki deneklerin kapılı yerleşimdekiler ile görüşme sıklığı....	128
Çizelge 5.49 :	Bölgelerdeki deneklerin kapılı yerleşimdekiler ile görüşme sıklığı..	128
Çizelge 5.50 :	Altunizade’de kapılı yerleşim sakinlerinin yere bağlı olup olmadığı.....	129
Çizelge 5.51 :	Tarabya’da kapılı yerleşim sakinlerinin yere bağlı olup olmadığı...	129
Çizelge 5.52 :	Ardıçlı’da kapılı yerleşim sakinlerinin yere bağlı olup olmadığı.....	130
Çizelge 5.53 :	Bölgelerdeki kapılı yerleşim sakinlerinin yere bağımlılıklarının algılanması.	130
Çizelge 5.54 :	Altunizade’de kapılı yerleşimde yaşayanlarla benzerlik algısı.....	131
Çizelge 5.55 :	Tarabya’da kapılı yerleşimde yaşayanlarla benzerlik algısı.....	131
Çizelge 5.56 :	Ardıçlı’da kapılı yerleşimde yaşayanlarla benzerlik algısı.....	131
Çizelge 5.57 :	Bölgelerde kapılı yerleşimde yaşayanlarla benzerlik algısı.....	132
Çizelge 5.58 :	Altunizade’de kapılı yerleşim yaşantısının ayrıcalık algısı.....	132
Çizelge 5.59 :	Tarabya’da kapılı yerleşim yaşantısının ayrıcalık algısı.....	133
Çizelge 5.60 :	Ardıçlı’da kapılı yerleşim yaşantısının ayrıcalık algısı.....	133
Çizelge 5.61 :	Bölgelerde kapılı yerleşim yaşantısının ayrıcalık algısı.....	133
Çizelge 5.62 :	Altunizade’de kapılı yerleşim içindeki ve dışındaki komşuluk ilişkilerinin karşılaştırılması.	134
Çizelge 5.63 :	Tarabya’da kapılı yerleşim içindeki ve dışındaki komşuluk ilişkilerinin karşılaştırılması.....	134
Çizelge 5.64 :	Ardıçlı’da kapılı yerleşim içindeki ve dışındaki komşuluk ilişkilerinin karşılaştırılması.....	135
Çizelge 5.65 :	Bölgelerde kapılı yerleşim içindeki ve dışındaki komşuluk ilişkilerinin karşılaştırılması.....	135
Çizelge 5.66 :	Altunizade’de kapılı yerleşimdekiler ile sosyal paylaşım isteği.....	136
Çizelge 5.67 :	Tarabya’da kapılı yerleşimdekiler ile sosyal paylaşım isteği.....	136
Çizelge 5.68 :	Ardıçlı’da kapılı yerleşimdekiler ile sosyal paylaşım isteği.....	136
Çizelge 5.69 :	Bölgelerde kapılı yerleşimdekiler ile sosyal paylaşım isteği.....	137
Çizelge 5.70 :	Altunizade’de kapılı yerleşimin ekonomik etkisine yönelik algı.....	137
Çizelge 5.71 :	Tarabya’da kapılı yerleşimin ekonomik etkisine yönelik algı.....	138
Çizelge 5.72 :	Ardıçlı’da kapılı yerleşimin ekonomik etkisine yönelik algı.....	138
Çizelge 5.73 :	Bölgelerde kapılı yerleşimin ekonomik etkisine yönelik algı.....	139
Çizelge 5.74 :	Altunizade’de kapılı yerleşimin iş bulmada etkisine yönelik algı.....	140
Çizelge 5.75 :	Tarabya’da kapılı yerleşimin iş bulmada etkisine yönelik algı.....	140
Çizelge 5.76 :	Ardıçlı’da kapılı yerleşimin iş bulmada etkisine yönelik algı.....	141
Çizelge 5.77 :	Bölgelerde kapılı yerleşimin iş bulmada etkisine yönelik algı.....	141
Çizelge 5.78 :	Altunizade’de kapılı yerleşimin çevresindeki binaların görünümüne etkisinin algısı.	142
Çizelge 5.79 :	Tarabya’da kapılı yerleşimin çevresindeki binaların görünümüne etkisinin algısı.	142
Çizelge 5.80 :	Ardıçlı’da kapılı yerleşimin çevresindeki binaların görünümüne etkisinin algısı.	143
Çizelge 5.81 :	Bölgelerde kapılı yerleşimin çevresindeki binaların görünümüne etkisinin algısı.	143
Çizelge 5.82 :	Altunizade’de yaşanan semtten memnuniyet.....	144
Çizelge 5.83 :	Tarabya’da yaşanan semtten memnuniyet.....	144
Çizelge 5.84 :	Ardıçlı’da yaşanan semtten memnuniyet.....	145
Çizelge 5.85 :	Bölgelerde yaşanan semtten memnuniyet.....	145

Çizelge 5.86 : Altunizade'de yere aidiyet.....	146
Çizelge 5.87 : Tarabya'da yere aidiyet.....	146
Çizelge 5.88 : Ardıçlı'da yere aidiyet.....	146
Çizelge 5.89 : Bölgelerde yere aidiyet.....	147
Çizelge 5.90 : Altunizade'de taşınma isteği.....	147
Çizelge 5.91 : Tarabya'da taşınma isteği.....	148
Çizelge 5.92 : Ardıçlı'da taşınma isteği.....	148
Çizelge 5.93 : Bölgelerde taşınma isteği.....	149
Çizelge 5.94 : Altunizade'de kapılı yerleşimde yaşama isteği.....	149
Çizelge 5.95 : Tarabya'da kapılı yerleşimde yaşama isteği.....	150
Çizelge 5.96 : Ardıçlı'da kapılı yerleşimde yaşama isteği.....	150
Çizelge 5.97 : Örneklem alanlarda kapılı yerleşimde yaşama isteği.....	150
Çizelge 5.98 : Yer ve Kapılı yerleşim dış görünüş algısı ilişkisi.....	152
Çizelge 5.99 : Yer ve Kapılı yerleşimin varlığından duyulan memnuniyet ilişkisi...	152
Çizelge 5.100 : Yer ve kapılı yerleşimin duvarından duyulan memnuniyet ilişkisi.	153
Çizelge 5.101 : Yer ve Kapılı yerleşime rahatça girip çıkabilme isteği ilişkisi.....	153
Çizelge 5.102 : Yer ve Kapılı olmayan bir yerleşim alanı tercihi ilişkisi.....	154
Çizelge 5.103 : Yer ve Kapılı yerleşimin duvarının mahremiyet amaçlı algısı ilişkisi.....	154
Çizelge 5.104 : Yer ve Kapılı yerleşimin duvarının güvenlik amaçlı algısı ilişkisi...	155
Çizelge 5.105 : Yer ve Kapılı yerleşimdeki yaşamı merak durumu ilişkisi.....	155
Çizelge 5.106 : Yer ve Kapılı yerleşimdeki evleri beğeni durumu ilişkisi.....	156
Çizelge 5.107 : Yer ve Kapılı yerleşimin duvarından duyulan rahatsızlık durumu ilişkisi.....	156
Çizelge 5.108 : Yer ve Kapılı yerleşimdekilerle görüşme durumu ilişkisi.....	157
Çizelge 5.109 : Yer ve Kapılı yerleşimdekilerin yere aidiyeti algısı ilişkisi.....	157
Çizelge 5.110 : Yer ve Kapılı yerleşimdekilerden farklılık algısı ilişkisi.....	158
Çizelge 5.111 : Yer ve Kapılı yerleşim yaşamının ayrıcalık olarak algısı ilişkisi....	158
Çizelge 5.112 : Yer ve Kapılı yerleşim içinde ve dışında komşuluk durumu ilişkisi.....	159
Çizelge 5.113 : Yer ve Kapılı yerleşimdekilerle ortak çalışma isteği ilişkisi.	159
Çizelge 5.114 : Yer ve Kapılı yerleşimin çevresindeki ticarete etkisinin algısı ilişkisi.....	160
Çizelge 5.115 : Yer ve Kapılı yerleşimin çevresinde iş bulmada etkisinin algısı ilişkisi.....	160
Çizelge 5.116 : Yer ve Kapılı yerleşimin çevresindeki binaların görünümüne etkisinin algısı ilişkisi.	161
Çizelge 5.117 : Yer ve yerden memnuniyet durumu ilişkisi.....	161
Çizelge 5.118 : Yer ve kişisel aidiyet ilişkisi.....	162
Çizelge 5.119 : Yer ve taşınma isteği ilişkisi.....	162
Çizelge 5.120 : Yer ve kapılı yerleşimde yaşama isteği ilişkisi.....	162

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: Korku Ekolojisi	20
Şekil 2.2: Rapoport'un üç elemanlı çevresel stres modeli.....	34
Şekil 3.1: Kentsel Sistemin Konumsal Bileşenleri	40
Şekil 3.2: Buenos Aires Metropolitan Alanında kapılı yerleşmeler.	45
Şekil 3.3: Lizbon Metropolitan Alanında kapılı yerleşmeler.....	46
Şekil 3.4: Johannesburg kapılı yerleşmelerinden bir örnek.....	47
Şekil 3.5: Beijing'te yabancı kapılı yerleşme örneği.....	48
Şekil 3.6: Saraçoğlu Memur Evleri, Ankara.	56
Şekil 3.7: Sarıyer sırtlarındaki kaçak villalar.	59
Şekil 3.8: İstanbul'da Mekansal Ayrışma.	60
Şekil 3.9: Kiptaş Projelerinin İstanbul'da Mekansal Dağılımı.	61
Şekil 3.10: Toki Projelerinin İstanbul'da Mekansal Dağılımı.	62
Şekil 3.11: İstanbul'un 1946-1982 arası kentsel büyümesi.....	65
Şekil 3.12: Altunizade Kuru Evleri, Ulus Nova Platin Konutları.	67
Şekil 3.13: Dünyada ve Türkiye'de mekansal dönüşümleri etkileyen olaylar	72
Şekil 4.1: La Zona filminden bir kare.	73
Şekil 4.2: Mekansal pratiğin toplumsal pratik ile ilişkisini gösteren matris.	75
Şekil 4.3: Araştırmanın iki boyutlu düzlemi.	79
Şekil 4.4: Kapılı yerleşim-yakın çevre yerleşimi fiziksel ilişkileri grafik ifadesi.	81
Şekil 4.5: Etki-tepki davranış süreci.....	82
Şekil 4.6: Araştırmanın kavramsal stres çerçevesi	85
Şekil 5.1: İstanbul'un ulaşım sistemi bütünleşme haritası	91
Şekil 5.2: Altunizade Mesa Kapılı Yerleşmesi ve Yerleşmenin Kent Dokusu İçinde Şematik Gösterilişi.....	93
Şekil 5.3: Tarabya İntes Park Kapılı Yerleşmesi ve Yerleşmenin Kent Dokusu İçinde Şematik Gösterilişi.....	94
Şekil 5.4: Bahçeşehir Eston Ardıçlı Göl Evleri Kapılı Yerleşmesi ve Yerleşmenin Kent Dokusu İçinde Şematik Gösterilişi	96
Şekil 5.5: Komşuluk sosyo-ekonomik sınıf dağılımı haritası.	98
Şekil 5.6: Altunizade Bölgesinde Çizgi Analizi Uygulaması.	99
Şekil 5.7: Tarabya Bölgesinde Çizgi Analizi Uygulaması.....	101
Şekil 5.8: Ardıçlı Bölgesinde Çizgi Analizi Uygulaması.....	102
Şekil 5.9: Bölgelerin ağırlıklı ortalamalarına göre kapılı yerleşimin fiziksel algısı. .	110
Şekil 5.10: Araştırmanın stres parametreleri ve kentsel konum istatistik ilişkisi	164
Şekil 5.11: Kentsel konum ile kapılı yerleşimin dış görünüş algısı bağıntıları	165
Şekil 5.12: Kentsel konum ile sosyal ilişki ve komşuluk ilişkileri bağıntıları.	166
Şekil 5.13: Kentsel konum ile kapılı yerleşimin çevresel etki algısı bağıntıları.	166
Şekil 5.14: Kentsel konum ile yer aidiyeti bağıntıları.....	167

KAPILI-AYRIK KONUT YERLEŞMELERİ YAKIN ÇEVRE ETKİLERİNİN ÇEVRESEL STRES BAĞLAMINDA İRDELENMESİ

ÖZET

Bir kentsel ayrışma formu olarak kapılı yerleşmeler makro-ekonomik, politik ve sosyal yapılanma içinde kapitalizm, post-Fordizm, esnek birikim, küreselleşme ve tüketim kültürü gibi çeşitli kavramsallar altında tartışılmaktadır.

Kentsel fenomen olan kapılı konut yerleşmelerinin en belirgin özelliği, duvarların yerleşme ve komşuluk içinde fiziksel bir bariyer olarak bölünmeye neden olmasıdır. Bariyerler, kapılı yerleşimin dışındakiler ile ilişkiyi ortadan kaldırmanın yanı sıra geçirgenlik ve bağlantıyı engellemektedir. Homojenleştirilmiş sterilize edilmiş bir grubun aşırı güvenlik tedbirleri altında korunması, sosyal sınıf ve ötekileştirme ile ilişkilendirilerek eleştirilmektedir. Modern toplumun yaratılan korku imajının pazarlama tekniklerinde kullanılması ile güvenli bir sığınak resmi çizilen kapılı yerleşmelerde özelleştirilen kamusal alanlar; yol, park, donatılar ile kamusalın işgali söz konusu olmaktadır. En önemli ve temel eleştiri ise bu mekansal parçalanma görüntüsü olan ayrışan yerleşmelerin, mekanın kapital tarafından yönlendirmesi ile ortaya çıkan araçsallar olmasıdır.

Kentsel mekansal ayrışmanın mekansal organizasyonlarından biri olarak karşımıza çıkan kapılı topluluk yerleşmeleri, esnek birikim sürecinin günümüz formudur. Ekonomi politiğin mekansal altyapısal dönüşümü bağlamındaki söylemler çerçevesinde kapılı yerleşmeler ele alınmıştır. Küresel kent, tüketim kültürü, sembolik sermaye, korku ekolojisi ve ötekileştirme söylemleri ile değerlendirilen kapılı yerleşmelerin, sosyo-mekansal davranış teorileri ile sosyal, kültürel, algısal süreçteki ilişkileri mekan pratiğini etkilemektedir. Bu çalışmada insan-çevre etkileşiminde ortaya çıkan davranışların basit etki-tepki sürecinin bir sonucu olarak, kapılı yerleşmelerin çevresine olan etkilerine karşılık gelişen tepkiler tartışılmaktadır.

Dünyanın her yerinde görülmekte olan kapılı topluluk yerleşmeleri, bulunduğu coğrafya ve kültüre göre farklı tipolojilerde olabilmektedir. Ancak bu durum, kapılı yerleşme mantığındaki esas olan, ayrıştırma ve ötekileştirme ve bunlara bağlı olarak kümelenmenin doğasını etkilememektedir. Bir ürün olarak gücün temsili haline gelen mekan, paranoya kültürü ve yeni yaşam tarzı pazarlaması ile kale görünümüyle kentsel parçalanmayı tetiklemektedir. Kapılı yerleşmeler post-modern bir kentsel mekan organizasyonu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de İstanbul kenti özelinde ele alınan kapılı topluluk yerleşmelerinin 1980’lerden itibaren neoliberal yapılanmanın bir parçası olarak ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Kapılı yerleşmeler, ülkenin ve küreselleşmeye eklenmeye çalışan kentin sosyo-ekonomik ve politik koşullarında yeni konut üretim arzı olarak üretilmiştir. Kapılı yerleşmelerin görüldüğü dünyanın diğer metropollerinden farklı olarak İstanbul’da ciddi bir güvenlik sorunu bulunmazken, yeni bir yaşam tarzı olarak sunulan kapılı yerleşmelerin gelişiminde aktörlerin önemli olduğu görülmektedir.

Çalışmada esas olarak, kapılı yerleşmeler ve çevresi arasında bir gerilim olduğu iddia edilmektedir. Gerilimin ölçülebilmesi için bir kavramsal çerçeve çizilmiştir. Araştırmanın kavramsal çerçevesi, kapılı topluluk yerleşiminin bir çevresel stres unsuru olarak sentaktik ve semantik boyuttaki ilişkisini ortaya koymaya yöneliktir.

Farklı sosyo-ekonomik özellikteki kentsel alandaki konumunun sentaktik özellikleri belirlenen üç yerleşim yerinde, ötekileştirmenin algısına ve çevresel strese bakılmıştır. Kentsel sentaktik özelliklerine göre, kentsel yerleşim alanı ile bütünleşen kapılı yerleşim çevresindeki stres algısı ile bütünleşmeyen çevredeki stres algısı farklılık göstermektedir.

İnsan-çevre etkileşiminde, yapılı çevrenin bir stres unsuru haline geldiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda araştırmada ele alınan kapılı topluluk yerleşmeleri, kentsel bütünlük içinde getirdiği ayrışma ve ötekileştirme kavramları ile stres yapıcı bir özelliktedir. Homojenleştirilen ve dışarı ile bağlantısı sosyal ve fiziksel olarak koparılan bir yerleşmenin, çevresinde nasıl algılara yol açacağı ve bu algıların ne tür davranışlara dönüşeceği-dönüştüğü merak edilmektedir. Bunu anlamak üzere araştırmada, kapılı topluluk yerleşmeleri çevresel stres bağlamında irdelenmiştir. Kapılı yerleşmelerin stres oluşturabilecek özellikleri belirlenerek bir görüşme formu düzenlenmiştir. Seçilen örneklem alanlardaki deneklere görüşme soruları sorularak, kapılı yerleşim ile ilgili stres düzeyleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

Kentsel konum ile stres algısı ve gerilim arasında orantılı bir ilişki olduğu, çalışmada alan çalışması ile desteklenmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, belirlenen stres parametrelerinde yerleşimin sentaktik değerlerine göre stres algısı artmakta veya azalmaktadır. Bu durum gerilim oluşturma potansiyeline sahiptir. Gerilim durumu, henüz davranışsal olarak ortaya çıkmamaktadır. Sayısı her gün katlanarak artan kapılı yerleşmelerin, kent sakinlerini yersizleştirmeye götürecek boyutlara ulaşmadan bir problem olarak ele alınması gerekmektedir.

Kentsel mekansal farklılaşma ve ayrışma olarak kapılı yerleşmeler, sosyal ve mekansal izolasyonu getirmektedir. İzolasyonun gönüllü ve gönülsüz olarak iki şekilde olmaktadır. Gönüllü izolasyonu üreten taraf, kendini diğerlerinden korumak için sıkı güvenlik tedbirleri altında duvarların arkasında yaşamaktadır. Bu gönüllü olma ve olmama durumu başlı başına gerilimli bir durumdur. Gerilimin temelinde ise gelir eşitsizliği yatmaktadır.

ANALYSE OF THE ENVIRONMENTAL EFFECTS OF GATED COMMUNITIES ON THE NEIGHBORHOOD IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL STRESS

SUMMARY

In this thesis, as one of urban segregation form gated community has been discussed under various conceptualizations such as capitalism, post-Fordism, flexible accumulation, globalization, symbolic capital and consumption culture through macroeconomic, political and social restructuring.

One of the distinct characteristics of urban phenomenon of gated residential community walls as a physical barriers cause division within communities and neighborhoods. The barriers prevent permeability and connectivity besides eliminates the interaction with non-residents. A Group that is homogenized and sterilized under the protection of extreme security measures is criticized in relation with social class and othering. Within the use of modern society in the marketing techniques of created fear image, public spaces, parks, roads are invaded by drawing a picture as if gated communities are safe embarkment. Housing within the concept of consumer culture, has become an object of consumption. Housing, just beyond the shelter function is gaining value as a symbol of status. The most important and fundamental criticism is to the tools of the distinctive image of the settlements, the spatial fragmentation of space by capital emerged.

Gated community as the one of the organization of urban spatial segregation is seen the Post-Fordist process' form. In this study, gated community is discussed in the context of the economy policy spatial sub structural transformation. Gated community is evaluated with the global city, consumption culture, symbolic capital, fear ecology and otherness discourse, which affects the spatial practices by the relations of socio-spatial behavior theories and social, cultural, perceptual process. In this research, behavior as the basic impact-response process, which is emerging from the interaction of person-environment, the responses, affects the gated community on their environment, argued. It is discussed that what developing attitude, behavior and competence as tactics would be around the gated community's built environment which emerge as one of the strategies of the power geometry on the basis of the spatial hierarchy in the context of environmental stress behavior.

Gated community can be seen in the whole of the world as one of the urban fragmentation form and have differentiation of typologies on their geography and cultural contexts. On the other hand, gated community's typological differentiation does not affect the nature of the segregation, otherness and clustering logics. Space as a product becoming the representative of power, and aspect of fortress-citadel makes the paranoid culture and trendy life style marketing is inducing the urban fragmentation. Encountering gated residential community in the urban area is the one of the form of post-modern urban spatial organization.

In Turkey specifically Istanbul, it is observed that gated community has emerged after 1980's as part of neoliberal restructuring. In the globalization context of country and city's socio-economic and policy conditions, gated community becomes the new housing/estates fabrication supply. Unlike seen gated community on the world

metropolis, in Istanbul there is no such a remarkable crime rates, still the sector is getting great market and the actors are important.

Inequalities lived in the social field, are experienced also in spatial field. It is getting important that how this condition reflects on housing as a basic unit. It is a matter that should be discussed on architect does not an actor in spatial practice, but instrumentalization for the strategy create spatial inequality. Economic and political actors and processes lead to the market of the formation of spatial organizations. The phenomenon of gated community discussed in social field are discussed in the context of it's environmental effects in problematic of architectural design are discussed. The social and spatial effects of the built environment in the practice of everyday life is tried to be made visible with the concern and conflict in the gated community that is already taken as problem in this research.

The issue of the social interaction of the gated community in the context of the relation of the spatial practices with social life is the origin of this thesis. The fact that social space and physical space cannot be independent of each other, the thesis subject determined by how as a physical space gated community and the surrounding social structure affect each other, what caused such situations? Meanwhile, to examine the mentality of gated community is to be considered as the physical formation and beyond this in fact that is exactly one social formation when we take gated community as the social structure it is also discussed in the thesis that how it affects the physical; On the other hand, there is an understanding of the limitless of the time and space, not having boundaries on the one hand while the debate that is mentioned about the end of the geography, to take to address the power manipulation situation, which is ensured by the presence of the space boundaries is ironic. Because of the space is a tool of all kind of capital, either this can rescue the space from boundaries also, it could be confined to geography up to the exploitation.

In the thesis, relation of social and spatial practices that is feeding each other through with concepts, perceptions and situations are discussed. In this direction, the condition, concepts and perception that occurs in the matrix which is consist of experienced, perceived and imagined spatial practices are created in the thesis, related with space's economy policy discourse and environmental behavior theory determine the parameters of environmental effects. According to the matrix, the emerging concepts concentrate on spatial segregation, othering, social status, class difference, privilege, homogeneity and stress. Gated community case as built environment were questioned in accordance with the spatial practice, which is result concepts of the matrix in the fieldwork. After being questioned the dynamics of the formation of the built environment, the effects of environment were investigated as an architectural design problematic. The thesis have emerged as a result of concerns of self oriented artificial environment which is driven with the various actors and life styles offered to consumer and it's location in the city, what degree overlapping with in which social dynamics texture and if there is a conflict situation emerged in the process of global urbanization.

This thesis argued physical segregation that emerges social polarization and vice versa. This dichotomy could be cause of a probable tension between resident in this compounds and non-residents. To evaluate the tension there is a suggestion of a conceptual frame in thesis. According the conceptual frame, there are two dimensions to put for the environmental stressors for relation with gated residential compound by the semantic and the syntactic. At the three communities, which have different urban location syntactic value and different socio-economic level, to look for environmental stress and the perception of otherness? At the end of the field research, there are perception differences. It seems to changeable for the syntactic values in the urban areas.

At the interaction between human-environment, it seems that built environment is becoming a stressor. In this context, the issue discussed in thesis is a stressor by the concept of segregation and otherness. The thesis cares with the perception of non- residents of gated residential compound and whether how emerge reflect to homogenized and social-physical (non-relation) connectedness settling.

On research to understand these concerns, gated compound is examined in the context of environmental stress. A designed form, which is consisted stressor can be, is made up for interview.

In addition, than this survey applied with interview technique to subject where from determinate area according to their urban syntactic values for examine the stress level related with gated community.

The fieldwork support to thesis subject says that there is a relation between locations and perception of stress. According to fieldwork, perception of stress in the defined stress parameters according to the syntactic values increases or decreases. This situation has a potential to increase the tension. Just now, the stress does not transform to behavior but perceptive. Gated residential compounds whose numbers are rapidly increasing issue should be discussed as a problematic of urban fragmentation before making the urban residents non-residents.

Gated segregated compound as a form of urban stratification and segregation bring with social and spatial isolation. This isolation could be voluntary and involuntary. Gated compounds residents which claim the voluntary isolation, live behind gates or walls under the strict security measures. Even, being a voluntary-involuntary to isolation issue is a stress point itself. By the way, the tension between gated community residents and non-residents mainly come from socio-economic inequalities.

How to care the gated community from outside and what are the social, physical, cultural, economic factors which are caused the tension, not the self-righteous of architectural design with its environmental effects should be questioning and re-evaluating issue. In this study, the relationship between spatial and social segregation are disscussed in order to increase of awareness in the case of gated community.

Having a consciousness that any kind of segregation will turn into assimilation and exclusion, approach to design problems seem to be important for not causig social problems. With these concerns in the thesis, various planning proposals are brought by examining the environmental impact of gated community as a fact of architectural design problem. With the conscious of the space organization arises not only with design decisions, it's believed that as long as There is capitol formation, social, cultural,economic and politic occurances would manuplate the spatial, in general meaning, this situation can change when the perception of symbol of capital transforms a value other than statue.

1. GİRİŞ

Geçtiğimiz yüzyılda, sosyal, kültürel, politik alanlarda çeşitli değişim ve dönüşümlere tanık olundu. Bu değişim durumu, insanlık tarihi boyunca olagelen ve süregidecek olan bir süreçtir. Bu yüzyıldaki yaşanan değişimler, özellikle kentsel yaşam alanlarında gözlemlendi. Büyük metropolitan alanlar, dünya ekonomi sisteminden ve buradaki değişimlerden öncelikle etkilendiler. Günümüz kentsel görünümüleri bu etkilenecekler neticesinde şekillenmiştir. 1980'lerle birlikte kırılma noktasına gelen dünya ekonomisi, işsizlik, küresel dünyanın çerçevesinin oluşmaya başlaması, post-modernizm ile herşeyin ekonomik değere dönüşmesi, ülkelerin neo-liberak ekonomi politikaları, popülist sağ politikalar ve coğrafya üzerindeki ayrık yapılaşmaların görüldüğü gözlemlenmekteydi. Özellikle araştırmada da bahsedilecek olan Fordizm sonrası süreç ve küreselleşme kavramları ile yeni oluşan “kapılı topluluk” yerleşmelerinin ayrışma kavramı üzerinden söylem analizi yapılarak çalışmaya başlanmıştır. Sosyolojik, politik, ekonomik, kültürel, coğrafik alanlarda ortaya atılan çeşitli hipotezlerin, kentin ve mekanın şekillenmesinde birey ve toplum arasındaki etkileşimleri görmek ve anlayabilmek açısından önemli olduğu bir gerçektir. Bu doğrultuda, ikinci bölümde ayrışma kavramının teorik altyapısını oluşturan söylem ve teoriler üzerinde durulmuş ve bu tezlerin mekandaki yansıması okunmaya çalışılmıştır. Bu anlamda mekansal ayrışmayı doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen düşüncelerin, fiziksel mekan nasıl ve ne şekilde etkilendiği ya da etkilendiği sorularına yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmasının hipotezini destekleyen ayrışma kavramı üzerinden yapılan okumalar ile kentsel mekanın dönüşümünün neticesi olarak ortaya çıkan “kapılı topluluk” yerleşmeleri hakkında inceleme yapılan çalışmanın üçüncü bölümünde, dünyada ve Türkiye’de kapılı topluluk yerleşmeleri araştırılmıştır. Öncelikle dünyada bu tür yerleşmelerin ortaya çıkışları neden-etki ve sonuçları bağlamında incelenmiştir. Daha sonra kapılı topluluk yerleşmelerinin dünya coğrafyasındaki gelişmesine bakılarak, gelişen ve gelişmekte olan ülkelerin bu tür konut yerleşimindeki farklılıklar anlaşılmaya çalışılmıştır. Türkiye ve İstanbul kentsel alanı özelinde, küreselleşmeye mekansal olarak eklemlenme süreci bağlamında kapılı topluluk yerleşmelerinin durumunun ne olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde kapılı yerleşimlerin çevresel stres belirleyicileri ile ilişkilerinin

ortaya konulduğu araştırmanın kavramsal çerçevesi yer almaktadır. Beşinci bölümde araştırmanın alan çalışmasında yapılan uygulama ve sonuçlarının değerlendirilmesi yer almaktadır. İstanbul'daki kapılı topluluk yerleşmelerinin lokasyon kriterleri ve çevrenin sosyo-ekonomik yapısı incelenerek çalışmada üç tipe ayrıştırılan bu yerleşimlerden örnekler seçilerek yapılacak alan çalışması için zemin oluşturulmuştur. Sonuçların değerlendirilmesinde, ortaya konulan çevresel stres parametrelerine karşı geliştirilen yetkinlik düzeyi ve gerilim ilişkisi tartışılmaktadır.

Tez çalışması strüktürü genel olarak iki ana kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım, çalışmanın teorik altyapısını oluşturan literatür araştırmalarını içermektedir. Bu kısım, ayrışma kavramı ve kuramlar ile kapılı topluluk yerleşmelerinin tarihini içeren, çalışmanın programında ikinci ve üçüncü bölümlere tekabül eden kısımdır. Diğer kısım, çalışmanın hipotezini destekleyecek olan alan çalışmasının kavramsal çerçevenin oluşturulduğu ve alan çalışmasının uygulandığı kısımdır. Kavramsal stres çerçevesi, semantik, sentaktik, davranışsal ve algısal boyutları ile ele alınarak belirlenmiştir. Tez çalışmasının alan çalışmasında sorgulandığı ve sonuçlarının değerlendirildiği dördüncü ve beşinci bölümlerden sonra tez çalışması son bulmaktadır.

1.1 Tezin Amacı

Dünyada ve Türkiye'de kapılı topluluk yerleşmeleri, özellikle Fordizm sonrası, küresel ekonomi ve tüketim kültürü içerisinde sayıları hızla artan konut biçimleri haline gelmiştir. Kentsel alanda hızla yükselen bu konut türlerinin yapıları incelendiğinde; bulundukları çevreden kendilerini ayrıştırmalarının en önemli özellikleri olduğu görölmektedir. Mekansal olarak ayrıştırma eylemi kentliyi içerideki ve dışarıdaki olarak bölerken sosyal bir ayrışmaya neden olmaktadır ya da tam tersi olarak sosyal ayrışma fiziksel mekanda ayrışmaya neden olmaktadır. Ayrıştırma kavramı, eylemi beraberinde araştırmada sıkça vurgulanacak olan 'ötekileştirme' olgusunu getirmektedir. Ötekileştirme durumu, kapılı yerleşmelerinin de pazarlama stratejisinin temeli olan sınıf farklılığı olgusu ile ilişkilidir.

Tez çalışması kapsamında ele alınacak sorun, ayrışma kavramı ve teorileri bağlamında kentsel fiziksel mekanda ortaya çıkan ayrışma durumunun etkileri olacaktır. Fiziksel ayrışma ve ayrıştırma eylemi beraberinde ortaya çıkan kavramlar; ötekileştirme, dışlama, tecrit etme ve oluşturulan sınır ile kentsel alanın bütünlüğünün parçalanması ve bu durumun getirdiği gerginliklerdir.

Ayrışmanın ortaya çıkış nedenleri, tez bağlamında araştırılarak kullanıcı istekleri değişimi ve değişim kriterleri incelenip, dünyada ve Türkiye’de kapılı topluluk yerleşmelerinin mekansallaşmalarının ne şekilde olduğu irdelenecektir. İstanbul’daki belirli sayıda kapılı topluluk yerleşmesinde yapılacak olan alan çalışması ile bu tip yerleşmelerin lokasyon kriterlerine bakılarak, çevresi ile sosyal, mekansal ve algısal ilişkilerinin ne şekilde olduğu incelenecektir. Bu araştırmalar yapılırken gözlemlenen; özellikle Fordizm sonrası tüm dünya ülkelerinde ve Türkiye’de kentsel yerleşim alanlarında, alt kentleşme süreçlerinde farklı görüntüler ortaya çıktığıdır. Sosyo-ekonomik, politik, kültürel, teknolojik, pazarlama alanlarında hızla değişen trendlerin, konut seçimleri ve konut yapım süreçlerini etkilediği gözlemlenmektedir.

Kapılı topluluk yerleşmelerinin çevresiyle olan sosyal, fiziksel, kültürel, ekonomik ilişkiler bağlamında çevresini nasıl etkilediği ve şekillendirdiği ile çevresinden nasıl etkilendiği ve şekillendiği, arsa-yapı ilişkisi ve seçimi, rant, mülkiyet, güvenlik, politik ve hukuki sorunlar, konut seçimlerindeki tercihler ile çevresel algılar büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırmada, çevresel stres bağlamında, ötekileştirme kavramının, kapılı topluluk yerleşimleri dışındakiler için nasıl algılandığı ve etkilerinin çevresel stres belirleyicisi olarak gerilim yaratıp yaratmadığı incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın hipotezi; kentsel alanda sentaktik anlamda farklı derinliğe sahip kapılı yerleşmelerin, çevresine olan etkilerinin farklı stres algısı yarattığı yönündedir. Araştırma, kapılı topluluk yerleşmelerinin çevresi ile bir ayrışmaya ve ötekileştirmeye neden olduğu, bu fiziksel ayrışmanın sosyal bir gerginlik oluşturduğunu ileri sürmektedir. Gerginlik durumunun, kapılı yerleşimin kentsel konumu ve sosyo-ekonomik yapı ile ilişkisi olduğu iddia edilmektedir. Kentsel alanla entegrasyonu azalan yerleşim yerlerinde kapılı topluluğun stres olarak algısı daha yüksektir. Kentsel merkezden uzaklaştıkça strese bağlı olarak gerilim durumu artacaktır. Stres algısının temelinde, kapılı yerleşmelerin mekansal organizasyonunun sınıf farklılığını legalleşmesi yatmaktadır. Statüye dayalı yaşam şekillerinin eşitsizliği mekansal ve sosyal ayrımcılığı getirmektedir.

1.2 Tezin Kapsamı ve Yöntemi

Tez çalışmasının kapsamı, mekansal ayrışma-sosyal ayrışma etkileşimi üst başlığında sosyoloji, coğrafya, antropoloji, ekonomi, siyaset gibi pek çok disipline ait çalışmaların ele alınması gereğinden dolayı çok boyutlu bir kapsama ihtiyaç duymaktadır. Kent sosyolojisi, coğrafya, ekonomi, politika, toplum bilimi gibi

alanlarda ortaya çıkan söylemlerin fiziksel mekanın dönüşmesi ve ayrışmasındaki etkileri göz ardı edilemeyeceğinden çalışma kapsamında bunlara yer verilecektir.

Kapılı topluluk yerleşimleri, çevresinden izole olması sebebiyle, kentsel alanda parçalı bir görünüm meydana getirmektedir. Bu durum kentsel bütünlük ve toplumsal biraradalık açısından olumlu olabilir bir durum değildir. İşin sosyal yanı bir yana, fiziksel ayrışmanın yaşandığı ve yüksek duvarlar ile kalın sınırların çizildiği farklı sosyo-ekonomik gruba ait insanların ve oluşturdukları toplulukların yan yana ama yaşam kalitesi olarak, bireyleri avantajlı-dezavantajlı olarak ayırdığı, gönüllü-zoraki yaşam koşullarının gözle görülmeyen bir gerginlik durumuna işaret etmektedir.

Çalışmada, söylem analizi paralelinde, kapılı topluluk yerleşmelerinin çevrelerine olan etkilerinin araştırılması ve yerleşimin sentaktik değerlendirmesinin yapılması ile araştırma konusu desteklenecektir. Ayrışmanın fiziksel mekanda etkilerinin ortaya konulması doğrultusunda belirlenen bölgelerde, hazırlanan görüşme soruları ile alan çalışması yapılacaktır. Çalışmada, lokasyonun önemini anlamak için, mekan dizim yöntemi ile bir uygulama yapılacaktır.

Tez çalışmasında problem olarak ortaya konulan konu; kentsel alandaki ayrışmanın kapılı topluluk yerleşmelerinde yaşam bulması neticesinde, farklılıkların bu denli net sınırlar ile çizilmesinin doğuracağı olası sonuçların, bu yerleşmelerin etrafına olan etkisinin pozitif/negatif yönlerinin ele alınarak, sınırın dışında tutulanlar tarafından sınırın, ayrışmanın ve ötekileştirmenin nasıl algılandığının tespitine yöneliktir.

Yukarıdaki problem göz önünde bulundurularak araştırmada ortaya atılan iddia, fiziksel mekandaki ayrışmanın, sosyal mekanı etkilediği; tam tersi olarak da sosyal mekan ayrışmasının, fiziksel mekanı etkilediği ve bunun sosyal gerilime neden olduğu yönündedir. Yapılı çevrede var olan, oluşan elemanlar çevresel stres unsurları olarak çevrede yaşayanları etkilemektedir. Bu çevresel etkilerin olumsuz yönlerinin üstesinden gelemeyenlerde davranış bozuklukları meydana gelmektedir. Gerilim durumu böyle bir davranışsal sonuç olarak görülmektedir. Kentsel konuma göre kapılı yerleşmelerin çevresel stres olarak algısında farklılaşmalar olmaktadır.

Toplumda bir grup insanın ötekileştirilmesi ve baştan güvenilir olmadığı kabulü ile yüksek sınırların çekildiği büyük kentsel toprak parçalarının özelleştirilerek dışarıdakine kapalı, kendi kamusalını yarattığı bu tür yerleşmelerin, insan davranış psikolojisi açısından içerideki ve dışarıdaki için tehlikeli sonuçlar doğuracağı konusunda endişe duyulmaktadır. Mekanın insan davranışları üzerindeki etkisi ve insan davranışlarının mekan üzerindeki etkisi göz önünde bulundurularak, ayırıştırma ile mekan-insan davranışları etkileşiminin, kapılı topluluk yerleşmeleri bağlamında,

pozitif yönde olmayacağı düşünülmektedir. Sınıf farklılığına meşruiyet kazandıran stratejik bir mekan üretimi olarak görülen kapılı yerleşmeler toplumsal ve mekansal çatışmaların nedeni olabilmektedir.

Mimarın bu tür bir mimari ürün üretimindeki rolü, mekan üzerinden kurgulanan stratejinin aktörü olmaktan ileri gitmemektedir. Ortaya çıkarılan mahalli dokuyu ayrıştıran büyük ölçekteki mekansal kapalılığın çevresel etkilerinin öngörülmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Bu çalışmada, mekandan dışlanan, ötekileştirilenlerin, bu yapıyı çevreye karşı ne tür bir algı içindeki oldukları ve nasıl davrandıkları stres bağlamında irdelenmektedir.

2. KENTSEL MEKANSAL AYRIŞMA İLE İLGİLİ SÖYLEM VE TEORİLER

Kentsel alanda mekansal ayrışma kavramı kentlerin tarihinden itibaren görülebilen bir olgudur. Bu olgu, literatürde araştırmaların konusu olmuş bazen de başka olguların sonuçları olarak ortaya çıkmıştır. Bu bölümde ele alınacak olan, literatürdeki aşağıda incelenen temel bazı çalışmalar ile kentsel ve mekansal ayrışma ilişkisidir.

Araştırmanın ikinci bölümü teoriler başlığı altında iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda, küresel tüketim ile değişen kent ve değerleri üzerinden, ekonomik, politik ve sosyal yaklaşımları içeren söylemlere yer verilmiştir. İkinci kısımda ise coğrafi, çevresel davranış ve ekonomik alanlarda ön plana çıkan bazı temel teoriler sıralanmaktadır. Araştırma konusunun temel argümanı olan mekansal ayrışma ve ötekileştirme kavramı ile dolaylı ve doğrudan ilişkili söylem ve teorilere yer verilerek çalışmanın kuramsal altyapısı kurulmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde küreselleşmenin getirdiği tüketim değerleri ile bunun kentsel görünümdeki uzantıları ele alınmaya çalışılacaktır. Bu değerler ve görünümle ilişkisi, üç farklı alan üzerinden araştırılmıştır; ekonomik, sosyal ve politik. Özellikle bu üç alanda ortaya konulan söylemlerin kentsel alanla örtüşen ve eşleşen ilişkileri incelenmiştir. Bu bölüm sonucunda ortaya çıkan; mekansal ayrışmanın söylem analizi üzerinden okunmasının yapılabilir olmasıdır.

2.1 Ekonomi Politik Söylemler

Kentin yapısını anlamaya yönelik analizler arasında, 1920'lerde Chicago Okulu tarafından benimsenen sosyal ekolojik yaklaşım ile 1960'larda benimsenen ekonomi politik yaklaşım etkili olmuştur. Chicago Okulu içinde R.Park, R.D.McKenzie, E.Burgess, H.Hoyt, L.Wirth gibi isimler yer almaktadır. Chicago okuluna göre, mekan, üzerine yapılan rekabetle gelişir. Burgess'in eş merkezli kent halkaları modeli; kentsel büyümenin merkezden dışarıya doğru halkalar şeklinde olduğunu ileri sürmektedir. Geometrik büyüme modelinde merkez değerli ve talep edilen iken, çevreye doğru gittikçe ekonomik değer ve talep azalmaktadır. Chicago Okulu'ndan diğer bir ünlü ismi, Homer Hoyt (1939), Burgess'in modelini yeniden formüle ederek

şehrin sadece eşmerkezli halkalarda değil ayrıca, farklı sektörlerden de oluştuğunu tespit etmiştir. Çevreye doğru bir merkezden uzayan dilimler içinde dışarıya doğru gidildikçe gelir seviyesinin artacağı ileri sürülmektedir. Burada Burgess'in geometrik büyüme modelinden farklı olarak bazı sektörlerin atlandığı görülmektedir (Slob ve diğ.,2005). Mckenzie, çok merkezli kentsel modeli önerirken, Park, merkezdeki yüksek gelir grubunun dışarı hareket etmesiyle, konutların düşük gelir grubuna geçmesi sürecini bir filtreleme süreci olarak ele alır.

1960'larda etkin olan H.Lefevbre, M.Castells ve D.Harvey'in temsilcisi olduğu ekonomi politik yaklaşım, Marx'ın toplum teorisinden yola çıkmaktadır. Bu çizgide düşünen toplumbilimciler, kentsel sistemin, emeğin tüketim yoluyla yeniden üretilmesi sürecinin bir işlevi olduğunu, kentle siyasi erk arasındaki ilişkilerin önemini ve bu ilişkilerin toplumsal sınıflar dinamiği içinde anlam kazandığını ifade etmektedir. Ekonomi politikçilerin mekanın üretilmesi ile ilgili araştırmalarının temelinde, emek ve değer kavramı yer almaktadır. Dünya ekonomisindeki emek kavramının boyut değiştirmesi her alanda olduğu gibi mimarlık alanında da etkiler göstermiştir. Geleneksel ekonomik sermayenin, gayet somut olan kavramı, sosyal ilişkiler ve ağların dikkate alınması ile sosyal sermaye kavramı gelişmiş ve bunun mekan üzerinde pozitif ve negatif etkileri önem kazanmıştır.

Coğrafyanın etkisi ve sermayenin akışı, nüfus artışı ve demografik hareketler, ulaşımda otomobil bağımlılığı ve tüketim kültüründeki değişimler, kentlerin günümüz şeklini ortaya çıkaran faktörler olmuştur. Küreselleşme ile değişen dünya ekonomisi, sosyal yapı, kentsel görünümde de değişimlere neden olmuştur. Küreselleşme, tüm ülkeleri etkisine alan ve ülke şartlarına göre farklılıklar gösteren bir yapıdadır. Kentsel alanda küreselleşmenin en büyük etkisi; mekansal eşitsizlikler ve ayrışma görüntüleridir. Mekanın ekonomik bir güç hiyerarşisine sahip olduğu ve bu hiyerarşinin sınıfsal farklılıkları ve ötekileştirmeyi ortaya çıkardığı günümüz kentlerinde görülmektedir.

Bu bölümde ele alınacak alt başlıklar; altkentleşme, küresel kent, korku ekolojisi, sembolik sermaye, tüketim kültürü ve ötekileştirme söylemleri olacaktır. Kentsel mekansal ayrışmaların temelinde yatan ekonomi-politik söylemler, sermaye ve güç ilişkileri bağlamında incelenmeye çalışılmıştır.

2.1.1 Esnek birikim ve alt kentleşme

Kentsel ve mekansal ayrışmaların temelinde 'esnek birikim' ve 'altkentleşme' süreci önem kazanmaktadır. Altkentleşmeyi yirminci yüzyıl kentleşme süreci haline

getirecek olan 'Fordizm', 1900'lerin başında Amerika'da ortaya çıkmıştır; Harvey (1996)'e göre, Fordizmin sembolik olarak başlangıcı Henry Ford'un montaj hattını kurduğu 1914 yılı olarak kabul edilir. Fordizm sadece otomobil üretimini kitleselleştirmekle kalmamış; bir üretim organizasyonu ve disiplini modeli olarak diğer sektörlerin yanı sıra inşaat sektörüne de taşınmış ve alt kentleşme süreci üzerinde etkili olmuştur. 1960'lı yılların ortalarında Fordizm sürecinde ciddi sorunlar görülmeye başlanmıştır. Harvey (1996)'e göre; petrol fiyatlarındaki artış, özel sektörde üretkenlik ve karlılığın azalması, işten çıkarmalar, Avrupa ve Japon ekonomilerinin toparlanması ile iç pazarları doygunluğa ulaşması ve ihracat pazarları yaratma çabasından kaynaklanan uluslararası rekabetin kızışması, yoksulluğa karşı verilen savaş, Vietnam savaşı ve pekçok ekonomik temelli nedenler ile ABD'nin mali bir krize girmesi kaçınılmaz görünüyordu. Harvey (1996), bu sıkıntılı durumun, Fordizmin iş gücü piyasalarında, emek dağılımı(tekelci) ve iş sözleşmelerindeki katılığından kaynaklandığını ifade etmektedir. Ekonominin dalgalanması ve belirsizlik ortamında toplumsal mekanda, sanayide örgütlenme konusunda ve politik ve toplumsal yaşamda bir dizi deneysellikler görülmeye başladı. Harvey (1996)'in kullandığı 'esnek birikim' terimi, Fordizmin katılıklarıyla açıktan çatışma içinde olması ile belirlenir. Esnek birikim, emek süreci, işgücü piyasaları, ürünler ve tüketim kalıpları bakımından esnekliğe dayanır. Hem sektörler hem coğrafi bölgeler arasında eşitsiz gelişme kalıplarında; hizmet sektöründe istihdamın hızla yükselmesini sağlarken, azgelişmiş olarak kalmış bölgelerde yeni sanayi kümelenmeleri yaratılması gibi; hızlı değişikliklere yol açmıştır (Harvey,2006). Bilginin ulaşım hızı ve global finans sisteminin değişmesi bu süreci hızlandırmıştır. Aynı zamanda üretim hızının esnek üretim ile artması, tüketim hızının da artması gereğini ortaya çıkarmış ve tüketime yönelik pazarlama stratejileri geliştirilmiştir. Harvey'in esnek birikim, Jameson'un geç-kapitalizm diye tanımladığı dönemi Sargın(2012), küreselleşen kapitalizmin, uluslar-üstü üretim düzeneğine geçişini anlatmaya çalıştığını ve üretimin, kültürel tüketimin kitlesel temsiliyetlerini, farklı coğrafi ve kentsel mekanlarda benzer biçimde resmettiğini belirtir (Sargın, 2002).

Alt kentleşme olgusunun nedenleri ve süreçleri ile ilgili devam eden tartışma ve araştırmalar içinde, kentsel sistemin ana işlevinin tüketim süreçlerine bağlayan ve kentsel değişmeyi sosyo-mekansal mekanizmalarla açıklayan Castells'in yorumları önem kazanmaktadır. Castells, kent ve ekoloji sorununu, gelişmiş kapitalizmin toplumsal örgütlenme ve değişimin en temel eksenlerinden biri olarak görmektedir. Castells'e göre; üretim birimleri, nasıl üretim araçlarının yeniden üretilmesini sağlıyorsa, kentler de, emeğin yeniden üretimini sağlarlar (Keleş,1994).

Lefebvre'e göre kentsel gelişim, kapitalist sistemin oluşumu ve devamı ile ilgilidir. Bir ürün olan kentsel mekanın iktisadi anlamını içerdiği 'değer' belirler. Ürünün değeri piyasa koşulları ile oluştuğu durumda bir 'değişim değeri' vasfına sahiptir. Piyasa koşulları ile oluşmayan ürünün değeri, haz, estetik ve duygusal bağlar ile değer kazanırken ortaya 'kullanım değeri' çıkmaktadır. Lefebvre'e göre kapitalist anlayış için önemli olan mekanın soyut değeri yani değişim değeridir (Okuy, 2008). Mekansal parçalanmayı, kapitalist toplumdaki sosyal ilişkilerin yeniden üretimi çerçevesinde açıklayan Harvey (1996)'e göre, kapitalizmin doğası gereği fazla üretim nedeniyle bir krize girdiğini ve bunun aşırı birikimle sonuçlanması neticesinde kar oranlarında düşüşün yaşandığını belirtmektedir ve buna çözüm olarak sermayenin ikincil döngülerinin işletilmesini önermektedir. Sermayenin ikincil döngülerine yapılan yatırımlar, inşa edilmiş çevreye diğer değişle kentsel alana yapılan yatırımlardır. Fabrikalara, bürolara, konuta yapılan yatırımlar üretim ve tüketim için fiziksel çevre yaratılması açısından önemlidir (Arslanoğlu,1998). Aşırı birikim nedeniyle bunalıma giren kapitalist sistemin bu krizden çıkabilmesi için, alt kentleşme teşvik edilmektedir. Yeni yapılanan alt kentlerde inşaat sektöründe yapılan yatırımlar ve bu bölgede konut almak isteyen kişilere sağlanan ödeme kolaylıkları ile ikincil döngüler çalıştırılmaktadır.

Altkentleşme sürecinin oluşumunda araba sahipliği önem taşımaktadır. Hall (1990), yaşayanların konut seçiminde araba sahipliğinin etkisinden bahseder. Araba sahipliğinin Batı Avrupa'da yaygınlaşması, Amerika'dan kırk yıl sonraya denk gelmektedir. Bu değişim, Avrupa'daki geleneksel kentsel strüktürü ve yaşam şeklini etkilemiştir. 1970'li yıllarla birlikte, Batı Avrupa'da üst ve orta sınıf, Amerika'daki modele benzer alt kentleşme süreci ile kendilerini kent merkezinden ayrıştırmaya başlar. Böylelikle alt kentleşme süreci, bir Amerikan rüyası olarak kentsel gelişmede yerini alır. Yalnız Amerika'da ortaya çıkan kentsel ve banliyödeki ayrışma süreçleri, ırksal ayrışmaya dayanmaktadır (Dear ve Flusty, 1999).

Küreselleşmenin etkisi ile gündeme gelen üretimde düşey ve yatay ayrışmanın mekansal yığılma sürecini hızlandırdığı ve bunun sonucu olarak esnek üretim komplekslerinin ve bölgelerinin ortaya çıktığı öne sürülürken, bu süreçte üretimin örgütlenmesi kadar yerel birimde emeğin örgütlenme biçimi, sosyal ve kültürel özellikler, sosyal ilişkilerin niteliği gibi yerel birimlerin çok farklı özelliklerinin mekansal örgütlenmede etkili olduğu tartışılmaktadır (Brusc ve diğ.,1986; Eraydın, 2006).

Post-Fordizm (esnek birikim) ve altkentleşme olgularının coğrafi mekanda ve sosyal hayatta yaratmış olduğu farklılaşmalar ve ayrışmalar kentsel alanda 20.yy.dan

itibaren okunabilmektedir. Kentsel görünümlerin meydana gelme süreçlerinde, ekonomik boyuttaki bu gelişmeler ile günümüz kentsel ayrışmalarının altyapısını oluşturmaktadır.

2.1.2 Küresel kent söylemi

Ekonomik açıdan küreselleşme, Brenner (1999)'in tanımına göre, neo-liberalizmin dünyada yayılımını sağlayan ekonomik bir süreçtir. Küreselleşme, dünyada malların, insanların ve sermayenin yanı sıra imgelerin, ideolojilerin, prensiplerin, politikaların ve yaşam tarzlarının da artan akışkanlığı ve artan bir hızla dolaşımı anlamına gelmektedir (Eraydın,2006).

Friedmann (1986)'ın dünya kenti hipotezinin formülasyonundan ve Sassen (1991)'in Küresel kent yayınından sonra, dünya kenti ve küresel kent kavramları, kentsel ve bölgesel planlama literatüründe yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Kentsel hiyerarşi sisteminin en üst noktalarında yer alarak, küre üzerinde en geniş düzlemde etkili olan kentler 'dünya kenti' olarak adlandırılmaktadır (Low, 2005). Friedman'ın formüle ettiği dünya kenti, çok uluslu şirketlerin tepe kuruluşlarının üstlendiği, küresel ekonominin karar merkezleri olarak işlev görürken; Sassen, küresel kentlerin, dünya ekonomisinin işleyişini sağlayan stratejik hizmetlerde ihtisaslaştığını savunmaktadır (Öncü ve Weyland, 2007). Küresel kent terimi, kültürel ürünlerin tüm dünyayı etkilediği, iş hizmetleri sektörü ürünlerinin bütün dünyaya satıldığı, dünya finans sistemini içinde barındıran şehirlerle ilişkilidir. Newyork, Tokyo, Londra başlıca küresel kentlerdir. Keyder (2006), sermayenin küresel, mekansal olarak örgütlenişinin hiyerarşik olduğu ve dünya çapında sermayenin kontrol işlevi ve üretici hizmetlerini sağlayan işgücünü barındıran kentlerin bu hiyerarşiyi yansıttığını belirtmektedir. Küresel kentler açısından başarının göstergesi, Keyder (2006) tarafından, kontrol işlevi ile bağıntılı özel türden yüksek katma değerli hizmetlerin varlığı(pazarlama, yönetim, finans, ulaştırma vb hizmetler) olarak değerlendirilmektedir.

Küreselin kentin parçalı yapısını inceleyen araştırmalardan biri de Marcuse ve Kempen (2000) tarafından ortaya çıkartılmıştır. Marcuse ve Kepmen (2000), 'Küreselleşen Şehirler' adlı kitapta, kentsel mekansal bölünme kavramını inceler. Yaptıkları araştırmalara göre, literatürde; ikili şehir (dual city), bölünmüş şehir (divided city), parçalı şehir (fragmented city) gibi kavramların kullanıldığına dikkat çekerler (Marcuse,1989; Mollenkopf ve Castells,1991; Fainstein, Gordon ve Harloe,1992). Marcuse ve Kempen (2000)'e göre kentsel görünümde, sosyal ve mekansal karakterleri ile belirlenmiş en az yedi değişmiş formasyon bulunmaktadır.

Bunlar; kaleler (citadels), iyileştirilmiş komşuluk (gentrified neighbourhoods), dışlayıcı alanlar (exclusionary enclaves), kentsel bölgeler (urban regions), kenar şehirler (edge cities), etnik alanlar (ethnic enclaves) ve dışlanan ırksal gettolar (excluded racial ghettos). Bu formasyonların ve daha genel mekansal gelişme strüktürü ile olan ilişkilerinin küreselleşme süreçleri ile güçlü ilişkisi olduğundan bahseder ve bunun önemine dikkat çekerler (Marcuse ve Kempen, 2000).

Low (2005), 'Theorizing the City' adlı kitabında, kent antropolojisi üzerinden yakın dönem literatür araştırması yaparak, kentle ilgili olarak oniki görünümü farklı konularına göre sınıflandırmaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

Sosyal ilişkiler sürecine dayalı olanlar;

- Etnik kent
- Bölünmüş kent
- Cinsiyetleştirilmiş kent
- Davalı kent

Ekonomik sürece dayalı olanlar;

- Endüstriden kaçan kent
- Küresel kent
- Enformasyonel kent

Mimari ve kentsel planlamayı vurgulayan yaklaşımlar;

- Modernist kent
- Post-modernist kent
- Kale (gizli) kent

Dini ve kültürel görünümün yansıması olarak;

- Kutsal kent
- Geleneksel kent

Sosyal, ekonomik, dini, kültürel, mimari kentsel parçalanmışlıkların algısı bir yap-boz görünümündedir. Kentsel mekanda ayrışma görünümleri Low (2005)'un sınıflandırmasında alt başlıkları ile ortaya konulmuştur. Kentleşme tarihinde, sanayi kentine geçişle birlikte etnik, dini, sınıfsal ayrışmaların yerini, ekonomik ve politik ile sosyal ayrışmaların aldığı görülmektedir. Küresel kent kavramı, mekansal ayrışmaların ekonomik boyutundaki birincil görünümü olmaktadır.

Fainstein (2008), son otuz yıldaki ekonomik yeniden yapılanma ile şehir ve bölgelerin şeklini değiştirdiğini belirtir. Ekonomi, artan bir biçimde çok uluslu şirketler ve finansal kuruluşlar üzerine yoğunlaştıkça, üretim ve toplum merkezîyetçilikten uzaklaşmaktadır. Üretim; çalışma ve dağıtımdaki yeni düşünce, arazi kullanımı ve

sosyal statüde değişime yol açmıştır. Bu durum, kentsel hiyerarşinin ve mekanlar arasındaki politik ve ekonomik bağlantıların yeniden düzenlenmesine neden olmuştur.

Küresel kent kavramı artan bilgi teknolojileri ile bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Castells (2005), temel özelliklerini bilimsel, teknik bilginin gruplaşarak dağılması, kurumlar, şirketler ve kalifiye emek gücünün oluşturduğu 'Enformasyon Çağının', yeni bir kent formunun, enformasyonel kentin habercisi olduğunu belirtir: Yeni toplumun, bilgiye dayalı, ağlar etrafında örgütlenmiş, kısmen akışlardan oluşan doğası yüzünden enformasyonel kentin bir formu değil; akışlar uzamının (space of flows) yapısal hakimiyetinin izini taşıyan bir süreç olduğunu savunulmaktadır (Castells,2005).

Castells ve Harvey'in kentsel mekana ilişkin açıklamalarının yetersizliğine değinen Soja (2000), 'Postmetropolis' olarak adlandırdığı yeni metropoliten alanlar için altı kriter geliştirmiştir; Post-Fordist endüstriyel metropol, kozmopolis (küreselleşen kent), exopolis (dış kent; kentsel formların yeniden yapılanması), fraktal kent, kuşatılmış ada toplulukları, hayal şehri (Soja,2000). Soja'nın üzerinde durduğu postmetropol söylemi, postmodern kentin bir görünümünü içermektedir. Yeni kentin parçalı, ayrılmış, kutuplaşmış, kozmopolit ve esnek üretime dayalı yapısı, mekansal ayrılmaya işaret etmektedir. Özellikle araştırma konusu ile birebir örtüşen kavram olarak 'kuşatılmış ada toplulukları', postmetropolde mekansal hegemonyanın görünümü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kentsel görünüm etrafı çevrili, takımada şeklindeki kentleri tarif etmektedir. Ekolojik korkularla şehrin güvenlik önlemlerinin artıran karmaşık denetim sistemi ve buna bağlı teknolojilerle korunan kapalı toplulukları ifade etmektedir.

Ekonominin özellikle Fordizm sonrası geçirdiği değişim ile birlikte kentsel yapılanmaya olan etkisi, küreselleşen coğrafya neticesinde mekansal farklılaşmalara ve yer değiştirmelere bununla birlikte sosyal yapıda da değişimlere neden olduğu gözlemlenmektedir. Kentsel mekanın değişen dünya ekonomisi konjonktüründe, metropoller bazında küreselleşmeye eklemlenme çabası, yarışan şehirler kavramını ortaya çıkarmaktadır. Bilgi teknolojilerinin, üretim ve tüketim süreçlerinde emeğe dayalı sermayenin iktidarını ele geçirmesinin ardından, güçlü olanın en son bilgi teknolojilerine sahip olan tarafından ele geçirilmesi ile tanımlanabileceği bu yeni sistem ile sömürü kavramının da bilinen fiziksel görüntüsünün değişmekte olduğu görülmektedir.

Harvey (1996), Fordizmden esnek birikime geçiş ile birlikte yoğun bir zaman mekan sıkışması evresi yaşandığını, bunun politik ekonomik uygulamalar, sınıf g dengeleri, kültürel ve toplumsal yaşam üzerinde ve insanlar üzerinde sarsıcı bir etkisi olduğunu ileri sürmektedir. Teknolojik gelişmeler ve üretimde yeni organizasyon yapılanmaları esnek birikime geçişe destek olmuştur. Üretim hızının artması, yer değiştirmelerde ve tüketimde de artışı gerekli kılmıştır. İletişim teknolojilerinin gelişmesi ile mekandan bağımsız hale gelen zaman, mekanın sınırlarını ortadan kaldırmıştır. Özetle ‘zaman mekan sıkışması’, kapitalist sistemin merkezinde yer alan mekanın, zaman aracılığıyla yok edilmesi sürecinde yeni bir aşamaya tanık olduğumuzu ileri sürmektedir (Harvey,1996). Kapital, mekanda kaynak, altyapı, işgücü, üretim, ulaşım ve pazarlama açısından kendi çıkarlarına elverişli küçük farklılıkları kullanarak bulunduğu mekanları sömürmektedir. Örneğin, kapital, Malezya’dan alınan ucuz teknolojiyi, Çin’de ucuz işgücü ile üretime dönüştürüp ‘bir dünya kenti’ olan finans merkezi Londra’da satmaktadır. Üretim süreci üzerinden incelendiğinde, ham maddenin sağlandığı, üretim yapıldığı ve pazarlamanın yapıldığı mekanların birbirinden ayrıştığı görülür. Bu durum sermayenin akışkanlığının, mekansal farklılıkları ne çıkarmasından kaynaklanmaktadır.

Castells (2005), ‘Ağ Toplumunun Yükselişi’ adlı kitabında, ‘akışlar uzamı’ kuramından bahseder. Öncelikle sosyal kuramın bakış açısına göre, uzam, zamanı paylaşan sosyal pratiklerin maddi desteği olduğundan söz eden Castells, buna, maddi bir desteğin her zaman sembolik bir anlamı olduğunu ilave eder. Castells, kitabında, toplumumuzun akışlar etrafında inşa edildiğini tartışır: sermaye akışı, bilgi akışı, teknoloji akışı, örgütsel iletişim akışı, görüntüler, sesler ve sembollerin akışı. Akışlar yalnızca sosyal örgütlenmenin bir unsuru değildir: Bizim ekonomik, siyasi ve sembolik hayatımıza hakim olan süreçlerin ifadesidirler. Toplumlarımızdaki hakim süreçlerin maddi desteği, bu akışları destekleyen, onların eş zamanlı olarak birbirine eklemlenmesini madden mümkün kılan unsurların toplamıdır. Castells, ağ toplumunu şekillendiren, ona hakim olan toplumsal pratiklerin ayırıcı özelliği olan yeni bir uzamsal biçim olduğu görüşünü ileri sürer: Akışların uzamı. Akışların uzamı, akış üzerinden işleyen, aynı zamanda gerçekleşen toplumsal pratiklerin maddi örgütlenmesidir. Akışlar uzamı,  maddi destek katmanının bir araya gelmesi ile tarif edilmektedir. Bunlar, elektronik görüşmeler, düğüm noktaları, merkezleri, limanları ve yönetsel işlevi icra eden hakim, yönetici seçkinlerin uzamsal rgtlenmesi. Akışlar uzamı teorisi, toplumların asimetrik olarak her sosyal yapıya özgü hakim çıkarların etrafında örgütlendiği yönündeki örtülü varsayımdan hareketle başlar. Hakimiyet mantığının uzamsal ifadesi, akışlar uzamında iki şekilde

görülmektedir. Bir yanda seçkinler kendi toplumlarını oluşturur; emlak fiyatlandırmalarının yarattığı maddi engelin gerisinde kısıtlı, sembolik olarak tecrit edilmiş cemaatler yaratırlar. Hem farklı mekanlara yerleşerek hem de yalnızca seçkinlere açık olan belli mekanların güvenlik kontrolünden geçirilmesi ile parçalanma sağlanır (Castells, 2005). Bu durum bugün pek çok ülkede gördüğümüz kapılı topluluk yerleşmelerinin ortaya çıkışı olarak görülmektedir. Diğer eğilim de, dünya çapında seçkinlerin sembolik ortamını birleştirmeyi, böylece her yerin kendi tarihsel özgüllüğünü aşmayı amaçlayan bir hayat tarzı yaratmak, uzamsal biçimler tasarlamaktadır. Akışlar uzamının meydana getiren üç katmanın üçüncüsü olan hakim gücün mekanda hakimiyet kurmak için kendini ayrıştırması tam da araştırma da sözü edilen 'kapılı topluluk' yerleşmelerinin ortaya çıkmasının nedenlerinden biri olarak görülebilir.

Küreselleşme ile birlikte, kentler 'dünya kenti' olma yolunda ayrışırken, kentin kendi içinde de çeşitli ayrışmalar yaşanmaktadır. Küreselleşen kentler arasında yaşanan eşitsizlik durumu kent içinde de kendini göstermektedir. Mekanların birbirleriyle olan ilişkilerinde ve kendi içlerinde çoğu zaman sosyo-ekonomik ve statü temelli güç ilişkilerinin belirleyici olduğu mekansal eşitsizliği doğuran bir hiyerarşiden söz edilebilmektedir. Farklı sosyal grupların, bireylerin mekanları ile bağlantı kurma biçimlerindeki farklılığı, Massey (1993), güç geometrisi (power geometry) olarak adlandırmaktadır. Güç geometrisi ya da iktidar geometrisi; toplumsal iş bölümünün aldığı birçok farklı mekansal biçim olduğu; bu yeniden yapılanma biçimlerinin her birinin ortaya çıkışında özel bir tarihsel sıralanmanın bulunmadığı; gelişen şeyin, sermaye ile ücretli emek arasındaki özgül mücadeleye bağlı olduğu; mekansal yeniden yapılanmanın önemli bir örüntüsünün, yönetim merkezleri ve araştırma ve geliştirme işlevlerinin uzağında üretimin kimi daha rutin öğelerinin yeniden yerleştirilmesini kapsadığı; bu mekansal yeniden yapılanmanın farklı örüntülerinin, sadece toplumsal değil, ayrıca mekansal da olan yeni eşitsizlik örüntüleri yarattığı; ve bir zamanlar oldukça tutarlı olan bölgesel ekonomilerin, yerel düzeyde daha farklı ekonomik ve sosyal yapılar ortaya çıkarken çözülmeye başladıklarını ileri sürmektedir (Massey, 1993). İktidar geometrisi, mekanda hareketliliğin ve dolaşımın aynı zamanda bir güç ilişkileri haritası olduğunu vurgulamaktadır (Öncü, 1999). Küreselleşmeye eklenilebilmeyi başaran ya da başaramayan mekanların diğer mekanlar ile kurduğu yapısal farklılıkların coğrafi olarak görülmesidir. Kentsel mekanda güç geometrisi olarak iddia edilen durum, önceden beri mekanda görülen farklılık ve ayrışmaları destekleyen bir durumdur. Kentsel mekanda görülen eşitsiz durumlar aslında güç ilişkilerine dayanmaktadır.

Mekansal ayrışmalar, küresel kent fenomeni bağlamında kentsel alanda parçalı bir görünümün ekonomik temelli uzantısıdır. Mekan kendi bağlamından çıkartılmaktadır. Küresel ekonominin uygun gördüğü mekanı kendi amaçları doğrultusunda kullanması, mekansal eşitsizlikler ortaya çıkarmaktadır. Bu durum mekan terörüne gidebilecek gerilimli bir durumdur.

2.1.3 Tüketim kültürü söylemi

Günümüz sosyal bilim literatüründe, tüketim-kültür-küreselleşme arasındaki ilişkileri, tek boyutlu, tek yönlü bir ilerlemeye indirgemek yerine, birbiriyle kimi zaman eşleşen, kimi zaman çelişen bir dizi sürecin birlikteliği olarak ele alan yorumlar ağırlık kazanmaktadır (Featherstone, 1991).

Tüketim kültüründe tüketmeye odaklı topluluk olgusu temelleri, Fordizm ve sonrasında üretimden tüketim anlayışına geçilen post-fordist dönemlere dayanmaktadır. Ford'un seri üretim yoluyla üretilmiş otomobiller aracılığıyla, ürettikleri malları almaya gücü yetmeyen 19.yy. işçilerinin maaşlarını arttırarak öncelikle işçilerin, sonrasında herkesi araç sahibi yapmayı amaçlayan Ford'un yeni kapitalist anlayışı batı kapitalizminin ilk örneği sayılmaktadır. 1960-1970'lerdeki bunalım ile Fordizmin çöküşü, Post-Fordizm süreci ile üretim artık yerini tüketime bırakmaktadır. Seri üretim kavramı yerini özel üretime bırakmıştır. Tüketim toplumu ile ortaya çıkan mallara yönelme geçmişte insanların yalnızca sabit ihtiyaçlarını gidermeye yönelik olarak yaptıkları harcamalardan temelde farklılaşmıştır. Reklam, medya ve malların teşhirine yönelik teknikler yoluyla malların orijinal kullanım değerleri, anlamları istikrarsızlaştırılarak, bunlara birbirleri ile bağdaştırılan duygular ve arzular uyandıran yeni imge ve imajlar iliştilmiştir. Bu sebepten ötürü post-modern tüketim toplumunda tüketilen mallardan öte bu mallara biçilen sembolik anlamlar öne çıkmaktadır (Featherstone,1996).

Tüketim alışkanlıklarının değişmesi ve tüm dünyada benzer metalara, yaşam şekillerine olan arzu, kültürel kimlikten(toplumsal alışkanlıklar) bağımsız olarak, küresel enformasyonun iletişim teknolojileri ile yayılması sonucunda, özellikle reklamların etkisinin önemli, olduğu görülmektedir. Baudrillard (2005), reklamın haber-bilgi verme aracı değil, kendi mesajına dönüşen bir iletişim aracı olduğunu ve toplumu kendi söylemine inandırmak için çeşitli diller (slogan, gösterge, işaret, ses) kullandığından bahsetmektedir. Yaratılan imajlar ile gösterilenle gösterilmeye ya da saklanmaya çalışılan arasındaki gerçektışı ilişki toplum tarafından kabullenilmiş (tepkisizlik) görünmektedir. Lefebvre (2007), reklamın sadece bir tüketim ideolojisi sunmakla kalmadığını; tüketici kimliği ile doyuma ulaşan, kendini edimler yoluyla

gerçekleştiren ve kendi imgesiyle veya idealiyle örtüşen tüketici 'ben'in bir tasarımını sunduğunu ifade eder. Kapılı topluluk yaşamı da tam da bu noktada pazarlanan imajların aracı olarak topluma ittirilmeye çalışılmaktadır.

Kandiyoti (2005), tüketimin önemli bir küresel olgu olduğunu belirterek, farklı tüketim alışkanlıklarına ve tarzlarına yüklenen anlamlar ile bunların toplumsal kimlikleri tanımlayış biçimlerinin ancak ayrıntılı etnografyalar aracılığıyla anlaşılabilceğini iddia eder. Ayrıca Kandiyoti, Türkiye'de sınıf kültürlerinin giderek artan biçimde tüketim ortamı aracılığıyla şekillendiği ve yeniden tanımlandığını savunur (Kandiyoti,2005). Baudrillard (2008), tüketime konu olan nesnelerin öncelikle gereksinimler tarafından belirlendiği ve insanın çevreyle kurduğu ekonomik ilişkiler ile anlam kazandığı yönündeki ampirist varsayımı yanlışlayarak, nesnenin o ilk baştaki sahip olduğu statünün daha sonra kendisine toplumsal bir gösterge değeri kazandıracağı göstergelenmiş değiş-tokuş değeri üzerinde durur. Kazanılacak gösterge değerinin tüketimde ön plana geçmesi ile yaşam standartını göstermeye yönelik tüketim anlayışı toplumsal ayrışmayı desteklemektedir. Bu bağlamda lüks bir sitede yaşama, statünün gösterimi olduğundan tüketim için elverişli bir nesne haline gelmektedir.

Mcdonald'laşan dünya tüketim kültüründe artık zevkler, beğeniler neredeyse ihtiyaçlar bile aynı. Aslına bakılırsa imajlar dünyasında ihtiyaçlar artık talebi belirlemediğinden farklılık diye bir durumun kalmamış olduğunu gözlemekteyiz. Tüketim kültürünün aslında kültürel küreselleşme olduğu dikkate alınırsa ortak beğenilerin ve tüketim alışkanlıklarının ortaya çıkması ya da istenmesi durumu sosyolojik olarak incelenmesi gereken bir husustur.

2.1.4 Sembolik sermaye söylemi

Bourdieu'ya göre toplumsal hayatın temel dinamiği çatışmadır ve toplumsal düzenlemelerin merkezinde iktidar mücadelesi yatar. Bu mücadele hem maddi hem simgesel kaynaklar üzerinden yürütülür. Bourdieu (2006), sınıflar arası ilişkileri çatışma alanları belirleyerek açıklar. Bu alanlar hiyerarşi ve güce göre şekillenir. Gücün dağılımı ise sermaye dağılımına göre değişmektedir. Sermayeler, sosyal, ekonomik, kültürel ve sembolik sermayeler olup farklı derecelerdeki kombinasyonları ile sınıf farklılıkları belirlenmektedir. Sermaye, toplumda değer atfedilen, peşinden koşulan maddi ve simgesel metalar toplamıdır (Bourdieu ve Wacquant,1992). Dönemlere göre sermaye çeşitleri ön plana çıkar. Örneğin günümüz Kapitalist düzende ekonomik sermaye öne çıkmaktadır. Genel olarak ekonomik sermaye, hemen paraya dönüşebilen sermayedir (mülkiyet); kültürel

sermaye eğitim yoluyla kazanılan ve belli şartlarda ekonomiye dönüşen sermayedir. Sosyal sermaye, toplum içindeki (aile, akrabalık, iş vb) ilişkiler bütünüdür. Sembolik sermaye (inkar edilmiş sermaye), her sermaye içerisinde görülebilecek, bireyin sahip olduğu toplumsal ağlar ile oluşan ve belli şartlarda ekonomiye dönüşen sermayedir.

Bourdieu simgesel veya sembolik sermaye (symbolic capital) kavramını ilk olarak Kabil'deki köylü toplumuna dair araştırmasında geliştirmiştir. Sembolik sermaye, iktidar olarak değil, başkalarının tanınma, itibar, itaat ya da hizmet yönündeki meşru talepleri olarak algılanan bir iktidar biçimidir (Swartz, 2011). Sembolik sermaye, kentteki farklı grupların bir değer atfettiği, bir toplumsal alana katılmayı sağlayan ve toplumsal yapıdaki hiyerarşiyi belirleyen bir sermaye kavramıdır. Bu hiyerarşik yapıda, üstün, alta veya benzer bir sınıfa kendi sermayesini dikte ettirmeye çalışması sonucu ortaya çıkan 'sembolik şiddet', fiziksel şiddetten daha baskın ve günlük hayata nüfuz eden bir durumdur. Son zamanlarda sembolik şiddet, Şerif Mardin(2008)'in ortaya koyduğu mahalle baskısı kavramı ile gündeme gelmiştir. Bourdieu'ya göre sembolik şiddet, ekonomik ve siyasi iktidarı kılık değiştirmiş, sorgusuz sualsiz kabul edilen biçimler altında temsil ederek toplumsal dünyayı anlamayı ve uyarlamayı sağlayan araçları dayatma gücüdür; hem tahakküm kuranın hem de tahakküme uğrayanın rızasını sağlayan bir meşrulaştırma gücüdür (Swartz, 2011).

Egemen, bir arzu nesnesi yaratarak onu manipüle etmek için çeşitli taktikler geliştirir. Bourdieu (2006)'ya göre burada medya önemli bir rol üstlenir. İktidar, taktikler uygularken eylemlerini meşrulaştıran bir 'sembolik şiddet' gösterir ve bunun için öncelikle dili kullanır. Örneğin, çeşitli suçların medya yoluyla duyurulması ile tekinsiz toplum yaşantısı algısı yaratılması ile toplumun bir kesiminin ötekileştirilmesi ile sembolik şiddet uygulanmaktadır. Gramsci (1986)'ye göre medyanın araçları, yönetici seçkinlerin, zenginliklerini, güçlerinin ve konumlarını sürdürmekte kullandıkları araçlardır ve bu yolla baskın sınıf hegemonyasını tekrar tekrar üretir. 'Rızanın İmalatı' kitabında Chomsky (2006), küreselleşme çağında medyanın önemini vurgulayarak medyanın, devlet iktidarının ve seçkinlerin ihtiyaçlarının karşılayan bir propaganda modeli işlevi gördüğünden bahseder. Bir ideoloji olarak yaşam görüşü veya sınıf bakışının kültürel empozisi medyanın manipülasyonu ile gerçekleşirken Bourdieu'nun ifade ettiği 'sembolik şiddet' ortaya çıkar.

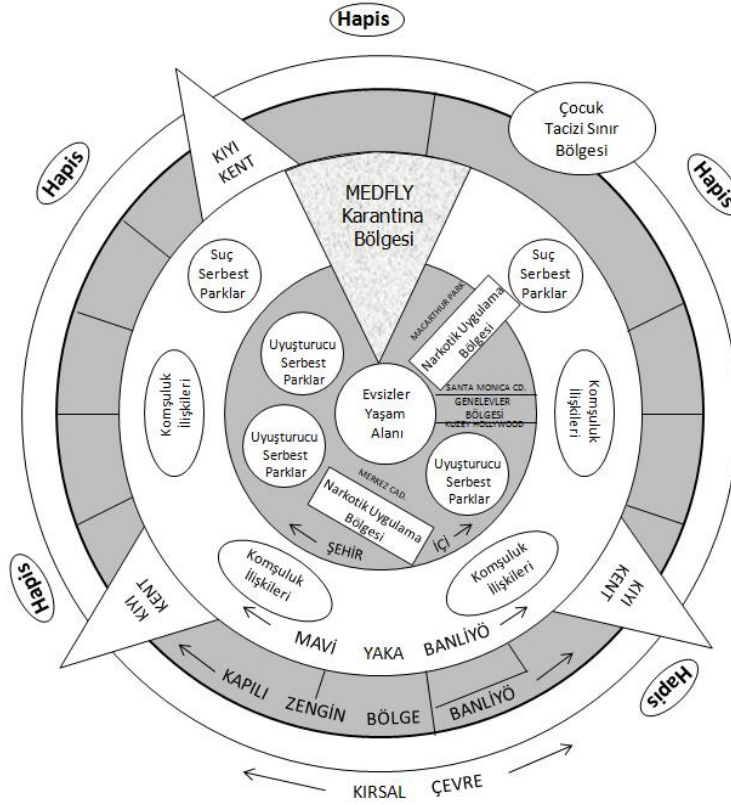
Toplumsal tabakalaşmanın ve dolayısıyla mekansal ayrışmanın temelindeki iktidar çatışması; bir ekonomik ve sembolik sermayeye sahip olma, statüyü koruma ve kendini farklılaştırma ve bu strateji bağlamında sembolik şiddet taktikleri uygulama

amaçları ile şekillenmektedir. Hem ekonomik hem de sembolik sermayeyi temsil eden kapılı yerleşmeye sahip olma arzusu, mekansal çatışmaları besleyen bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.5 Korku ekolojisi söylemi

Kentlere yönelik olarak yoğun bir şekilde gerçekleşen insan akışı, kentsel mekanın parçalanmışlığının açıklanmasında en önemli faktörlerin başında yer almaktadır. Göçlerle birlikte kentte bilinmeyen olgusu giderek artmıştır. Bu bilinmeyen olgusu ise insanları korkutarak kamusal alandan çekilmelerine ve özel yaşamın yüceltilmesine neden olmuştur. Sennett'in 'Kamusal İnsanın Çöküşü' adlı kitabında belirttiği gibi; kentler insanlarla doldukça bu insanlar birbirleriyle işlevsel bağlarını yitirmeye başladılar. 'Bu yoğun insan akışı ile kentsel yaşam gittikçe renksizleşmekte ve nihayet kamusal alan ortadan kaybolmaktadır' (Sennett,1996). Bilinmeyenin verdiği korkuyla yükselen özel yaşam anlayışı sonucunda insanlar bu çılgın kalabalıktan uzaklaşarak kendilerini güvenli mekanlara hapsedmişlerdir. Özellikle günümüz post-modern kentinde bireyler bu bilinmeyene karşı korku nedeniyle kentten kaçarak kent dışındaki güvenlik sistemleriyle donatılmış mekanlar yaratma yarışına girmişlerdir. Bir zamanlar kentin kurulmasına neden olan korkuların yerini, çağımızda genel olarak 'kentsel korkular' almıştır; 'içerideki düşman'a ilişkin korkular.'Bu tür korku bir bütün olarak, kolektif mülkiyet ve bireysel güvenliğin kolektif teminatı olarak kentin bütünlüğü ve güvenliğinden çok, kentin içinde kişinin kendi yuvasının yalıtılmışlığı ve güvenliğiyle ilgilendir. Bir zamanlar kentin etrafını saran duvarlar çok farklı yönlerde kenti boydan boya içeriden bölmektedir. Kontrol altındaki bölgeler, belli kişilerin girişine izin verilen sıkı koruma altında kamusal mekanlar, kapılarda baştan aşağıya silahlı bekçiler ve elektronik olarak işleyen kapılar, bütün bunlar kentin kapılarının altında pusuya yatmış yabancı ordular ya da yol çeteleri, çapulcular ve büyük oranda bilinmeyen ötekilerden çok istenmeyen hemşeriye karşı alınmış önlemlerdir' (Sennett,1996).

Sennet'in Amerikan kasabaları üzerinde yaptığı inceleme şuna işaret etmektedir: ırksal, etnik ve sınıfsal ayrımların çok olduğu homojen ve tek tip yerel topluluklarda, ötekilerden kuşku duymak, farklılığa tahammülsüzlük, yabancılara duyulan öfke, histerik ve paranoyakça bir 'yasa ve düzen' kaygısı, yabancıları ayırma ve uzak tutma talepleri en yüksek seviyelere ulaşır (Bauman,2006). Modern kentin karmaşasının ve bilinmezinin getirdiği risklerden bahseden Beck (1999) ise risk toplumunda günlük yaşantıdaki muhtemel risklere değinmektedir ve bu risklerden sakınmak için bireyselleşen toplum ve sorunlarını ele almaktadır.

Şekil 2.1 : Korku Ekolojisi (Davis, 1998).

Kentin mekansal olarak bölünmesi konusunda Chicago Okulundan beri yapılagelen çalışmalar olduğu, çalışmanın alt kentleşme süreçleri bölümünde yer almaktadır. Burada üzerinde durulmak istenen nokta, kent merkezinin nasıl organize olduğu ile ilgili farklı bir görüş olarak Davis'in modern Los Angeles'ı eş merkezli alanlar modelini kullanarak, korku ekolojisi adını verdiği bir harita ile ifade ettiği çalışmasıdır (Şekil 2.1). Davis'in modelinde, 'korkunç geç modern şehir'deki ayrışma, bölünme ve kontrolün haritalanan çizgileri için, Chicago ekolojisi bir şablon olarak yer alır (Tonkiss, 2005).

Bauman (2006), Nar Elin (1997)'i referans vererek, başlangıçta dışarıdaki düşmandan korunmak için emniyet amaçlı kurulmuş olan şehrin günümüzdeki halini şu şekilde özetler; 'güvenlikten çok tehlikeyi çağırıştırır hale gelmiştir; post-modern çağımızda, medyanın yaydığı sonu gelmez tehlike haberlerinin yanı sıra, kilitlenen araba ve ev kapıları, güvenlik sistemleri, kapalı ve emniyetli cemaatlerin popülerliğinin bütün yaş ve gelir gruplarında artması ve kamusal mekanlarda artan kontrol gösteriyor ki, korku faktörü kesinlikle büyümüştür' (Bauman, 2006). Bauman'a göre çağdaş korkular, özellikle kentsel korkular, bir zamanlar şehirlerin kurulmasına neden olan korkuların aksine, içerideki düşmana odaklanır. Bu durum ise kentsel mekansal ayrışmaların doğmasına neden olur.

Soja (2006), güvenlik-suç korkusunu, sosyal ve mekansal düzenlemenin post-metropolitan bir şekli olarak tanımlar ve bunu olmayan kültürel çeşitliliği, genişleyen sosyal ve ekonomik farklılığı, artan gerilim noktaları ve ırksal, etnik ve cinsel farklarla karşı karşıya gelmesi ile yeni kentleşme sürecine bağlar. Bu görüşte, kapalı topluluklar, günlük yaşamın var olan ve olası tehlikelerine karşı korunma ihtiyacının sonucudur ve çoğunlukla 1990'larda, şehirlerde farklı sosyal gruplar arasında artan gerilimle ortaya çıkmıştır. Gerilimden kaçarak oluşturulan özerk zonlar, yeni bir gerilim yaratmaktadır.

19.yüzyıldan itibaren iktidarın toplumda nasıl çalıştığına dair çeşitli söylemler ortaya konuldu. Bunlardan en belirgin olanları; Foucault'un biyo-politikası, Deleuze ve Guattari'nin denetim toplumu kavramı ve Hardt ve Negri'nin imparatorluk adını verdiği toplumsal formasyonudur (Akay, 2010). İktidarın, kendini var edebilmesi ancak, yönettiği kesim üzerinde hegemonyasının devamı ile mümkündür. Mekansal dönüşümlerin, altyapısında, korku ekolojisi yaratılması ve mekanın kontrol edilmesi kavramları önem kazanmaktadır. İktidarın bir çeşit gösteri alanı olan mekanın kontrol altında tutulması işi; modern öncesi dönemdeki gibi zorlayıcı olarak yapamayan iktidar, bunu kişiye kendi rızası ile yaptırmalıdır. Burada uygulanacak strateji ise halkın kontrol altına girmek istemesinin nedenlerinin ortaya konulması ve buna inandırılmasıdır. Korku kültürü, bilinmeyene karşı olan tedirginlik bu noktada çok iyi pazarlanmıştır. Pazarlama kelimesi özellikle kullanılmaktadır. Çünkü iletişim teknolojileri ile pazarlama stratejileri birleştirilerek korku ekolojisi olarak literatürde yer alan kavram daha hızlı bir şekilde insanlara ulaştırılmıştır. De Certeau (2009)'nun gündelik yaşamı çözümlemeye çalıştığı stratejiler ve taktikler kavramları bağlamında, egemenin yarattığı stratejilerle şekillenen korku ekolojisi ve kapılı yerleşmelere, dışlanan ötekinin hangi taktiklerle cevap vereceği ve bunun mekansal yansıması önemli bir konu olmaktadır.

Özellikle 9/11 saldırısından sonra korku kültürünün yaygın olarak söylemlere girdiği gözlemlenmiştir. Başta Amerika olmak üzere pek çok Avrupa ve Asya ülkelerinde güvenliğe olan yatırım arttırılmıştır. Toplumsal koşullar ve sosyal sistemin baskı unsurları kullanılarak yapısal bir şiddet (Nortoff, 2006) görülmeye başlanmıştır. Yapısal şiddet; işgal, savaş, terör, çeteleşme şekillerinde olabileceği gibi hiyererşi kurma, görevli kılma, emir verme ve yoksun bırakma tarzında da olabilmektedir. İçinde güç bulundurma potansiyeli olan ve zorlama eylemi ile birleşen her türlü yaptırım şiddete dönüşmektedir. Dolayısıyla mekansal olarak şiddete maruz kalma durumu; zorunlu göç, yerinden edilme, mekandan ve sosyal donatılardan

mahrumiyet olarak şiddete dönüşen eylemlerdir. Kentsel dönüşüm uygulamaları ve kapılı yerleşmelerin çevresel ilişkileri bu bağlam içinde ele alınabilir.

Bentham (1777)'in hapishanelerden yola çıkarak ortaya attığı panoptik kavramı, çevrede halka şeklinde bir bina, ortada bir kule, kulede açılmış olan ve halkanın iç cephesine bakan geniş pencereler; bina boyunca derinlemesine uzanan hücrelerden oluşan çevre bina ve bunların plan düzenleri ile ilgili bir dizi kuraldan oluşmaktadır. İktidarın, hegemonyasını 'bakış' ve 'içselleştirme' teknikleri ile mimaride kullanması olarak panoptik kavramını ele alan Foucault, panoptiğin, surlarla çevrili bir burç biçiminde kullanılmasının, paradoksal olarak, ayrıntılı bir okunabilirlik uzamı yaratmak için olduğunu savunmaktadır (Foucault,2007). Küresel ekonominin katkıları ile, mekanı küçülterek ve kontrol altında tutarak hegemonya varlığını, kentsel mekansal oluşumlarda, ayrışma, dışlama, ötekileştirme, özelleştirme, cemaatleşme, korumalı, gözetleyen-gözetlenen, tüketim kültürü kavramları ile homojenleştirerek oluşturmuştur. Ayrıştırılan mekan, iktidarın(politik, ekonomik, kültürel ve sosyal iktidar) mekan üzerinde hegemonyasını devam ettirebilmesi dolayısıyla yaşamını devam ettirmesi için olmasa olmazdır. Bu bağlamda kullandığı araçlar; etnik, ekonomik, kültürel, sosyal, cinsiyet vb kimlik kavramları olmaktadır. Bu şekilde homojenleştirilen grupların küçük ama kontrollü olması sağlanmaktadır. Gözetlenebilen kentsel kümeler bir yanda hegemonyanın devamlılığını sağlarken, diğer taraftan kentsel çelişkileri yaratabilmektedir.

Mekansal ayrışmanın, korku kültürü ve panoptik mekanla ilişkisine dayalı boyutu edebiyat ve sanat alanında fark edilmiş ve konuyla ilgili bir çok kitap ve film üretilmiştir. G.Orwell'in '1984' adlı distopik kitabında 'insanlar güvenliklerinde öyle çok şüphe edecekler ki, gözetlenmeyi kendileri isteyecekler' gelecek öngörüsü 'izlenme pratiği'nin kendiliğinden oluşacak bir süreç olarak korku kültürünün varacağı noktaları bize göstermesi açısından önemlidir.

Korku ekolojisi ile güvenlik sektörü gelişmiş, çeşitli izleme, savunma, haber alma ekipmanlarının teknolojik olarak üretimi artmış ve güçlü bir piyasa haline gelmiştir. Kapitalizmin devamlılığını sağlayan mekansal organizasyonlar ve buna bağlı oluşan yeni sektörler birbirini beslemektedir. Kapılı yerleşmeler, bu bağlamda kendi ekonomisini yaratarak kapitalizmin mekansal örgütlenme kalelerinden biri olma özelliğindedir.

2.1.6 Sosyal dışlama ve 'öteki' söylemi

Kentsel mekansal ayrışmalar, homojenleştirme ve ötekileştirme anlayışı temeline oturmaktadır. Bu doğrultuda kentsel mekanda, kentin varoluşundan itibaren olan süreçte, mekansal, sosyal ve kültürel olarak ötekileştirme yer almaktadır.

Bireyin bir yere ait olma isteği, toplumsal davranışlarında belirleyici olmaktadır. Bu noktada kentsel alanda, kümelenme, cemaatleşme, gruplaşma gibi kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Cemaatleşme kavramı, kentlerin varoluş tarihlerinde çok eskilere dayanmasının yanında, mekansal ayırmda karşımıza çıkan bir olgudur. Bununla ilgili olarak literatürde geçen, cemaat (gemeinschaft) ve cemiyet (gesellschaft) kavramları ise modernizmin bir tasavvuru olarak karşımıza çıkmaktadır (Sennet,2002). 'Gemeinschaft' ve 'Gesellschaft', Alman sosyolog Ferdinand Tönnies'in toplumsal birimlerle ilgili olarak sistemli biçimde oluşturduğu ideal tiplerdir. Tönnies'in, toplumsal birimlerin özü konusundaki anlayışı, 'doğal irade' ve 'yapma-ussal-irade' ayırımına dayanır. Cemaat (gemeinschaft) kavramında dürtüleri, bilinçdışı güdüleri, duygusal doyum isteklerini ve duyguların kendiliğinden dışavurumunu kapsamına alan doğal irade etkilidir. Aile, akrabalık sistemleri, klanlar ve yeni oluşan dinsel cemaatler örnekleridir; bunlarda üyelerin statü rolleri duygusal ağırlıklıdır ve bilimsel, ticari ya da siyasal amaçlara hizmet etmez. Bu roller oluşturulmuş değil, kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Cemiyet (gesellschaft) ise, yapma iradenin ürünü olup, kendisi için değil, belirli bir amaç için vardır. Cemiyetin özelliği, araçlar ve amaçların birbirinden ayrılığıdır; yapısı amaçlarına uygun düşmezse eleştiriye ve değişime uğrar. Modern yönetimlerin bürokrasisi, ordular, sanayi örgütleri örnekleridir; bunlar duygusal ve ahlaki açıdan yansızdır ve önceden belirli statüler üzerine değil, verimliliği sağlamak için akılcı biçimde tanımlanmamış roller üzerine kurulmuştur (Ana Britannica,1986a). Bir cemaat (gemeinschaft) birimi olarak kapılı yerleşmelerin mantığında, türdeşlik içgüdüğü yer almaktadır. Kentsel alanda mahalli zonların oluşmasında da bu tür bir anlayışın etkisi olduğu yadsınamaz.

Işık ve Pınarcıoğlu (2001), 1980 sonrası Türkiye'nin toplumsal yapısında meydana gelen ekonomik ilişkilerin, kazanan ve kaybedenleri büyük bir hızla birbirinden koparmakta olduğu, dışlamaya dayalı bir kültürel iklimden bahsetmektedir. Ekonomik eşitsizliğin sınıflar arasında duvarlar örmesinin, derebeyi ideolojisi olduğunu belirten ikili, ekonomik düzenin çocuğu olan yeni ayanların özerkleşme hareketini cemaat tavrına benzetmektedir. Mekansal ayrışma ile toplumda belirli gruplar farklı özelliklerine göre (sosyal, ekonomik, etnik vb), türdeş grupların

cemaatleşerek kendi içine kapanması neticesinde, dışlanmaktadır. Bu durum sosyal kutuplaşmayı ve doğal olarak sosyal gerginliği meydana getirmektedir.

Bauman (2006) zamansal/mekansal mesafelerin teknoloji vasıtasıyla sıfırlanmasını, insanlık durumunu homojenleştirmekten çok, kutuplaştırma eğiliminde olduğunu iddia etmektedir. Bu durum, belirli insanları bölgesel tehditlerden azad eder ve belirli cemaatleri yurtsuzlaştırır; öteki insanların hala sınırları içinde oldukları toprakları ise anlamından ve kimlik bahşetme yeteneğinden yoksun bırakır (Bauman,2006).

Alver (2009)'e göre, kentin sınıflar, kültürler (ve alt kültürler), aktörler, gruplar, cemaatler tarafından bölüşülmesi, kısmen kentsel bütünlüğün parçalanması yahut bir başkasına karşı aldığı konuma karşılık gelmesi, kentsel ayrışmanın odaklandığı husus olmaktadır. Özellikle maddi ve kültürel sermayenin tekelleşmesi ve belli gruplarca paylaşılması; politik, ekonomik çıkar ve rant hesapları; kentin daha rasyonel dolayısıyla ekonomik kullanımı gibi değişik faktörler, kentsel ayrışmanın temellerini oluşturuyor. Dolayısıyla kentsel ve mekansal ayrışma, toplumsal yapıdaki sınırların, farklılıkların, ayrışmanın, tabakalaşmanın, sınıflaşmanın, bölünmenin açık bir göstergesidir. Kentsel ayrışmanın yeni biçimleri ise bu temeller üzerinde küresel sürece eklenerek varlık kazanıyor (Alver,2009). Kentsel ayrışmanın yeni biçimlerinin oluşma ve yaygınlaşma süreçlerinin en net izleneceği meseleleri Alver şu şekilde sıralamaktadır; kentsel dönüşüm, soylulaştırma/seçkinleştirme, güvenli siteler ile ötekileştirilen, tehlikeli kalabalıkların cirit attığı bir alan şeklinde resmedilen kentin, yaşanması imkansız bir mekan olduğunu belirten Alver şöyle devam ediyor; sözde tehlikeyi sezen maddi sermaye sahipleri, seçkinler, aydınlar kendi yaşam alanlarına çekilerek, kenti daha boğucu daha yaşanmaz bir konuma itmektedirler.

Musterd ve Deurho (2002), mekansal ayrışmanın temel nedeninin sosyal kutuplaşma olduğunu düşünür. Yine kent sosyologu olarak ülkemizde tanınan Kurtuluş (2005) ve Perouse (2005), kapılı topluluk yerleşmeleri ile yaptıkları çalışmalar sonrasında gözlemlerine dayanarak, bu sosyal ve mekansal ayrışmanın sosyal çatışma yaratacağından bahsederler.

Günümüz global etkileşimlerinin ana probleminin, kültürel homojenleşme ve heterojenleşme arasındaki gerilim olduğunu iddia eden Appadurai (1990), global kültür ekonomisinin, daha fazla, merkez-periferi modelinin varlığı ile, göç teorilerinde kullanılan basit itme-çekme modelleri veya finansal açık veya üretim-tüketim modelleri, veya kapitalizmin yanlış organizasyonlarıyla anlaşılamayacağını belirtir. Bunun daha karmaşık, üst üste binmiş, alternatif düzen gibi anlaşılması gerekliliğini savunur ve ayırma, ironiler, direnç ve kompleks mekansal dinamiklerin bu yapı

içinde oluştuğunu iddia eder. Appadurai (1990), global kültür akışlarının ekonomik-kültürel ilişkilerini ayrılık üzerinden beş farklı boyutta ele alan bir temel çatı ileri sürmektedir; etnik görünüm (ethnoscape) kişilerin serbest dolaşımı; bireylerin küresel akışları ile hareketliliği (hareketli gruplar; turist, göçmen, mülteci, yabancı işçi gibi grupların devinen peyzajı), medya görünüm (mediascapes) iletişim olanakları ile bilgi akışının artması; imajlar dünyası, tekno görünüm (technoscapes); mekanik ve bilgi teknolojilerinin sınırları aşarak ve teknoloji hızıyla şekillenmesi ve yeniden şekillenmesi, finansal görünüm (finanscape); küresel sermayenin hızlı olarak dolaşımı (para piyasaları, ulusal borsalar), ve ideolojik görünüm (ideoscape); ideoloji,düşünce akışı; politik temelli imajlar üzerine yoğunlaşmış görünüm (Appadurai, 1990). Appadurai'nin görünüm ve akışların ulus ötesi antropoljisi, Bhabha, Said ve Spivak gibi diğer kültürel eleştirmenlerin çalışmaları ile paralellik göstermektedir (Soja, 2006). Burada sayılan isimler, küreselleşme diskurunu basit homojenleşme-heterojenleşme ikilemi içinde değil, çoklu melez ölçekleri etrafında açıklayarak tekrar yapılandırmışlardır. Melezleşme (hybridism) , özellikle sömürgeci ve sömürülen ülkeler arasındaki ilişkileri çözümlemede kullanılan bir kavramdır. Kültürel olarak bir homojenitenin olamayacağı varsayımının kabul eden özellikle sömürge (post colonial) sonrası araştırmacıların çalışmalarına dayalı olan hibritleşen mekan söyleminde, literatürde konu ile ilgili sıkça görülen terimler; üçüncü mekan (Bhabha, 1990, Soja, 1996), oryantalizm (Said, 1985) ve heterotopya (Foucault, 1986)dır. Sömürge sonrası dönemde coğrafi sömürü yerini kültürel sömürüye bıraktığından, kitle iletişim araçları (özellikle Hollywood filmleri) ile dil, giyim tarzı, yaşam stilleri batı'ya benzeme eğilimde olması ile günümüzde, biz/siz ayırımındaki sizin bizleştirilerek asimile edilmesi sonucu kabul edilebilirliği çalışmaları görülmektedir. Yani Appadurai'nin bahsettiği kültürel akışlar ile küresel sermayenin mekanı hiyerarşik olarak hegemonyası altına alması çabası üzerine hibritleşme söylemi kurulmuştur. Bu bağlamda, homojenitenin mekansal temsilleri olarak kapılı yerleşmelerin var olma mantığının, olası gerilime gebe olduğu yargısına ulaşılmaktadır.

Kapılı yerleşmeler, ötekileştirmenin kentsel alanda ve sosyal ilişkilerde ortaya çıktığı bir mekansal organizasyondur. Ötekileştirmenin sınıf farklılığına bağlı bir kast sistemi şeklini aldığı, kapılı yerleşmelerden okunmaktadır. Bu durum, ötekileştirilen ve ötekileştiren açısından gerilim potansiyeli taşımaktadır.

Buraya kadar olan kısımda, kentsel alanda kapılı yerleşmelerin ortaya çıkışındaki ekonomi politik alanındaki söylemlere yer verilmeye çalışılmıştır. Buna göre kentsel mekan farklılaşmaları Fordizm sonrası oluşan ekonomik krizin sonuçlarından yola

ıkan küresel kent fenomeni ile kentsel alan hiyerarşisinin yönetici g merkezli değişimi ve bağlamından kopartılıp sermaye aracı haline getirilmesi ve bu amaçla tüketim nesnesi olarak kullanılması ile günümüze ulaşan görünümünde farklılaşan, ayrıştırılan, özelleştirilen parçalı kentsel yığınların yan yana durduğu görülmektedir. Harita üzerinde yan yana duran kent parçalarının arasında, sosyal anlamda oldukça büyük mesafeler bulunmaktadır. Ekonomik etkilerle şekillenen coğrafyada, dışlanan ve ötekileştirilen alanların barındırdığı gerilim potansiyelinin kent yaşamını olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir.

2.2 Sosyo-Mekansal Davranış Teorileri

Küreselleşmenin ekonomik, sosyal, politik alanlarda ortaya çıkardığı durumların, bireyin psiko-sosyal gelişimi sürecinde çevresel etkilere karşı geliştirdiği tutumların da, mekansal ayrışmayı anlamada önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda, mekansal ayrışma ile ilgili teoriler başlığı altında, bireyin sosyal temaslar neticesinde geliştirdiği sınır kontrol süreci olarak tanımlanan mahremiyet düzen teorisi, bireyin ya da grubun ihtiyaçları çerçevesinde fiziksel çevrede geliştirdiği bir davranış modeli olarak psiko-sosyal alansallık teorisi, çevresel tehlikelere karşı geliştirilen savunulan alan teorisi ile çevresel strese karşı geliştirilen ve topluluğun kültürü ile ilişkilendirilen savunmacı yapılanma teorileri savunma merkezli alansallık teorileri st başlığında ele alınacaktır. Bunun yanında, kentte, sosyal ve fiziksel olarak yabancılaşma ve kutuplaşmanın ortaya çıkmasında etkili olan her türden kentsel asimilasyon ve teorileri ile çevresel stres teorileri ayrı başlıklar altında incelenecektir.

2.2.1 Savunma merkezli alansallık teorileri

Bu başlık altında ele alınacak teoriler; mahremiyet alan teorisi, psiko-sosyal alan teorisi, savunulan alan teorisi ve savunmacı yapılanma teorisidir. Kentsel alanlarda ortaya çıkan mekansal farklılaşmaların temelinde, bireyin temel gereksinimleri gelmektedir.

İlk olarak ele alınacak olan mahremiyet alan teorisinin kavramı olan mahremiyet, ünlü (1998)'nn ifadesine göre; sosyal birimler, bireyler, aileler, karışık ya da homojen cinsiyet grupları ile şekillenen, insan temaslarını düzenleme mekanizmasıdır. Mahremiyet kavramı, insanlarla insanlar, bireylerle grup, gruplarla birey arasındaki ilişkileri düzenler ve srelendirir (nl, 1998). Altman'ın evre davranış ilişkileri içinde, 1970'lerin sonunda ele aldığı konulardan biri, mahremiyettir (Altman, 1973, Proshansky, 1979). Altman, mahremiyet düzen teorisini ortaya koyarken, yaptığı çalışmaları öncelikle kişisel alan, alansallık, kalabalık ve

mahremiyet olarak belirlemiştir. Altman mahremiyeti altı noktada toplar; mahremiyet, kişiler arası bir sınır kontrol sürecidir, arzu edilen ve elde edilen olmak üzere iki çeşiti vardır, istenen ve kaçınılan etkileşimler arasında dialektik bir süreçtir, mahremiyet bir optimizasyon sürecidir, bir girdi-çıkı sürecidir, mahremiyet farklı çeşitteki bireyler, aileler, karma veya homojen cinsiyet grupları, vb sosyal birimleri içerir (Altman,1975).

Rapoport (2004)'a göre ilk bakışta farklı grupların mahremiyet için farklı gereksinimleri ve biçimleri varmış gibi görünür. Mahremiyetin insani bir ihtiyaç olduğunu belirten Rapoport, her zaman tercih edilmeyen ilişkilerden kaçınmak istenmiş ve karşılıklı ilişkilerin ve haber akışının kontrol altında tutulması gereğinden bahsetmiştir. Çok farklı kentsel dokular gibi görünen şeyler, sadece istenmeyen karşılıklı ilişkileri kontrol etmenin farklı bir yolu olarak gösterilebilir (Rapoport, 2004).

Geleneksel yaklaşımlarda mahremiyet, sosyal bir geri çekilme durumu olarak anlaşılırken, Altman (1975), bunu dinamik ve diyalektik bir sınır düzenleme süreci olarak tanımlamaktadır. Diyalektik süreç olarak mahremiyet, bizim kendi ve etkileşimde olduğumuz diğerlerinin beklenti ve tecrübeleri ile belirlenmektedir. Dinamik süreç olarak, arzu edilen mahremiyet seviyesine ulaşmada kendi çevresel sınırlarını düzenleme süreci olarak şekillenir (Dourish ve Palen, 2003). Altman için mahremiyet, bir kimsenin kendisine veya grubuna ulaşma çabası üzerindeki seçici kontrolüdür. Buradaki tanıma göre mahremiyet, sadece yalnız kalma isteği ile belirlenmez, aynı zamanda sosyal etkileşim içerisinde bulunmayı düzenleme sürecini de içermektedir. Dourish ve Palen(2003) gelişen teknolojinin sağladığı imkanlar neticesinde resmi-gayri resmi bilgi alma süreçleri ile mahremiyet durumunun farklı yönüne de işaret etmektedir.

İkinci olarak ele alınacak teori; psiko-sosyal alan (alansallık) teorisidir. Hayvanlar alemindeki canlıların, fiziksel çevrelerindeki ihtiyaçlarının neticesinde ortaya çıktığı gözlemlenen alansallık teoremi, yalnızlık, kalabalık ve kontrol kavramları ile ilişkilendirilmektedir. Psiko-sosyal alansallık, kentsel alandaki ayrışmalarda, bireylerin ya da grupların ihtiyaçları doğrultusunda fiziksel çevrede geliştirdikleri bir davranış modeli olarak ele alınabilir. Canlı, kendini düşmanlarından veya zararlı hayvanlardan korumak için kendi sınırlarını belirler. Bu belirleme işini yaparken, görsel, sözel, kokusal işaretler kullanılabilmektedir. İnsanların psiko-sosyal alanlarını diğerlerinkinden ayırmada kullandıkları sınır genellikle fiziksel bariyerler olarak göze çarpmaktadır. Yapısal biçimlenmede genel ve özel alanların bütünleşmesi ya da ayrılmasının tanımlanmasında kültür önemli rol oynar (Ünlü,1998). Kültür değiştikçe idealler ve imgeler de değişir; toplumsal ve kültürel strese ve 'savunmacı yapılanma'

olarak bilinene bir tepki olarak, örneğin grup kimliğini ve değişen ideolojileri güçlendirmek için veya başka nedenlerle, farklılaşabilirler (Rapoport,2004).

Pastalan (1970), psiko-sosyal alan kavramını kendine özgü bir koruma alanı olan, bir kişi ya da grubun kullandığı, savunulan sınırların çizildiği bir mekan olarak tanımlarken; Altman (1975), psiko-sosyal alan davranışını, iletişimin bir kişi ya da grup tarafından sahiplendiği, bir mekanın ya da nesnenin işaretlenmesini veya kişileştirilmesini içeren bir sınır düzenleme mekanizması olarak tanımlamıştır (Ünlü, 1998). Altman'ın ifadesine göre bireyin alansal davranışı, fiziksel alanın algısal olarak sahiplenilmesine dayanmaktadır. Altman (1975), birincil ve ikincil olmak üzere iki tip alan belirler. Birincil alan özeldir ve dışarıya kapalıdır. İkinci alan yarı kamusaldır ve geçici olarak diğer insanlara açıktır. Alanlar çeşitli işaretler ile oraya ait olunmadığını ve girilmemesini gerekliliğini uyarır. Bu işaretlerin prestij, güç gibi anlamları olabilir. Günümüzde çok özel güvenlik önlemleri kentsel mekandan ayrıştırılan yapılaşmanın etrafında görebildiğimiz keskin sınırlar, görsel algıyı ortadan kaldırmaktadır ve bu durum pek çok problemi beraberinde getirmektedir.

De Landa (2006), benzer özellikteki bir topluluk tarafından oluşturulan alansallığın sadece sınırlarla değil aynı zamanda topluluk içi kurallarla belirlendiğini belirtir. Topluluk(asmblage) malumu, evde alansallaşmış bir aile topluluğu olarak, bir ofiste şirket olarak, bir komşulukta topluluk (community) olarak karşımıza çıkar (Dovey, 2010). Bir topluluğun merkezi olarak sınırlarla belirlenen alansallaşmayı Deleuze ve Guattari (1987) bölümleme(segmentation) olarak tanımlar; *her alanda katmanlara ayrılmışız. İnsan varlığı bölümleyici bir hayvan...Oturma, çalışma, oynama:yaşam mekansal ve sosyal olarak bölümlenmiş. Bir ev odalarına göre, sokaklar şehrin düzenine göre, fabrikalar işin doğasına göre bölümlenmiş.* Deleuze ve Guattari (1987)'ye göre üç temel bölümleme çeşiti bulunmaktadır; ikili, dairesel ve düz. İkili bölümleme; alt-üst sınıf (kapılı yerleşmeler bu tür bir bölümlemeye girmektedir), kadın-erkek, genç-yaşlı, siyah-beyaz gibi ikili sosyal kategorinin bölünmesi olarak ortaya çıkar. Dairesel bölümlemde; katmanlar hiyerarşik ilişkilerde birbirinin içine yerleştirilmiştir. Lineer bölümleme, zaman içinde bir devamlılık oluşturan bölümlemelerdir (ilkokul, ortaokul, lise, üniversite veya bir sanat galerisinin girişi, galerisi, sergi salonu, dükkanı, çıkışı gibi sıralanan bölümlemelerdir) (Dovey, 2010).

Bu bölüm içinde üçüncü olarak ele alınacak teori; savunulan alan teorisidir. Newman (1972) tarafından ortaya sürülen teoriye göre, savunulan mekan tasarım görüntüsünün bir ürünü ya da çıktısıdır. Konutun dışındaki alanların o bölgede

yaşayanlar tarafından kendi psiko-sosyal alanlarının bir parçası olarak algılanmalıdır ve görünebilir olmalıdır (Ünlü, 1998). Newman (1973) konut kullanıcılarının dağılımı, fiziksel çevrenin egemenlik alan kapasitesi, gözetim olanakları, çevredeki güvenlik potansiyeli ve imge gibi temel olarak savunabilir mekan kavramına katkıda bulunan beş tasarım mekanizmasını tanımlar. Özellikle kalabalıklaşan şehirde suçtan korunmak amaçlı, bina tasarımı ve komşuluk güvenliği ile ilişkili teoriye göre, korku artışı algısı nedeniyle, alansal davranış daha savunmacı davranabilmektedir. Savunma, çeşitli formlar alabilmektedir. Bunlar; gözetimin artması, açık sınırların çizilmesi, bariyerlerin inşa edilmesi, bariz alansallık işaretlerinin görünümü, kuralların sıkılaştırılması olabilmektedir. Savunma mekanları kentsel alanda mekanın belli bir gruba tahsis edilmesi ile görülebilmektedir. Mekanın tahsisi, fiziksel ayrışmanın yanında sosyal farklılaşmayı da getireceğinden ve kamusal alana katılım açısından problemli gözükmetedir.

Sennet (2002), modern kentlerde coğrafi sınırları bulunun toplulukları, dış dünyaya karşı bir savunma mantığı ürünü olarak görmektedir. Bu tür yerleşimleri gettolarla özdeşleştiren Sennet, bunun yıkıcı bir topluluk-cemaat (gemeinschaft) olduğundan bahseder ve bu durumun iki tür cinnete götüreceğinden söz eder; ilki, birbirine yakınlaşan ve açılan kardeşlerin, karşılıklı beklentiler yerine gelmediğinde, birbirlerini eksik bulmasıdır. İkincisi, topluluk haline gelenlerin, dış dünya kendilerine ilgi göstermediğinde, dışarıyla ilişkiyi tam olarak kesmesi biçiminde kendini gösterir. Topluluk içinde insan hem beklentilerini karşılayamamış hem de dış dünyadan kopmuş olur. İnsancıl yaşamın yeniden kurulması için, Sennett, gettolardan oluşan şehrin yıkılmasını politik ve psikolojik bir zorunluluk olarak görür (Sennet,2002).

Son olarak bu bölümde ele alınacak teori; savunmacı yapılanma teorisidir. Siegel (1970)'in kavramlaştırmış olduğu savunmacı yapılanma strüktürü, kültürel ve toplumsal strese bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Rapoport'a göre, gruplar çevresel streslere maruz kaldıklarında çeşitli stratejiler geliştirebilirler. Makro-çevrelerini değiştirebilirler (örneğin:taşınma), meso veya mikro ölçekte fiziksel çevrelerini değiştirebilirler, davranışlarını değiştirebilirler, değer ve algılarını değiştirebilirler ve böylece bilişsel uyumsuzlukları azaltabilirler (Rapoport,1980). Siegel (1970), 'savunu temelli yapılanma' (defensive structuring) strüktürünü kurarken birtakım kavramların bu yapılaşmadaki öneminden bahsetmektedir. Bunları şu şekilde sıralar; kültürel entegrasyon, semboller ve kimlik, iletişim ve etkileşim modelleri, davranışsal kontrol ve kendi kısıtlaması için eğitim, seçkinler ve otoritenin merkezileşmesi, algılama stres boyutları, grup ve çevre arasındaki etkileşimdir (Siegel,1970).

Siegel (1970)'in kendi zamanında orta Amerika'daki kapalı topluluklarında (Mormon, Amish gibi) yapmış olduğu incelemeler sonucunda, bunların her ne kadar yerel kimlik özelliklerinden dolayı bir araya gelmiş olsalar da, ileri sürdüğü savunmacı yapılanma şekli olarak görülmekte olduğunu iddia eder.

Kentsel alanda ortaya çıkan mekansal ayrışmaların farklı bir uzantısı olarak karşımıza çıkan savunu temelli yapılanmada, kültür ve topluluğun özellikleri önemli olgulardır. Günümüz kentsel ayrışmalarında da, savunmacı yapılanma izleri görülebilmektedir. Rapoport (2004), kültürler değişikçe ortak ideallere, imgelere ve sonuç olarak da çevrelere yaklaşmaya başlayabileceklerini ileri sürmekte ve buna örnek olarak yaygınlaşan banliyöleri vermektedir.

Alansallıkla ilgili mahremiyet, sınır belirleme, savunma, korku gibi ihtiyaçlar veya çevresel etkenlerden ötürü, kentli kendi doğası veya kültürel, sosyal yapısına göre çeşitli davranışlar geliştirmektedir. Bu davranış örüntüleri, kentsel mekanda ortaya çıkan organizasyonları anlama ve anlamlandırmada önem kazanmaktadır. Mekansal ayrışma ve kapılı yerleşimler, insan-çevre etkileşimlerinin neticesinde ortaya çıkmaktadır.

2.2.2 Kentsel asimilasyon teorisi

Kentsel asimilasyon teorileri içinde ele alınması gereken alt başlıklar şu şekilde sıralanabilir:

- Göç
- Ardaan (ırk, din, dil, köken)
- Cinsiyet /sınıf
- Sosyal statü

Her türden kentsel asimilasyonun kentte yabancılaşma kavramını beraberinde getireceği, mekansal ayrışmayı ortaya çıkaracağı ve ötekileştirme sürecini tetikleyeceği, bunun ötesinde sosyal kutuplaşma sorununu ortaya çıkartacağı düşünülmektedir.

Coğrafi alanda hareketlilik, kentleşme tarihine bakılacak olursa insan göçleri ile meydana gelmiştir. Göç hareketleri ile istekli veya zorunlu olarak bir yerden bir yere hareket eden topluluk farklı alanlarda gruplaşarak yaşamlarını devam ettirmiştir. Cemaatleşen grupların biraradalığı durumu, kentsel alandaki farklılaşmaları ortaya çıkartmıştır. Gönüllü olarak yapılan göçlerdeki temel sebeplerden biri, işgücü talebine bağlı olarak ve kent merkezlerine doğru görülmektedir. Bu durum, ekonomik gelir düzeylerindeki ve kültürel yaşantı olarak farklı grupların kente dahil olma

süreçlerinde, gecekondu alanları, gettoların oluşum süreçleri ve kentle ilişkilerinde bir takım sorunlar doğurmaktadır. Öncü ve Weyland (2007), göç hareketlerini ulus-devlet sınırları içinde (iç göçler), arasında (dış göçler) olarak ikiye ayrıldığını belirtir. İç göçler, kırsaldan şehre doğru, çarpık yapılaşma ve sağlıksız büyümeye neden olurken; dış göçler, beyin göçü ve işçi göçü olarak ikiye ayrılmaktadır. Küreselleşme ile sözü edilen insan dolaşımlarının, bu klasik göç kategorilerinin kapsamı dışında kalan yeni olgulara gönderme yaptığından sözeden ikili, kayıtdışı sektör sorununun kaçak çalışan yabancı işgücüne dayandığından bahsetmektedir (Öncü ve Weyland, 2007).

Göçün şekli veya yapısı her ne şekilde olursa olsun sonuçları mekanda ayrışma ile sonuçlanmaktadır. Toplulukların yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı, coğrafi olarak toplu yer değiştirmeleri neticesinde farklı özellikteki grupların biraradalığı ve ayrılmış olma durumları, gruplar arasında iletişimin kopuk veya zor olduğu durumlarda sosyal gerilim ve kutuplaşmaya neden olmaktadır. Diğer yandan, kitlesel veya zincirleme göç ile hemşerilik ilişkileri özellikle Türkiye ölçeğinde göze çarpan bir unsurdur ve hemşerilik kavramıyla gelen dayanışma ötekileşen ve ötekileştirilen ile güç ilişkisi kavramını da gündeme getirmektedir.

Literatürde baskın olan iki asimilasyon teorisi bulunmaktadır. Bunlar: lineer asimilasyon teorisi, parçalı asimilasyon teorisi. Lineer asimilasyona göre, göç eden grup, yerli (native) olanın demografik, ekonomik, kültürel karakteristiklerini dölse olarak taşır. Parçalı teoride, sosyo-ekonomik durum ve eğitim seviyesi ile ilişkilidir (Gratto ve diğ., 2008).

Kentlerin gelişme tarihlerinde farklı coğrafyalarda farklı asimilasyonlar gözlemlenmektedir. Kentsel asimilasyon teorileri arasında ele alınabilecek önemli bir konu da ardaan (etnisite)dır. Ardaan kavramı dil, din, ırk veya milliyet türlerine göre ayrışmakta ve kültürle ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Etnik grupların oluşması, biz/öteki ayırımına götürecek temelli bir yaklaşım olduğundan kentsel bütünlüğü sağlama açısından negatif etkisi bulunmaktadır. Biz kendi çizdiği sınırlar içinde yaşarken, öteki, biz tarafından kendisine çizilen sınırlarda ve haklar çerçevesinde yaşamaya zorlanan ve eşitsizliğe maruz kalan kısım olmaktadır.

Bir diğer asimilasyon konusu olan ırksal ayrışmalar ile ilgili olarak literatürde sıkça karşılaşılan çalışma, Denton ve Massey (2003) tarafından yapılmış olan Amerikada'ki siyah-beyaz ayırımına ilişkindir. İkili ırksal farklılıkların mekandaki özellikle konut yerleşim alanlarındaki ayrışmasını incelemiştir.

Cinsiyet temelli mekansal ayrışma, kentte kamusal-özel ayrımı olarak görülmektedir. Kentsel alanda kadına ait ve erkeğe ait olarak algılanan ve belirlenen alanlar yer almaktadır. Bu konuda literatürde yapılan çalışmalardan en belirgin olanları Dolares Hayden ve Doreen Massey'e aittir.

Öncü ve Weyland (2007), kentin iktidar dinamikleri ile şekillenen kültürel aidiyetler, günlük yaşam pratiği içinde biz ve ötekiler arasındaki sınırlar yoluyla korunduğunu, süreklilik kazandığını ifade eder. Çağdaş metropollerde, melez kültürel formlar yaygınlaştıkça, çeşitli sosyal ve kültürel aidiyetler (sınıfsal, etnik, dini, ulusal, cinsel)arasındaki sınırları tanımlayan farklılıklar/ayrıcalıkların korunması, giderek daha keskin ve görünür bir iktidar mücadelesine dönüşmektedir diyen araştırmacılar, metropolün dokusunun, aynı anda farklı cephelerde (siyasi, sosyal, kültürel)süren bir dizi sınır mücadelesi yoluyla şekillendiğini iddia eder (Öncü ve Weyland, 2007).

Sosyal statü, kentsel ayrışması yeme, içme ve giyme gibi gündelik hayatla ilgili eylemlerden okunmasının yanı sıra, zaman geçirilen mekan, oturulan yer, gidilen okul gibi mekansal ayrışmalarda da gözlemlenmektedir. Mekansal ayrışma sosyal statülerin ayrışması ile kendini kentte görünür kılmaktadır. Aynı sosyal statüye sahip olmayanların bir arada bulunabildiği bir kamusal alanın yokluğu farklı statüdeki grupların arasını daha da açmakta ve bu durum sosyal dışlamaya yol açabilmektedir.

Neo-Marksist bir yaklaşımla, Castells (1978), sosyal ayrışmanın, yüksek gelir grubundakilerin kentsel mekanı orantısız olarak kendilerine bölüştürmeleri ile kontrol etmelerinden oluşan sınıf mücadelesinin ifadesi olarak tanımlar.

Ayrışma kavramına paralel bir diğer kavram olan dışlama kavramını özellikle son dönem literatürde sıkça görmekteyiz. Giddens (1998), gönüllü ve gönülsüz olmak üzere iki tür dışlamadan (exclusion) bahsetmektedir. Gönüllülük durumunu, elitlerin isyanı olarak adlandırılmaktadır (Giddens, 1998). Giddens'ın bu sınıflandırmasını, kentsel alanda karşımıza çıkan ayrılmış (segregate) olmuş konut gruplarında, kente dahil olmak isteyen ve istemeyen gruplar olarak yorumlayabiliriz (Lupton,2003).

Sosyal kutuplaşma, Mustard ve Deurho (2002)'ya göre segregasyonun başlıca nedenidir. 1990'lı yıllarda konut ayrışmasının sebepleri konusunda iki hakim görüş bulunmaktadır; ilki ekonomik yeniden yapılanma ile batı kapitalist şehirlerinin mekansal olarak dönüşmesi-ikili şehir ve sosyo-mekansal bölünme gibi kavramlar, teknolojik değişimler, işçi sınıfı ayaklanmaları, sosyal tabakalaşma ve sosyal-ekonomik ayrışma arasındaki ilişkilerin basit bir ifadesidir. İkincisi ise refah koşulları zayıflatılmış olarak ifade edilmesi ile birlikte hala potansiyel bir tekrar dağıtım

mekanizması olduğu görüşüdür. Bu argümanda sosyal tabakalaşma ve konut ayrımı ayrı olarak ele alınmaktadır. Mekansal ayrışmayı Avrupa perspektifinden inceleyen bir çalışmalarında Musterd ve Marielle De Winter (1998), Avrupa’da da iki görüşün varlığından bahsederler. Biri mahrumiyet kavramı ile birleşen ve politik bir konu olarak ele alınan ayrışma, diğeri ise ilk görüşün bir adım ötesine giderek Amerikalı teoriysen Lewis (1966), Wilson (1987), Massey ve Denton (1993)ın fikirleriyle birleşen görüş; komşuluktaki bireysel yerleşimin fırsatlar ve istekler üzerindeki olumsuz bir komşulukta ekstra yaşam etkilerini açıklar. Bu faktörlerin; bir suçun kurbanı olma riski, eğitim ve hizmet kalitesi ve arkadaşlık ilişkilerindeki baskın ahlaki değerleri etkili bir şekilde içerdiği görülür. Yine bu çalışmada araştırmacılar, mekansal kutuplaşmayı açıklanmaya çalışırken, yapısal süreçler (küreselleşme süreci ve ekonomik yeniden yapılandırma) ve bireysel davranışlar üzerinde durulması gereğinden bahsederler (Musterd ve DeWinter,1998).

Kentsel ve sosyal alanda fırsat eşitsizliğine bağlı olarak rekabetin artması paralelinde, gelir seviyesi ile doğrudan ilişkili olarak sermayenin günümüz sembolü olarak statüye sahip olma arzusu sosyal çatışmalara yol açabilmektedir. Bu durum, sahip olunan ve arzulanan refah düzeyi arasındaki farkı ifade eden görel mahrumiyet teoremi ile ilişkili olup, Jürgen (1998)’e göre sosyal çatışma ya da saldırgan davranışlara yol açabilmektedir. Gelir ve statüye göre sınıfsal konuma bağlı ayrışma, yaşam tarzı ile ilişkilidir. Bu durumun mekansal sonucu olarak; kendi içine dönük, homojen kültür ve sınıfların, direnme, savunma, destek, korunma amaçlı mekansal ayrışmaları görülebilir (gettolar, kapılı, özel yerleşmeler vb).

Kentsel asimilasyon kuramına göre, ortaya atılan tüm çeşitliliklere dayalı mekansal ayrışmalar, ilkel kabilelerden itibaren günümüz kentsel görünümünde karşımıza çıkmaktadır. Asimilasyonlardan kaynaklanan kentsel ve mekansal ayrışmalar, topluluğun kültürel yapısı ile ilişkili geliştirdiği tavrın etkisi ile şekillenmektedir.

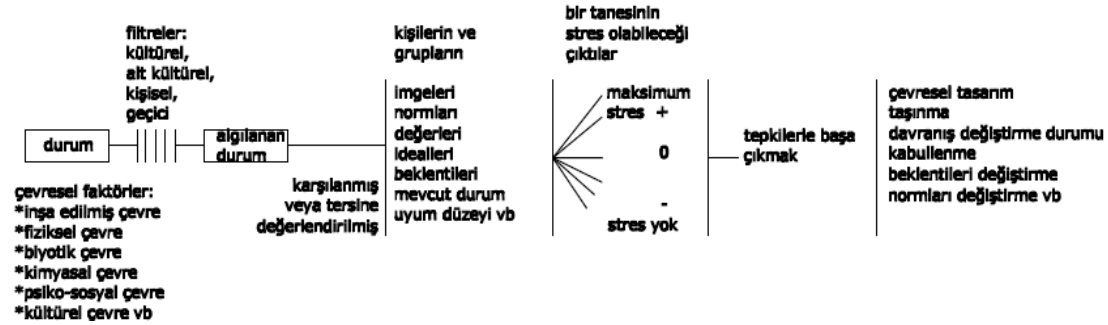
2.2.3 Çevresel stres teorisi

Çevresel stres teorilerini, çevresel davranış teorileri çalışma alanı başlığı altında ele almak mümkündür. Stres, bireyin organizmik, sosyo-psişik, algısal , kültürel ve yaşam şekli özellikleri ile doğrudan ilişkilidir. İstekler, beklentiler ve uyum sürecinde yaşam ve çevre kalitesi etkili olmaktadır.

Ünlü (1998), stresi açıklamada iki kavramın öneminden bahseder; seçim ve uygunluk. Yerleşme seçimi ve bir yerden bir yere göç etme, çevresel niteliğin ve çevrenin iten ve çeken etkenlerinin bir sonucu olarak kabul edilir. Organizmalar

buna bağılı olarak, çevrenin etkisini ve stresini azaltmak için çevresel kalite ve çevresel baskı arasında uyum oluşturmaya eğilimlidir.

Rapoport (1978)'a göre stres; bir değerlendirmenin veya belirli normlar, arzulanan düzeyler, durumun anlamları vb. şeylerle karşılaşmanın sonucudur ve söz konusu olan algılanmış strestir. Stresin incelenmesinde kültür önemli bir yer tutmaktadır. Stres modellerinde genel olarak iki eleman yer almaktadır; durumlar ve insanlar. Kültür odaklı stres modellerinde görülen bir diğer eleman ise stres-alıcı ortamlardır (onarıcı çevreler). Rapoport, çevresel stres ve kültür ilişkisini bu üç elemanlı model üzerinden tarif etmektedir (Şekil 2.2). Buna göre stresin, bir değerlendirmenin sonucu olarak algılanmış stres olduğu anlaşılmaktadır. Durum olarak çevresel faktörlerden (yapılı çevre, kimyasal, psiko-sosyal, kültürel vb.) filtreler (bireysel ve kültürel) ile algılanan durum, kişilerin veya grupların değerlendirmeleri (ideal, norm, imgeler, değerler, standartlar, beklentiler, anlamlar, çevresel kalite kavramları vb) sonucunda davranış tercihlerini (taşınma, davranış değiştirme, kabullenme, beklentileri değiştirme, çevreyi değiştirme vb) ortaya çıkartmaktadır. Stres faktörü, değerlendirme sürecindeki beklentilerin uygunluğuna göre az veya çok stresli olabilmektedir.

Şekil 2.2 : Rapoport'un üç elemanlı çevresel stres modeli (Ünlü, 1998).

Stresi meydana getiren etkenler; çevresel uyarı, organizmik etkenler (fiziksel, psikolojik) ve kültürel etkenler olarak sıralanmaktadır. Kentsel konut alanlarında stres kaynakları; yüksek yoğunluk algısı, gürültü, farklı insanlar, düşük yaşam koşulları, ışıklar, düzensizlik, reklamlar olabilmektedir.

Çevresel stres ile ilgili literatürde geçen belli başlı kuramsal yaklaşımlara değinmek gerekirse stres, uyarı ve yanıt etkileşimi sonucunda organizmada bıraktığı olumsuz davranışsal durumlar nedeniyle, öncelikle 'deterministik' bir model olarak incelenmiştir. Stres yapıcı unsurlar; biyokimyasal, fiziksel, psikolojik, sosyo-kültürel olabilir. Bu modelin dışında, 'ekolojik uyum kuramı' olarak adlandırılan Lawton ve Nahemov'un (1973), stresi, baskı ile yetkinlik (press and competence) arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak ele aldığı yaklaşım yer almaktadır. Çevresel 'stresin

kültürel yönelimi'nde, stresi kültürel adaptasyon sürecinin bir sonucu olarak ele alırken, çevresel etkilere karşı organizmik ve kültürel filtrelemelerin stresi azaltmadaki önemi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bir diğer yaklaşım olarak 'akkültürafif stres kuramı' kültürel değişime dyanmaktadır. Değişim, farklı parametrelere göre stresli olabilmektedir. Bu parametreler; var olan durum ve önceki durum arasındaki kavramsal uzaklık, değişim doğrultusunda gönüllü olup olmama durumu, kontrol derecesi, değişimin oranı, etkilenen elemanların önemliliği şeklindedir (Ünlü, 1998).

Baskı karşısında kişisel tepkiler değişebilir, bazı eylemlerin gelişimini önceden tahmin ederek stresi azaltmak olanaklıdır. Böylelikle fizyolojik yapıdaki denge yani organların eş güdümlü çalışması sürdürülür. Genellikle organizmalar değişim olgusuna farklı davranışsal tepkiler gösterirler; davranışsal düzeltmelere uyum, yeni elemanlara tepki, ortamdaki geri çekilme olabilmektedir. Organizmalar, her tepkide kişilerarası, gruplar arası; akkültürafif stres, psikosomatik stres, marjinalite duygusu, kimlik varlığı gibi çelişkiler gösterir. Bunu Berry (1980), ekolojik-kültürel ve davranışsal modeli ile açıklar. Buna göre stresin değişmekte olan kültür ve akkültürafif etkilere bağlı akkültürafif davranış ve geleneksel davranış arasındaki değişen modlarının bir çıktısı olduğunu belirtir.

Stresle başa çıkma stratejilerine bakılacak olduğunda; kişisel değerlendirme, algısal yetkinliğin artırılması ve nesnel uyarının önlenmesi gibi yöntemler görülmektedir. Yetkinlik kavramı, Bourdieu (1970) tarafından aktör/habitus-alan-sermaye ilişkileri içinde bir sosyal tasarım olarak ortaya konulmaktadır. Buna göre; hukuk, tıp, siyaset, güzel sanatlar gibi toplumsal bilgi alanlarında aktörler, iktidar ve statü için mücadele ederler. Bu alanlarda başarılı olmak için kültürel sermaye biçimlerinin kazanılması gerekmektedir. Bourdieu'ya göre tüm insanlarda yüksek kültüre katılma yetkinliği bulunmaktadır ancak bunun toplumsallaşma sürecinde yapılanmadırılması gerekmektedir. Yani yetkinliğin çözümlenmesi, aktöre bağımlı olan sosyal ilişkinin yeniden tasarlanmasına bağlanmaktadır. Bourdieu (1997) çok değişkenli bir habitus oluşturarak, insanın yetkinliğinin çeşitlendirilebileceğini düşünür.

Rapoport (1978)'a göre, stresle başa çıkma yöntemleri şu şekildedir; kontrol duygusu, tahmin edilebilirlik, fiziksel çevre kullanımı, organizmadaki eşgüdümsel organların işleyişindeki aksaklıkların giderilmesi, savunma temelli yapılanma, çevreye anlam kazandırma. Stres devam ederse ve toplumda kimlik sorunu varsa savunmacı yapılanma oluşur (Siegel, 1970). Çevreye anlam kazandırarak stresin etkisi azaltılabilmektedir. Stresin etkisi; zaman kullanımıyla ilgili bazı olguları ortadan

kaldırmak, bazı uyarıcıları bloke etmek, filtrelemek, sorumluluk sınırlarını düzenlemek, çevreye kod vermek gibi davranışlarla azaltılabilir.

Kentsel mekanın ayrışmasında ve kapılı yerleşimlerin oluşma mantığında, sosyo-mekansal davranış teorileri açıklayıcı olmaktadır. İnsan davranışları mantığı altında yatan davranışsal teoriler ve söylemlerin temelinde; savunmaya dayalı yapılanma, cemaatleşme, mahremiyet gereksinimi, çevresel strese karşı geliştirilen tavırlar yatmaktadır. Kapılı yerleşim dışındakilerin sosyo-mekansal davranışları, kapılı yerleşimin yarattığı çevresel strese karşı cevap verme şekli olarak yorumlanmaktadır. Kapılı yerleşimin çevresel etkileri, çevredekilerin uyum sağlayamaması durumunda gerilimli olabilir.

2.3 Bölüm Sonucu

Araştırmanın bu kısmında, literatürdeki kentsel ve mekansal ayrışma ile ilgili söylem ve teoriler üzerinde durulmuştur. Farklı disiplinden araştırmacıların mekansal ayrışmayı anlamaya yönelik çalışmaları araştırılarak kapılı yerleşmelerin bir kentsel ayrışma görünümü olarak ortaya çıkışındaki mantık ve koşullar incelenmiştir.

Mekansal ayrışma ile ilgili söylem ve teoriler iki ayrı kısımda ele alınmıştır. Bunlar; mekanın ekonomi politiği bağlamında ele alınan söylemler ile insan-çevre-davranış ilişkileri bağlamında ele alınan teoriler başlıkları ile ayrılmıştır. İlk kısımda açıklanmaya çalışılan küresel tüketim sürecinde gözlemlenen kentsel farklılaşma ve ayrışma kavramı, disiplinler arası söylemler bağlamında ele alınırken, ikinci kısımda, sosyo-davranışsal teoriler ile mekansal farklılık ilişkileri araştırılmıştır. Genel olarak bakıldığında, mekansal ayrışmanın ortaya çıkması; politik, ekonomik ve sosyal etkenlerle doğrudan ilişkilidir.

Kent yapısını anlamaya yönelik Chicago Okulu tarafından kuramsallaştırılan sosyol-ekolojik yaklaşımda, kentsel büyüme ve gelir seviyesinin doğrudan kurulan ilişkisi; ekonomi politik yaklaşımda kent yapısı; iktidar, emeğin yeniden üretimi ve toplumsal sınıflar dinamikleri içinde açıklandığı görülmektedir. İki yaklaşımın temelinde sosyo-ekonomik göstergelerin önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Mekansal hiyerarşi, küresel kent fenomeni, tüketim kültürü, sembolik sermaye, korku kültürü ve ötekileştirme ile şekillenmektedir. Yapılan okumalardan ortaya çıkan alt metin ve araştırmanın strüktürünü belirleyen genel bakış şu şekildedir; kentel mekansal ayışmaların küresel kentteki görünümü olan ve sermayenin yeniden dönüşüm mekansal araçlarından biri olan kapılı yerleşmelerin temelinde sınıfsal ayrışma yer almaktadır.

Dini, politik, askeri, coğrafi, kültürel, etnik, kimlik gibi çeşitli sebeplerle ayrışmanın olduğu kentsel alanların tarihçesi oldukça eskiye dayanmaktadır. Günümüz küresel kentindeki ayrışmayı bunlardan farklı kılan noktalar; ayrışmanın ekonomi politik temelli olup, güç ilişkilerine dayanması, sınıfsal ayırım üzerinden yürümesi ve aynı toplumda yaşayan bireylerin birbirinden uzaklaştığı, sembolik sermayesi 'yaşam tarzı' haline getirilen bir arzular dünyası olmasıdır.

Kapital sistem ile mekansal eşitsizlik ve ayrışmalar, kentsel yapının hiyerarşisini de belirlemektedir. Sosyal, sınıfsal, mekansal farklılıklar, ötekileştirme ve toplumsal dışlamaya varan olguları da beraberinde getirmektedir. Altkentleşme sürecinin bir uzantısı gibi görünen kapılı yerleşmeler, aslında sermayenin kendini yeniden üretimi sürecinde kullandığı araçlardan mekansal olanıdır. Bu bağlamda ortaya çıkan mekansal parçalanmanın, iktidar ilişkilerinden bağımsız şekillendiği düşünülemez. Bugün üzerine konuşulan küresel kentler, bu tür bir hiyerarşinin mekansal yansımasıdır.

Mekanda politikanın uzantısı olarak bir ayrışma gözlemlenmektedir. Topluluk yapısının, homojenleştirilmek ve kontrol altında tutulmak istenmesinden ötürü, küçük topluluklar oluşturularak daha doğrusu bunu istemeleri sağlanarak ve bu topluluklar gözetlenerek hegemonya kavramı mekanda kendini varetmiştir. Mekansal parçalanmanın son dönem örneği olarak kapılı konut yerleşmeleri, neoliberal dönüşümler sürecinde ele alınmaktadır.

'Tüketim çağında reklam ve demokrasi' adlı kitabında Qualter (1991) içinde bulunduğumuz tüketim kültürünün vardığı boyutları şöyle ifade etmektedir; 'tüketim toplumunda bireyler öncelikle tükettiklerine göre sınıflandırılır ve konumlandırılır ve böylece bir statü belirlenir. Kullanılan otomobiller, giysiler, seçilen yiyecekler, hem bireyin maddi ihtiyaçlarını hem de bir gruba ait olma ihtiyacını karşılar'. Tüketmeye odaklı küresel kültürün kentlerindeki yeni tüketim aracı olarak kapılı yerleşmeler, alışveriş merkezleri gibi mekanlar karşımıza çıkmaktadır. Mekan tüketimi, 'ihtiyaçlar'dan çok uzakta, artık 'sınıfsal'lıkla ilişkili görülmektedir. Küreselleşmenin etkisi ile tek kültürlülüğe giden topluluklar, eğitim, ahlak, bilgi vb özelliklere sahip olmak yerine statüye sahip olma isteği ile şekillenmektedir. Bu durumu Bourdieu sembolik sermaye kavramı içinde açıklar.

Kentsel korkular ve yabancılardan korunma veya çevresel kalite gibi endişe ve isteklerle kentlinin türdeşleri arasında bir cemaat hayatını tercih etmesi ötekileştirme durumunu getirmektedir. Kendi türdeş cemaatinin mekanı içinde mekansal iktidarını kurma isteği ile aldığı güvenlik tedbirlerinin ötekileştirdikleri üzerindeki algısı, uyarıcı

sinyaller vermektedir. Bu araştırma, mekansal ayrışmanın sınıfsal temelli olanı olarak görülen kapılı yerleşmelerin, yerleşme dışında bırakılanlara yolladığı sinyallerin gerilim potansiyeli taşıdığı yönünde endişeler ile ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak mekansal farklılıkların, sosyal hayat üzerinde oluşturacağı algı ve davranışların pembe bir çerçeveden okuması yapılmayacaktır. Bu araştırmada, kentsel mekansal ayrışma görünümü olarak ortaya çıkan kapılı yerleşmelerin, kentli üzerindeki uyarıcı özellikleri, stres bağlamında ele alınmaktadır. Mülkiyet üzerinden iktidarın manipüle ettiği bir mekansal 'strateji' olarak kapılı yerleşmenin etkilerine karşı ötekisinin ne tür 'taktik'ler geliştirdiği etki-tepki davranış çerçevesinde sorgulanmaktadır.

Mekanın oluşmasının kendi içinde çelişkiler, gerilimler getireceği gerçeği bir yana; iki farklı sosyal yapının getirdiği farklılaşan mekanın yan yanılığının getireceği çelişkiler ve gerilimler göz önünde tutulmalıdır. Kentsel ve mekansal ayrışmaya yönelik yapılan literatür çalışması ile bundan sonraki bölümün konusu olan ve kentsel alandaki mekansal ayrışmanın önemli bir görüntüsünü oluşturan kapılı topluluk yerleşmeleri temelindeki nedenler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dünyanın çeşitli coğrafyalarında farklılıklarından ötürü alansallıklarının sınırlarını kalın çizgilerle belirleyerek, ötekilerinin dışarıda bırakılarak oluşturulduğu mekansal ayrışmaların, tarihi, tipleri ve yakın çevresi ile olan çevresel etkileşimleri bir sonraki bölümün konusunu oluşturmaktadır.

3. KENTSEL VE MEKANSAL AYRIŞMA GÖRÜNÜMÜ OLARAK KAPILI-AYRIK KONUT YERLEŞMELERİ

Bu bölümde ele alınacak konular; küreselleşmenin kentsel alanda ortaya çıkardığı parçalı yapının görünümünden biri olan kapılı topluluk yerleşmelerinin tarihçeleri, dünyada, Türkiye ve İstanbul'da ortaya çıkış süreçleri, tipolojilerindeki farklılıklar ile bu yerleşimlerin literatürde eleştirilen ve olumlanan yönleri ele alınmaya çalışılacaktır. Kapılı topluluk yerleşmelerinin tipolojilerinde, araştırmacıların konu ile ilgili yaptıkları çalışmalara yer verilmiştir. Kapılı topluluk yerleşmelerinin tipolojilerinin belirlenmesinde, sosyal, ekonomik, politik, mekansal davranış kriterlerinin dışında, bölgesel yerel ve kültürel özelliklerin de önemli olduğu anlaşılmıştır. Dünyanın farklı coğrafyalarında, Türkiye ve İstanbul'un farklı bölgelerinde çeşitlilik gösteren kapılı topluluk yerleşmeleri ile ilgili literatürde yapılmış olan incelemelere dayanarak, bu yerleşmelerin kentsel alanla ilişkisi irdelenmeye çalışılmıştır.

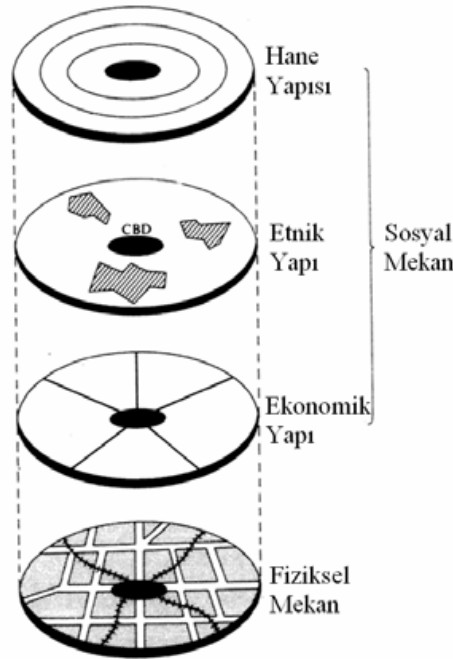
Küreselleşmenin etkisi ile kentsel alanda ortaya çıkan parçalı yapı, kentsel bütünlük ve sosyal katılım açısından olumsuz görünümünün ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İkinci kısımda ortaya konulmaya çalışılan teorik altyapı çerçevesinde, kentsel alanda oluşan ve özellikle küresel kent kavramı ile ele alınan, aşırı göç alan bu tür kentlerdeki mekansal ayrışmalar okunabilmektedir. Saçaklanmış, kendi içine dönük, katmanlara ve bölgelere belirgin ayırıcılarla bölünmüş kentsel alan, kamusal alanlarının özelleştirilmiş olduğu, sosyal katılımın minimuma indiği ve kentin kalabalığının getirdiği bir bilinmeyen korkusunun mekana yansıdığı bir görünüme sahiptir. Zaman mekan sıkışması, sınırların ortadan kalkmasına, iletişim teknolojileri ile dünyanın çok uzak noktalarını bir yapan mekansal ayrıntılara, güçlü olanın coğrafyaya egemen olmasına ve mekanın bu ilişkiler doğrultusunda sınıflandırılmasına neden olduğu gözlemlenmektedir. Kentte benzer grupların alanlarının sınırlarını çizdiği ve kendilerinden olmayana bir tavır geliştirdiği, bunun sosyal, ekonomik, kültürel bağları ile sağlamlaştırdığı görülmektedir.

Kapılı topluluk yerleşmeleri, kentsel alanda orta çıkan ve ayrışmanın yeni bir formu olarak günümüzde görülen mekansal bir olgudur. Dünyada 20.yy. başlarında görülen ve sayıları giderek artan bu yerleşmelerin, kentsel alanda ortaya çıkışları,

çevresel etkileri ve doğuracağı muhtemel sonuçları açısından ele alınması gereken kentsel bir olgu olduğu düşünülmektedir.

3.1 Kapılı Topluluk Yerleşimi Kavramı ve Tarihçesi

Kapılı topluluk yerleşmeleri, kentsel mekanın sınırlandırılan bir parçasında yer almaktadır. Kendi içine dönük bir kentsel alan olan yerleşme, belirli bir topluluğun bir araya gelmesi ile oluşur. Kabaca kentsel mekanın küçültülmüş bir parçası olan kapılı topluluk yerleşmeleri, kentsel mekanın bileşenleri ile meydana gelecektir. Bu bileşenleri Bassett (1980) Şekil 3.1’de görüldüğü üzere grafiksellemiştir. Buna göre fizik mekanın üzerine gelen ekonomik, etnik ve hane yapısından oluşan sosyal mekan katmanlarının üst üste gelerek örtüştüğü bir yapısal görünüme sahiptir. Bu katmanların ağırlık derceleri farklı olabilmektedir. Kapılı yerleşmelerde fizik mekanın ekonomik yapı ağırlıklı olarak şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Buradan anlaşılacağı gibi fiziksel mekan, kendi başına var olmayan, diğer olgularla etkileşim halinde yani bağımlı bir yapıdadır. Burada topluluk ile olan etkileşim son derece önemlidir.

Şekil 3.1: Kentsel Sistemin Konumsal Bileşenleri (Bassett, 1980).

Kapılı topluluk yerleşmelerini banliyö gelişiminin son fazı olarak nitelendirmek tarihsel süreç açısından uygun görünmektedir. Mekansal ayrışmanın kent mekanına yansımaları, Amerika ve Avrupa ülkelerinde geçmişte daha ileri tarihlere dayanan alt kentleşme (banliyöleşme) olgusu ile belirgin hale gelmiştir. Banliyö, kentlerin çevresinde yer alan ve genellikle konut alanlarından oluşan yerleşme birimleri olarak

tarif edilmektedir (Ana Britannica,1986b). Amaç ve kapsamı farklı olarak karşımıza çıkan, konut alanlarının toplu olarak çözüldüğü ve sosyal olanakları sadece kendi içindekilere yönelik olan kapılı topluluk yerleşmeleri, banliyödeki anlayıştan farklı olarak yeni bir sınıfsal gruba hizmet eder görünmektedir. Bir başka ifadeyle gelir düzeyi yükselen sınıfın kendine uygun gördüğü, dışa kapalı, lüks ve korumalı yaşam tarzını istemesi sonucu ortaya çıkan kapılı topluluk yerleşmeleri kentsel alanda mekansal ayrışmanın bir görünümüdür.

Literatürde, kapılı topluluk (gated communities)yerleşmeleri kavramının çeşitli anlamlarda kullanılmakta olduğu görülmektedir; kapalı cemaatler, varlık adacıkları, kapalı konut alanları, kurtarılmış adacıklar, korunaklı yerleşmeler, özel siteler (Davis, 1990, Mckenzie, 1994, Blakeley ve Snyder, 1997), güvenli siteler (Perouse ve Danış, 2003). Bu çalışmada kavram, kapılı-ayrık konut yerleşmesi olarak ele alınacaktır.

Kapılı topluluk yerleşmeleri, net bir tanımı olmamakla birlikte genel olarak, post-modern kentin ortaya çıkardığı bir yerleşme modeli olduğu ve esnek birikim sürecinde metropollerde görülen, mekansal oryantasyonun yeni üst sınıf tarafından oluşturulan ya da talep edilen bir kentsel görünümü olarak tarif edilebilir.

Kapılı topluluk yerleşmeleri; kamusal alanın özelleştirilerek geçişlerin sınırlandırıldığı konut alanlarıdır. Dışarıdakilerin girişini engellemek amacıyla, genellikle duvar, çit ve kontrollü girişler gibi güvenlik tedbirleri ile donatılmışlardır. Kapılar ve duvarlarla güçlendirilmiş, şehrin merkezinde ve çeperlerindeki yeni ve eski yerleşim yerlerinde konumlanmaktadır (Blakeley ve Snyder, 1997).

Bu çalışmada, kapılı topluluk yerleşimleri, lüks konut tipleri olarak ve gelir seviyesi ortalamanın üzerinde olan ve yaşam tarzları benzer gruplarca tercih edilen yoğunluğu az katlı olan ve metropolün merkezinde, merkezine yakın alanlarda ve çeperlerinde konumlanan sömürgeci bir yaşamın ifadesi olarak ele alınmaktadır. Toplu halde konutları bünyesinde barındıran bir ortak yaşam kültürü ifadesi bu yerleşmelerde güvenlik tedbirleri son derece önemli bir yer tutmaktadır. Steril bir yaşamın temsili olan bu kapılı mekanlar, kentsel alandaki sınırlarını kuvvetli bir şekilde belirlemesi açısından geleneksel konut yerleşimlerinden farklılıklar göstermektedir.

Dünyanın çok farklı coğrafyalarında ister ihtiyaçtan isterse tüketim kültürünün sonucu olarak ortaya çıksın, mekansal olanakları açısından üretim tüketim ilişkileri bağlamında benzerlikler gösterir. Bu tür konut yerleşmelerinin pazarlamasında

yapılan vurgular aynıdır; güvenlik, yaşam tarzı, homojen, ayrıcalıklı ve steril bir yaşam şeklindedir.

Kapılı topluluk yerleşimi, kapatılma fonksiyonunu temel almaktadır. Foucault'un 'iktidar mekanı' kavramını göz önünde bulundurarak, 'kapı' elemanının sembolik olarak, mekan üzerindeki güç ve disiplinin yansıması olduğu anlaşılmaktadır. Kapı, sınır, eşik, duvar, engel vb ayırıcılar, içerdekini dışarıdan, dışarıdakini içerden ayıran, farklı kültürlerde fiziksel, ekonomik, sosyal ve sembolik fonksiyonları içeren bir sınır düzenleme aracıdır.

Kapılı topluluk kavramı ele alınırken, sınır ve çevresinin önemi ile sınırlardaki gerilimler göz önünde bulundurularak araştırma devam ettirilmiştir. Görsel olarak duvar, çit, kapı ve benzeri ayırıcı elemanlarla mekanı sınırlandıran ve aynı zamanda sosyal ve ekonomik sınırlar koyan kapılı topluluk yerleşmeleri, istenmeyen kişilerin erişimine kapatılmış, özel güvenlik teknikleri ve ekipleri tarafından korunan sınır düzenlemeleri ile kentsel alanda konumlandırılmıştır. Kapılı toplulukların önemli bir özelliği de sadece konut gruplarından oluşmaması, bu konutlara hizmet eden sosyal donatı alanlarının da bulunması ile kamusal alanın özelleştirilmesidir.

Kapılı yerleşmelerin tarihçesi ile ilgili geniş bir literatür araştırmasına sahip olan Blakeley ve Snyder (1997) tarafından kapılı topluluk yerleşmeleri, kendilerini kapatmış ve engellemiş olan bu tür topluluklar için, katmanlaşma ve ayrışmanın daha geniş bir mekansal durumunun mikrokozmozunu olarak ifade edilmektedir. Orta sınıf ve üst orta sınıfın kapılı toplulukların dışlama ve konut ayrışmasının yeni formunu yarattığını ifade eden Blakely ve Snyder (1997), bu durumun mevcut sosyal yarılmayı azdirdığını iddia ederler.

Blakely ve Snyder (1997), kapılı toplulukların tarihçelerini incelerken Roma kale kentlerinden, Howard'ın bahçeşehir paradigmasına ve altkentleşme sürecine uzanan geniş bir yelpazeyi anlatarak tarihsel ilişkiyi kurmaya çalışır. Kent tarihinin miladından itibaren ortaya çıkan yerleşmelerin esasındaki temel ilkelerin benzerlikler gösterdiği ve dönüşerek günümüz formunu aldığı görülebilmektedir. Temeldeki benzerlikler ise Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde belirlemiş olduğu gereksinimler ve insanın çevresel etkenlere karşı geliştirmiş olduğu davranışlar esasına göre şekillenmektedir.

Tarihsel olarak, Amerika'da inşa edilen kapılı ve güvenli topluluklar, mülkü korumak ve emeklilerin boş zamanlarını geçirebileceği alanlarla dolu yerler ve bu amaçla kurulmuşken, bu kentsel ve kent dışı gelişen yerleşmeler, günümüzde aileler ve çocuklarını da içine alan geniş bir marketin hedefi haline gelmiştir (Guterson

1992; Lofland 1998). 1960'ların sonu ile 1970'lerin başında kapılı toplulukların ilk olarak ortaya çıkış nedenleri emekli evleri iken, daha sonraları deniz kıyılarında sayfiyeler, şehir kulüpleri ve orta sınıf banliyöleşmelerinde karşımıza çıkmaya başlar. Özellikle, 1980'lerde golf kurslarının etrafındaki kapılı topluluk yerleşmelerinin karlılığı emlak spekülâtörlerinin ve yatırımcıların gözünden kaçmaz ve konut trendini etkileyen yeni bir sürece girilmiş olur (Blakely ve Snyder, 1997).

1970'ler boyunca, Arjantin'in ilk kapılı topluluğu sosyal huzursuzluklar ve devrim öncesi zamandaki sorunlara rağmen ortaya çıkmıştır (Thuillier, 2005; Roitman, 2003, 2005). Kapılı topluluklar aynı zamanlarda Brezilya'da (Caldeira, 1996; Carvalho, Varkki ve Anthony, 1997; Coy ve Pohler, 2002), Şili'de (Salcedo ve Torres, 2004) ve Suudi Arabistan'da (Glasze ve Alkhayyal, 2002; Glasze, 2006) görülmeye başlar. 1980'lerde kapılı toplulukların tüm dünyaya dağılmaya başladı görülür. 'Fourway Gardens', 1987'de Güney Afrika Johannesburg'da ilk çıkan duvarlı yerleşmedir (Jurgens ve Gnad, 2002). Bulgaristan (Stoyanov ve Frantz, 2006), Kanada (Townshend, 2006), İngiltere (Blandy, 2006), Endonezya (Leisch, 2002), Lübnan (Glasze ve Alkhayyal, 2002), Portekiz (Raposo, 2006) ve Rusya (Blinnikov, 2006), Çin (Wu, 2005; Low, 2006; Webster, 2006) aynı şekilde kapılı topluluk yerleşmelerininin görüldüğü coğrafyalardır. 1987 Avusturalya'da kapılı yerleşmenin karşılaşıldığı yıldır (Gleeson, 2006).

Tam olarak kaç kişinin bu tür yerleşmelerde yaşadığı bilinmemekle birlikte, kapılı toplulukların çoğunun Amerika'da bulundukları bilinmektedir. Low (2003)'un tahminine göre onaltı milyon Amerikalı bu tür yerleşmelerde yaşamaktadır. Atkinson (2004)'a göre İngiltere'de yaklaşık 1000 adet kapılı yerleşme bulunmaktadır. Avustralya'da 100.000 kişi kapılı yerleşmelerde yaşamaktadır (Burke, Montefiore ve Atkins, 2006).

3.2 Dünyada Kapılı Topluluk Yerleşimi Gelişim Süreci ve Koşulları

Kapılı veya duvarlı toplu yerleşmeler, sadece Amerikan fenomeni değil, aksine tüm dünyaya yayılmış bir dünya fenomeni olarak görülmektedir (Blandy, 2003). Ülkeden ülkeye gelişim nedenlerine göre çeşitlilik göstermektedir; örneğin Amerika'da kentsel elitler için olduğu görülürken, Latin Amerika ülkelerinde önce yazlık tesisler için yapılmış iken daha sonra etnisiteye karşı bir çözüm haline gelmeye başlar (Coy ve Pöhler, 2002). Avrupa'da ortaya çıkışlarındaki öncelikle sebep, kıyı bölgelerindeki konutların mevsimsel kullanımı iken, diğer tarafta Londra ve Amsterdam gibi büyük şehirlerde ise bir moda olma durumundadır. Bunun tersine, Asya ve Afrika'da ise bu topluluklar, yüksek suç oranları ve etnik çekişmeler gibi günlük problemler için

özüm olarak karşımıza çıkmaktadır (Landman ve Schöntiech, 2002; Glazse ve Alkhayyal, 2002; Jürgens ve Gnad, 2002; Levent ve Gülümser, 2007).

Farklı nedenler ile dünyanın farklı coğrafyalarında ortaya çıkan dışarı kapalı, güvenli ve homojen bir yaşayan gruba sahip kapılı topluluk yerleşmelerini besleyen sebepler arasında, küreselleşmenin metropol üzerindeki etkileri önemli bir yer tutmaktadır. Bu etkiler içerisinde ekonomik, sosyal, politik ve kültürel etmenler ağırlıkta gelmektedir.

Küreselleşmeye eklenme sürecinde kentlerin metropolleşmesi ile ilişkili olan kapılı yerleşmelerin dünya üzerindeki yayılımını, metropol kentleri üzerinden ele almak anlamlı görünmektedir. Bu doğrultuda, kıtalar ana başlığında aşağıda verilen dünyadaki kapılı topluluk gelişim süreçleri, metropol kentler özelinde anlatılmaya çalışılmıştır.

- Amerika’da Kapılı Konut Yerleşmeleri

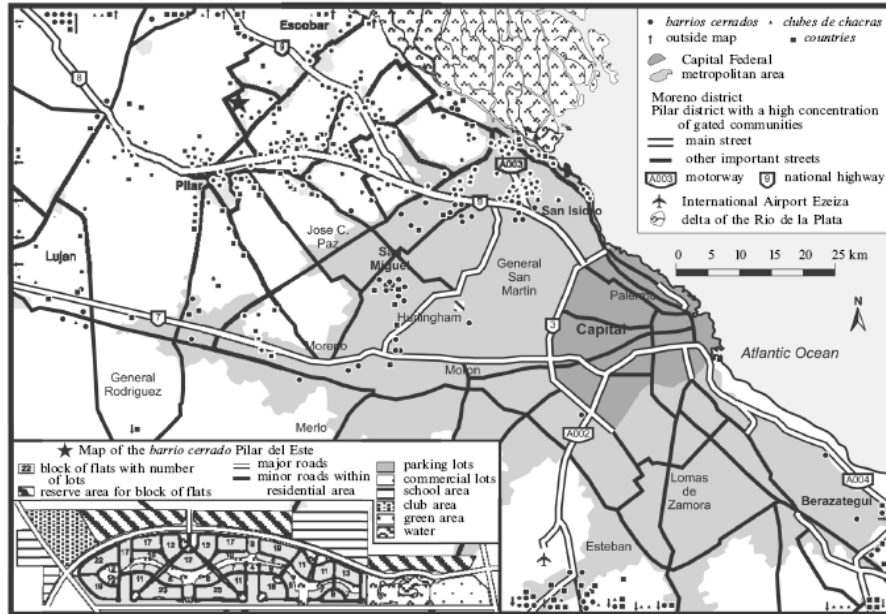
Kapılı topluluk yerleşmelerinin ilk olarak ortaya çıktığı yer Kuzey Amerika’da Güney Kaliforniya eyaletinde genellikle emekli ve yazlık alanlarda olmuştur. Daha sonraları metropoliten alanlarda da görülmeye başlar. En çok kapılı topluluğun yer aldığı bölgeler Kaliforniya ve Florida’dır (Blakely ve Snyder, 1997). İlk görülen kapılı yerleşmeler, orta sınıf emekli yerleşimleri iken daha sonraları prestij, golf klüpleri etrafında kurulan hobi amaçlı yerleşimler olmuştur. Farklı gelir gruplarının yaşamayı tercih ettiği kapılı yerleşmeler seçiminde zamanla güvenlik konusu önemli bir yer almıştır.

Bununla birlikte Kanada’da yaygınlaştığı görülen kapılı yerleşmelerin temelinde kapalılık ve topluluk duygusu yer almaktadır. Grant 2004’te yaptığı bir çalışmada, Kanada’da üçyüzün üzerinde kapılı yerleşme olduğunu ifade etmektedir. Bunların yarıdan çoğu ise İngiliz Kolombiyası’nda yer almaktadır. Kanada’da kapatılmış tüm yerleşmeler, Amerika veya İngiltere’dekinden farklı olarak; kapılı veya barikatlı halk evleri projeleri şeklinde ve özel yerleşim statüsündedir. Kanada’daki kapılı topluluk yerleşmelerinde varolan yol, yerleşmenin girişinde bir kapı ile kapatılmaktadır. Bunun dışındaki özellikleri; sınır elemanı olan duvar veya çitler genellikle içeriği gösteren ve yüksekliği 120 cm.’yi pek geçmeyen, kameranın olduğu güvenlik klübesi ise nadiren yerleşimde bulunan, genellikle komşuların birbirini kolladığı ve güvenlik endişesi pek olmayan özel topluluk yerleşmeleridir (Grant, 2004).

- Güney Amerika'da Kapılı Konut Yerleşmeleri

1990'lı yıllarda Arjantin, Brezilya ve Meksika'da yayılmaya başlayan olgunun ortaya esas çıkış sebebi; Latin Amerika ülkelerindeki ekonomik yapının dengesizliği ve bununla ilgili olarak güvenlik sorunlarının ortaya çıkmasıdır. Arjantin'de Buenos Aires (Tortugas Country Club) kentinde üst ve orta sınıf tarafından, yükselen suç eylemlerine karşı bir tedbir olarak ortaya çıkmıştır. Şekil 3.2'de Buenos Aires'teki kapılı toplulukları gösteren harita yer almaktadır. Alt sınıfların yerleşim alanları ile çevrili olan kapılı yerleşmeler arasında sosyal iletişim bulunmamaktadır. Arjantin'de en çok görülen kapılı yerleşme türü *Barrios Privados* denilen, sadece konut yapılarını içeren yerleşmelerdir. Brezilya'da Rio de Janeiro ve Sao Paulo gibi metropolitan alanlarda görülen kapılı yerleşmeler arasında ilk büyük ölçekli proje Sao Poul kent merkezinde 1970'lerde askeri rejim döneminde yapılan Alphaville yerleşimidir.

Meksika'daki kapılı yerleşmeler, ülkedeki gelir dağılımındaki uçurumlar neticesinde ortaya çıkmıştır. Genellikle Monterrey, Mexico City veya Guadalajara gibi büyük şehirlerde kurulmuştur (Thuillier, 2006).

Şekil 3.2: Buenos Aires Metropolitan Alanında kapılı yerleşmeler (Thuillier, 2006).

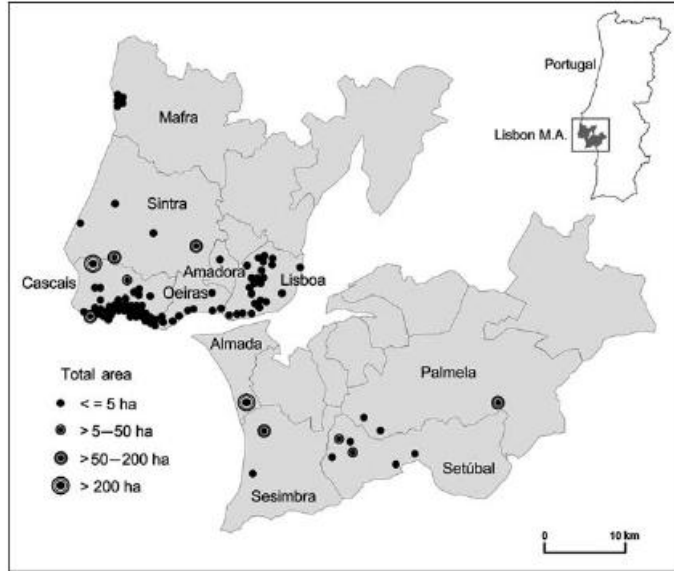
- Avrupa'da Kapılı Konut Yerleşmeleri

Avrupa'da kapılı yerleşmeler, 1980'li yılların başlarında İspanya ve Fransa'nın Akdeniz kıyılarında ikinci konut olarak görülmeye başlamıştır. 1990'larda Madrid ve Lizbon (Şekil 3.3.'de Lizbon'un 1999'daki kapılı yerleşmeleri görülmektedir) gibi daha büyük kentlerde görülür. Emlak yatırımcılarının dikkatini çeken konut alanları

Viyana ve Berlin gibi metropollerde, ardından Orta Doğu ve Doğu Avrupa'da görülmeye başlar (Webster, Glasze, Frantz, 2002).

İngiltere'de kapılı yerleşmeler genellikle Londra'da özellikle Dockland (New Caledonian Wharf, Kings and Queen Wharf) ve Pan Yarımadası ile Doğu Londra'da (Bow Quarter) görülmekle birlikte ülke sayıları giderek artmaktadır. Atkinson ve Flint'in (2004) yapmış oldukları çalışmaya göre İngiltere'de, farklı tipte bin civarında kapılı yerleşme bulunmaktadır. Landman'ın (2003) çalışmasına göre, bu tip yerleşmelere olan talebin artışındaki neden artan suç verileridir.

Avrupa'da İngiltere, Hollanda ve pek çok ülkede farklı tipte kapılı yerleşmeler görülmektedir. Dünyanın diğer bölgelerinde görülen kapılı yerleşmelerden farklı olarak, Avrupa'daki bazı konut bölgelerindeki dar sokakların kapatılması (*alley gating*) ile oluşturulan bir kapatılma durumunu görmekteyiz.

Şekil 3.3: Lizbon Metropolitan Alanında kapılı yerleşmeler (Rapaso, 2006).

- Afrika'da Kapılı Konut Yerleşmeleri

Güney Afrika, yüksek suç oranları yüzünden giderek artan kapılı yerleşme topluluklarına sahiptir. Güney Afrika'da kapılı yerleşmeler, güvenlik köyleri veya kapalı mahalleler(enclosed neighborhood) olarak sınıflandırılmaktadır (Landman, 2002). Son dönem gelişen kapılı yerleşmelerin tamamen dışa kapalı, alışveriş ve hastane gibi temel hizmetlerin tasarımında yer aldığı gözlemlenmektedir. Landman (2003), buradaki kapılı yerleşmeleri iki türe ayırmaktadır; var olan mahallelerin kapatılması ile oluşan yerleşmeler ve özel teşebbüs tarafından baştan oluşturulan ve tamamen korumalı yerleşmeler. Bu yerleşmeler genellikle, Johannesburg (Şekil 3.4) ve Cape Town gibi büyük kentlerde görülmektedir.

Şekil 3.4: Johannesburg kapılı yerleşmelerinden bir örnek (Landman, 2002).

- Asya ve Orta Doğu'da Kapılı Konut Yerleşmeleri

Endonezya'da suç oranları yüksek olduğundan pek çok insan kapılı yerleşmeleri tercih etmektedir. Burada, lüks ve ekonomik tipli kapılı yerleşmeler yer almaktadır. Suudi Arabistan'da, petrolün keşfinden beri bulunan kapılı yerleşmelerde genelde Batılılar ve aileleri yaşamaktadır. 1990'ların sonlarında Batılılara özellikle Amerikalılara karşı tehdit seviyesindeki artışlar nedeni ile kapılardaki güvenlik önlemleri artırılarak, terörist eylemlerin yakınlarındaki yerleşmelerde ise silahlandırmaya kadar varmıştır (Glazse ve Alkhayyal 2002). Birleşik Arap Emirliklerinde özellikle Dubai'de kapılı konut patlaması görülmektedir. Farklı temalı kapılı konut yerleşmeleri, 2002 yılında yabancılara özel mülkiyet edinme hakkı tanıyan yasadan sonra artmıştır.

- Avustralya'da Kapılı Konut Yerleşmeleri

Avustralya'da 1980'lerden itibaren pek çok kapılı yerleşme inşa edilmiştir. Burada tercih edilme nedeni ise daha çok özel golf kurslarının arasında oluşlarıdır. Avustralya'da kapılı yerleşmeler; Sidney'de Güneydoğu Queensland civarında toplanmış olup New South Wales, Melbourne ve Perth'de de yeni gelişmeler bulunmaktadır. Burke'e (2001) göre kırk bin civarında insan bu yerleşmelerde yaşamaktadır. Burke'un Avustralya'yı inceleyerek oluşturduğu tipolojik sınıflandırmaya göre, ülkede çok farklı özellikte kapılı yerleşmenin olduğu görülmektedir.

- Uzak Doğu'da Kapılı Konut Yerleşmeleri

Çin ve Beijing özelinde yaşanan kapılı yerleşmelerin hedefi zengin kesimdir. Kapılı konut yerleşmeleri, Çin'in küresel ekonomiye eklemlenme sürecinde yabancı firmaların sayısının artışı ile konaklamanın çok pahalı olması yüzünden, yabancılara yönelik konut üretmek ve pazarlamak amacıyla 1990'ların ortalarında ortaya çıkmıştır. İki tür kapılı topluluk yerleşimi bulunmaktadır; yüksek katlı apartman

bloklarından oluşan yerleşmeler ile düşük yoğunlukta bahçeli villa tipi yerleşmeler (Resim 3.5'te örnek yer almaktadır). Tek yaşayan yabancılar ile genç aileler, şehir içinde konumlanan apartman tipi yerleşmeleri tercih ederken, daha yaşlı grup banliyödeki villa tipini tercih etmektedir. Her iki tipte 24 saat kapalı devre (cctv) kameraları ile gözetlenen, güvenlik görevlileri bulunan, elektronik kartlı geçiş sistemleri olan ve etrafı duvarlarla çevrili korumalı yerleşmelerdir. Sayıca kapılı topluluk yerleşmelerinin fazla olduğu Beijing'te, suç oranının fazla olmamasına rağmen burada yaşayan yabancılar, sınırları çizilmiş ve güvenli bir sitede yaşamayı tercih etmektedirler (Wu ve Webber, 2004).

Şekil 3.5: Beijing'te yabancı kapılı yerleşme örneği (Wu ve Webber, 2004).

Sonuç olarak tipolojik farklılıklarına rağmen kapılı topluluk yerleşmelerinin ortak özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz; güvenlik kameraları, özel güvenlik elemanları, yüksek duvar veya çitlere sahip olmaları, kontrollü geçiş ve kapılara sahip olmaları, sosyal donatı alanlarının varlığı, özelleştirilen kamusal hizmetler, lüks yapı malzemeleri, dış trafiğe kapalı yaya ve araç yolları, homojen bir topluluk görünümüne sahip olmaları.

Amerika'da şehirlerin yönetiminde özelleştirmeye doğru giden politikalar, hızla kentsel metropoliten alanların sosyal, fiziksel ve ekonomik karakterlerinde fark edilir eğilimler ile sarmaşık bir hale gelmiştir (Dear, 2000; Soja, 2000). Genişleyen kent periferileri yoğun otomobil yayılımını getirmekte, pek çok modern kentsel bağlamda araba kültürü baskısı artmakta (Urry, 1999), bu da pek çok altyapı inşasına, servis istasyonları, hızlı yiyecek merkezleri, alışveriş, dinlenme alanlarının inşasını desteklemektedir (MacLeod, 2004). Kapılı yerleşmelerin özellikle kent ulaşım arterleri ile bağlantılı ve yakın olmasına çalışılmaktadır ve bu özelliği ile ön plana çıkartılmaktadır.

Kapılı topluluk yerleşiminin ortaya çıkışı ile ilgili temel söylemleri literatürdeki araştırmalara bakarak şu başlıklar altında sıralayabiliriz:

- Yükselen mülkiyet değerleri,
- Mahremiyet,
- Güvenlik ve korku ekolojisi,
- Yaşam tarzı ve itibar,
- Cemaatleşme arzusu

Pek çok kaynakta, araştırmacılar kapılı topluluk yerleşmelerini, kamusal alanın özelleşmesi olarak yorumlamaktadır. Araştırmacıların dikkat çeken yorumlarından bazıları şu şekildedir;

- Mega, küresel şehirlerin meydana gelmesi ile bütünleşen şehrin evrimindeki yeni faz olarak temsili (Amin ve Thrift, 2002; Marcuse ve Kempen, 2000; Pick ve Butler, 2000; Sassen, 2001),
- Risk sakınması ve korku kültürü ile temsil edilen ve Amerika, G.Amerika ve G.Afrika'da ortaya çıkan bir yerleşim (Davis, 1990; Glassner, 1999; Garland, 2001),
- Kapının dışındaki sosyal sorunlardan kendilerini izole eden yüksek gelirli bireyler kapılar ile güvenlik sağlayan yerleşme türü (Blakely ve Snyder, 1999; Atkinson ve Flint, 2004),
- Kapılı topluluk yerleşimlerinin gelişimi, anti-demokratik, geniş süreçte sosyal katılım ve kohezyon için zararlı bulunmaktadır (Marcuse ve Kempen, 2002).

MacLeod (2004)'a göre konut teriminde özelleşme (privatization) yapısı en çok, Kuzey Amerika, Latin Amerika, G. Afrika'daki büyük şehirlerin kırsal ve banliyösünde görülen kapılı yerleşme olarak adlandırılan olağandışı yayılımda hissedilmektedir. Blakely ve Snyder, bunu özel bir dünyanın çökmesi olarak görmektedir (Blakely, Snyder,1997).

Sosyal bilimler literatüründe yayılan bir olgu olan ve 1970'lerde gelişmeye başlayan kapılı topluluklar, metropoliten fragmentasyonun(parçalanma) sembolü olarak görülmekle birlikte, kat mülkiyetli ve güvenli apartmanlardan ayrılır; çünkü kamu altyapısı içerir ve kapılar arkasında herkes tarafından kullanılan bir mekan vardır; sokak, park, yürüme yolu, sahil ve benzeri (Blakely ve Snyder,1997).

Blakely ve Snyder (1997) kapılı toplulukların dört temel sosyal değerinden bahseder; ilki; bir topluluk duygusu ve komşuluk ilişkilerinin korunup güçlendirilmesi, ikincisi; dışlama veya ayrışma ve dışarıdan korunma, üçüncüsü; özelleşme, özelleşme arzusu ve içerden kontrol edilen kamu servisleri, sonuncusu; denge, homojenlik ve tahmin edilebilirliktir.

Kapılı topluluk yerleşimi, post-endüstriyel toplumsal değişimler; parçalanma, bireyselleşme, artan toplulukların fiziksel açık ifade olarak ve kentsel kamusal mekanın mülkileşmesi eğiliminin bir parçası (Dear ve Flusty 1998; Sorkin, 1992), korku ve güvenlik ideolojilerinin ekonomik ve politik aktörlerle geliştirilmesinin bir anlayışı olarak tarif edilmektedir (Davis, 1990; Flusty, 1994; Marcuse, 1997). İkinci tip argümanda kapılı topluluklar, sosyal dışlamanın üstünlük olarak düşünüldüğü kentsel patolojinin bir semptomu olarak sunulmaktadır (Le Goix, 2005).

Kapılı topluluklar güçlü ve etkili bir kentsel tip olarak, zengin-fakir, sosyal-ekonomik seçenekler ve ulusal-yerel yönetimlerin karar verme sürecinin yan yanallığını etkileyen bir potansiyele sahiptirler. Bu noktada Landman (2000), kentin uzun dönem sürdürülebilirliği üzerinde dramatik bir etkiye sahip olabileceğinin dikkatini çeker.

Güvenlik söylemi ile dünyada ortaya çıkan kapılı topluluk yerleşmeleri ile ilgili olarak Landman'a göre; kapılı topluluk yerleşmeleri, sanıldığı gibi suçu azaltmamıştır, suçun yer değiştirmesine neden olmuştur. Bu durum ise kentsel sürdürülebilirlik açısından uzun vadede problemlili görünmektedir (Landman, 2000). Calderia (1996), ise parçalanmış kentte gerilim, şüphe ve ayrımcılığın, farklı gruplar arasındaki temaslara giderek daha fazla damgasını vurduğunu ve gruplar arasındaki uzlaşması mümkün olmayan farklılıkları vurguladıkça kentsel bütünleşme ümidinin giderek azaldığını ifade etmektedir.

3.2.1 Kapılı topluluk yerleşim tipolojileri

İlk olarak Amerika'da ortaya çıkan ve gelişen kapılı konut yerleşmeleri, günümüzde gelişen ve gelişmekte olan ülkelerde görülen evrensel bir olgu olmuştur. Ülkeden ülkeye farklılık gösteren nedenler ile ortaya çıkmaktadır. Kapılı topluluk yerleşmelerinin ortaya çıkışında farklı coğrafyalarda ve kültürlerde farklılık göstermesi neticesinde araştırmacılar farklı tipolojiler belirlemiştir. Bu tipolojilerin oluşmasında etken olan olgular, güvenlik, prestij, gelir durumu, sosyal statü, etnisite gibi farklılıklardır. Çalışmanın bu bölümünde, dünyadaki tipolojik farklılıklar Blakely ve Snyder (1997), Luymes (1997), Landman (2000), Burke (2001), Grant ve Mittelsteadt (2004); Türkiye'den ise Gülümser ve Levent (2007)'in öne sürdüğü tipolojileri üzerinden ele alınacaktır.

Özellikle Blakely ve Snyder'ın (1997), K.Amerika'da yaptığı çalışmaların sonuçlarına göre, kapılı topluluk yerleşmeleri ile ilgili olarak, kamusal alanın özelleşmesi ve güvenlik konularının ağırlık kazandığı görülür. Landman'ın (2000) G.Amerika'da yaptığı araştırmalarda kapılı topluluk yerleşmeleri, etrafından duvar veya çitle

ayrılmış herhangi bir fiziksel alan olarak ifade edilmektedir. Blandy'nin(2006) İngiltere üzerinden yaptığı çalışmalarda, duvarlı, kamusal girişi kontrollü, güvenli, kameralı alanlar olarak tanımlanmaktadır.

Literatürde, kapılı topluluk yerleşmelerini sınıflandırmada dünyada dört, Türkiye'de bir adet temel metot olduğu görülmektedir. Bunlar aşağıda kısaca özetlenmeye çalışılmıştır.

- Blakeley ve Snyder Tipolojisi

Blakely ve Snyder (1997) tarafından, Kuzey Amerika'daki kapılı topluluk yerleşmeleri üzerinde yapılan araştırmalara göre ortaya konan temel tipoloji olarak tanımlanmıştır. Buna göre kapılı topluluk yerleşmelerinin tipolojisinde üç temel sınıflandırma yapılmaktadır; yaşam tarzı toplulukları, prestij toplulukları, güvenlik bölgesi toplulukları.

- Yaşam tarzı toplulukları; boş zaman aktiviteleri için güvenlik ve ayrışma sağlayan yerleşmeler olarak tarif edilmektedir. En önemli özellikleri ise sosyal donatı alanlarının zenginliğidir. Kendi içinde farklı tipleri bulunmaktadır; emeklilere konforlu bir yaşam sunmayı hedefleyen, sosyal aktiviteleri bolca olan yerleşimler, ikincisi; farklı yaş gruplarındakilere hitap eden golf kursu ve çevresinde konumlanan yerleşimler, üçüncüsü; içinde okul, alışveriş merkezi, rekreasyon alanı, spor merkezi bulunan yeni banliyö kenti yerleşimleridir.
- Prestij toplulukları; sosyal kademenin ön plana çıkarıldığı bir güvenli alanı korumak, yaratmak ve farklılaştırma amacı ile saygınlığı sembolize eden kapılara sahip bir yerleşme olarak tanımlanır. Yaşam tarzı topluluklarındaki sosyal donatılara sahip olmayan, imajın ön planda olduğu yüksek korumalı yerleşimleridir. Zengin ve ünlü topluluklar ile çok zengin topluluklar ve yönetici toplulukları için oluşturulan gösterişli yerleşimlerdir.
- Güvenlik bölgesi toplulukları (korku bölgeleri kuşatılmış alanları); dışarıdakinin ve suç korkusunun oluşturduğu bir savunmacı bölgeyi işaret eden yerleşme tipolojisi olarak tanımlanmaktadır. Kapılar içeride yaşayanlar tarafından inşa edildiği için, literatürde tünek (kent içi, banliyö, barikatlı cadde tünekleri) olarak tanımlanmaktadır.

Burada belirtilen tipolojilerin, her biri kendi arasında kapatılma nedenlerine, güvenlik araçlarına, sunulan olanaklara ve yaşayanların sosyal yapısına göre farklılık göstermektedir. Biri yaşam tarzını sembolize ederken, diğeri prestiji, ötekisi ise güvenlik ve mahremiyeti sembolize etmektedir.

- Luymes Tipolojisi

Luymes (1997), korunaklı komşuluklarının tipolojisini, ulaşım kontrolünün seviyelerine ve duvarların çevre geçirmezlik derecelerinin değişkenleri çerçevesinde organize olan ve algılanan güvenlik ve statü ile tasarlanmış kontrol sistemleri arasındaki ilişkiyi kentsel bir matrisle oturtarak sınıflandırır. Kontrol tipolojisi Luymes'a göre, günümüz topluluklarında fiziksel kontrol tipolojisi, sosyo-ekonomik çizgi boyunca gelişmektedir. En zengin kapılı topluluk yerleşimi, en detaylı güvenlik sistemi ve 7/24 koruma veya ikincil bir korumalı alan ile çevrili durumdadır. Emekli ve yazlık topluluklarda duvarlar ve korumalı kapı geçitleri bulunmakla birlikte, üst-orta sınıf kapılı topluluk yerleşimlerinde güvenliksiz kapılı geçitler yer almaktadır.

- Burke Tipolojisi

Burke (2001), Amerika, İngiltere ve Avustralya bağlamında beş tip kapılı topluluk yerleşmesi belirler. Bu sınıflandırma, coğrafi yerleşimleri ile sosyal ve fiziksel özelliklerine dayanmaktadır. Burke, bu yerleşimleri şu şekilde tarif etmektedir;

- Kentsel güvenlik bölgesi; kentsel alandaki küçük ölçekli komşuluk alanlarında, sosyal problemler, istenmeyen yaya ve araç trafiğini azaltmak için kapatılan yerleşimlerdir.
- Güvenlikli apartman kompleksleri; üç veya daha fazla katlı birim ya da apartmanlardan oluşan büyük konut alanlarından oluşan bu yerleşmelerde, özel açık alan, ortak dış mekanlar yoktur, yabancı yaya ve araç girişleri engellenmiştir.
- Güvenlikli banliyö mülkleri; büyük kentlerin orta veya dış banliyölerinde, yeşil alanlarda konumlanan, düşük katlı villalar veya kasaba evlerinden oluşan, ortasına havuz ve spor alanı bulunan ve yaygın olan kapılı topluluk tanımına en uygun yerleşimlerdir.
- Güvenlikli sayfiye topluluğu; bünyesinde göl, deniz kıyısı veya golf kursu gibi bir veya birkaç yaşam tarzı özelliği barındıran yerleşimlerdir. Bahçeler, patika yolları ve süslü ışıklandırmaları olan yazlık alanlardaki yaşam tarzı elamanlarına sahiptir.
- Güvenlikli kırsal konut mülkleri; bunlar kent dışı evleri olup, merkezin kırsalında veya sınırlarında konumlanan yerleşimlerdir (Burke,2001).

- Grant ve Mittelsteadt Tipolojisi

Grant ve Mittelsteadt (2004), Kanada’da yaptıkları araştırmalara göre, kapılı topluluk yerleşimlerini, kapalılık durumuna ve bunun fiziksel özelliklerine göre sekiz tipe ayırmaktadır; dekoratif girişler, duvarlı alt yerleşmeler, kapıyla kontrol edilen girişler, barikatlı yollar, kısmen kapatılmış yollar, tamamıyla kapatılmış yollar, sınırlı alanda sınırlı giriş alanları, bekçili alanda sınırlı giriş alanları.

Türkiye’de kapılı konut yerleşmeleri ile ilgili olarak tipoloji geliştiren çeşitli araştırmalar yer almaktadır. Bunlardan önemli bulunanları aşağıda verilmektedir.

- Kurtuluş Tipolojisi

İstanbul’daki kapılı siteleri inceleyerek, kamuya kapalılığı, özelleştirilen kent toprağını ve değişen tüketim sembolleri bağlamında ele aldığı üç tip belirlemektedir. Bunların ilki, orta sınıfın modern alt kent çeperindeki alt kentleridir ve dışa kapalılık konusunda esnektir. Bahçeşehir yerleşimi, bu tip grupta ele alınan bir örnektir. İkinci grupta yer alan kapılı yerleşim topluluğu, yeni zenginlerin yatırım ihtiyacını ve tüketim taleplerini karşılamaya yönelik, kentin çeperlerinde ve prestij alanlarında ortaya çıkan lüks konut siteleridir. Bunlara örnek olarak Acarkent verilmiştir. Üçüncü tip olarak ise, dışarıya katı bir şekilde kapalı, mülk sahiplerine güçlü mekansal aidiyet kazandıran yerleşmelerdir. Bunlara örnek olarak ise Kemer Country ve Beykoz Konakları verilmektedir (Kurtuluş,2005).

- Perouse Tipolojisi

Perouse (2011), on yıldan fazladır İstanbul’daki kapılı yerleşmeler üzerinde araştırmalar yapmaktadır. Sitelerin varlık sebebini oluşturan temel eğilimin, fiziksel olarak bir alana kapanma isteği olduğunu belirten Perouse’un (2011), kapılı yerleşim türleri sınıflandırması Kurtuluş’un tipolojisine paraleldir. İlk sitelerin Boğaz üzerindeki küçük tepelerde kurulduğunu belirten Perouse (2011), belde belediyelerinde 1995-1999 yıllarında koruma alanlarında kaçak sitelerin görülmeye başlandığını belirtir. Son olarak, belediye sınırları dışında Valilik ve Orman Bakanlığı’nın kontrolündeki alanlarda kapılı yerleşmelerin yaygınlaştığına dikkat çeker (Perouse, 2011). Kapılı yerleşimlerin lokasyonu kadar yatırımcının yapısı, reklamların teması gibi konularda da Perouse (2011) kapılı yerleşmeleri sınıflandırmaktadır.

- Levent ve Gülümser Tipolojisi

İstanbul’da dokuz fiziksel karakteristik (yerleşme, arazi büyüklüğü, yapı büyüklüğü, yaşayan nüfusu, bağımsız birim sayısı, birim büyüklüğü, birim tipi, hedef profili) üzerinden yaptıkları değerlendirme sonucunda, İstanbul’daki kapılı topluluk

yerleşmelerini dört tipe ayırmaktadırlar; dikey korumalı yerleşmeler-yüksek katlı rezidanslar, yatay korumalı yerleşmeler-müstakil tek aile konutları, yarı-yatay korumalı yerleşmeler-kapalı apartman blokları, karma tip korumalı yerleşmeler-uydu kentler (Baycan-Levent, Gülümser, 2007). Ayrıca ileri sürülen bu tipolojilerdeki kapılı topluluk yerleşmeleri ile yerleşim kriterlerinin arasında doğrudan ilişki olduğunu ifade edilmektedir.

Tüm bu tipolojik sınıflandırmalar, kapılı yerleşme kavramının temelinde varolan yaşam tarzı, homojenlik, güvenlik söylemleri çerçevesinde şekillenmektedir.

3.3 Türkiye’de Kentsel Alanda Mekansal Ayırışma Süreci Bağlamında Kapılı Topluluk Yerleşimi

Metropollerin küreselleşmeye eklenme süreçlerinde Harvey (1996)’ın sözünü ettiği sermayenin ikincil döngüsünün kentsel mekanda işletilmesi sonucunda, mekan organizasyonundaki değişimler Türkiye’de de kentsel parçalanma olarak kendini göstermektedir. Küresel tüketim toplumu, yaratılmış olan sembolik sermaye değerlerine sadık kalarak bir kent ütopyası (kapılı topluluk yerleşmesi) düşünün peşine takılmıştır. 19.yüzyılda, kapitalizmin toplumsal, mekansal ve diğer alanlardaki etkileri süre giderken, Türkiye modernite projesinin aşamalarından biri olarak kentsel planlamaya yönelik çalışmalar içinde idi. Türkiye’deki mekansal ayırışma süreci genel olarak, Tekeli (1998), Eraydın (2006), Karaören(1992), Bilgin (1996), Kurtuluş (2005) ve diğerlerinin görüşlerine dayanarak Cumhuriyet öncesi dönem, 1923-1950 dönemi, 1950-1980 dönemi ve 1980 sonrası olarak sınıflandırılmaktadır. Cumhuriyet öncesi dönemde, Tanzimat ile başlayan Modernleşme Projesi sürecinde göreceli modernleşme, devlet eliyle sanayileşme-radikal modernleşme, çok partili, ithal ikameci sanayileşme dönemi-popülist modernleşme ve küresel-liberal politikaların uygulandığı-modernleşmenin bunalımı dönemleri olarak Bilgin (1996) tarafından nitelendirilen bu süreçlerde, özellikle konut alanında ortaya çıkan mekansal ayırışmaların ekonomik, sosyal ve politik nirengilerini okumak mümkündür.

Tanzimat ile Cumhuriyet’in kuruluşu arasındaki göreceli modernleşme döneminde, dünyada bahçeşehir, güzel şehir, sanayi kenti kavramları tartışmaları yapılmaktaydı. Sanayileşen ülkelerin dış ticaretindeki ulaşım ihtiyaçları nedeni ile, ülke bütününde doğrudan yabancı sermaye ile demiryolu ve limanların inşa edildiği görülmektedir (Karaören,1992). Bu dönemde yeni konut alanlarının kent dışında ortaya çıktığı gözlemlenmektedir ki bu süreci hızlandıran, toprak düzenlemeyi getiren 1858’deki Ebnîye Nizannamesi olmuştur. Üst gelir gruplarının sayfiye ve konut alanları için parselleme kolaylığı getiren kanun ile Yeşilköy, Bakırköy, Kızıltoprak, Göztepe,

Erenköy, Bostancı bölgeleri ile kaybedilen savaşlar neticesinde buralardan gelen göçmenlerin yerleştiği altkentler arasında ise; Alibeyköy, Yenimahalle, Kandilli, Balat yerleşmeleri yer almaktadır (Karaören, 1992). Sanayileşmenin getirdiği ve savaş sonrası konut açığının artması neticesinde dünyada konut üretim mekanizmasında yenilikler gözlemlenmektedir. Sıra ev, tek ev, dizi konut, blok tipi ev, banliyö evi gibi birimlerin ortaya çıktığı sanayileşmiş ülkelerden farklı olarak, Türkiye, sanayileşme sürecine ticaret yoluyla eklenmeye çalıştığı için, konut üretim süreçleri; üretim-tüketim organizasyonlarının belirlediği yap-sat üretimi, toplu konut üretimi gibi ayrımlarla şekillenmektedir (Karaören, 1992).

Cumhuriyet öncesi toplu konut ve kooperatifleşmenin ilk örneği olarak İstanbul'da 1870'de Akaretler, 1890'da yapılan Taksim'de Surp Agop Vakfıyesi olan sıra konutlar ve Laleli'de 1918'de Mimar Kemalettin'in yapmış olduğu Tayyare (Harikzedegan) Apartmanlarıdır (Gür, 2000; Bilgin, 1992).

Cumhuriyet döneminde planlı kentleşme adına dışarıdan getirtilen yabancılara yaptırılan kent planları; Lörcher'in Yenişehir planlaması, 1925; Jansen'in Ankara İmar Planı, 1929; Prost'un İstanbul planı, 1939 ve diğerleri ile bunların uygulamaları görülmektedir. Bu dönemde görülen en önemli olay; 1925'te Emlak ve Eytam Bankasının kurulması olmuştur. Bu dönemin konut politikası, memur konutları ve bunun finansmanı konusuna odaklanmıştır. Konut kooperatifçiliği aracılığıyla bu dönemde bazı apartman ve lojmanlar inşa edilmiştir. Ankara'nın başkent olması esnasında, 1925'te Sıhhiye Vekaleti'nin arkasındaki bir arazide memurlar için inşa edilen 198 müstakil evler, küçük ölçekli lojman deneyiminin bir örneğidir. Bahçelievler Konut Kooperatifi (1934-1936) ise, erken cumhuriyet Türkiye'sinde kooperatifçilik fikrinin sınırlarını ve genel siyasi ortamı yansıtan daha paradigmatik bir örnek ifadesi ile Sedat Hakkı Eldem tarafından dile getirilmektedir (Bozdoğan, 2001).

1944 yılında çıkarılan 4626 sayılı 'Memur Konutları Yasası' ile memur konutları yapmak devletin görevleri arasına alınması ile Ankara'da 1944-1946 arasında 400 konutluk bir toplu konut uygulaması olan Bonatz'ın tasarladığı Namık Kemal Mahallesi (Şekil 3.6 Saraçoğlu Memur Evleri) kurulmuştur (Gür, 2000). 1947 yılında Emlak Bankası, Kemal Ahmet Aru'nun projesini yaptığı 1. Levent yerleşmesini, sonrasında 2, 3, ve 1954'te 4. Levent yerleşmelerini gerçekleştirmiştir. Yine Aru'nun tasarımı ve Emlak Kredi Bankası ile Büyükşehir Belediyesinin ortaklığı ile 1951'de Koşuyolu'nda iki katlı bahçeli konutlar inşa edilmiştir.

Şekil 3.6: Saraçoğlu Memur Evleri, Ankara (Gür, 2000).

1958'de Ataköy yerleşmesi de devlet desteğinde Emlak Kredi Bankası tarafından üretilen önemli bir diğer konut yerleşmesidir. Levent ve Ataköy yerleşmelerini yapmadaki amaç konut ihtiyacını karşılamaya yönelik iken maliyet ve büyüklükleri bakımından üst gelir düzeyine hitap etmesi tartışmalara yol açmıştır.

Türkiye'nin kentsel ölçekte mekansal farklılaşmaları, 1950'li yıllarda ortaya çıkan göç olgusu ve bunun neticesinde oluşan gecekondulaşma ile ilk kırılma görülmeye başlar. Çok partili üçüncü döneme tekabül eden 1950-1980 arasında, alınan Marshall yardımları ile tarımda makineleşme dönemine girilmiştir. Kentlerde sanayinin gelişmesi ile iş imkanı arayan kırsal insanı buralara doğru göç etmeye başlamıştır. Yeni bir konut açığı dönemine girilmiştir. Devlet konut ihtiyacına yetişemeyince yasadışı konut üretimi furyası doğmuştur. Ortaya çıkan gecekondulaşma süreci, dönemin popülist politikaları neticesinde gecekondu afları ile yasallaştırılmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan yap-satçı konut üretim modeli sayesinde ise Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük kentlerin yapısal özelliklerini kaybettiğini gözlemlenebilmektedir. Demokrat Parti döneminde özellikle karayollarına yapılan yatırımlar ile açılan geniş yollar ve yıkılan tarihi yapıları görmek mümkündür. 1954'deki 6224 sayılı "Yabancı Sermayeyi Teşvik" yasası ile ülke ekonomisi bütünüyle yabancı sermayeye açılmış, yabancı sermayenin seçtiği yatırım alanları ise gıda, ilaç, kimya, madeni eşya ve tarım makinelerinin yanı sıra inşaat malzemeleri ağırlıklı olmuştur. 1956 yılında 6785 sayılı İmar Kanunu

çıkartılmıştır. Kentleşme hızının yüksek olduğu bu dönemde, planlama, konut ve yapı malzemeleri konusunda uzmanlaşmak üzere, 1958 yılında İmar ve İskan Bakanlığı kurulmuştur. 1965 yılında 'Kat Mülkiyeti Yasası' çıkarılarak bir parselde birden fazla konut biriminin üretilmesine, yapsatçı ve kooperatif eliyle çok katlı binaların inşa edilmesine olanak sağlanmıştır. 1966'da ise gecekondu yasal hale getiren 775 sayılı af yasası çıkarılmıştır (Şenyapılı,1998).

1970'lerin sonlarına doğru, bu zamana kadar olan apartmanlaşma sürecini elinde tutan yapsatçılık bir çıkmaza girmiştir. Konuta olan talebin artması, arsa bedellerini yükseltmiştir. Bunun nedeni, arsa bedeli üzerinden kurulmuş olan uzlaşmanın(kat karşılığı inşaat) yıkılmasıdır. 1970'lerin başında %30 kat karşılığı anlaşmalar yapılırken, 1970'lerin sonunda %50 hatta %60'lara varan oranlara ulaşılmıştır. Yapsatçılığın düştüğü bu dönemde kooperatifler yoluyla konut açığının karşılanmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir.

Konut kooperatiflerinin faaliyetleri 1969'daki 'Kooperatif Kanunu' ile güçlenmiştir (Özüekren, 1991). Bazı konut kuruluşları da devlet desteğiyle konut üretimine katkı sağlamıştır. Ankara'da Ş. Vanlı'nın uydu kent niteliğindeki OR-AN Sitesi ve 1969-1974 yılları arasında yapılan küçük ölçekte tek yapılardan oluşan ME-SA Sitesi başarılı örnekler arasında sayılabilir (Sözen, 1996). 1970'lere gelindiğinde inşaat maliyetlerinin artması ile birlikte EKB dışında SSK, Bağkur ve Oyak gibi kurumların kredi olanaklarının katkıları ile kooperatifçiliğin gecekondulaşmaya oranla görece daha az miktarda devam ettiği gözlemlenmektedir.

Son dönem, 1980 sonrası küreselleşmenin mekansal farklılıkları arttırdığı ikinci kırılma noktasıdır. Keyder (2006)'e göre, İstanbul'da bu dönemde ortaya çıkan yeni mekansal gelişmeler küreselleşmenin etkisini yansıtır: Kentin dönüşümünü biçimlendiren, sermaye, mal, insan, bilgi ve göstergelerin ulus aşırı akışının yoğunlaşması olmuştur. 1984 yılında Toplu Konut Kanunu ve oluşturulan Toplu Konut Fonu ile kredi kaynağını bütçe dışından karşılayan düzenleme, bu dönemde ve bundan sonraki dönemde konut üretiminin hızlanmasını sağlamıştır. Müteahhidin yerini, bu dönemde büyük şirketler; Enka, Maya, Doğuş, Soyak, STFA vb ile gayrimenkul yatırım ortaklıkları Akmerkez GYO, Nurol GYO, EGS, Yapı Kredi Koray GYO, Alarko GYO, Sinpaş GYO vb almıştır. 1980 sonrası devreye giren sermayenin amacı, yapsatçının tersine toprak mülkiyetini ele geçirmek ve toprak rantlarının daha büyük bölümüne ele koymaktır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001).

1980 öncesinde, orta ve üst sınıf kent içi alanda, yapsatçının yaptığı apartmanlarda yaşamaktaydı. Kent içi yer seçiminde orta ve üst sınıfın yaşadığı mekanlar arasında

farklı bir tavır bulunmamakla birlikte konutun değil, çevrenin prestijli konumu dolayısıyla birbirinden ayırt edilmekteydi. 1980 öncesinin ithal ikameci ekonominin zenginleri ile 1980 sonrası zenginleri arasında hem toplum ve devlet ile olan ilişkileri hem de davranış biçimleri açısından bir takım farklılıklar vardır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001). 1980 öncesi sanayi odaklı uzun vadeli bir zenginleşme süreci yaşanırken, devlet ile olan ilişkiler çok resmi ve saygı çerçevesi içinde, toplumla ise eşitlikçi bir tavır idi. Sosyal anlamda toplumla ilişkilerde, fiziksel, kültürel anlamda aşılması güç engeller yok iken toplum genelinde tüketim konusunda ise baskı altına alınmış bir görüntü hâkimdir. 1980 sonrası zenginleşme süreci çok hızlı olmakla birlikte, tüketim anlayışı da hızlı tüketim odaklıdır. Bu dönemde yabancı firmalarda çalışan yüksek gelirli bir ücretli kesimin ortaya çıktığı 'yuppie' görülür (Bali, 2002). Devletin ekonomiden çekilmesi ile oluşan yeni ekonomik ilişkiler hızlı sınıf atlama sürecini getirmiş bu durum gelir dağılımında ciddi boyutta eşitsizlikler meydana getirmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren konutun bir rant aracı olarak görüldüğü açıkça anlaşılmaktadır. Görsel basında sıkça yeni yapı malzemeleri ve dekorasyon ürünlerine yer verilmekte ve kişilere sahip olmak isteyecekleri bir ev düşletilmektedir (Öncü, 1999). Konut bir tüketim nesnesi, arzulanan bir yaşam tarzının ifadesi ve sosyal statü simgesi halini almıştır. Bu durum dünyada yaşanan tüketim kültürü anlayışına paralel gelişmiştir. Yeni zenginler kendilerini hiç olmadığı kadar tehdit altında hissetmektedir. Bu durumu da seçtiği kapılı yerleşimler vasıtasıyla açıkça ortaya koymakta ve öteki olarak gördüğünü gözünün önünden uzaklaştırmaktadır.

Serbest piyasa ekonomisine geçiş ve dışa açılmayı hedefleyen neo-liberal politikaların her mahalleye bir zengin edebiyatı yarattığı sosyal ve ekonomik değişimler mekan organizasyonunu da dönüştürmüştür. Yabancı sermayeye ülkeye çekmek amacıyla radikal imar uygulamaların önü yasalarla açıldığı, metropoliten kentlerin yönetimlerinde ilçelere devredilen imar yetkileri ile imarsız alanlar imara açılarak, orman arazileri, kıyı kesimlerinde yapılaşma izinleri ve su havzalarında yapılaşmalara izin verilmesi dönemin en önemli kentsel yapılaşma görüntüsüdür. Yine kentsel sit alanı içinde bulunan bazı araziler ile özel orman arazilerinde yapılaşmalara yerel idarelerce göz yumulmuştur. Örneğin tekrar tekrar yıkılıp yapılan Sarıyer sırtlarındaki villalar (Şekil 3.7), Beykoz'da özel orman arazisinde yapılaşma sınırını geçerek kaçak duruma düşen Beykoz Konakları vb.

Şekil 3.7: Sarıyer sırtlarındaki kaçak villalar (Fotoğraf:Can Binan, 2007).

Dünyanın çeşitli bölgelerinde; Amerika’da zenci gettolardan gelebilecek tehlikeye dayalı etnisite odaklı gerilim, Afrika’da gelir seviyesinin getirdiği ekonomik temelli gerilim, veya Latin Amerika’da yine gelir seviyesinden ya da suç artışı yüzünden oluşan gerginlikler Türkiye’de hiçbir zaman olmamasına rağmen bir güvenlik söyleminin varlığı kapılı sitelerin pazarlamasında yer bulmaktadır. 1980 öncesi zengini ile sonrası arasında davranış şekilleri açısından farklar olduğunu ifade eden Işık ve Pınarcıoğlu (2001), önceden kendilerini büyük bir tehdit altında hissetmeyen zengin grup, 1980 sonrası gelir eşitsizliğinin uçurum sayılabilecek farkla açılmasından dolayı da bugünün Türkiye’sinde kendini tehlike altında hissetmektedir. Güvenlik ile ilgili bu endişeler yeni zenginlerin, saldırgan ve dışlayıcı tutumlar ile birleşmektedir. Sennet (2000), küresel zenginliğin taşıyıcılarının, turistler gibi davranıp, kendi belirledikleri bölgelerine kapanmak eğiliminde olduğundan bahsederek, şöyle devam eder; sıradan turistlerin tersine bu kesim, pek de fazla katkıda bulunmadan, kenti kullanmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001).

Calderia (1999), Sao Paulo’daki zengin-fakir iki ayrı kutbun yakın yerleşimlerinin çelişkisinden ve bunun ekonomik kriz, belirsizlik bağlamında yeni tarz sosyal suç meydana gelmesinde provoke edici olmasından bahseder. Bunun yanında Dündar (2003), Türkiye’de ki oluşumu evrensel yorumlardan ayrı tutmanın doğru olacağını ama içerisi-dışarısı geriliminin sinyal olduğu belirtilir. Şekil 3.8’de Perouse’un mekansal ayrışmayı gösteren fotoğrafı gerginliğin olası nedenlerini de ortaya koymaktadır.

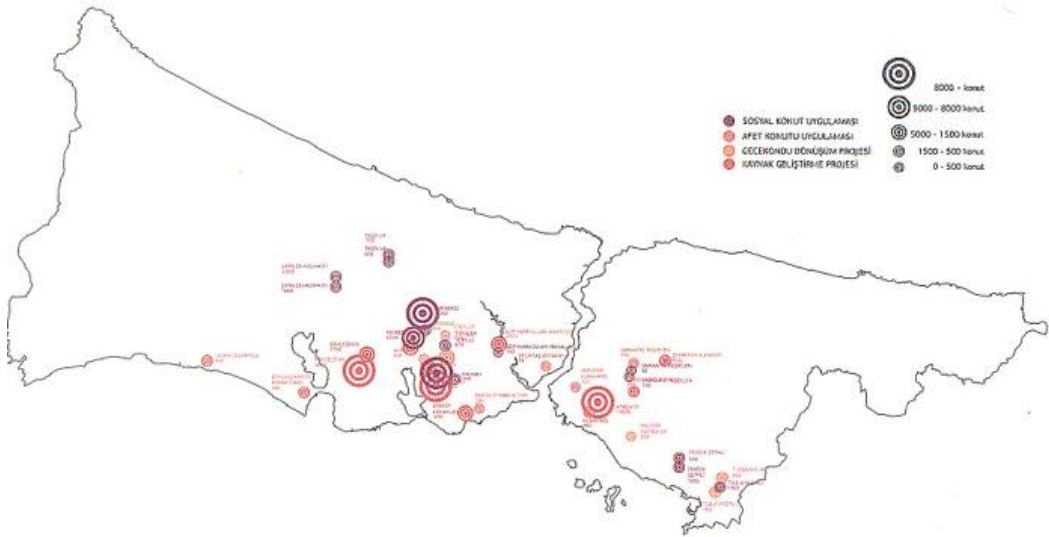

Şekil 3.8: İstanbul'da Mekansal Ayırışma (J.F.Perouse, 2011).

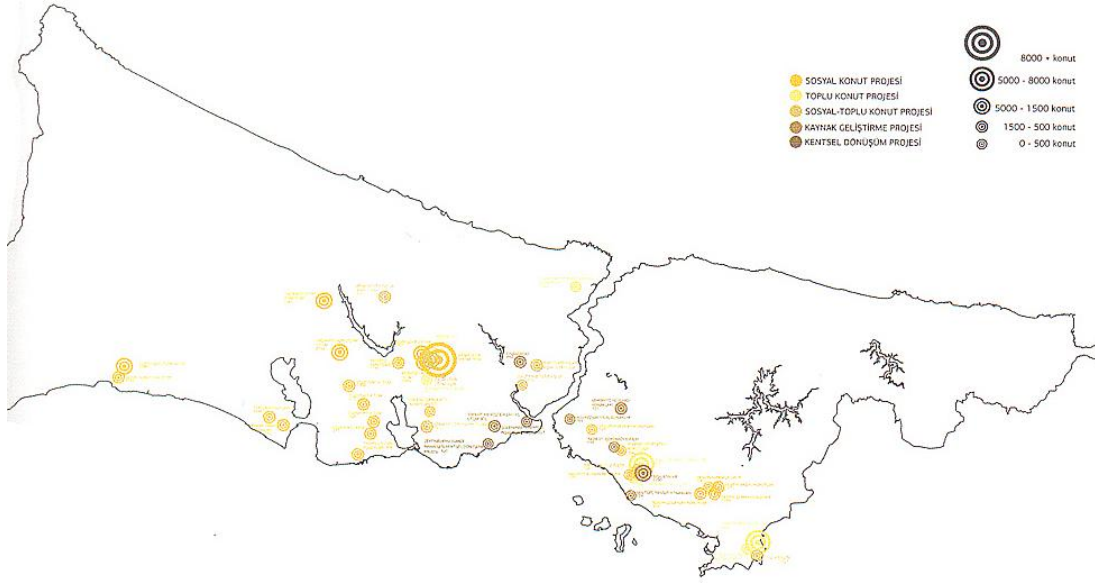
Harvey (2006), sosyal adalet ve şehir kitabında, mikro-iktisadi kentsel toprak kullanımı kuramından bahsederken konut piyasasında birçok farklı oyuncu bulunduğunu ve her grubun kullanım değeri ile değişim değerini belirlemenin farklı bir yoluna sahip olduğunu ifade eder. Bu gruplar; konutlarda oturanlar, emlakçılar, ev sahipleri, müteahhitler, mali kurumlar ve devlet kurumlarıdır. Konut kullanıcıları, istek ve ihtiyaçlarına göre konutun farklı yönlerini tüketir. Temel kaygıları, kullanım değeridir. Emlakçılar, değişim değeri elde etmek için konut piyasasında çalışırlar. Onlar için konutların kullanım değeri, işin hacmiyle orantılıdır, çünkü değişim değerini buradan elde ederler. Ev sahipleri, değişim değerini hedef alırlar. Müteahhitler, kendileri için değişim değeri elde etmek amacıyla başkaları için kullanım değeri yaratma sürecine katılırlar. Mali kurumlar, temelde yapmaya çalıştığı, kullanım değeri yaratılması ya da sağlanmasının finansmanı yoluyla değişim değeri elde edebilmektir. Devlet kurumları, genellikle konut tüketicilerinin kullanım değerine ulaşması fazla zorlaştığında oluşan siyasi süreçler tarafından sahneye çıkarılırlar. Kamu konutları yoluyla kullanım değeri üretimi, doğrudan müdahale biçimidir; ama müdahale özellikle ABD'de sıklıkla dolaylı yollardan gerçekleşir. Vergi kolaylıkları yoluyla değişim değeri elde etmelerini sağlayarak, yarı güvence altına alarak ya da riski yok ederek mali kurumların, müteahhitlerin ve inşaat sanayinin desteklenmesi biçiminde olabilir. Hizmet, tesis, ulaşım yollarının çoğunu tahsis etmesinin yanında, çevreyi düzenleyerek de konutun kullanım değerine dolaylı bir şekilde katkıda bulunulur (Harvey, 2006).

Türkiye’de 1980’den sonra görülmeye başlayan kapılı konut yerleşmelerinin beş geliştiricisi bulunmaktadır. Bunlar; kooperatifler, devlet (TOKİ), yerel yönetimler (KİPTAŞ), özel girişimler (Tepe, Alarko, Maya, Mesa, Nuro, Yapı Kredi Koray gibi büyük inşaat ve turizm şirketleri), Türk Emlak Bankası (Özüekren, 2002)’dir. Konut yapı ruhsatlarının üretici kesimler arasında 2008 dağılımında %82 ile özel sektörün piyasaya yön vermekte olduğu görülmektedir. Bunu %12 ile kooperatifler, %6 ile kamu kesimi (TOKİ ve yerel yönetimler) takip etmektedir (Gyoder,2008).

Kapılı topluluk yerleşmelerinin oluşumu ile kentsel toprak rantlarının da yükselişe geçtiğini görmekteyiz. Bu durum, yerleşme ile ilgili aktörler arasında Özdemir (2005)’in ifadesiyle kentsel rant savaşlarına neden olmaktadır. Sınıflar arasındaki toprak mücadelesi gerginliği artırıcı etkisi olması bakımından üzerinde durulması gereken bir durumdur. Önceden yapı kooperatifçiliği yapan kurumlar (TOKİ, KİPTAŞ, Emlak Bankası gibi) rant nedeni ile günümüzde lüks konutların yapım işine girmişleridir (Şekil 3.9, Şekil 3.10).

Şekil 3.9: Kiptaş Projelerinin İstanbul’da Mekansal Dağılımı (Bilgin ve diğ.,2010).

Şekil 3.10: Toki Projelerinin İstanbul'da Mekansal Dağılımı (Bilgin ve diğ.,2010).

Kapılı topluluk yerleşmeleri, kentsel alandan özelleştirilmiş arazide, kamuya kapalı ve yönetsel açıdan özerk öbekler olarak konumlanması ile modern kapitalist kentin altkentleşme sürecinden farklılaşmaktadır. Artan sözde güvenlik ihtiyacı nedeniyle kendi içlerine kapanan kapılı topluluk yerleşmeleri, homojen ve üst sınıfa mahsus kişilerin dışarıdakileri yok saydıkları ve kendi yaşam tarzlarını ifade eden yerleşim biçimidir. Kapılı topluluk yerleşmeleri, sınırları net bir biçimde belirlenmiş, özel inşaat şirketleri veya konut kooperatifleri tarafından inşa edilen ve tüm hizmet olanaklarını kendi içinde sağlayan birimler olup, kendilerine özgü ithal isimlere sahiptir. Ayrıca bünyelerinde yer alan yollar, otopark, yeşil, spor alanları, varsa yüzme havuzları, tenis kortları, alışveriş, okul ve toplantı alanlarının bakım, planlama ve gelişmesinde sorumlu ayrı yönetimleri bulunmaktadır.

Sosyal düzeyde kendi gibi olmayanla ilişkileri yok etmeye yönelik kapılı topluluk yerleşmesi tavrı homojen olduğu varsayılan kentsel yerleşme örüntüsü içinde dahi kendi içine kapalı bir duruma gelmektedir. Türkiye'nin ilk uydu kent uygulamalarından sayılan Ataköy yerleşkesinde, son dönemlerde sonradan olma bir kapılı topluluklaştırma uygulaması gözlemlenmektedir. Halka açık olan kamusal mekanlar, yollar barikatlarla kapatılmak suretiyle kısım kısım yapılanmış olan yerleşke içinde özelleştirilen, kamuya kapatılmış siteler şeklini almaya başlamıştır.

1960'larda hızlı kentleşmeye ayak uyduramayan yasal düzenlemeler nedeniyle apartmanlaşma sürecinde ciddi mülkiyet sorunlarına neden olan hisseli mülkiyet 1970'lerde çıkarılan kat mülkiyeti yasası ile çözülebilmiştir. 1980'lerden sonra yayılan kapılı yerleşmeler, özel mülk arazide yeni bir hisseli mülkiyet oluşturarak

kurulabilmektedir. Bu da ortaklar arasında potansiyel ihtilaflar barındırmakta, yeni mülkiyet ve kullanım hakları sorunları yaratabilmektedir (Kurtuluş, 2005).

Türkiye’de kapılı topluluk yerleşmelerini alt-kentleşme sürecinden ayıran en önemli özellik, güvenli ve duvarlar ile geçişlerin sınırlandırıldığı alanlar olmalarıdır. Bir güvenlik endişesi ile ortaya çıkan ilk kapılı yerleşmeler, 1970’lerde güney kıyılarında ikinci konut olarak görülmektedir (Dündar, 2003). Metropollerde görülen şekli ise 1980’lerden sonra Ankara ve İstanbul gibi büyük kentlerde ve daha çok ‘statü’ göstergesi olan yerleşmelerdir. Lüks siteler olarak tanınan bu yerleşmeler, kendilerine kent içinde, kent merkezine yakın yerlerde ve kent çeperlerinde yer bulmaktadırlar. Dünyadaki sürece benzer olarak otomobil kullanımının artması ve otoyolların yapılması ile sayıları hızla artmaya başlamıştır. Uydu kent yaşamı, ev ile iş arasında yapılan keskin bir ayrıma dayandırılmaktadır. Ayata (2005), uydu kent yaşamının iki temel özelliğini şu şekilde belirlemektedir; ortalama nüfus olarak ailenin küçülmesi ve çekirdek ailenin kendini geniş toplumdan önemli ölçüde tecrit etme eğilimine girmesidir.

Dünyada kapılı topluluk yerleşimi olgusunun ortaya çıkış sebepleri arasında gösterilen cemaatleşme kavramı, türdeş bir topluluk olma duygusunu ifade eder. Türkiye’de bu durum daha farklı okunmaktadır. Ayata (2005)’ya göre Türkiye bağlamında, uydu kent hayatının temel özellikleri artan bireysellik ve serbestidir. Site hayatında cemaat kontrolü, mahalleye göre daha azdır, alışkanlıklar ve adetler daha gevşektir (Ayata, 2005).

1980 sonrasında, zengin ile fakirin mekansal olarak kentsel alanda konumlanmaları sürecinde, kentsel mekanı iyileştirme faaliyeti adı altında kentsel dönüşüm projeleri görülmeye başlanmıştır. Kentin bir zamanlar orta-üst sınıfı tarafından yaşanan merkezindeki bölgeler, çeşitli nedenlerle burada yaşayanların kent dışındaki kapılı yerleşmelere gitmesiyle, kırsaldan göç eden alt gelir grubu insanların yerleştiği çöküntü alanları haline gelmiştir. Kent merkezindeki bu çöküntü alanlarının tekrar iyileştirilmesi yönündeki projeler 1980 sonrasında olmuştur. Bu noktada katılım, finansman sağlama, proje senaryosu olarak başarılı bulunan ilk örnekler; Ankara’da Dikmen Vadisi Projesi ile Portakal Çiçeği Vadisi Projeleri olmuştur. Ayata (2005), kentin bir yağ lekesi gibi yayılması, kent merkezinin kalabalıklaşması, kentsel nüfusun heterojenliğinin artması, arsa fiyatlarının aşırı yükselmesi ve ikamet alanlarının zaman içinde işyerleri tarafından ele geçirilmesi, yerel yetkilileri ve planlamacılarını Ankara’da kentin batı koridorunu yeni yapılaşmalara açmaya ittiğini belirtmektedir.

Kapılı konut yerleşmelerinin arz-talep dengesi içindeki yeri de önemli bir konudur. Var olan bir talebe mi bu tür konutlar arz edilmektedir. Yahut önce arz edilerek mi talep yaratılmaya çalışılmaktadır cevabı, piyasa ekonomisi kriterleri içinde önem kazanmaktadır. Perouse (2011), siteleri İstanbul'da şu an varolan kentsel parçalanmanın ve talepten ziyade arz yoluyla işleyen kentsel alanın ölçsüz gelişiminin ifadelerinden biri olarak yorumlamaktadır. Konut alımının teşvikinde, uygun faizle sağlanan banka kredileri etkili olmaktadır. 2004'e kadar sınırlı kalan kredi büyüklüğü bu tarihten itibaren 2008 yılına kadar olan sürede konut kredilerinin GSMH oranı yüzde 0.63'ten, yüzde 3.95'e çıkmıştır (Gyoder,2009). Arz talep dengesinin bir yanında bulunan Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları 1997'de iki adet iken 2008 yılında sayıları ondörtlüğe ulaşmış ve bu tarihte toplam portföy değeri 4.27 milyar TL (2.65 milyar dolar) olmuştur.

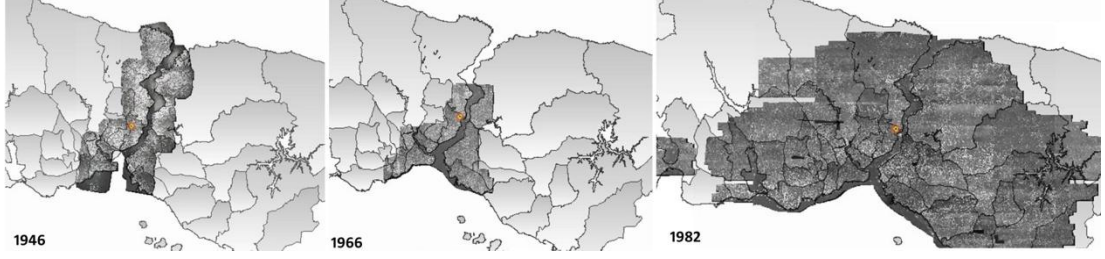
Dünya'da ve Türkiye'de ekonomik anlamda küresel tüketim alışkanlıkları, toprak kullanım değerlerindeki değişimi açısından, kapılı toplulukların artışıdaki ekonomik nedenler benzerlik göstermektedir. Ekonomik nedenler, kentleşmenin küresel kent olma mücadelelerindeki mekan organizasyonlarındaki yer değiştirmeler, küresel tüketim toplumu, sembolik sermaye gibi kavramlar çerçevesinde ele alınmalıdır. Kentsel mekanın, sermayenin döngüsü haline gelmesi sürecinde, sanayileşmenin ve serbest piyasa ekonomisinin rolleri önemlidir.

3.3.1 İstanbul'da kapılı konut yerleşimi

1970'lere kadar merkezi büyüme modeli (tarihi yarımada Eminönü, Karaköy merkezi iş alanı) ile gelişen kentin zaman içinde fiziksel, ekonomik ve sosyal yapısındaki değişimlerin kentte çok merkezliliği getirdiği; Taksim meydanı, İstiklal caddesi, Kadıköy, Osmanbey, Beşiktaş, Aksaray, Mecidiyeköy, Üsküdar örneklerinde görülmektedir. 1973 ve 1988 yıllarında birinci ve ikinci köprü'nün yapımı, artan göçler ve araç kullanımı ile kentin kuzey-güney doğrultusunda doğu-batı istikametinde E5 ve Tem çevre yolu bağlantılarına paralel doğrusal bir büyümenin, kentsel fiziksel gelişim modeli olarak okunduğu gözlemlenmektedir.

İstanbul'un 1940'lardan itibaren gösterdiği hızlı mekansal büyüme (Şekil 3.11); göç-nüfus fazlalığı, konut açığı, çevresel sorunlar, gelir dağılımındaki aşırılıklar, kimlik ve aidiyet problemleri ile günümüze değin süregelen ve süregidecek olan bir yayılımdır. Artan nüfusa ve trafiğe cevaben yerel ve merkezi idarelerin popülist yaklaşımları ile konut ve yol projeleri ve imar afları ile kentte yığılma ve sıkışma çeperlere taşınmıştır. Kentin bu genel görünümünde küreselleşmenin, metropol üzerindeki mekansal pazarlama stratejileri, sermayenin ikinci döngüsü olarak

İstanbul kent topraklarında filizlenmeye başlar. 1980'lerde, Özal dönemi liberal ekonomi politikalarının uygulamaları ve yeni zenginlerin patlaması, coğrafi mekanda ise; alışveriş merkezleri, kapılı korunaklı özel siteler, güvenli eğlence klüpleri görülmeye başlar.

Şekil 3.11: İstanbul'un 1946-1982 arası kentsel büyümesi (Url-1).

Kronolojik açıdan kapılı toplulukları inceleyen Perouse'a göre, ekonomik yapısal değişimlere paralel olarak, 'siteler' Ulus (Alkent-Ulus, Maya siteleri) ve Kemerburgaz (Kemercountry) tarafında 1980'lerin ortasında görülmeye başlamıştır. Bu duruma, eski konak arsalarında gelişen Kadıköy'deki çok seçkin Rezidanslar, yüksek rutbelilere ayrılmış olan askeri siteler, bazı tatil köyleri ve bazı yapı kooperatiflerinin zemin hazırladığı ifade edilmektedir (Perouse, 2011). Kapılı yerleşmelerin Türkiye'de ortaya çıktıkları dönem ise Özal iktidarı dönemidir. Yeni zenginlerin ortaya çıktığı, yabancı sermayeyi yatırımlara davet eden bir ekonomik süreç olması bakımından bu dönem anlamlıdır. 1990'lı yılların sonundan itibaren ise bu sürecin hızlandığı görülmektedir. Özellikle 1999 depremi ile bu olgu artış yönünde büyük bir ivme kazanmıştır.

1950'lilerde Demokrat Parti döneminde yapılan, yeni taşıt yolları açma, genişletme uğruna yıkıma uğrayan tarihi kent dokusu operasyonundan sonra, İstanbul'da kentsel planlama anlamında ikinci büyük darbe, Dalan dönemindeki kentsel dönüşüm projeleri adı altında resmi müdahaleler ile, (Paris'in Haussman dönemini aratmayan yaklaşımlar ile) radikal kentsel kararlarını, bilene danışmaksızın ve her türlü itiraza (Mimarlar Odası tarafından yapılan) rağmen alabilen politik baskının mekasal oluşumlarını görmekteyiz.

İstanbul'da kapılı yerleşmelerin sayılarına ilişkin net bir veri bulunmamaktadır. Ancak bunu tespit etmek için çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan biri Hacısalihoğlu tarafından yapılmıştır. 2000 yılında yayımlanan çalışmasına göre, İstanbul'da toplam otuz adet kapalı yerleşmeden bahsederken, 2004 yılında yapılan araştırmaya dayanan bir yüksek lisans tezinde bu sayı (Gülümser, 2005) doksanaltı olarak belirtilmiştir. Bir başka yapılan çalışmada ise İstanbul'daki planlı konut alanlarının %20'sinin kapalı sitelerden oluştuğu belirtilmektedir (Özkan ve Kozaman, 2006).

Perouse'un 2003 yılında Tempo dergisinde yayınlanan araştırmasına göre, İstanbul'da yaklaşık olarak dörtüç civarında kapılı topluluk yerleşmesi yer almakta, nüfusun 60-70 bini buralarda yaşamaktadır. Buralarda yaşayanların profilini ise medya, finans, spor dünyasındakiler ve uluslar arası şirketlerde çalışanlar oluşturmaktadır. 2000 senesi başında, korumalı konut yerleşmelerinin sayısı yüzelliyi aşmazken, 2003 senesi sonunda üçyüzelliye varmış olduğu iddia edilmektedir (Perouse, 2007). 2006 yılında kapılı yerleşmelerin İstanbul'daki ilçeler bazında oranına bakan Perouse (2007), Sarıyer'in ilk sırayı aldığını, bunu Ümraniye ilçesinin takip ettiğini, bu sıralamanın Kadıköy, Üsküdar, Büyükçekmece, Beşiktaş, Eyüp, Beykoz, Pendik, Tuzla olarak devam ettiğini tespit etmiştir. 2000 yılındaki kapılı yerleşim sayımlarıyla karşılaştırdığında ise en fazla artışın Ümraniye ilçesinde olduğunu gözlemlenmiştir.

İstanbul'da kapalı yerleşmelerin yer seçimine bakıldığında, bunların daha çok İstanbul'un kuzey ormanları içinde, Çekmeköy, Göktürk, Zekeriyaköy gibi beldelerinde, kıyı alanlarına yakın manzara avantajı olanların daha çok Beşiktaş, Üsküdar, Beykoz ilçelerinde Boğaz sırtlarında ya da kentin Marmara kıyılarında yoğunlaştıkları görülmektedir. Bununla birlikte kent içinde daha merkezi alanlarda da kapalı yerleşmeler yer almaktadır (Özkan ve Kozaman, 2006; Çınar, Çizmeci, Köksal, 2006).

En çok göç alan ve yabancı ve yerli yatırımcının odaklandığı İstanbul metropolünde konut, rantal bir savaş aracıdır. Yabancı ortaklı GYO'lar ve büyük şirketler kentsel alana yatırım yapmakta, hedef olarak üst ve orta sınıfı almaktadırlar. Düşük kredi faizleri, cazip arsa fiyatları ve uygun yapılaşma koşulları ile minumuma mal edilenden maksimum kazanç sağlanmaktadır. Özellikle Boğaz köprüsünün yapılması, E5 ve TEM yollarının açılmasından sonraki süreçte kapılı topluluk yerleşmelerinin sayılarının hızla arttığı gözlemlenmektedir. Kapılı yerleşmeler, İstanbul'un Beşiktaş, Etiler, Ulus, Akaretler gibi merkez alanlarında, Maslak, Sarıyer, İstinye, Levent gibi merkeze yakın alanlarda, Beykoz, Ömerli, Bahçeşehir, Büyükçekmece, Göktürk gibi kent çeperlerinde yer alabilmektedirler. Şekil 3.12'de İstanbul'da kent içinde yapılan ilk kapılı konut yerleşmelerinden örnekler yer almaktadır; bunlardan ilki (resimde soldaki) Mesa İnşaat tarafından 1989-1995 yılları arasında yapılan Altunizade Koru evleri, ötekisi Korkmaz Yiğit İnşaat tarafından 1996 yılında tamamlanan Ulus'ta yer alan Nova Platin Konutlarıdır.

Şekil 3.12: Altunizade Koru Evleri (Url-2), Ulus Nova Platin Konutları (Url-3).

Yeni kurulan ilçelerin sınırlarında arsa maliyetlerinin düşük olması ve imar planlarının esnek olması sebebi ile bu sınır alanlarında kapılı yerleşmeler daha fazla görülmektedirler. Ayrıca sınır alanlarında genellikle ormanlık arazilerin yanlarında olmaları görsel açıdan yarar sağlamasının yanı sıra sosyal aktiviteler için de mekan yaratmaktadır. Şehirden sadece ulaşım olanakları ile doğal manzara bakımından faydalanan bu yerleşmeler, yakınında bir gölet veya doğal bir etken yoksa bunu kendi içinde yapay bir şekilde halletmektedir. Sosyal hizmetleri de kendi içine dönük bir şekilde tasarlanan bu yerleşmeler, zengin müşterilerini ağırlarken, kent merkezinin dışında konumlanarak kent içi ulaşımının araca bağımlılığı ekolojik açıdan bir sorunun göstergesidir.

İstanbul'da kapılı yerleşmelerin özündeki pazarlama stratejilerinde hedef üst gelir grubu iken, hedef kitle aralığı 2000'lerin ortalarından itibaren genişlemiş, orta sınıf da bunun içine girmeye başlamıştır. Ancak fiyat aralıkları incelendiğinde, üst sınıf ve orta sınıfa yönelik kapılı yerleşmeler arasındaki farklar oldukça fazladır. Yapım alanlarına bakıldığında ise yerleşmeler iyice kent dışı alanlarda, varoşlara kaymaktadır. Bununla birlikte çok pahalı konutları satacak zenginlikteki insanları bulmak da, GSMH verilerine bakılırsa zorlaşacak gibi görünmektedir. Artan inşaat maliyetlerine bakmaksızın, büyük alanlarda durmadan yapılan konut inşaatlarının proje üzerinden satılmaya çalışılması dikkat çekmektedir. Son dönem reklamlarında ise sıkça yıllara yayılmış uygun fiyatlarda konut sahibi olabilme vurgusu yapılmaktadır. Bu durumun ileriye dönük ekonomik bir sıkıntının habercisi olabileceği düşünülmektedir.

İstanbul'da kapılı topluluklara olan talebin 2000'lerden sonra artış göstermesinin altında, 1999 depreminin etkileri de oldukça fazladır. Yapının sağlamlığı açısından bir güvenlik söylemi ve konut pazarlaması yapılmaktadır. Özellikle 2005 ile birlikte

dünyadaki gayrimenkul sektörüne yapılan yatırımların artışı ile Türkiye’de de inşaat sektöründe maliyetlerin arttığı görülmekle birlikte, konut satışında hedef kitle üst seviyeden orta gelir seviyesine kaymış görünmektedir. Deprem ve arsa maliyetleri ile daha geniş arazilerde az katlı yerleşmelerin İstanbul’un kuzeyine doğru ilerlediği gözlemlenmektedir. Orman alanları, su havzaları gibi hassas bölgelerin etrafında konumlanan kapılı yerleşmeler ekolojik açıdan olası sorunlarına da işaret etmektedir.

Kapılı topluluk yerleşmelerinin kentte oluşturduğu, altyapı olanaklarındaki farklılıklar, kentsel görünümdeki parçalı yapı ve eşit olmayan yaşam şartlarının sosyal anlamda bir gerilime neden olacağı bu tezin temel iddiasıdır. Coğrafi mekanın sınıflara göre tanzimi, demokratik ve sosyal ilişkiler bakımından ötekinin eşitsiz ve geri dönüşü olmayan ‘topluluk’ dışına itilmesi durumunu meydana getirmiştir. Bu konu ile ilgili sosyolog Ayfer Bartu ve Biray Kolluoğlu (2010)’nın Bezirganbahçe ve Göktürk’te yapmış oldukları çalışmada üst sınıfın Göktürk’e yerleştiği, alt sınıfın Bezirganbahçe’ye ‘yerleştirildiği’ savını içeren etnografik bir çalışmaları bulunmaktadır. Yapılan bu çalışma ve önceki çalışmalarına göre; Göktürk’e yerleşenlerin burayı kentsel korkular ile kendi ailelerine referanslı yaşamı tercih etmeleri sonucu seçtikleri anlaşılmaktadır. Bezirganbahçe’de ise müteşebbis devletin Sulukule’deki kentsel dönüşüm artıkları olarak yerleşik halkı, TOKİ tarafından yapılan yüksek katlı, kullanımı kısıtlı sosyal donatı alanları ile olmayan komşuluk ilişkileri ve ücretlendirilen servislerin bulunduğu, karma bir kültürün(etnik çatışmaların yaşandığı yönünde tespitleri de yer almaktadır) bir arada getirildiği, buraya gelenleri ekonomik ve sosyal zorluklar sonucunda ilerleyen zamanlarda mülksüzleştirildiği bir istasyon olarak görülen süreç bulunmaktadır.

Öktem (2005), küresel kent kavramı ve onun getirmiş olduğu mekansal organizasyonların politika ile ilişkisini anlamada, 1984 ile 2004 tarihleri arasındaki iktidar partilerinin kendi küresel kent projelerini üretmek kentte uyguladıklarını ifade etmektedir. İstanbul’un küresel kent projesi, 1980’den itibaren iktidara gelen hükümetlerin ve diğer elit grupların Türkiye ekonomisini dünya ekonomisine eklemlenmeye yönelik oluşturdukları politik proje kapsamında oluşturulmuştur. Son yıllarda İstanbul’un mekansal yapısında gözlemlenen dönüşümler güç ilişkilerinden bağımsız, otonom küresel akışkanlıklar sonucu değil, fakat bu politik projenin çerçevesinde gerçekleştirilen ekonomik ve mekansal politikaların uygulamalarıyla gerçekleşmiştir (Öktem, 2005).

Global olarak İstanbul gayrimenkul sektöründeki önemini ortaya koyması açısından Urban Land Institute-Price Waterhouse Coopers kurumlarının birlikte hazırladığı

Gelişmekte olan gayrimenkul piyasaları 2005 yılı raporu önemli bir çalışmadır. Buna göre; İstanbul 2005 yılı itibariyle 27 metropol arasında risk ağırlıklı toplam gayrimenkul getirilerinde 13.sırada yer alırken, risklerden arındırılmış getiriler bazında Moskova ile birinci sırayı paylaşmaktadır (Gyoder,2006). Bu durum yabancı yatırımcıların İstanbul'da gayrimenkul sektörüne yatırımlarını açıklamada bir veri olabilir. Yabancı sermayenin gayrimenkule yatırımı doğrudan sahip olma veya şirketlerle ortaklık, satın alma ile yatırım yapma şeklinde olmaktadır. 2002 yılında artış göstermeye başlayan yabancı sermaye yatırımları; 2003'te doğrudan sermaye yatırımları 8 milyon dolar iken, 2008'de 656 milyon doları bulmuştur (Gyoder,2009).

Türkiye'de konut ve yapımı, politik aktörler tarafından bazı dönemlerde siyasi olarak kullanılan bir araç olduğu için, kapılı topluluk yerleşmelerinin ortaya çıkışındaki politik etmenler dünyadakinden bazı farklılıklar göstermektedir. Modernleşme projesini içeren kentleşme politikalarından günümüz küresel kent anlayışına gelene kadarki olan dönemde konutun dönüşümünde, uygulanan politikaların kentleşme anlayışlarının mekansal yansımaları günümüz İstanbul metropolünde görülebilmektedir.

3.4 Bölüm Sonucu

Bu bölümde, dünyada ve Türkiye'de kapılı topluluk yerleşmelerinin gelişim süreçleri kentsel mekansal ayrışma ekseninde ele alınmıştır. Bu doğrultuda kapılı yerleşmeler, Howard'ın bahçe-kent kavramından yola çıkan, post-modern kentleşme sürecinde dönüşüme uğrayan ve nihayetinde küreselleşmeye çalışan metropollerde ortak olarak görülen sosyo-mekansal ayrışmanın kentsel alanda görünümünün son halidir. Dünyanın farklı coğrafyalarında farklı tipolojilere sahip olması yanında, ortaya çıkış söylemleri benzerdir. Temel olarak kapılı konut yerleşmeleri, sanayileşmenin dünyada yayılması ile işgücü, mal, emek ve sermayenin mekanı dönüştürmesi, yer değiştirmesi ve ayrıştırması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Yeni tüketim alışkanlıkları, konutun tüketim nesnesi haline gelmesi, toprağın sermayenin ikinci döngüsünde iyi bir yatırım aracı olması nedenleri ile ekonomik anlamda başarılı bir buluştur. Ancak sosyal açıdan, gelir gruplarının ayrıştırıldığı, duvarlar ve özel tedbirler ile ötekilerinin içine dahil edilmediği bir kentli yaşam durumu gerilimleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu da aslında kapılı toplulukların pazarlamasında iddia edildiği gibi güvenlik koşullarını değil, güvensizlik durumunu getirmektedir.

1980 öncesi dönemde Türkiye'de sınıfsal ayrımlar sınırları net olmamakla birlikte fizik mekanda hep vardı. Üst sınıflar daha çok kıyı kesimlerinde, orta sınıf bunun hemen yanında daha orta kuşakta, göçle gelen alt kesim ise kentin çeperlerinde yer

almakta idi. 1980 sonrasında neo-liberal ekonomi politikaları ve küreleşmenin etkileri ile mekansal farklılaşmaların dünyadaki eğilimlere uygun hale geldiği gözlemlenmektedir. Statüye dayalı mekansal dönüşümler, üst ve orta sınıfın kendi içine dönük, sosyal altyapıları tam olan güvenli yerleşmelere yönelmesi ile konut yerleşmelerini ayırtmıştır.

Türkiye'deki süreçte etkili olan faktörlerin öncelikle politik olduğu görülmektedir. Bunu ekonomik sebepler takip etmektedir. Sosyal boyutta ise yeni oluşan orta sınıfın sembolik sermayelerinin konut ile hayat bulmasıdır. Tüketime nesnesi ve iyi bir yatırım aracı olarak ülke ekonomisine katkıları düşünülerek yerel ve merkezi yönetimler tarafından desteklenmiştir.

Özellikle 1980 sonrası Türkiye kentleşme sürecine damgasını vuran kavram 'ayırışma' olmuştur. Bir tarafta; kentin çeperlerinde günümüz koşullarına hemşerilik ilişkileri ile tutunmaya çalışan kent yoksulları; bir yanda, arada bir yerde kooperatifler yoluyla kentteki paylaşım kavgasına katılan ve kent çeperindeki geniş arazilere göz diken orta sınıflar, diğer yanda kentin en prestijli alanlarında kapattığı arazilerde özel güvenlik sistemleri ile korunan yüksek duvarlar ardında yaşayan üst sınıflar yer almaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001). Işık ve Pınarcıoğlu (2001)'na göre, 1980 sonrasında kent sahnesine, kolay kazanç uğruna formel ile enformel, gerekirse legal ile illegal arasında gidip gelmekten çekinmeyen çok sayıda aktör çıkmıştır ve sahnelenen oyun, eskisi gibi uzlaşmaya değil, gerilime dayalı, sonuçları önceden belli olmayan, her an her şeyin olabileceği bir oyundur.

Kapılı topluluk yerleşmelerinin Türkiye'de oluşumunda, 1980 sonrası Toplu Konut Kanunu ile kooperatif girişimlerinin artması, özel araba sahipliğinin artması, çeşitli kamu kurumları ve büyük eğitim kurumlarının kent dışında yer seçmesi ve özellikle 1990'lı yıllarda başlayan kent çevresinde büyük alışveriş merkezleri kurulması gibi eğilimler bu süreci hızlandıran nedenler arasındadır.

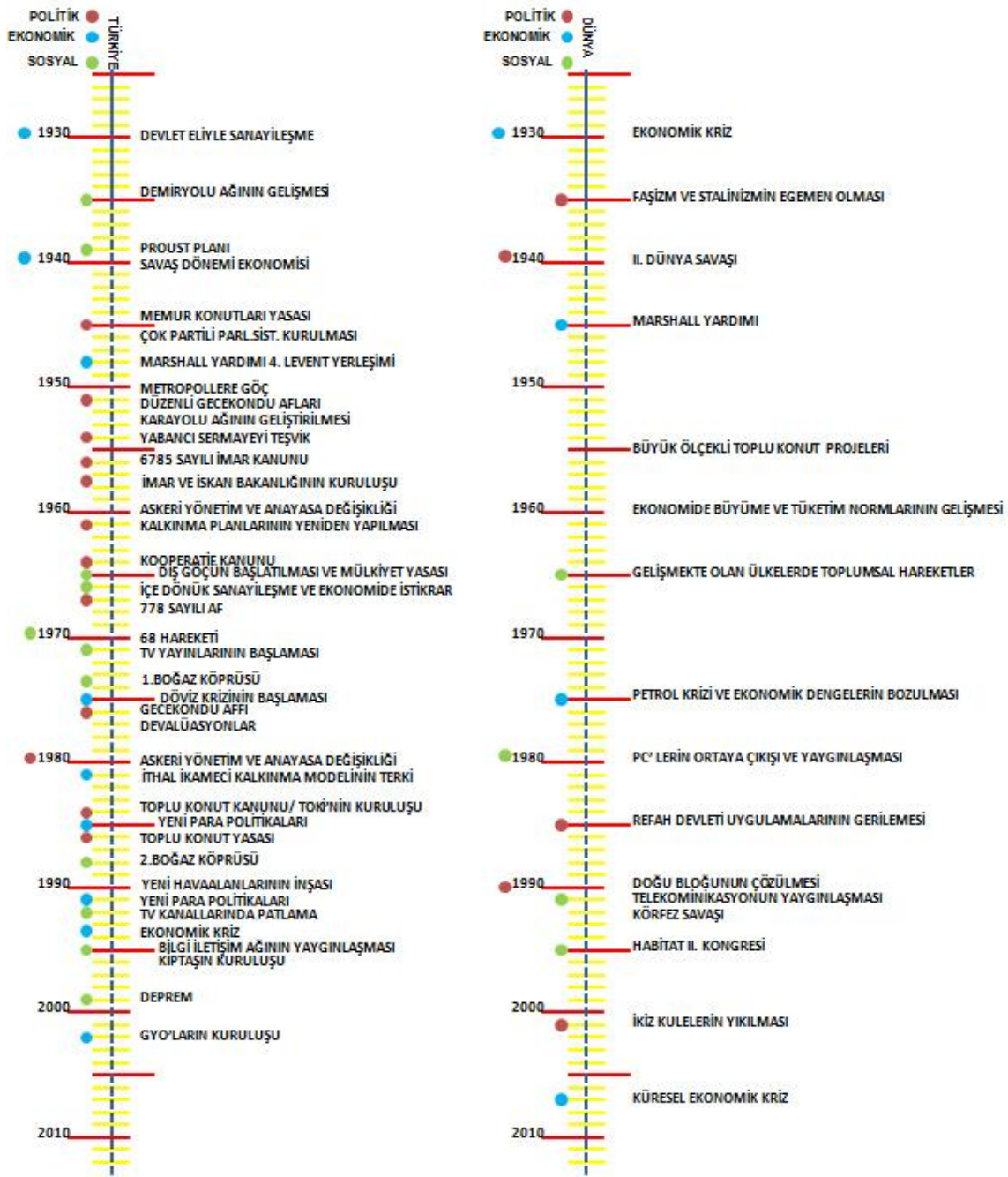
Dünyadaki ve Türkiye'deki kentsel alandaki mekansal farklılaşmaların ortaya çıkış süreçleri incelendiğinde, kentsel planlamada gecikmeli bir takip sonucunda eş zamanlı kapılı topluluk yerleşmelerinin ülkemizde ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Kentsel planlama süreci, sanayileşmiş ülkelere eklenme çabası içinde temelsiz olarak uygulanmıştır. Bu durum bugün kapılı topluluk yerleşmelerinin uygulamasında da görülmektedir. Ancak buradaki soru, bu yerleşmelerin dünyada karşılaştığı sorunlar ve gerginliklerin Türkiye için ne şekilde olacağıdır.

Kentsel kamusal bir alanın özelleştirilmesi ile kendi gibi olmayanları görmek istemeyen, onlardan sakınan bir yerleşim grubundaki yaşam tarzı ile sosyal ve

teknik altyapı hizmetleri eksik ya da sağlanmamış, düşük gelir grubu ve sınırlı yaşam standartlarına sahip iki yan yana ama yaşam tarzı olarak çok uzak grup yer almaktadır. Bir sonraki bölümde, bu iki grup arasındaki gerilimin dışarıdaki ya da ötekileştirilen tarafından algılanmasına yönelik bir alan çalışması yapılması ön görülmektedir.

Kapılı topluluk yerleşmeleri, bu çalışmada, yapılan literatür araştırmasının boyutlarından anlaşılacağı gibi basitçe bir konut sunum biçimi olarak görülmemektedir. Bu tür yapılaşmanın, mimari ile ilişkisini sadece bir üretim şekli düzeyinde kaldığı, esasında sosyal, politik, kültürel, ekonomik etkenlerle doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Şekil 3.13'te dünyada ve Türkiye'de mekansal dönüşümleri etkileyen önemli sosyal, politik ve ekonomik olaylar kronolojik olarak verilmiştir.

Çevresini oldukça etkileyen, mimarlık dışı aktörlerin biçimlendirdikleri bir mimarlık olayı, bu tezin sorunsalıdır. Yapılı çevrenin, kentte yaşayanlar üzerinde bıraktığı olumsuz etkilerin çevresel stres bağlamında gerilimi getireceği endişesi çalışmayı ortaya çıkarmıştır. Literatür araştırmasında, bugüne kadar yapılan çalışmalarda, kapılı yerleşmelerin içi ile ilgili analizler yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada ise tersten okuma yapılarak kapılı konut yerleşmelerinin dışındakilerin, çizilen bu eşiği nasıl gördükleri, bundan nasıl etkilendikleri ve ne tür taktikler geliştirdikleri anlaşılma çalışılacaktır.

Şekil 3.13: Dünyada ve Türkiye’de mekansal dönüşümleri etkileyen olaylar.

4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Şekil 4.1: La Zona filminden bir kare

Edebiyat, sinema ve tv sektörlerinde kapılı yerleşmeler ile ilgili çalışmaları son dönemlerde görmekteyiz. 2007 yılında çekilen, Meksika'daki bir kapılı yerleşmenin çevresi ile olan ilişkilerini dramatik bir şekilde ortaya koyan Pla'nın 'La Zona' filmi, kapılı yerleşmelerin film endüstrisindeki örneklerinden biri. Şekil 4.1 La Zona filminden bir kare olup, yerleşmenin sınır ögesini göstermektedir. Film karesi filmle paralel olarak sınır, ayrıştırma, ötekileştirme, korku gibi kapılı yerleşmenin uyandırdığı kavramları tek resimde ortaya koymaktadır. Gösterilen film karesi, kentsel mekansal ayrışmaların kapılı yerleşmeler üzerinden ele alındığı bu çalışmada, mekansal üretim bağlamında ortaya çıkan kavramları ve stres verici özelliklerini yansıtmaları bakımından anlamlı bulunmaktadır. Bu bölüm içinde ele alınacak kavramsal çerçevenin bileşenleri hakkında fikir vermesi açısından, resmin burada kullanılması uygun görülmüştür.

Bu bölümde, kentsel mekansal okumalar, kapılı yerleşmelerin tarihçesi, ortaya çıkış süreci ve nedenlerinin irdelendiği önceki bölümlerin bir tartışması yapıldıktan sonra tezin kavramsal çerçevesi ortaya konularak irdelenmektedir. Kavramsal çerçevenin temel aldığı unsurlar; kapılı yerleşmelerin temel söylemlerinden olan 'sınıf farklılığı' ve 'ötekileştirme' kavramları, kapılı yerleşmenin bulunduğu çevrenin sosyal özellikleri ve yerleşmelerin çevresel etkilerinin stres yapıcı özellikleridir.

Mekansal ayrışmanın kuramsal altyapısı ve stres kavramı ile olan ilişkisi ilk kısımda ele alınmaktadır. İkinci kısımda, tez alan çalışması yöntemini oluşturan fiziksel mekan okuma ve çevresel sosyo-ekonomik durum ve bunların stres algısına etkisini anlamaya yönelik semantik okumaların şekillendiği kavramsal çerçeve bölümü yer

almaktadır. Alan çalışmasında kullanılacak yerleşme yerlerinin seçim parametreleri, stres parametreleri ve yere göre oluşacak algı farklılıklarının ve ortaya çıkacak davranışların neler olacağına dair öngörülerin sunulması ile dördüncü bölüm sonlandırılmıştır.

4.1 Kavramsal Çerçeve Üzerine Teorik Tartışma

Kentsel mekansal farklılıkların söylem üzerinden tartışıldığı kuramsal kısımdan anlaşıldığı üzere kapılı yerleşme olgusu küreselleşen kent mekanının neo-liberal politikalar etkisiyle ortaya çıkan mekansal üretim pratiğidir. Bu mekansal pratik özünde; ötekileştirmeye dayalı sınıfsal farklılıklar olgusunu beslemektedir. Mekansal pratiklerin toplumsal olgularla karşılıklı etkileşimleri ele alınarak, bu mekansal ayrışmanın çevresel etkilerinin anlaşılabilceği düşünülmektedir. Bu bağlamda mekansal pratiğin ne olduğu açıklanmaya çalışılarak, kapılı yerleşme pratiğinin dinamikleri bir matris içinde ele alınmıştır (Şekil 4.2.).

Mekansal pratikler toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi ve dönüşümü süreçleriyle yakından ilgili olması nedeniyle, Harvey (2006) bu pratikleri kavramsallaştırmak gerektiğinden bahseder ve bu kavramsallaştırmada, Lefebvre'in 'mekanın üretimi' kitabında öne sürdüğü toplumsal üretimin sonucu üretilen mekanın üç boyutunu (yaşanan, algılanan ve hayal edilen) kullanır. Maddi mekansal pratikler-yaşanan; mekan içinde ve aracılığıyla üretimi ve yeniden üretimi sağlayacak şekilde fiziksel, maddi akış ve etkileşimleri içerir. Mekan gösterimleri-algılanan; maddi pratiklerin anlaşılmasını kolaylaştırıcı tüm gösterge ve anlamları, kod ve bilgileri kapsar. Gösterim mekanları-hayal edilen; mekansal pratikler için yeni anlam ve olanaklar icat eden zihinsel icatlardır. Mekan üçlemesinde üretimler birbirinden bağımsız değil bütüncül ve diyalektik bir süreç olarak ele alınmaktadır.

Araştırmanın bu noktasında Harvey'in yaptığı kavramsallaştırmadan esinlenerek ancak farklı bir şekilde mekanın ekonomi-politiği ve sosyo-mekansal davranış pratiklerinin, mekan pratiği ile olan ilişkisini ortaya koymak ve buradan mekansal farklılık ile ilişkili bir tartışma altlığı oluşturmak hedeflenmiştir. Şekil 4.2'de bu mekan pratiğinin mekan farklılıkları bağlamında kavramlar-durumlar üzerinden okuması yapılmaktadır.

	DENEYİM	ALGILAMA	HAYAL GÜCÜ	
ESNEK BİRİKİM	mekansal ayrışma	ötekileştirme	farklılaşma	E K O N O M İ P O L İ T İ K
KÜRESEL KENT	ulaşım ilişkileri	yerden bağımsız	değersizleşen mekan	
TÜKETİM KÜLTÜRÜ	mülkiyet/rant	sosyal statü	cazibe	
SEMBOLİK SERMAYE	sınıfsal farklılık	statü	arzulanan yaşam tarzı	
Akışlar Uzamı	mekansal ayrışma	hiyerarşi	güç	
KORKU EKOLOJİSİ	güvenlik tedbirleri	korunma-savunma	korku	
ÖTEKİLEŞTİRME	mekansal dışlama	sosyal dışlama	yabancıklık	
Post-Metropol	güvenlik	paranoya	gerilim	
Panoptik Mekan	tipoloji	kontrol	izleme	
Güç Geometrisi	lokasyon	ekonomik eşitsizlik	dışlanma	
Mahremiyet	sınırlar	ayrıcalık	merak	SOSYO-MEKANSAL DAVRANIŞ
Psiko-sosyal Alan	işaretler	homojenite	öteki	
ÇEVRESEL STRES	fiziksel/sosyal temassızlık	ayrışma	gerilim	
Savunulan Alan	korunma	dışarıda bırakma	korku	
Savunmacı Yapılanma	korunma	sınırlandırma	korku	
KENTSEL ASİMİLASYON	homojenite	farklılaştırma	gerilim	

Şekil 4.2: Mekansal pratiğin toplumsal pratik ile ilişkisini gösteren matris.

Grafikte, sol başta sıralanan olgular, mekansal farklılık bağlamında ele alınan arttırılabilir toplumsal üretimler olup üç sütunda gösterilen mekansal üretimlerle etkileşimleri sonucu ortaya çıkacak pratikler gösterilmektedir. Bu toplumsal pratikler

ile ilişkili olarak mekansal pratiklerin mekansal farklılaşmaya giden süreçteki kavramsal boyutu gösterilmeye çalışılmıştır.

Şemada yazılı olan kavramlar, mekanın ilgili pratiği ile ilişkisi sonucu ortaya çıktığı düşünülen kavramlardır. Matris incelendiğinde, mekansal pratiğin yaşanan, algılanan ve hayal edilen pratikleri ile ilişkili ortaya çıkan kavramların, çalışmanın bütünü içinde ele alınan ve mekansal farklılıkla ilişkisi kurulan tartışmaların temelini oluşturduğu görülmektedir. Makro ölçekteki mekansal farklılıkların, mikro ölçekteki kentsel parçalanma ile mekansal üretim bağlamında ilişkisinin kurulması açısından şemada ortaya koyulan kavramlar önem kazanmaktadır.

Matriste ele alınan kavramlar, toplumsal pratiklerin mekansallaşmasını kavramlar, durumlar ve algılar ile ortaya koymaktadır. Matris iki kısımdan oluşmaktadır; mekanın ekonomi politiği ile bağlantılı toplumsal pratik ve kavramlar ile sosyo-mekansal davranış ile ilişkili kavramlar. Buna göre mekanın ekonomi politiği bağlamında; esnek birikim sürecinin maddi mekansal pratiği ayrışma olmaktadır. Kavramsal mekansal pratiği ise ötekileştirme olurken, sembolik anlamı farklılaşma olmaktadır. Bu süreç altkentleşme sürecinde görülen, çalışma ve yaşama alanlarının bölgelere ayrılması ile örneklenebilir. Küresel kent kavramının maddi mekansallığı sınırlar ötesi ulaşım ilişkileri şeklinde ortaya çıkarken, kavramsal pratiği coğrafyadan bağımsızlaşma, sembolik pratiği ise mekanın değersizliği olmaktadır. Küreselleşen mekan ile küreselleşemeyen mekan değer kazanır veya kaybeder. Tüketim kültürü toplumsal olarak ortaya çıkan bir olgu olarak ele alındığında, mekanın maddi pratiğinde mülkiyet ve rant kavramına denk düşerken, kavramsal pratikte sosyal statüye, sembolik üretimde ise cazibe veya arzu kavramına denk düşmektedir. Konut bir tüketim nesnesi haline getirilip cazip yaşam tarzı şeklinde pazarlanmaktadır. Tüketici bu cazip mekana sahip olmak istemektedir. Sembolik sermaye kavramı, maddi mekansal pratikte sınıfsal farklılık kavramı şeklinde görünürken, kavramsal mekan pratiğinde statü, yeni sermaye olmaktadır ve sembolik mekan pratiğinde arzulanan yaşam şekli olarak ortaya çıkmaktadır. Sermayenin sembolü, günümüz küresel kentlerinde statü, zenginliğin gösterilmesi olarak görülmektedir. Castells'in kavramsallaştırdığı akışlar uzamında toplum, sermaye, bilgi, teknoloji vb akışlardan kurulmaktadır. Akışlar uzamının maddi mekansal pratikteki görünümü; mekansal ayrışma olurken, kavramsal pratikte mekansal hiyerarşiye denk düşmekte, sembolik pratikte ise güç-iktidar olarak karşımıza çıkmaktadır. Akışları belirleyen hakim güç mekanda kendini ayırıştırır ve korumaya alır. Akışlar uzamı mekansal pratiği ile güç geometrisi kavramının mekansal pratiği arasında benzerlik görülmektedir. Korku ekolojisi veya kültürü

olarak kavramsallaşan toplumsal pratiğin maddi mekansal pratikte güvenlik tedbirlerine karşılık geldiğini, kavramsal mekansal pratikte savunmaya karşılık geldiği, sembolik pratikte ise korkuya denk düştüğünü görmekteyiz. Korku kültüründe mekansal ayrıştırma yoluyla kendinden olmayan ötekileştirilmekte ve ona karşı çeşitli güvenlik tedbirleri alınmaktadır. Post-metropol söyleminin mekansal pratikleri buna benzerlik gösterir. Yine panoptik mekan kavramının mekansal pratiği, korku kültürü mekansal pratiği ile benzerlik göstermektedir. Korku kültürü kavramı ile bağlantılı olarak ötekileştirme kavramı maddi mekansal pratikte dışlama, kavramsal pratikte sosyal dışlama, sembolik pratikte ise yabancılik kavramı ile ortaya çıkmaktadır.

Sosyo-mekansal davranışa ilişkin kavramlar ile mekansal pratik ilişkileri ilk olarak mahremiyet kavramı üzerinden ele alınmıştır. Buna göre mahremiyet kavramı, maddi mekansal pratikte sınırlara denk düşerken, kavramsal mekansal pratikte ayrıcalık, sembolik pratikte ise merak edilene dönüşmektedir. Psiko-sosyal alan kavramı mekansal pratikte incelendiğinde; maddi pratikte uyarı işaretlerine, kavramsal pratikte homojen bir topluluğa, sembolik anlamda öteki olmaya işaret eder. Çevresel stres kavramı maddi mekansal pratikte; sosyal ve fiziksel temassızlığa denk düşerken, kavramsal mekansal pratikte ayrışmaya, sembolik mekansal pratikte ise gerilime denk düşer. Savunulan alan ve savunmacı yapılanma kavramları benzer mekansal pratikler gösterirler; maddi mekansal pratik olarak korunma, kavramsal mekansal pratik olarak sınırlarla dışarıda bırakma, sembolik mekansal pratik olarak korku olarak görülürler. Son olarak toplumsal bir pratik olarak kentsel asimilasyon kavramı, maddi mekansal pratikte homojen bir topluluğa denk düşerken, kavramsal mekansal pratikte farklılaştırmaya, sembolik mekansal pratikte gerilim ve hatta şiddete karşılık gelmektedir.

Mekansal ve toplumsal pratikler ilişkisini gösteren matriste, ayrışma kavramının mekansal ilişkileri irdelenmektedir. Bu bağlamda matriste ortaya çıkan kavramlar araştırmanın konusu olan kapılı yerleşmeler ile doğrudan ilişkilidir. Kapılı yerleşmeler, küresel kentlerin mekansal farklılaşmasının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Küresel ekonomi içinde bir tüketim nesnesi olmaktadır. Dünyada kapılı yerleşmelerin ortaya çıkış nedenlerinin başında güvenlik gelmektedir, bu da korku kültüründen beslenmektedir. Mekansal hiyerarşi görünümü, akışlar uzamının ve egemen gücün ötekileştirmesi ile ilişkilidir. Sembolik sermayenin statü olarak görüldüğü günümüz toplumunda arzulanan bir yaşam tarzının sembolüdür. Sınıfsal farklılaşmayı artırır. Cemaatleşme içgüdüğü ile topluluğu homojenleştirir. Fiziksel ve sosyal kopukluğu ile ayrışma yaratır. Duvarlar ve engeller ile ötekileştirir. Yapılı bir

evre olarak çevresinde stres yaratır. Ayrıca sınırların varlığı; alansallık, mahremiyet, savunulan alan ve savunmacı yapılanma davranışlar ile şekillenmektedir.

Mekansal ayrışmaların stratejik bir üretim olduğu, mekanın ekonomi politiğı ile ilişkili kavramların mekansal pratik ilişkisinden ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Kapılı yerleşme bir mekansal pratik olarak toplumsal pratiklerle var olmaktadır.

4.2 Kavramsal erevenin Metodolojisi

Araştırmanın metodolojisinin temelinde, kentsel alanda çeşitli nedenlerle ortaya çıkan kapılı yerleşmelerin, bir yapılı evre ürünü olarak yakın çevresinde yaşayanları nasıl etkilediğı ve bu etkinin nasıl ölçüleceğı ve etkiye karşı geliştirilen davranış ve yetkinliklerin neler olduğunun tespiti yer almaktadır. Araştırmada, kapılı yerleşmenin etkileri çevresel stres parametreleri bağlamında ortaya konulmaktadır. Bu parametreler, kavramsal çerçevenin temelindeki kentsel konum ve sınıf farklılıklarına dayalı kurgu içinde tartışılacaktır.

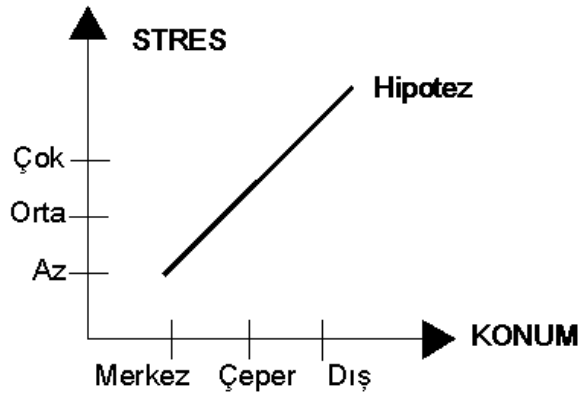
Kavramsal çerçeveyi oluşturmada kullanılan metodolojinin seçim nedenleri şu şekilde özetlenebilir: ilk olarak kapılı yerleşmeler yapılı bir evre olarak araştırmada ele alınmıştır. Bir yapılı çevrenin oluşum dinamikleri sorgulandıktan sonra, çevresine olan etkileri mimari tasarım sorunsalı olarak incelenmiştir. Araştırma, küreselleşen kentleşme süreci içinde oluşan kendi içine dönük, çeşitli aktörlerin ve tüketiciye arz edilen yaşama şekillerinin yönlendirdiğı bir yapay çevrenin, kent içindeki konumu, bulunduğu dokunun sosyal dinamikleri ile ne derece örtüştüğü veya varsa çatışma durumu, çevredeki tarafından nasıl algılandığı endişeleri ile ortaya ıkmiştir. Kapılı, korumalı yerleşme kullanıcısı olmayan, izin almadan bu alanlara giremeyen, buradaki sosyal altyapı ve hizmetlerini alamayan, zorunlu bir şekilde dışarıda tuttulan bireyin kapılı yerleşmedeki yaşam ile ilgisi algısının içeride yaşayanlardan farklı olacağı düşünülmektedir. Bununla ilgili olarak, algısal farklılıkları incelemek için etki-tepki çevresel davranış kalıbı içerisinde kavramsal ereve ele alınmıştır. Kapılı yerleşmelere ait özellikler çevresel stres parametreleri bağlamında ortaya konularak çevrenin bu özellikleri nasıl algılandığı sorgulanmıştır.

Araştırmanın yönteminin belirlenmesinde ilk olarak, kapılı yerleşmelerin çevresel stres bağlamında etkilerinin ölçülmesine yönelik kapılı yerleşimin içinde ve dışında yaşayanlarda evre etkilerine bakıp karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılması fikri varken alan çalışması sırasında karşılaşılan zorluklar ve fiziksel olarak kendi içine kapanmış yerleşmelerin aslında sosyal anlamda da ne kadar kapalı oldukları

anlaşılmıştır. Kapılı yerleşmelerin yöneticileri ile yapılan görüşmelerde, alan çalışmasının yerleşme sakinleri ile yapılmasına yönelik izin alınamamıştır. Bu nedenle araştırmanın yönteminde değişiklik yapılmış ve alan çalışması, İstanbul kenti içinde farklı sosyo-ekonomik yapıdaki seçilen farklı üç alandaki kapılı yerleşmenin yakın çevresindekilerin, içeriği algısına yönelik bir araştırmaya ve bunları karşılaştırmaya yönelmiştir. İrdelenen konu, basit etki-tepki çevresel davranış prensibi içinde, farklı kentsel bütünleşmeye sahip kapılı yerleşmelerin, çevresindeki farklı sosyo-ekonomik gruplar tarafından çevresel etkisinin algısı ve buna karşı oluşan tepkilerin farklılıklarıdır.

Mimarlık, kentsel tasarım ve sosyal alanda kapılı yerleşmeler ile ilgili yapılan çalışmalara önceki bölümlerde değinilmiştir. Mimarlık alanında yapılan araştırmalarda konu ile ilgili daha çok tipolojik analizlere yer verilirken, kentsel tasarımda yeni bir kentsel form olarak ele alındığı ve tiplerinin ortaya çıkarıldığı görülmekte, sosyal alanlarda yapılan çalışmalarda, kapılı yerleşmelerin neden seçim kriteri olduğu yönünde araştırmalar dikkat çekmektedir. Genel olarak kapılı yerleşmenin içinden bakış yapılarak araştırmalar yürütülmüştür. Bu araştırmayı diğerlerinden farklı kılan nokta; kapılı yerleşmelerin kent içinde konumlanan bir yapıyı çevre olarak ele alınması ve bu yerleşmelerin dışarıdakiler tarafından nasıl algılandığının incelenmesidir.

Araştırma çerçevesinde oluşturulan çalışma düzlemi, çevresel stres düzeyi ve farklı kentsel bütünleşme değerlerini içerecek şekilde tasarlanmıştır (Şekil 4.3.). Buna göre araştırmanın sınanacak hipotezi şu şekilde belirlenmiştir; kapılı toplulukların kentsel alanla sentaktik olarak ilişkisine göre, kapılı topluluk çevresinde yaşayanlar için stres algısında farklılıklar görülebilmektedir. Bu çalışmada, kentsel konum ve bununla bağlantılı olarak kentsel bütünleşmenin ve çevrenin sosyal yapısının stres ile ilişkisinin olup olmadığının araştırılması esastır.

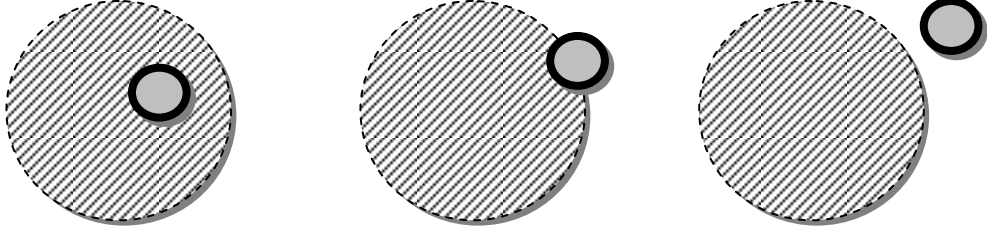
Şekil 4.3: Araştırmanın İki Boyutlu Düzlemi

Araştırmanın kavramsal çerçevesini destekleyecek alan çalışmasının yöntemi şu şekilde belirlenmiştir;

- Kapılı yerleşme mantığının sınıfsal farklılık kavramına dayanması nedeni ile sosyo-ekonomik durumu alt, orta, üst olarak farklılık gösteren üç alanın seçilmesi,
- Seçilen alanlarda kentsel konumunun stres algısı ile ilişkisini ortaya koyabilmek için mekan dizim yöntemi ile bütünleşme değerleri hesaplanan kapılı yerleşmelerin seçilmesi,
- Kapılı yerleşmelerin stres parametrelerinin belirlenmesi- görüşme formunun hazırlanması ve yukarıda belirlenen özelliklerine göre farklılık gösteren kapılı yerleşme çevrelerinde uygulanması.

Araştırmanın teorik okumalarında, kapılı yerleşmelerin bir çeşit sembolik sermaye olarak 'sınıf farkı' kavramını ortaya çıkardığı görülmektedir. Sınıfsal farklılık, topluluğun ötekileştirilmesi ve sosyal-sınıfsal dışlamaya götüren önemli bir olgu olduğundan, bu çalışmada çevresel stres ile birlikte ele alınmaktadır. Sınıf farklılığı olgusu, kapılı yerleşmenin içinde var olduğu tüketim kültürü çevresinde ekonomik verilerle ilişkili görülmektedir. Birey-grup-topluluk sosyo-ekonomik yapısı, sınıfsal farklılıkları beslemektedir. Bu doğrultuda kapılı yerleşmelerin çevresel stres bağlamında değerlendirilmesi başlığında alan çalışmasının ilk ayağını farklı sosyo-ekonomik alanların belirlenmesi alır.

Kapılı yerleşmelerin kentsel alandaki lokasyonları; çevresi ile olan sosyal ve fiziksel bütünleşme oranları ile ilişkilidir. Çevresinden tamamen ayırık konumlanan bir yerleşme yerinin çevresi ile olan etkileşimi ile çevresi ile daha bütünleşmiş bir yerleşmenin etkileşim süreci arasında farklılıklar olması beklenmektedir. Bu bağlamda, çevre sakinlerinin stres algısında kapılı yerleşimle kurduğu sosyal-fiziksel ilişki önem kazanmaktadır. Bu nedenle, kentle ilişkisi çeşitlilik arzeden kapılı yerleşme yerlerinin stres algıları karşılaştırılmıştır. Şekil 4.4.'te kapılı yerleşme ve çevresinin fiziksel ilişkisi grafiksel olarak ifade edilmektedir. Taralı yuvarlak alan herhangi bir kentsel örüntüyü ifade ederken, içi boş yuvarlak kapılı yerleşmeyi temsil etmektedir. Buradan da anlaşıldığı üzere üç tip kapılı yerleşme konumu belirlenmiştir; kentsel örüntünün içinde yer alan, çeperinde ve dışında yer alan kapılı yerleşmeler. Bu tip kapılı yerleşmelerin çevresindeki stres algısının farklı olacağı düşünülmektedir.

Şekil 4.4: Kapılı yerleşim-yakın çevre yerleşimi fiziksel ilişkileri grafik ifadesi.

Belirlenen ilçelerdeki çok sayıdaki kapılı yerleşmelerin seçiminde kentsel konum ilişkisi etkili olmuştur. Bu ilişki mekan dizim yöntemi ile belirlenmiştir. Mekansal dizim; mekanı, sosyal organizasyonun bir yansıması olarak kabul etmektedir (Hillier ve Hanson,1984). Mekansal dizim analizinin en önemli faydası; araştırılan düğümün (aksiyal çizgi veya konveks mekan) derinliğinin (veya bütünleşme derecesinin), sayısal olarak elde edilmesidir. Bütünleşme derecesi, morfolojik sistemdeki her yöndeki parçaların diğer parçalarla ilişkisinde erişebilirlik derecesini ifade etmektedir (Hillier ve Hanson, 1984). Mekan dizim yöntemi, şehrin bütüncül yapısını hacimlere göre değil, bu hacimler arasındaki şehrsel hayatın geçtiği açık mekanları inceleyerek ortaya çıkartmaktadır. Şehir bütünde en az sayıda ve en uzun eksenlerden oluşan bir ‘aks haritası’ oluşturup akslar arasındaki istatistiksel ilişkileri ve şehrsel mekanların arasındaki ilişkileri ortak paydada yorumlayabilen bir yöntemdir. Mekan sentaks yöntemi kullanılarak elde edilen veriler ise mekansal bütünleşme değerleridir. Bütünleşme, önce aks haritasından bir doğru seçilip, sonra aks haritasındaki tüm diğer doğrulara ulaşmak için tamamen ve/veya kısmen kaç doğrunun daha kullanılması gerektiği bulunarak hesaplanır. İşlenmiş tüm aks haritalarında her doğrunun kendine ait bir ‘bütünleşme değeri’ vardır. Bir mekanın bütünleşme değeri, o mekanın incelenen alan içerisindeki diğer tüm mekanlara olan rölatif derinliklerinin hesaplanmasıyla bulunur (o mekandan, diğer mekanlara ulaşmak için gereken yön değişimleri ortalaması). Metrik olarak değil, topolojik olarak uzaklığı ifade eder. Bu nedenle ‘mesafe’ değil ‘derinlik’ kavramı entegrasyon değerinin belirlenmesinde önem kazanır (Peponis ve diğerleri, 1989). Bununla ilgili olarak mekan sentaks yöntemi kentsel plancılar ve mimarlar tarafından kullanılmakta olup, Spatialist yazılımı alanların sayısal bütünleşme değerlerini vermektedir.

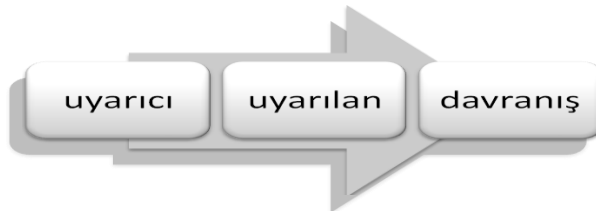
Mekansal dizim (space syntax) analizi, mekan ve sosyo-kültürel yapı arasındaki ilişkiyi gösteren matematiksel bir yer okumasıdır. Bir mimari ürün olan kapılı yerleşimin çevresi üzerindeki olumsuz etkilerinin algısı üzerine yapılacak olan çalışmada, mekan ve algısı ilişkisi incelenecektir. Belirlenen üç farklı yerleşim

örüntüsü içinde mekansal bütünleşme değerleri, merkezinde kapılı yerleşim olan 500 metre yarıçaplı bir çember içinde kalan alanda çizgi analizi yapılarak ölçülmüştür. Çizgi analizi ve sonuçları Beşinci Bölümde sentaktik analiz bulguları başlığı altında ele alınmıştır. Farklı bütünleşme değerlerine sahip alanlardaki, gerilim algısındaki farklılıkların nasıl olduğu, bulgular kısmında ele alınmıştır.

Son olarak, kavramsal çerçevenin üzerine kurgulandığı stres parametreleri belirlenmiştir. Bölüm 4.3.'te çevresel stres parametreleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmektedir. Çevresel stres parametrelerinin, kapılı yerleşme dışında yaşayanlar tarafından algısını ölçmeye yarayan 'semantik-anlamsal' analiz yapılmıştır. Son olarak, belirlenen kapılı yerleşmelerin yer ve çevrenin sosyo-ekonomik özelliklerine göre birbirleriyle ve ortaya çıkan çevresel stres değerlendirmelerine göre karşılaştırılması yapılmıştır. Araştırmada, niceliksel ve niteliksel verilerin istatistik değerlendirmesi yapılmaktadır. Niceliksel ve niteliksel verileri oluşturan araştırmanın içeriği, sentaktik ve semantik aşamaları içermektedir. Fizik mekan ve sosyal ilişkilerin beraber değerlendirildiği araştırmanın ayrıntıları alan çalışması ve sonuçlarına ilişkin bölümde verilmiştir.

4.3 Çevresel Stres Parametrelerinin Belirlenmesi

Araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan etki-tepki sürecinde (Şekil 4.5.), stres yapıcı olarak ele alınan kapılı yerleşmenin etkileri ve uyarılan yakın çevrede yaşayanların tepkileri ve bunların birbiriyle ne şekilde ilişkili oldukları irdelenmektedir. Bu doğrultuda uyarının sosyal ve fiziksel özelliklerinin yanında, uyarılanın sosyo- kültürel, demografik, algısal, psikolojik ve davranışsal özellikleri sunulmuştur.

Şekil 4.5: Etki-tepki davranış süreci.

Uyarıcı: Çevresel stresi oluşturan uyarıcıları, dışarıdan gelen her türlü etki olarak nitelendirmek gerekirse; bunlar fiziksel, psikolojik, sosyal, ekonomik, kültürel, algısal ve davranışsal hatta politik olabilmektedir. Araştırmanın ikinci bölümünde yer alan çevresel stres teorileri altında ele alınan teorik altyapıya dayalı olarak geliştirilen çalışma kavramsal modelinde, uyarıcılar fiziksel ve sosyal boyutları ile incelenmiştir. Çalışmanın hipotezi; kapılı topluluk yerleşmelerinin çevresel stres bağlamında yakın

çevrelerindeki algının, kentsel konum ve çevrenin sosyo-ekonomik yapısına göre farklılık göstereceği yönündedir. Bu bağlamda çevresel stres sürecini oluşturan fiziksel ve sosyal uyarıcılar şu şekilde ele alınmıştır:

- fiziksel uyarıcılar

Yapılı çevrenin fiziksel uyarıcı özellikleri; çevresel kalite ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Konut yapılı çevresinin çevresel kalitesi içine girebilecek fiziksel çevreye ait veriler; konum, düzen, yoğunluk, gürültü, yapılaşma, yönelme, malzeme, ulaşılabilirlik, güvenlik, trafik gibi sıralanabilir. Kapılı yerleşmenin fiziksel özelliklerini kapsayan uyarıcılar şu şekilde sıralanabilir; sınırlar; bunlar duvarlar, çitler, teller, yeşiller, kapılar, geçitler, kamusalın özelleştirilmesi ile oluşan araç ve yaya yolları olabilmektedir, güvenlik tedbirleri; bunlar güvenlik görevlisi, kameralı güvenlik sistemi(cctv), sözlü-sözsüz-yazılı uyarılar, ikaz işaretleri, yakınlık-uzaklık; fiziksel anlamda, sentaktik olarak alanın yakın doku ile bütünleşik olup olamama durumu, çevresel kalite, görünüm ve bunların yanında gelişmiş sosyal imkanlar(spor, rekreasyon, klüp vb) olabilmektedir.

- sosyal uyarıcılar

Araştırmaya esas olan kapılı yerleşmenin sosyal özellikleri ile ilgili uyarıcılar şu şekilde sıralanabilir; sosyal etkileşim (yakınlık-uzaklık); komşuluk ilişkileri-arkadaşlık, çevresel davranış; aidiyet, alanı sahiplenme, mahremiyet (içe kapanma, psikolojik alan savunması, saklanma), kültürel uyarıcılar (yaşam tarzı-statü, sosyal aktiviteler), ekonomik/sosyal statü uyarıcıları (homojenite, alışveriş), politik uyarıcılar (siyasi semboller), davranışsal uyarıcılar (dışlama, konuşmama, yok sayma), sosyal izolasyon (içe kapanma).

Bunların dışında uyarının küreselleşmeden tüketim kültürüne kadar mekanın ekonomi-politik özelliklerinden kaynaklanan özellikleri ile uyarıcı yapısı bulunmaktadır. Küreselleşmenin mekanı dönüştürüp ayrıştırması, kentsel alanda parçalanmaya neden olan bir uyarıcı niteliğindedir. Tüketim nesnesi haline gelen mekanın, hiyerarşik oluşumları, yarışları, savaşları ortaya çıkarması mekan kullanıcısı olan ve olmayan için uyarıcıdır. Statünün mekansal okuması uyarıcıdır. Sınıfsal farklılığın mekanla meşrulaşması uyarıcıdır. Ötekileştirme ve ötekinden kendini koruma uyarıcıdır. Uyarıcı-uyarılan ilişkisinde toplumsal sermayenin önemi de bulunmaktadır. Toplumsal değerler etkisinde beğeni, arzu, istek ve beklentiler şekillenmektedir. Sembolik sermayeyi oluşturan toplum değerlerine ulaşmak için bireyler yetkinlik geliştirir. Sosyal yetkinliği edinen veya sahip olan birey davranışı ile

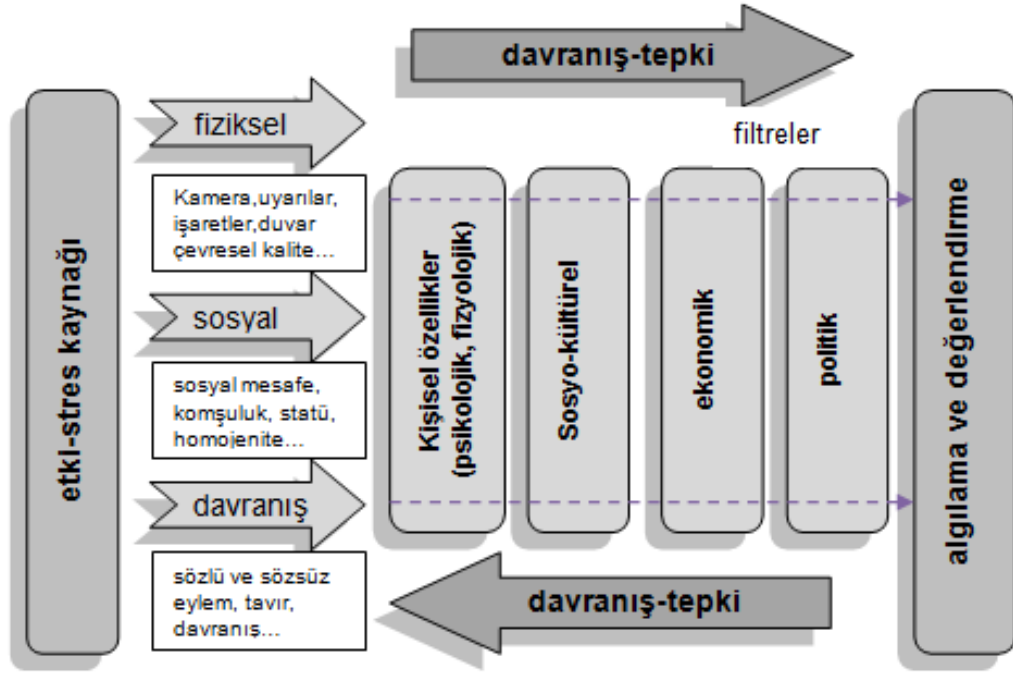
yetkinliğe sahip olamayan bireyin davranışları arasındaki farklılıklar gerilim sebebi olabilir.

Uyarılan: Çevresel stres modelini oluşturan uyarıcının uyarılan ile bir etkileşimi olmaktadır. Süreç sonunda ortaya çıkacak olan davranış örüntülerinde uyarılanın kişisel karakteristik, fizyolojik, demografik, psiko-sosyal, kültürel, ekonomik, politik özellikleri önemli ve yönlendiricidir. Ayrıca uyarılanın duyuşsal, algısal ve bilişsel özellikleri de çevresel stres karşısında göstereceği yetkinlikte belirleyici olmaktadır. Uyarılanın sosyo-kültürel yapısı ile ilişkili olarak; aile yapısı, sosyal yaşantı etkili olurken; psikolojik yapısı ile ilgili olarak; bağlılık, aidiyet gibi duygular ve algısal değerlendirme yanında memnuniyet ve beklentiler etkili olmaktadır. Michelson (1970), farklı kültür ve cinsiyetteki bireylerin çevrelerine gösterdikleri tavırların farklılık gösterdiğini belirtir. Bu durum Rapoport (1970) tarafından da ifade edilmektedir. Dolayısıyla çevresel stres modelinin analizinde kişisel özelliklere bakılmaktadır. Bu doğrultuda uyarıcılar analitik (yaş, cinsiyet, medeni durum, meslek, eğitim, çocuk sayısı, mülkiyet durumu, sosyal aktiviteler, komşu-akrabalık ilişkileri, kulüp-dernek üyelikleri vb.) olarak incelenecektir.

Davranış: Uyarılanın, çevresel uyaran karşısında algılama, anlamlandırma süreçlerinden sonra geliştirdiği, strese karşı azaltıcı eylemleri içeren ve içinde semantik ve sentaktik boyutları içeren sözlü veya sözsüz eylem, tavır ve tutumu ifade eden bir süreci tanımlamaktadır. Bu süreçte strese karşı geliştirilen her türlü eylem, algı ve düşüncenin yanında, stresin üstesinden gelmeye yönelik tutumlar ile uyum süreçleri kastedilmektedir.

Araştırmada, kapılı topluluklar ile çevresi arasındaki etki-tepki sürecinde, çevresel stres bağlamında durum-sonuç ilişkisi ele alınmaktadır. Bu bağlamda, araştırmanın kavramsal çerçevesi Şekil 4.6'de görüldüğü gibidir.

Araştırmanın ilk bölümünde, kümelenmenin ve ayrışmanın sebepleri incelenirken ekonomi politik başlığı altında ortaya konulan kültürel, ekonomik, politik etkenlerin, araştırmanın kavramsal çerçevesinin ortaya konulduğu bu aşamada çevre birey etkileşim sürecinde yer alması uygun görülmüştür. Kültürel, ekonomik ve politik etkiler bireyin algılama ve değerlendirme süreci içerisinde, çevresel stresteki etkileri ile iki boyutta ele alınacaktır; *semantik* ve *sentaktik*. Bir davranış veya çevresel strese karşı bir tepki olarak ortaya çıkan davranışlarda bireyin psikolojik ve fizyolojik özellikleri ve ihtiyaçlarının da önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede hazırlanan kavramsal strüktür, algılama, değerlendirme ve etkileşim modellerinin basitleştirilmiş bir grafik ifadesidir.

Şekil 4.6: Araştırmanın Kavramsal Stres Çerçevesi.

Fiziksel, sosyal ve davranışsal stres yapıcı etkiler, bireyin kişisel özellikleri, sosyo-kültürel, ekonomik ve politik filtrelerden geçerek algılanıp değerlendirilerek tepkilere dönüşmektedir. Çevresel stresin, uyarılarda oluşturacağı her türlü etki, bir stres kaynağının algılanış ve yorumlanışı süreçlerinden geçerek, kişilik ve kültürel özelliklerinin toplumsal bir yorumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılı çevrenin kullanıcı ile ilişkisini inceleyen çalışmalarda, genellikle yapıların özne üzerinde bıraktığı etkileri ifade eden kavramsal ve bilişsel özellikler ile tariflenmektedir. Nasar ve arkadaşları (1983) bu kavramsal özelliklere 'duygusal tepkiler' derken; Gifford (2000) ise 'fiziksel özellik' olarak nitelendirir. Mimari bir ürün olarak kapılı topluluk yerleşmelerinin yaşayanlar üzerinde bıraktığı etkiler ve bu etkilerin zihindeki temsil ettiği veya çağrıştırdığı kavram ve duygular soyut-somut tepki ve davranış kalıbına dönüşmektedir. Örneğin; kapılı yerleşmenin 'statü' temsili yaşam tarzı, çevresel kalitesi, sınıfsal farklılığın ve ötekileştirmenin sosyal ve mekansal görünümünün çevrede yaşayanlar üzerinde oluşturacağı psikolojik ve algısal etkilerin neler olduğu araştırmada incelenecektir. Çalışmada, kapılı yerleşmenin bir yapılı çevre olarak yakın çevresine olan etkisi bir kavramsal stres çerçevesi üzerinden ele alınacaktır.

4.4 Bölüm Sonucu

Bu bölümde, stres parametreleri-uyarıcılar, kapılı yerleşmenin fiziksel ve sosyal özellikleri ile ilişkili olarak ortaya konulmuştur. Uyarılanın özellikleri ve davranış şekilleri ifade edildikten sonra, etki-tepki süreci, bireysel, ekonomik, politik ve kültürel filtreler ile ilişkileri kavramsal stres çerçevesi şeklinde grafikselleştirilmiştir. Stresle başa çıkabilen veya çıkamayan kent sakinlerinin, stres karşısında ne tür davranışlar gösterebileceği açıklanmıştır. Genel olarak çevresel stres ve tepki sürecini ele alan bu bölüm, kapılı yerleşmenin bir stres unsuru olarak hangi yerleşme çevresinde nasıl farklı tepkiler oluşturacağı ile ilgili olarak Beşinci Bölüm analiz çalışması sonuçlarında ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

Kapılı yerleşmelerin stres parametreleri bağlamında irdelenmesinde, üzerinde durulan iki temel durum; kapılı yerleşmelerin kentsel konum özellikleri ve içinde bulunduğu çevrenin sosyal durumu olacaktır. Kentsel konum özelliklerinin belirlenmesinde dizimsel analiz yöntemi kullanılması uygun görülürken, çevrenin sosyal yapısı 'sınıfsal ayırım' kavramı ile bağlantılı olarak sosyo-ekonomik durum bağlamında verilerin toplanıp derlenmesi ile oluşturulacaktır. Analiz çalışmasında, kapılı yerleşmenin bir stres unsuru olarak yerleşme yerlerinde görülen farklılıklar nedenleri ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çevresel stresin bir strüktür üzerinden kavramsallaştırılmaya çalışıldığı bu bölümde, sürece etki eden faktörler ve kişilerin özelliklerini inceleyen alan çalışması yapılacaktır. Etki-tepki sürecinde ortaya çıkan algı-davranış farklılıklarının, kentsel konum ve sosyal çevre özellikleri ile ilişkisi, yapılacak alan çalışması ile tartışılacaktır. Araştırmanın alan çalışması sonucunda, kentsel çevreyle bütünleşme değerlerine ve çevrenin sosyo-ekonomik yapısına göre, kapılı yerleşmelerin çevresel stres unsuru olarak bu yerleşmenin dışında yaşayanlar tarafından algısında farklılıklar görüleceği öngörülmektedir. Bu algısal farklılıkların sosyal, ekonomik ve fiziksel özellikler açısından stres verici olacağı düşünülmektedir. Bu durumun çevresel fiziksel şartlar, çevresel kalite, sosyo-ekonomik durum, topluluğun kişisel-kültürel gelişimi ve sosyal yakınlık kavramı ile ilişkili olarak yerleşim yerinin özellikleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Örneğin, alt gelir grubuna ait bir yerleşme içinde yapılan kapılı yerleşmenin çevresinde sınıfsal farklılık algısını arttıracaktır. Ya da kentsel çevresi ile sosyal ve fiziksel olarak bütünleşmeyen kapılı yerleşmenin, çevresinde ötekileştirilme algısını arttıracacağı düşünülmektedir. Gelir seviyesi arttıkça, kapılı yerleşmeden gelen sinyallerin farklılık olarak algısı azalacaktır.

Kapılı topluluk yerleşiminin içindeki ve dışındakiler, kavramsal stres çerçevesi bağlamında irdelendiğinde, her iki durumda da etkiler ve tepkiler ortaya konulduğunda stres algısının olduğu görülebilecektir. İçerideki için, çeşitli endişeler ile dışarıdakilerden geleceğini varsaydığı etkilere tepki olarak korkup, içe dönük, homojenleştirilmiş, çeşitli güvenlik tedbirleri alınmış bir yerleşim seçme davranışını geliştirmiştir. İçeridekiler için paranoya boyutuna varan ve sonucu Tanyeli(2011)'nin tarifiyle ötekine 'mekan terörü' uyguladığı bir gerilimi ortaya çıkartır. Dışarıdakiler için, kendilerini potansiyel suçlu veya saldırgan olarak kabul eden, kendini korumaya almış bir topluluk karşısında, ötekileştirilmiş olma durumunun getirdiği bir gerilim yer alacaktır. Sosyal, ekonomik, kültürel bakımdan eşit olmadığı bir grup ile sosyal anlamda zaten olmayan ilişki fiziksel mekanda da keskin bir duvarla ayrıştırılmıştır. Kendisinin suyu, elektriği kesilir, çöpleri toplanmaz, işsizlikten ve parasızlıktan alış verişe çıkamazken, sıcak suyu eksik olmayan, hiç elektriği kesilmeyen, bakımlı ve yeşil bir alana sahip olan ve altlarında son model arabalar ile alışveriş merkezlerinden çıkmayan grup ile arasında fiziksel boyutta olmayan ancak algısal olarak bir gerilimin olması olağandır. Bu bağlamda, araştırmanın stres çerçevesi, gerilimin ortaya konması açısından önemlidir. Çalışmada, kapılı yerleşmenin dışındakiler tarafından algılanan strese bakılacaktır.

5. ALAN ÇALIŞMASI

Bu araştırmada, kapılı yerleşmelerin yakın çevrelerine olan etkilerini, çevresel stres bağlamında araştırmak ve çevrede oluşan algının kentsel konum ve sosyal yapı ile ilişkili olup olmadığının anlaşılmasına yönelik bir alan çalışması olup, strese karşı geliştirilen davranışsal farklılıklar ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırma, çevresel stres, yer, algı ve sosyal yapı arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi için iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşama, araştırmanın sentaktik kısmını oluşturmaktadır ve yerleşim alanının çevresi ile olan bütünleşme değerleri incelenmiştir. Buna göre farklı bütünleşme değerlerine sahip İstanbul içinde farklı semtlerde(üst-orta-alt sosyo-ekonomik gruba ait) üç adet yerleşim alanı belirlenmiştir. Alan çalışması yapılacak bölgeler, alan keşif gezileri ve pek çok alan üzerinde yapılan dizimsel analizler sonucunda eleme yapılarak belirlenmiştir.

İkinci aşamada, araştırmanın semantik kısmını oluşturan görüşme çalışması yer almaktadır. Görüşme çalışması ile kapılı yerleşmelerin, çevredeki sakinler tarafından nasıl algılandığına yönelik sorular sorularak, verilen cevaplar ile yerleşme yerlerine göre farklılıklar ve nedenleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Anket çalışmasında katılımcıların sosyo-demografik özellikleri görüşmede sorulmuş ve verilen cevaplar ile ilişkileri araştırmanın bulgularında irdelenmiştir.

5.1 Araştırmanın Kapsam ve İçeriği

Çalışma kapsamında, ilk olarak İstanbul'da farklı sosyo-ekonomik gruba ait üç adet ilçe, Güvenç'in TÜİK verilerine göre hazırlamış olduğu haritadan faydalanılarak belirlenmiştir. Daha sonra, kentsel konumlarına göre farklılık gösteren kapılı yerleşmeler sentaktik analiz yapılarak belirlenmiş ve bunların yakın çevreleri ile olan mekansal ilişkilere göre bir gruplandırma yapılmıştır. Bir sonraki aşamada, belirlenen kapılı yerleşme çevresindeki alanlarda rastgele seçilen katılımcılar ile yüz yüze yapılan görüşmede 27 adet soru (görüşme soruları Ekler kısmında verilmiştir), çevre sakinlerinin kapılı yerleşimi nasıl algıladığına yönelik olarak sorulmuştur. Katılımcıların tek ortak noktaları, kapılı yerleşmeye yakın alanda ikamet etmeleridir. Görüşmede bazı sorular, katılımcıların soruyu anlamaması ya da tepki göstermesi

veya bilememesi gibi nedenlerden ötürü iptal edilmiştir. Bu sorulardan biri, kapılı yerleşim sakinlerinin, verilen sıfat çiftlerine göre değerlendirilmesine yönelik olup; yerleşimdeki sakinlerle görüşme durumlarının olmaması ve bu nedenle değerlendirme yapılamaması üzerine iptal edilmiştir. Bir diğer soru ise, kapılı yerleşmenin çevresine etkilerini anlamaya yönelik olarak, kapılı yerleşmenin varlığının sosyal faaliyetlere etkisine yönelik soru olup sorunun anlaşılabilmesi üzerine iptal edilmiştir. Ayrıca gelir durumu ile ilgili soru için bir takım tepkilerin gelmesi üzerine soru, katılımcının isteğine bırakılarak sorulmuştur. Görüşmede sorulan sorulardan elde edilen niteliksel veriler, bulgular kısmında dağılımlar halinde verilerek değerlendirme yapılmıştır. Üç ayrı bölgenin olması nedeni ile her bölge için analiz çizelgeleri ardışık bir şekilde verilmiş ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Daha sonra bu veriler ki-kare korelasyon analizleri ile değerlendirilmiştir.

Bu çalışma ile amaçlanan; mekansal bütünleşmenin ve ayrışmanın, sosyal anlamdaki bütünleşme ve ayrışma durumunu çevresel stres bağlamında ele almaktır. Bu doğrultu içinde sınanan hipotez:

Kapılı toplulukların kentsel alanla sentaktik olarak ilişkisine göre, kapılı topluluk çevresinde yaşayanlar için stres algısında farklılıklar görülebilmektedir. Bu çalışmada, kent ile bütünleşmenin, kente yakınlığın (sentaktik yakınlığın-bütünleşmenin) stres ile ilişkisinin olup olmadığının araştırılması esastır.

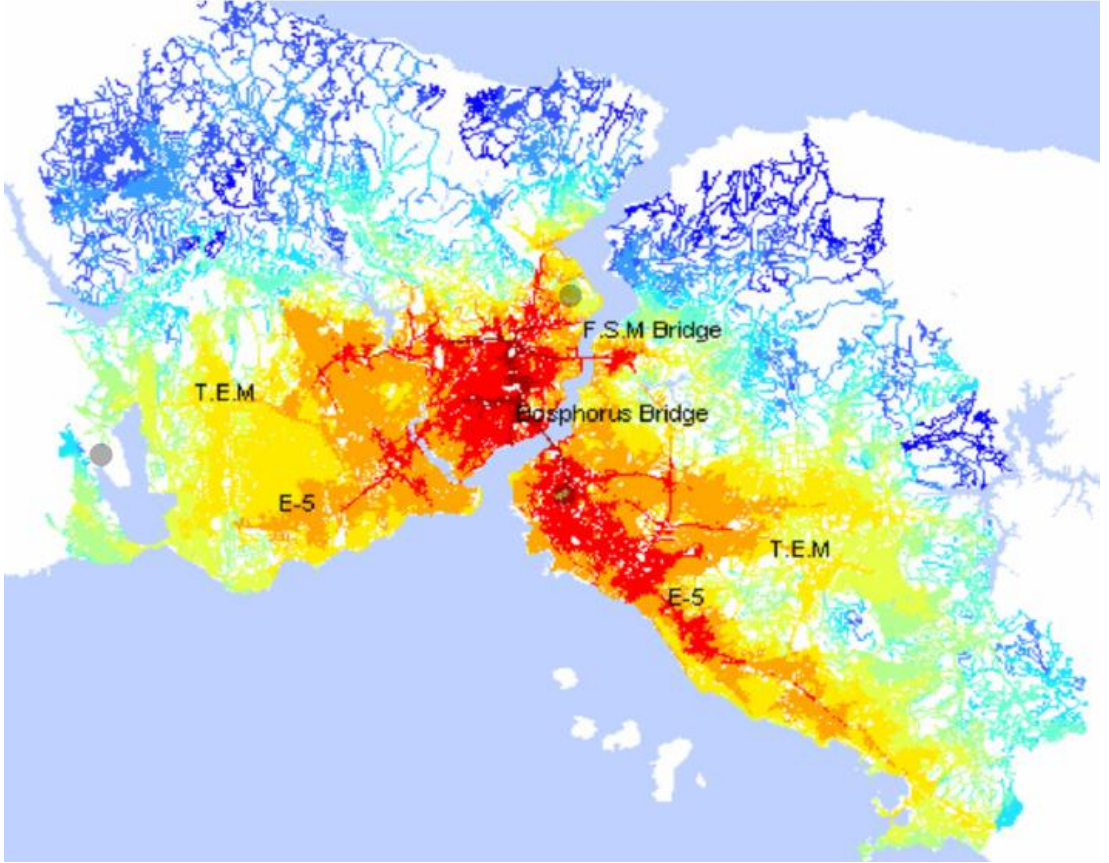
Bu alan araştırması kapılı yerleşmelerdeki çevresel stres olgusunu sentaktik ve semantik olarak karşılaştırmak ve değerlendirmektedir.

5.1.1 Alan seçim kriterleri ve ölçeği

Araştırmanın yapılacağı alanlar, küresel kent fenomeni kapsamında ve kapılı yerleşmelerin son dönemdeki artışları göz önünde bulundurularak İstanbul'dan seçilmiştir. Alan çalışmasında seçilen yerleşmelerin ortak noktaları, kent merkezi kabul edilen alanlarda, güvenli, düşük yoğunluklu kapılı lüks yerleşmeler olmalarıdır. Bu yerleşimlerin yakın çevreleri ile olan ilişkilerinde, gerilimin algısal durumuna bakılacaktır.

Kapılı topluluk yerleşimi araştırılması sonucunda, sentaktik değerleri farklı olan ve karşılaştırmaya uygun Altunizade'de Mesa Konutları, Tarabya'da İntes Park Evleri ve Bahçeşehir'de Ardıçlı Göl Evleri ile yakın çevreleri belirlenmiştir. Bahsedilen yerleşimlerin yakın çevresi, yaya yürüme mesafesi olan 500 metrelik alan olarak belirlenmiştir. Bu mesafe, ilişkili mahalle merkezinin yakınlığı veya uzaklığına göre değişebilmektedir (Ardıçlı çevresinde, merkezin diğer yerleşmelerden daha uzak olması nedeniyle yürüme mesafesi 1 km olarak alınmıştır). Seçilen alanlar Şekil

5.1.'de Kubat tarafından hazırlanan İstanbul'un ulaşım sistemi bütünleşme haritasında gösterilmiştir (Şekil 5.1'deki renk skalasına göre, kırmızı ile gösterilen alanlar en fazla ulaşım açısından entegre alanları göstermektedir). Seçilen alanlar E5 ve TEM bağlantılı olup (ulaşım entegrasyonu haritasında sarı-kırmızı-mavi renkli farklı bütünleşmedeki alanlar seçilmiştir) kentin merkez ve çevresinden rastgele belirlenmiş kapılı yerleşmelerdir. Yerleşmelerin bulunduğu ilçelerin seçiminde ise farklı sosyo-ekonomik duruma sahip alanlar olmalarına dikkat edilmiştir. Bununla ilgili olarak Murat Güvenç'in İstanbul için TÜİK'in 2000 yılına ait sektörler göre iş dağılımı ve eğitim seviyesine göre Eda Yücesoy ile oluşturduğu sosyo-ekonomik karakter haritasından faydalanılmıştır (Derviş, 2009). Buna göre, Ardıçlı düşük sosyo-ekonomik seviye, Altunizade yüksek sosyo-ekonomik seviye, Tarabya orta düzeyde sosyo-ekonomik seviyeye sahiptir.

Şekil 5.1 : İstanbul'un ulaşım sistemi bütünleşme haritası (Kubat ve diğ., 2007).

Kapılı yerleşimlerin çevrelerine olan etkilerinin anlaşılabilmesinde, çevresel stresin etki-tepki bağlamında, mesafe veya yakınlık-uzaklık, görünürlük, erişebilirlik, anlaşılabilirlik önemli kavramlar olmaktadır. Araştırma içinde kabul edilen merkez ve yakın çevresi; mevcut yerleşim alanı ile kapılı yerleşimin bir biri içine geçme durumunda, kesişme durumunda ve dışında olma durumuna göre kentsel

konumlarına göre farklılık gösteren özellikteki alanlar içinde gerilim değerlendirilecektir.

Bulunduğu yerel doku ile bütünleşme durumu iç içe olarak seçilen örneklem alan, Altunizade Mesa kapılı yerleşkesi olmuştur. Konum olarak ana arterler ve mahalli merkeze(okul, hastane, duraklar ve alışveriş merkezlerinin içinde olduğu alan) yakınlığı, bu alanın seçiminde etken olmuştur. Bulunduğu bağlamdaki kentsel konum ilişkisi, kesişme durumuna giren örneklem alan Tarabya İntes Park kapılı yerleşmesidir. Bu alan kentsel alan merkezinde görünürken, yerleşim alanında çokça kapılı yerleşmenin olması ve bu alanlar arasında şekillenen mahalli dokunun sınırlarını meydana getirmesi sebebiyle, kentsel konumu kesişme durumunda olan alan olarak davranmaktadır. Tarabya İntes Park kapılı yerleşkesi ve yerel dokunun merkezi ile olan ilişkisi göz önünde tutularak bu alan, örnekleme sokulmuştur. Son olarak bulunduğu kentsel doku ile ilişkisi dışarıda kalan alan olarak Ardıçlı Göl Evleri kapılı yerleşkesi seçilmiştir. Bu alan coğrafi olarak kent merkezi dışında kalan görüntüsünün yanında, bulunduğu yerdeki yerel doku ile ilişkisinde de paralel bir görünüm bulunmaktadır.

Seçilen bölgelerden Altunizade Mesa yerleşkesinin bulunduğu yerleşim ile ilişkisi, birbiri içine geçme durumuna örnek oluşturmaktadır. Mesa kapılı topluluğu konumu itibariyle, Üsküdar ilçesine bağlı, Boğaziçi köprü bağlantısının Anadolu yakasındaki başlangıcında ve Capitol AVM'sinin sınırında bulunmaktadır. Bulunduğu yerleşim yeri konut alanı olup, kapılı olmayan kooperatif tarzı yerleşimlerle çevrilidir. Düzenli bir planlama görülen alanda, 4-5 katlı çok yoğun olmayan bir yapılaşma görülmektedir. Yeşil alan ve park alanları ile alışveriş yerlerine yakın olması bölgenin özellikleridir. Mesa konutları, kent içinde yapılan ilk kapılı konutlardan olup, Altunizade Koru Evleri (Avrupa Konakları) olarak bilinip Mesa İnşaat tarafından 1989-1995 yılları arasında yapılmıştır. İnşaat alanı 34.500 m2 olup 228 adet konutu bünyesinde barındırmaktadır.

Şekil 5.2'de Altunizade Mesa yerleşkesi ve yakın çevresinin googlemap internet sayfasından alınan hava fotoğrafı ve alanda çekilen fotoğraf yer almaktadır. Harita üzerinde 500 metrelik yürüme mesafesi sınırlandırılmıştır. Kapılı yerleşimin duvarı; 2.50 metre beton duvar üzerinde 1.50 metre tel kafes şeklindedir. Ayrıca yeşillikler ile kafes sarılmış olduğundan ancak karşı kaldırımdan yerleşimdeki evlerin üst katları görülebilmektedir.

Şekil 5.2 : Altunizade Mesa Kapılı Yerleşmesi ve Yerleşmenin Kent Dokusu İçinde Şematik Gösterilişi.

Alan çalışmasının ikinci bölgesi Tarabya'da İntes Park yerleşkesinin bulunduğu yerleşim alanı ile olan ilişkisi, kesişme durumuna örnektir. İntes Park'ın, İstanbul'daki konumu; Avrupa yakasında Sarıyer ilçesinde, Yeniköy sahiline 2 km uzaklıkta Ferahevler'e bağlı ve TEM bağlantısına yaklaşık 4 km uzaklıkta yer almaktadır. Yerleşim yeri konut alanı olup yakın çevresinde bu tarz siteler (Hattat villaları, Üstay

Tarabya evleri, Yeni amlık sitesi, Nuro! Tarabya sitesi, Royal konakları vb) bulunmaktadır. İntes Park evleri, İntes İnşaat Ař tarafından 2001 yılında yapılmıştır. 16.000m2 inşaat alanına sahip olup 56 adet konuttan oluşmaktadır.

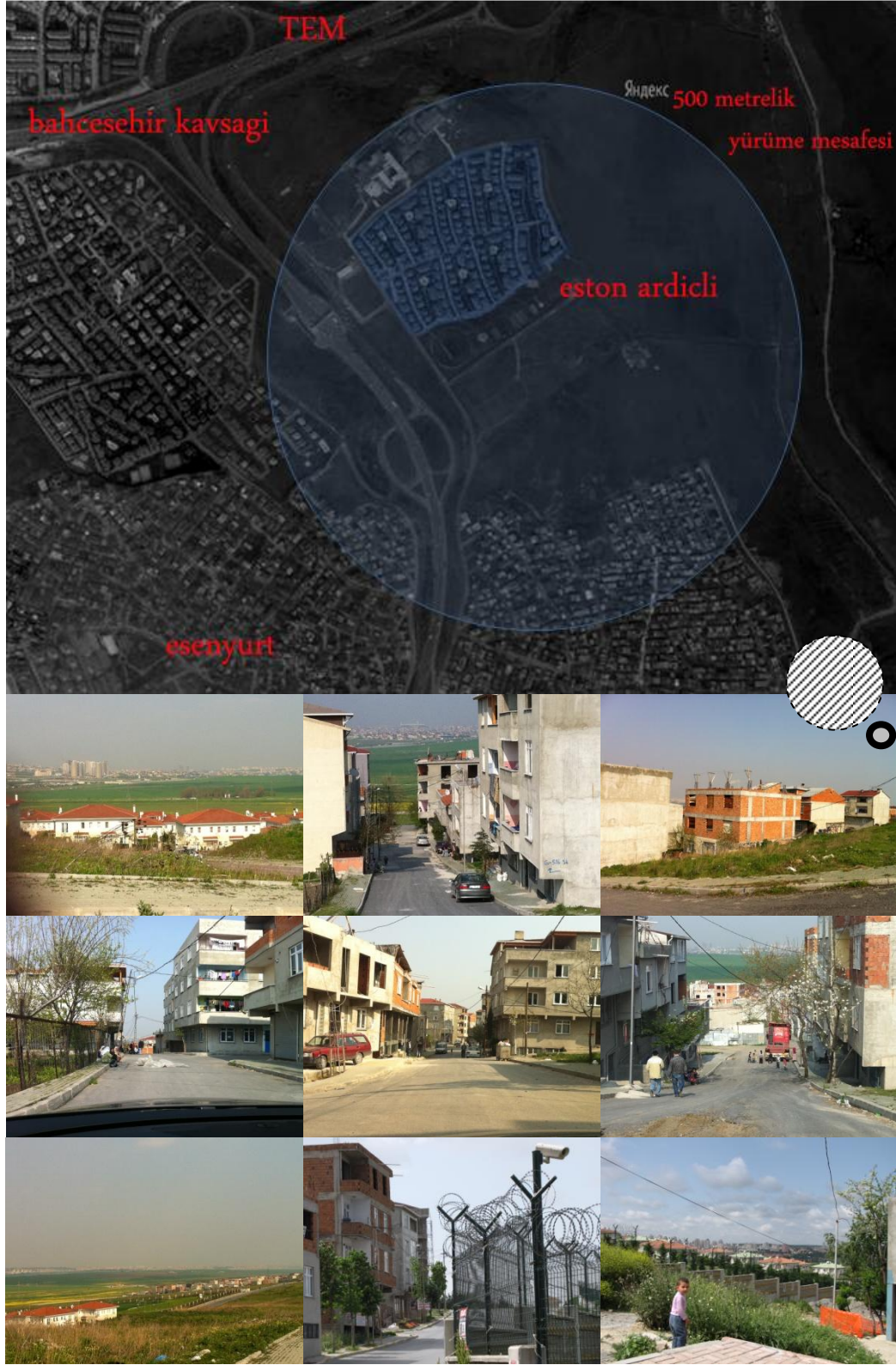

şekil 5.3 : Tarabya İntes Park Kapılı Yerleşmesi ve Yerleşmenin Kent Dokusu İçinde şematik Gösterilişi.

Şekil 5.3'te Tarabya İntes Park yerleşkesi ve yakın çevresinin googlemap internet sayfasından alınan hava fotoğrafı ve alanda çekilen fotoğraf yer almaktadır. Yerleşim alanı incelendiğinde, düşük ve orta yoğunlukta konut yapılarının varlığı dikkat çekmektedir. Ayrıca bölgede mülkiyet ile ilgili sorunlar bulunmaktadır (tapu tahsis belgeli konut sahipliği görülmektedir). Kapılı yerleşimin duvarının yüksekliği, yerleşimin bazı kısımlarında değişmekle birlikte yaklaşık 3.00 metre taş duvar ve üzerinde 2.00 metre tel kafes ve yeşillik bulunmaktadır. Buradaki konutların çatı katları Nuripaşa caddesi üzerinden giriş kapısından 100metre uzaklıktan görülebilmektedir. Buradaki duvar Mesa'nın duvarına göre içerisini daha fazla izole etmektedir.

Çalışmadaki üçüncü bölge Bahçeşehir sınırları içinde yer alan Ardıçlı Göl Evleri olup, çevresi ile ilişkisi, bulunduğu yerleşimin dışında kalmaktadır. Eston Yapı tarafından 2007 de tamamlanmıştır. TEM otoyolunun güneyinde ve yanın TEM Avcılar gişelerinin yanında yer almaktadır. 65.000 m2 olan inşaat alanında 371 adet bağımsız bölümden oluşan konut projesidir. Açık, kapalı yüzme havuzu, sosyal tesisleri ve spor merkezi bünyesinde bulundurmaktadır.

Şekil 5.4'te Ardıçlı'daki Eston Ardıçlı Göl Evleri yerleşkesi ve yakın çevresinin googlemap internet sayfasından alınan hava fotoğrafı ve alanda çekilen fotoğraf yer almaktadır. Yerleşim alanı incelendiğinde, yerleşim tarihinin çok eskiye dayanmadığı ve gayri resmi yapılaşmanın olduğu konut bölgesi görünümü bulunmaktadır. Binaların genel görüntüsü diğer bölgelere göre daha bakımsızdır (sıvanmamış veya tamamlanmamış görünümlü bina cepheleri vb). kapılı yerleşimdeki duvarın boyu; bazı yerde 1.00 metre bazı yerde 1.50 metre taş duvar ve üzerinde 2.00 metre tel kafes bulunmaktadır. Kentin dışında ve yerleşim yerinin uzağında bulunan kapılı yerleşimin duvarları diğer yerleşimlerin duvarlarına göre daha düşük ve içeriği gösteren özelliktedir.

Şekil 5.4 : Bahçeşehir Eston Ardiclı Göl Evleri Kapılı Yerleşmesi ve Yerleşmenin Kent Dokusu İçinde Şematik Gösterilişi.

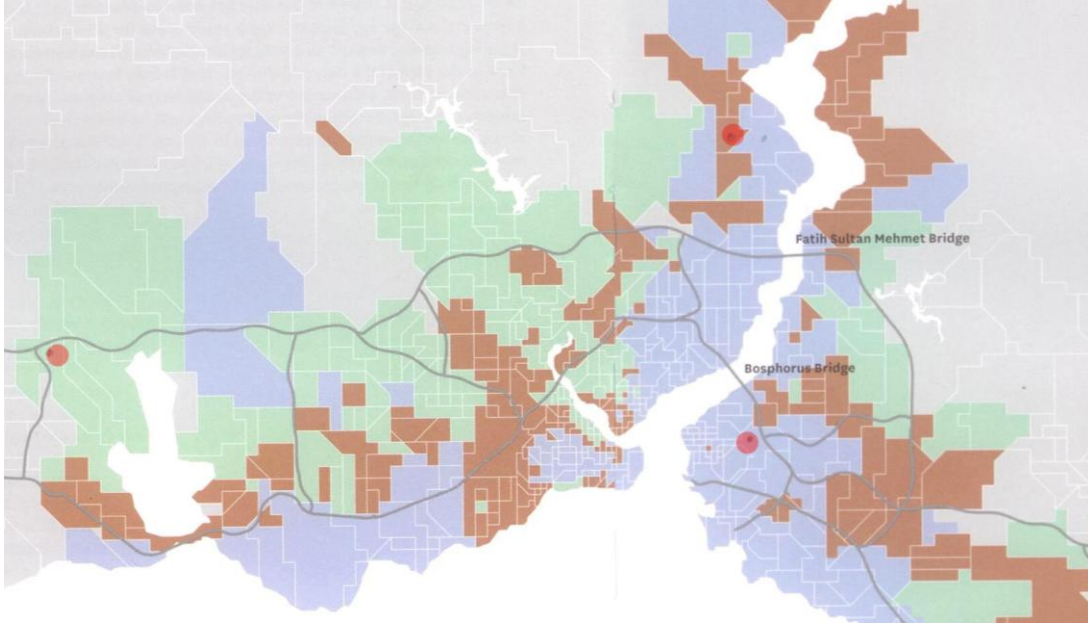
Örneklem kapılı toplulukların ortak özelliği düşük yoğunlukta (3 ve 4 katlı konutlardan oluşan siteler) olmalarıdır. Kent merkezinde ve yakınında Mesa, İntes ve Ardıçlı yerleşmelerinin seçilme nedeni, fizik ve sosyal mekan ilişkileri bakımından karşılaştırma yapabilmek içindir. Bu bölgelerin her biri ayrı analiz edilerek, bulgular bölümünde karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

5.2 Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırmanın kavramsal çerçeve içinde kurgulanan hipotezinin alan çalışması ile bulunan sonuçları değerlendirilmiştir. Öncelikle alan seçimlerinde İstanbul ilçelerinin sosyo-ekonomik yapısı farklılık gösteren yerleşme alanlarından örneklem seçilmiş ve kent haritasında yerleşme yeri özellikleri ifade edilmiştir. Bundan sonra seçilen bölgelerin yakın çevreleri ile olan bütünleşme değerleri hesaplanmıştır. Bunlar çizim ve çizelgeler ile gösterilerek yorumlanmıştır. Daha sonra görüşme çalışmasına katılanların değerlendirmeleri dağılımlar halinde verilmiştir. Üç ayrı bölge olması nedeni ile her bölge için analiz çizelgeleri ardışık bir şekilde verilmiş ve karşılaştırmalar yapılmıştır.

5.2.1 Alanların sosyo-ekonomik analiz verileri

Bireylerin sosyal hiyerarşi içindeki konumları onların sosyo-ekonomik statüleri olarak tanımlanabilir. Sosyo-ekonomik statünün ölçülmesi için çeşitli ölçüm araçları ve endeksler kullanılmaktadır. Bu ölçümlerde kullanılan bazı temel parametreler bulunmaktadır. Bu parametreler; bireyin veya topluluğun eğitim durumu, gelir durumu, meslek durumu, mülkiyet durumu vb olabilmektedir. Bu ölçümler sınıf ve kültür arasındaki ilişkiyi anlamakta eksikliği olduğu düşüncesiyle eleştirilmektedir. Bunun karşısında sosyo-ekonomik statü daha çok yaşam tarzı (Bourdieu) beğeniler, zihinsel haritalar gibi kavramlar aracılığıyla anlaşılmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın bu kısmında, seçilen alanların sosyo-ekonomik durumunun belirlenmesinde, Güvenç ve Yücesoy'un TÜİK 2000 yılı eğitim ve sektörlere göre iş durumuna göre yapmış olduğu harita (Şekil5.5) temel alınmıştır. Bu haritada yeşil renk; üst sosyo-ekonomik sınıfı, kahverengi geçiş bölgesini, mavi alt sosyo-ekonomik sınıfı ifade etmektedir. Üç farklı sosyo-ekonomik yapıyı temsil eden alandan örneklem alanlar seçilmiştir.

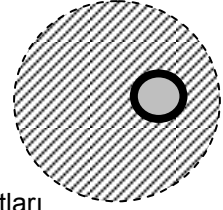
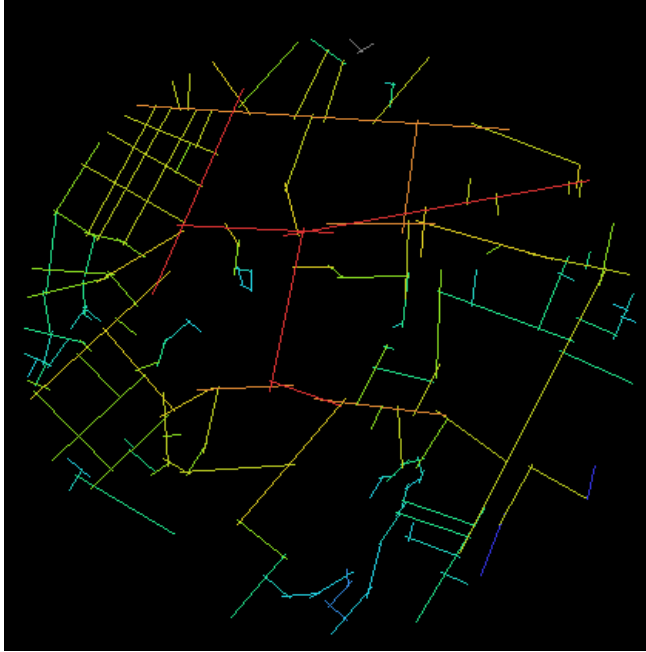

Şekil 5.5 : Komşuluk sosyo-ekonomik sınıf dağılımı haritası (Derviş, 2009).

İlçelerin sosyo-ekonomik verileri ile araştırmanın alan çalışması sırasında sorulan eğitim, iş durumu ve gelir durumu sonuçları (Bölüm 5.2.3.1’de yer alan çizelgeler ve sonuçları) ile paralelik göstermektedir. TÜİK verilerine ve alan çalışması sonuçlarına göre seçilen alanlarda en düşük sosyo-ekonomik statü göstergesi Ardıçlı alanına aitken alanlar arasında en yüksek sosyo-ekonomik gösterge Altunizade alanına aittir.

5.2.2 Sentaktik analiz sonuçları

Sentaktik boyut altında ele alınacak konu; incelenen kapılı topluluk alanının bulunduğu yakın dokuya yakınlığı veya uzaklığı, doku ile bütünleşip bütünleşememesidir. Bütünleşme değerlerinin ölçümü için Georgia Institute of Technology lisanslı “Spatialist” yazılımı kullanılmıştır. Bu yazılım bir ‘mekansal dizim’ analizi aracıdır. Bu analizde ilk olarak yapılan, analizi yapılacak olan alandaki yolları birbiriyle kesişecek şekilde çizerek bir altlık oluşturulmasıdır. Dizimsel analizde, üç bölgenin içinde bulundukları kentsel alan ile yaklaşık bütünleşme değerleri; yerleşim yerini çevreleyen ve çizgisel olarak kesişen yolların derinlik değerlerinin aritmetik ortalaması alınarak elde edilmiştir. 500 metrelik yürüme mesafesi içinde derinlikleri değerlendirilen kapılı yerleşmelerin sayısal verilerine ulaşılmıştır. Yerleşmelerin sayısal değerlendirmeleri grafik ve tablolarla verilmiştir.

Mesa Konutları

Semt: Altunizade

Yapım yılı: 1989-1995

Firma: Mesa İnşaat

İnşaat Alanı: 34.500m²

Bağımsız bölüm: 228 adet

Kat sayısı: 4-5 kat

Şekil 5.6 : Altunizade Bölgesinde Çizgi Analizi Uygulaması (Depthmap).

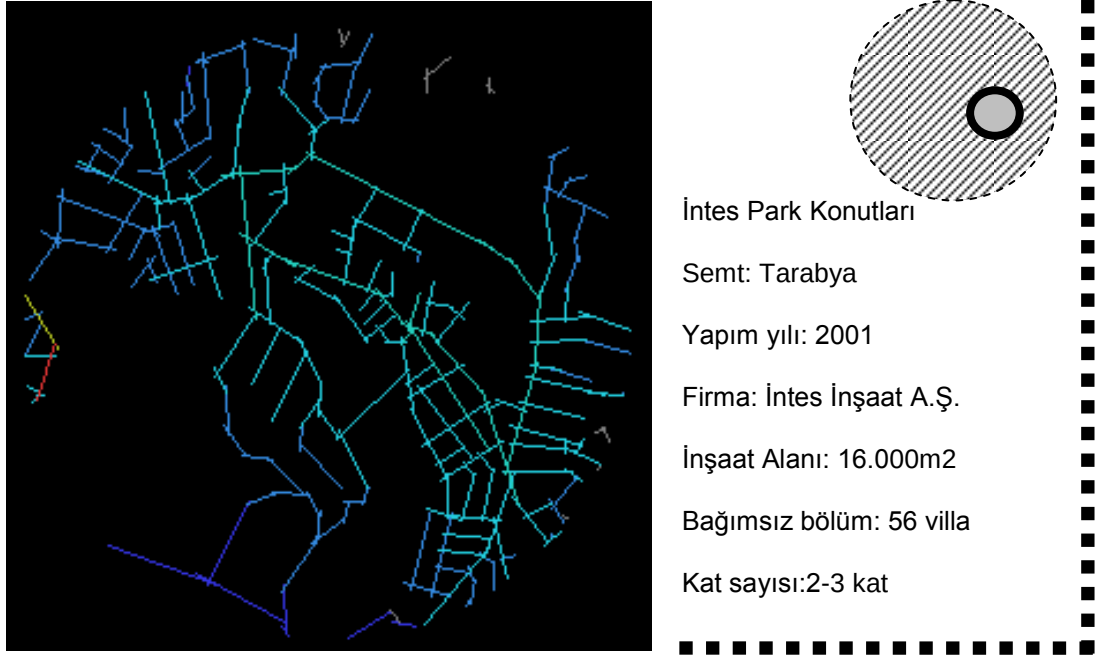
Şekil 5.6 Altunizade bölgesinde uygulanan çizgi analizini göstermektedir (Analiz hem Spatialist programı hem Depthmap kullanılarak yapılmıştır, şekiller Depthmap'den alınmıştır). Analizde görülen, kırmızı çizgiler, entegre olan alanı, mavi olan çizgiler ise entegre olmayan alanları göstermektedir. Çizgi analizinde, ekstenel ve kesişen çizgiler analiz edilerek sokakların bulundukları yerleşim içindeki bütünleşme değerleri elde edilmiştir.

Çizelge 5.1 : Altunizade Bölgesindeki Çizgi Analizi Sonuçları(Spatialist).

Altunizade Mesa çevresi derinlik değerleri						
LINE_#	M.D.	REL.INT.	REAL_INT.	SUBSYS.	CON.	LENGTH
00072	4.639	19.649	1.279	1	00004	2.792
00073	4.979	17.969	1.170	1	00007	4.746
00076	5.944	14.461	0.941	1	00003	2.559
00077	6.938	12.042	0.784	1	00001	0.587
00082	4.458	20.675	1.346	1	00005	5.854
00083	5.410	16.214	1.055	1	00002	1.501
00084	6.306	13.476	0.877	1	00002	0.817
00085	6.514	12.967	0.844	1	00002	2.619
00093	5.840	14.772	0.961	1	00003	3.751
00094	6.833	12.257	0.798	1	00001	0.607
Ort= $\sum /n$	5.786	15.448	1.005			

Elde edilen bütünleşme değerleri Çizelge 5.1’de gösterilmiştir. Çizelge, çizgi analizi sonuçlarını vermektedir. İlk sütunda kapılı topluluğu çevreleyen yollar bulunmaktadır. İkinci sütun, bu yolların derinliğini göstermektedir. Üçüncü ve dördüncü sütundaki değerler bütünleşme değerlerini, sonraki sütunlar, bağlantılı yol sayısı ve yol uzunluklarını vermektedir. Kapılı topluluğun çevresi ile bütünleşme değerleri hesaplanırken, kapılı topluluğu çevreleyen yolların derinlik değerlerinin ortalamaları ($\sum MD/n=ort.MD$) alınmıştır. Çizelgenin son satırında ortalama değerler verilmiştir. Buna göre Altunizade bölgesindeki Mesa konutlarının derinlik değeri MD=5.786 bulunmuştur.

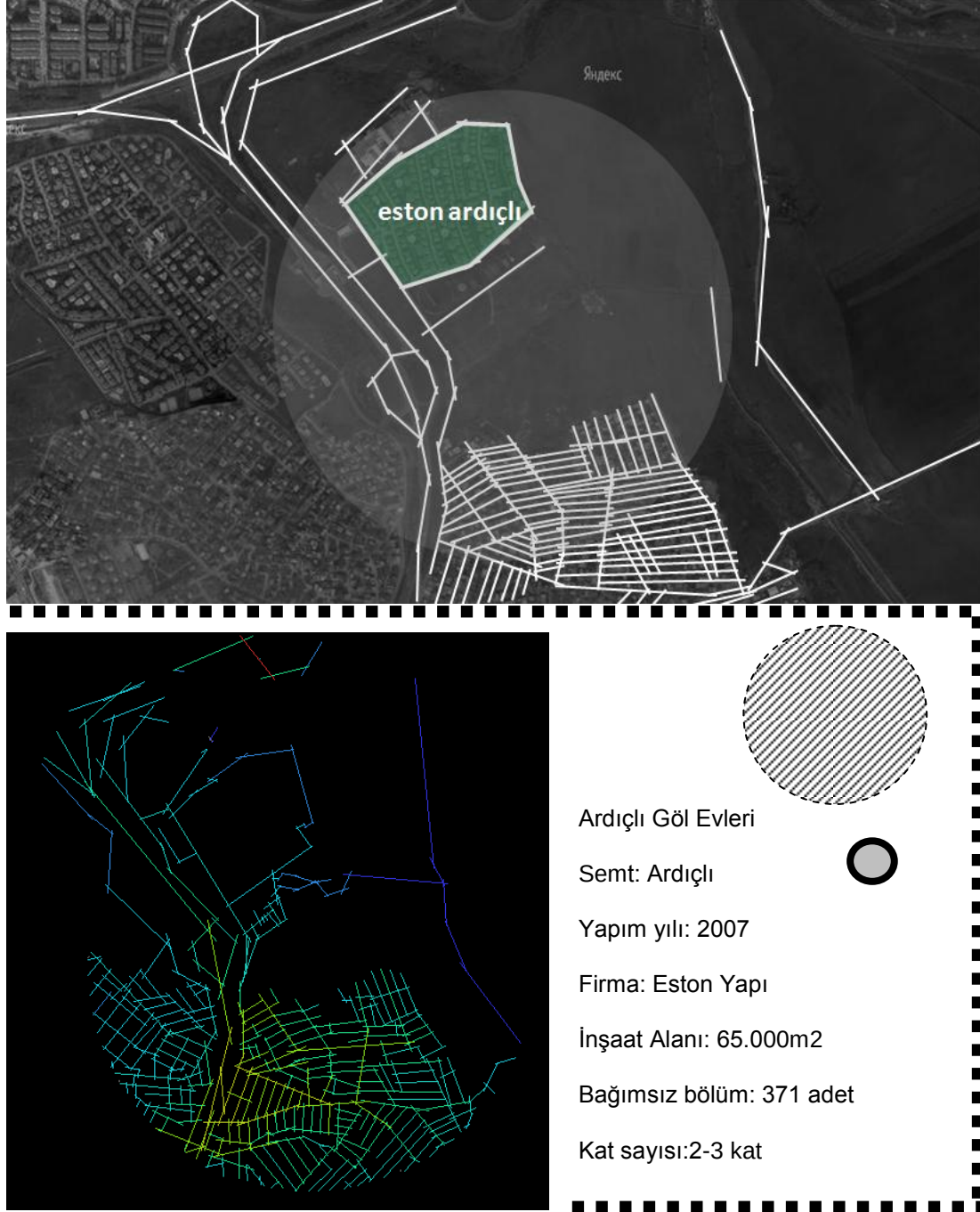
Şekil 5.7 : Tarabya Bölgesinde Çizgi Analizi Uygulaması (Depthmap).

Şekil 5.7 Tarabya bölgesinde uygulanan çizgi analizini göstermektedir. İntes Park yerleşimini çevreleyen sokaklar açık kırmızı renkli görülmektedir. Seçilen alanın çevresiyle olan bütünleşmesinin, Mesa'nın çevresi ile olan bütünleşmesinden daha düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 5.2 : Tarabya Bölgesindeki Çizgi Analizi Sonuçları (Spatialist).

Tarabya İntes çevresi derinlik değerleri							
LINE #	M.D.	REL.INT.	REAL INT.	SUBSYS.	CON.	LENGTH	
00062	7.372	14.282	0.783	1	00006	2.775	
00079	7.317	14.406	0.789	1	00003	3.401	
00083	6.995	15.180	0.832	1	00005	2.142	
00084	7.213	14.646	0.803	1	00003	1.870	
00088	7.372	14.282	0.783	1	00003	1.341	
00090	7.383	14.258	0.781	1	00002	1.366	
00167	7.902	13.185	0.723	1	00002	2.295	
00168	8.131	12.761	0.699	1	00002	0.830	
00170	7.388	14.246	0.781	1	00004	2.256	
00176	8.158	12.712	0.697	1	00002	0.876	
00182	8.421	12.263	0.672	1	00002	1.892	
00183	8.596	11.981	0.657	1	00002	2.128	
00184	8.568	12.024	0.659	1	00003	1.582	
00185	8.579	12.006	0.658	1	00002	0.912	
00186	8.131	12.761	0.699	1	00003	0.825	
00191	7.727	13.528	0.741	1	00004	3.193	
Ort=Σ /n	7.828	13.408	0.734				

Tarabya bölgesindeki çizgi analizi sonuçları Çizelge 5.2'de gösterilmiştir. Bu çizelgede İntes Park yerleşimini çevreleyen yollar alınmış ve ortalama bütünleşme ve derinlik değerleri çizelgenin alt satırında verilmiştir. Buna göre İntes Park'ın derinlik değeri MD=7.828 bulunmuştur.

Şekil 5.8 : Ardıçlı Bölgesinde Çizgi Analizi Uygulaması (Depthmap).

Şekil 5.8 Ardıçlı bölgesindeki kapılı yerleşimin çevresinde uygulanan çizgi analizini göstermektedir. Buna göre Göl Evlerini çevreleyen yolların mavi olduğu görülmektedir. Bağlantılı olan yol sayılarının az olması da kapılı yerleşimin çevresi ile olan bütünleşmesinin az olduğunu göstermektedir.

Çizelge 5.3 : Ardıçlı Bölgesindeki Çizgi Analizi Sonuçları.

Ardıçlı Gölevleri Derinlik Değeri						
LINE #	M.D.	REL.INT.	REAL INT.	SUBSYS.	CON.	LENGTH
00016	9.579	16.843	0.657	1	00002	2.830
00017	8.610	18.987	0.740	1	00003	2.069
00023	10.555	15.123	0.589	1	00002	2.375
00024	7.779	21.315	0.831	1	00006	6.397
00027	13.524	11.538	0.450	1	00001	1.906
00028	11.538	13.712	0.535	1	00002	0.649
00029	12.528	12.535	0.489	1	00002	1.524
00030	8.714	18.733	0.730	1	00002	4.616
Ort=$\sum/n$	10.353	16.098	0.628			

Çizelge 5.3 Ardıçlı bölgesinde yapılan çizgi analizi sonuçlarını sayısal olarak vermektedir. Buna göre, kapılı yerleşimi çevreleyen sekiz yolun (çizginin) değerlerinin aritmetik ortalamaları çizelgede görülmektedir. Bu bölgedeki derinlik değeri ortalaması MD=10.353 çıkmıştır.

Bölgelerin derinlik değerleri toplu olarak Çizelge 5.4'te görülmektedir. Buna göre üç bölge içinde kentsel konum itibariyle, Altunizade bölgesi çevresi ile daha entegre görülmektedir. Tarabya bölgesi kentsel entegrasyonu ikinci sırada çıkmıştır. Kentsel konum itibariyle kent dışı alanda kalan Ardıçlı kapılı yerleşimi ise sentaktik analizde en düşük entegre alan olarak görülmektedir.

Çizelge 5.4 : Bölgelerin çizgi analizi ile elde edilen komşuluk değerleri.

	Bağıl Bütünleşme Ortalaması	Gerçek Bütünleşme Ortalaması	Derinlik Ortalaması
Mesa Evleri	15.448	1.005	5.786
İntes Park Evleri	13.408	0.734	7.828
Ardıçlı Göl Evleri	16.098	0.628	10.353

Seçilen yerleşmelerin derinlik değerleri incelendiğinde, bulunduğu kentsel alanla ilişkisinde en derin alan Ardıçlı bölgesindeki Göl Evleri çıkmıştır. Bütünleşme değeri en düşük alan yani kentsel alanla bağlantısı en zayıf alan olan Ardıçlı Göl Evleri çevresinde bağlantılı yolların sayısının az olması bu sonucu ortaya çıkartmıştır. Bulunduğu kentsel alanla ilişkisinde en bütünleşik alan olan Altunizade Mesa Evlerinin, çevresindeki konut ve iş yerlerinin olması ve buradaki kapılı yerleşimi çevreleyen yollarla bağlantılı yolların fazla olması bu alanın bütünleşme değerinin diğerlerinden daha çok olmasına sebep olmuştur.

Çizgi analizi ile elde edilen veriler, kentsel alanda kent ile mekansal ilişkilerinin durumuna göre mekansal gerilimin ölçülmesi için bir veri oluşturmaktadır. Bu mekansal değerler, kapılı topluluk çevresinde yaşayanların mekansal algılarını karşılaştırmada bölüm sonundaki değerlendirmeler kısmında tekrar ele alınacaktır.

5.2.3 Semantik analiz sonuçları

Araştırmanın semantik kısmında seçilen bölgelerdeki katılımcılar ile 27 sorudan oluşan bir görüşme çalışması yüz yüze tekniği ile yapılmıştır. Görüşme soruları ile elde edilmek istenen, kapılı topluluğun çevresel etkilerinin çevresel stres bağlamında incelenmesidir. Kapılı topluluğun, stres oluşturacak etkilerinin, çevredekiler tarafından nasıl algılandığı ve bu duruma karşı geliştirilen tavır veya düşünceler ile tepkilerinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Seçilen bölgeler arasında karşılaştırma yapılmaktadır. Görüşme Formu Eklerde verilmiştir.

Yüksek derecede güvenlik sağlaması ve veri grupları arasında karşılaştırma yapmaya olanak sağlaması ve veri toplama işini basitleştirerek analizi kolaylaştırması açısından, bu araştırmada tutum ölçeği kullanılmıştır. Sorulan soruyla ilgili bireyin yanıtları, belirli kalıplar şeklinde sınıflandırılır. Örneğin; tümüyle katılıyorum, biraz katılıyorum, kararsızım, pek katılmıyorum, hiç katılmıyorum gibi. Bu çalışmada kullanılan tutum ölçeği Semantik Farklılaşma Ölçeği ve Likert ölçeğidir. Likert ölçeği, beşli skala üzerinden cevaplanan bir ölçek olup, cevapların sınıflandırılmasında kolaylık sağlamaktadır. Semantik Farklılaşma ölçeği ise, görüşmede kapılı topluluğun çevredekiler tarafından algılanan imajını ölçmek için kullanılmıştır. Bunun için altı adet karşıt sıfat çiftleri (güzel-çirkin, çekici-itici, gösterişli-sıradan, güçlü-güçsüz, sıcak-soğuk, çevreyle uyumlu-uyumsuz) verilerek bunlara 1 ile 5 arasında 1 olumsuz olmak üzere 5'e kadar bir puan verilmesi istenmiş ve değerlendirmesinde, cevapların ağırlıklı ortalamaları hesap edilmiştir. Bunun yanında görüşmede, iki alternatiften oluşan (evet/hayır) seçim yapma ölçeği de ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Bu ölçek ile kapılı yerleşmeye ilişkin tutumların değerlendirilmesi kolaylaşmıştır. Görüşme çalışması sonuçları bölgelere göre değerlendirilmiş ve bulgular kısmında irdelenmiştir.

Alan çalışmasından elde edilen veriler öncelikle dağılım çizelgeleri şeklinde düzenlenmiştir. Böylelikle bir sonraki aşamada yapılacak olan istatistiksel analiz için korelasyonların belirlenmesi sağlanmıştır. Bağımlı (kapılı yerleşim görünümlerinin algısı, yerleşme ile olan sosyal ilişki ve komşuluk, kapılı yerleşimlerin yakın çevresine olan etkilerinin algısı, yerleşik halkın yaşadıkları yere aidiyetlerine irdelleyen memnuniyetleri) ve bağımsız değişkenler (sosyo-demografik özellikler;

yer, cinsiyet, yaş, mezuniyet durumu, meslek, gelir durumu, ikamet süresi)arasındaki ilişkiler, bölgelere göre irdelenmiştir.

Alan çalışması için seçilen Altunizade, Tarabya ve Ardıçlı bölgelerindeki kapılı yerleşimlerin çevrelerine olan etkilerinin, kendi aralarında değerlendirmeleri elde edilmiştir. Her bölge için görüşme sorularına verilen cevaplar ayrı olarak grafiklerle irdelenmiş ve çizelgeler halinde sunulmuştur.

5.2.3.1 Yerleşim çevresinde yaşayan deneklerle ilgili sosyo-demografik bulgular

Seçilen kapılı yerleşimlerdeki görüşmeye katılan deneklerin, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, gelir durumu ve yerleşmede ikamet sürelerinden oluşan sosyo-demografik özellikleri görüşme kapsamında sorulmuştur. Bu doğrultuda elde edilen veriler üç bölge dağılımları toplu olarak çizelgelerde verilmiştir.

Çizelge 5.5 : Deneklerin yerleşmelere göre dağılımı.

<i>Deneklerin Yerleşmelere Göre Dağılımı</i>				
	Altunizade Mesa	Tarabya İntes	Bahçeşehir Ardıçlı	Toplam
<i>Sayı</i>	34	36	35	105
<i>Yüzde</i>	32%	34%	33%	100%

Çizelge 5.5 incelendiğinde, görüşmeye katılan toplam denek sayısının 105 olduğu ve bunun yaklaşık olarak eşit şekilde üç bölgede dağıldığı gözlemlenmektedir. Bölgelerin sosyo-demografik özellikleri, karşılaştırma kolaylığı olması bakımından bir arada sunulmuştur.

Çizelge 5.6 : Deneklerin cinsiyet dağılımı.

<i>Cinsiyet Dağılımı</i>						
	Altunizade Mesa		Tarabya İntes		Bahçeşehir Ardıçlı	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
kadın	15	44%	15	42%	10	29%
erkek	19	56%	21	58%	25	71%
<i>Genel Toplam</i>	34	100,0%	36	100,0%	35	100,0%

Çizelge 5.6'da bölgelerdeki deneklerin cinsiyet dağılımı yer almaktadır. Buna göre Altunizade'deki katılımcıların %56'sı erkek iken, Tarabya'da %58, Ardıçlı'da %71 erkek oranı görülmektedir.

Deneklerin yaş aralıkları üç kategoride sınıflandırılmıştır. Bu kategoriler; 35 yaş ve altı, 36 ve 54 yaş arası, 55 yaş ve üstü şeklindedir.

Çizelge 5.7 : Deneklerin yaş grupları dağılımı.

Yaş Grupları	Altunizade Mesa		Tarabya İntes		Bahçeşehir Ardıçlı	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
35 ve altı	10	29%	19	53%	20	57%
36-54	17	50%	13	36%	10	29%
55 ve üstü	7	21%	4	11%	5	14%
Genel Toplam	34	100,0%	36	100,0%	35	100,0%

Çizelge 5.7 bölgelerdeki yaş dağılımını göstermektedir. Buna göre, Altunizade bölgesinde orta yaş grubu %50 ile yoğunluk bulurken, Tarabya'da %53 ve Ardıçlı'da %57 ile genç yaş grubu ağırlıktadır. Görüşmede en çok yaşlı nüfus (%21) Altunizade bölgesinde görülürken, en çok genç katılımcı Ardıçlı bölgesinde görülmektedir.

Deneklerin eğitim düzeyleri dağılımı, mezuniyetleri esas alınarak hazırlanmıştır. İlkokul, ortaokul, lise, üniversite (ön lisans dahil), yüksek lisans ve doktora olmak üzere eğitim düzeyleri sınıflandırması yapılmıştır.

Çizelge 5.8 : Deneklerin eğitim düzeyi dağılımı.

Eğitim Düzeyi	Altunizade Mesa		Tarabya İntes		Bahçeşehir Ardıçlı	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
ilk	7	21%	17	47%	21	60%
orta	7	21%	4	11%	7	20%
lise	11	32%	11	31%	3	9%
üniversite	4	12%	3	8%	4	11%
yüksek lisans	4	12%	1	3%	0	0%
doktora	1	3%	0	0%	0	0%
Genel Toplam	34	100,0%	36	100,0%	35	100,0%

Çizelge 5.8 incelendiğinde, yapılan görüşmelere katılan deneklerin, Altunizade bölgesinde mezuniyet durumuna göre lise mezunlarının %32 ile yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu bölgedeki ilkokul %21 ve ortaokul mezunları %21'dir. Genel olarak lise ve altı düzeyde eğitim ağırlıktadır. Tarabya bölgesinde %47 ile ilkokul mezunları yoğunlukta olmakla birlikte %11ortaokul ve %31 lise mezunu yer almaktadır. Ardıçlı'da ise %60 ile ilkokul mezunları ağırlıktadır. Bunu % 20 ile ortaokul mezunları takip etmektedir.

Genel olarak eğitim seviyesi ilkokul seviyesi ağırlıkta olmak üzere lise altıdır. Bölgeler arasında en düşük eğitim seviyesine sahip olan Ardıçlı olmakla birlikte,

genel olarak gözlemlenen, eğitim seviyesinin yüksek olmadığıdır. Eğitim düzeyinin en yüksek olduğu bölge ise Altunizade bölgesidir.

Deneklerin meslek profilleri, verilen cevaplar doğrultusunda yedi başlık altında toplanmıştır. Buna göre oluşan kategoriler; ev hanımı, özel sektör(özel sektörde maaşlı çalışan kesim; muhasebeci, sigortacı, işletmeci) çalışanı, memur, emekli, öğrenci, serbest meslek sahibi(serbest mimar, mühendis, manav, bakkal, eczane, elektrikçi), işçiden meydana gelmektedir.

Çizelge 5.9 : Deneklerin mesleklere göre dağılımı.

<i>Meslek Grupları</i>	Altunizade Mesa		Tarabya İntes		Bahçeşehir Ardıçlı	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Ev Hanımı	9	26%	4	11%	13	37%
Özel Sektör Çalışanı	4	12%	3	8%	0	0%
Memur	6	18%	4	11%	2	6%
Emekli	3	9%	1	3%	2	6%
Öğrenci	1	3%	3	8%	1	3%
Serbest M. Sah.	10	29%	7	19%	2	6%
İşçi	1	3%	14	39%	15	43%
Genel Toplam	34	100,0%	36	100,0%	35	100,0%

Çizelge 5.9 incelendiğinde deneklerin bölgelere göre meslek dağılımları görülmektedir. Genel olarak bölgelerin meslek dağılımlarına bakıldığında deneklerin, çalışmayan ve düşük maaşlı işlerde çalışanlardan oluştuğu görülmektedir. Tarabya bölgesinde düşük maaşlı işçi ve serbest meslek sahibi deneklerin yoğun olduğu görülmektedir. Altunizade bölgesindeki deneklerin ise serbest meslek sahibi ve memur çalışanların diğer bölgeye oranla daha yoğun olduğu görülmektedir. Ardıçlı'da ise işçi ve ev hanımı grubun yoğunlukta olduğu görülmektedir. Meslek gruplarındaki dağılımlar anket yapılan zamanlar ile ilişkilidir.

Bölgelerde yapılan görüşmelerde, deneklerin aylık ortalama gelir durumları sorusuna alınan cevaplara göre oluşturulan çizelge 5.10'da verilmiştir. Çizelgedeki gelir durumu sınıflandırması 3 grup olarak belirlenmiştir. Bunlar; alt gelir düzeyi (1600YTL'nin altında geliri olanlar), orta gelir düzeyi (1600 ile 3200 YTL arası geliri olanlar), üst gelir düzeyi (3200YTL'den fazla geliri olanlar). Bunun dışında ev hanımı, öğrenci ve işsiz gibi geliri olmayanlar da görüşme verilerine katılmıştır.

Çizelge 5.10 : Deneklerin gelir durumuna göre dağılımı.

Gelir durumu	Altunizade Mesa		Tarabya İntes		Bahçeşehir Ardıçlı	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
<1.600ytl	9	26%	14	39%	18	51%
1.600-3.200ytl	6	18%	10	28%	3	9%
>3.200ytl	9	26%	3	8%	0	0%
Geliri olmayan	10	29%	9	25%	14	40%
Genel Toplam	34	100%	36	100%	35	100%

Görüşme sırasında gelir durumuna dair sorunun rahatsızlık verebileceği endişesi ile soru, deneklerin inisiyatifine bırakılmıştır. Gelir durumu çizelgesi incelendiğinde, Altunizade bölgesinde geliri olmayanlar % 29 ile çoğunlukta olmasının nedeni görüşmeye katılan ev kadınlarının bu oranı etkilemesidir. Bu bölgede alt ve üst gelir grubunun %26 ile eşit ve ikinci sırada olduğu görülmektedir. Tarabya bölgesindeki deneklerin, en fazla %39 oranda alt gelir düzeyine ait olduğu görülmektedir. Tarabya bölgesindeki deneklere göre Altunizade’de üst gelir grubu oranı daha fazla görülmektedir. Bu durum eğitim düzeyleri dağılımları ile paralellik göstermektedir. Aynı şekilde düşük ücretli çalışanların Tarabya bölgesinde daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Gelir düzeyi, yer seçimi parametrelerini etkilemektedir.

Görüşmeye katılan deneklerin bulundukları alanda ikamet sürelerini gösteren Çizelge aşağıda yer almaktadır. İkamet süreleri; 10 yıla kadar, 11-20 yıl arası ve 21 yıldan fazla olmak üzere üç grup altında toplanmıştır. Bu gruplandırma, deneklerin yere bağlılığının ve yeri sahiplenmelerini karşılaştırabilmek için gerekmektedir.

Çizelge 5.11 : Deneklerin ikamet sürelerine göre dağılımı.

İkamet Süresi	Altunizade Mesa		Tarabya İntes		Bahçeşehir Ardıçlı	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
0-10 yıl	14	41%	7	19%	13	37%
11-20 yıl	12	35%	10	28%	15	43%
≥21 yıl	8	24%	19	53%	7	20%
Genel Toplam	34	100,0%	36	100,0%	35	100,0%

Çizelge 5.11 incelendiğinde, Altunizade bölgesindeki deneklerin %35’i 11 ila 20 yıl arası, %24’ü 21 yıldan fazla süredir bölgede yaşamaktadır. Tarabya bölgesindeki deneklerin %28’lik kısmının 11 ila 20 yıl, %53’ü ise 21 yıldan fazla bir süredir bölgede ikamet ettiği anlaşılmaktadır. Ardıçlı bölgesindeki deneklerin %43’ü 11 ila 20 yıl arası, %20’si ise 21 yıldan fazla bir süredir bölgede ikamet etmektedirler.

Altunizade bölgesindeki deneklerin % 41'i bölgede 10 yıldan az bir süredir yaşamakta iken, Tarabya'da %19, Ardıçlı'da %37 10 yıldan az süredir bölgede yaşamaktadır. Tarabya'da yüksek oranda çıkan ikamet süresinin nedeninin, mülk sahipliğinin ve düşük kira bedellerinin bölgede fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Görüşme sorularına verilen cevaplar ile ikamet süreleri arasında paralellik görülmektedir.

5.2.3.2 Kapılı yerleşimin dışarıdan algısı ile ilgili bulgular

Alan çalışmasının buraya kadar olan kısmında bölgelerde, deneklerin sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı görülmektedir. Bundan sonraki kısımda, alan çalışmasını meydana getiren ve başlangıçta 27 sorudan oluşan görüşme formuna verilen cevaplar, çizelgeler ile değerlendirilmektedir. Çizelgeler, her bölge için ardışık olarak düzenlenmiştir. Sorular kendi içinde 4 kısımda sınıflandırılmıştır. Bunlar; yerleşimin fiziksel algısına yönelik sorular, sosyal dayanışma ve komşuluk ilişkilerine dayalı sorular, yerleşimin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerinin algısına yönelik sorular ve yere bağımlılığın sorgulandığı sorulardır. Görüşme soruları bulguları bu alt başlıklar halinde incelenmiştir.

Görüşme sorularından kapılı yerleşmelerin dış görünüşünün çevredekiler tarafından algısına yönelik ilk sorunun değerlendirmesinde, semantik farklılaşma ölçeği kullanılmıştır. Verilen sıfat çiftlerinin (güzel-çirkin, çekici-itici, gösterişli-sıradan, güçlü-güçsüz, sıcak-soğuk, çevreyle uyumlu-uyumsuz) 5 üzerinden puanlandırılması istenmiştir. Bölgelere göre ilk soruya ait cevapların ağırlıklı ortalamaları alınarak bir dağılım Çizelgesi oluşturulmuştur.

Çizelge 5.12 : Bölgelerdeki deneklerin kapılı topluluk imajı (ortalama dağılımlar).

	Altunizade Mesa	Tarabya İntes	Bahçeşehir Ardıçlı
güzellik	3,27	2,83	3,51
çekicilik	2,74	2,69	2,86
gösteriş	3,18	2,72	3,34
güçlülük	3,59	3,92	3,23
sıcaklık	2,18	1,67	2,00
uyumluluk	2,79	1,61	1,53

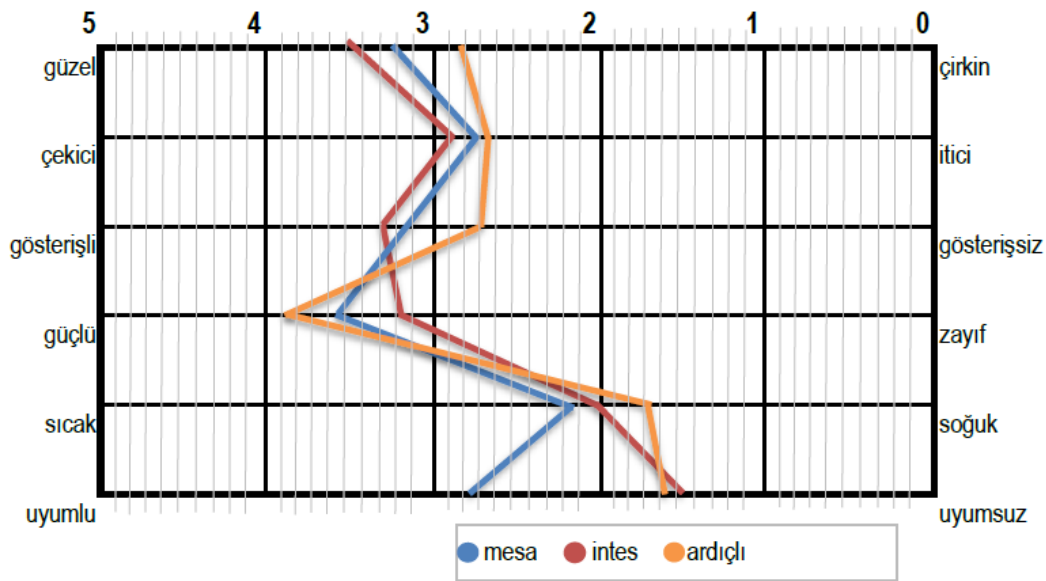
Çizelge 5.12 incelendiğinde, iki bölgede kapılı topluluğun fiziksel görünümü ile ilgili sıfat çiftlerine verdikleri puanların, ağırlıklı ortalamalarının karşılaştırmaları görülmektedir. Buna göre Altunizade bölgesindeki deneklerde, kapılı yerleşimin güçlü (3,59) olduğu yönünde imaj ağırlık kazanmaktadır. Bununla birlikte, kapılı

yerleşim güzel (3,27) ve gösterişli (3,18) bulunmaktadır. Bu bölgede kapılı yerleşim hakkında en olumsuz imaj, sıcak (2,18) olduğu yönündedir.

Tarabya bölgesinde de, kapılı yerleşim hakkında en olumlu imaj, güçlü (3,92) olduğu yönündedir. Kapılı yerleşim bu bölgedeki denekler tarafından güzel (2,83) ve gösterişli (2,72) bulunmakla birlikte ortalamaları Altunizade'deki sonuçlara göre düşüktür. Bu bölgede kapılı yerleşme ne sıcak ne de çevresiyle uyumlu bulunmaktadır.

Ardıçlı bölgesinde, kapılı yerleşim hakkındaki en olumlu imaj, güzel (3,51) olduğu yönündedir. Kapılı yerleşimin gösterişli (3,34) ve güçlü (3,23) olduğu imajı da yoğun görülmektedir. En olumsuz imaj ise, kapılı yerleşimin çevresiyle uyumsuz (1,53) olduğu yönündedir.

Bölgelerin ağırlıklı ortalama Çizelgesine (Çizelge 5.12) göre grafiği Şekil 5.9'da verilmiştir. Genel olarak ağırlıklı ortalamaların, orta yani 3 düzeyinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum kapılı topluluk ile ilgili genel algının ne çok olumlu ne de çok olumsuz olduğunu göstermektedir.

Şekil 5.9 : Bölgelerin ağırlıklı ortalamalarına göre kapılı yerleşimin fiziksel algısı.

Kentsel konumu itibarıyla derinlik değeri en düşük alan Mesa'ya göre, derinlik değerleri daha yüksek olan İntes ve Ardıçlı'da kapılı yerleşimin görünümü ile ilgili beğeni ortalamaları daha düşük görülmektedir. Belirgin farklılıklar; kapılı yerleşimin güzel, çekici ve gösterişli olduğu değerlendirmeler Ardıçlı'da en yüksek, İntes'te en düşük; güçlü olduğu değerlendirmeler İntes'te en yüksek, Ardıçlı'da en düşük; sıcak olduğu değerlendirmeler Mesa'da en yüksek, İntes'te en düşük; çevreyle uyumlu olduğu değerlendirmeler Mesa'da en yüksek, Ardıçlı'da en düşük çıkmıştır. Kapılı yerleşimin dış görünümünün algısını etkileyen faktörler; duvar, duvarın boyutları ve

yapısı, içerisinin görünürlüğü, inşaat kalitesi ve alt yapı olanakları ile değerlendirilmiştir.

Anketin ikinci sorusu, kapılı yerleşimin yakınlığından duyulan memnuniyet durumunun anlaşılmasına yöneliktir. Verilen beşli seçeneğe (hiç memnun değilim, memnun değilim, orta, memnunum, çok memnunum) yapılan değerlendirmelerin dağılımı izelge 5.13, 5.14, 5.15, 5.16'da verilmiştir. Ankette verilen beşli seçenek çizelgede, cevapların değerlendirmesinde kolaylık olması için l (memnun, orta, memnun değil) hale getirilmiştir. Memnun değil için; hiç memnun değilim ve memnun değilim; orta için orta ve memnun için memnunum ve çok memnunum seçenekleri beraber ele alınarak l seçenek halinde düzenlenmiştir.

Çizelge 5.13 : Kapılı yerleşimin varlığından Altunizade'de duyulan memnuniyet.

<i>Yerleşimden duyulan memnuniyet</i>		
	Altunizade Mesa	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Memnun Değil	11	33%
Orta	10	29%
Memnun	13	38%
<i>Genel Toplam</i>	34	100%

Altunizade bölgesindeki deneklerin, %38'i kapılı yerleşimin yakınlarında olmasından memnun iken % 33 memnun değildir (izelge 5.13). Memnun olunmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Örneğin; kapılı yerleşimin emlak değerlerini arttırması ve deneklerin oturdukları menkullerin değer kazanması, yerleşimin duvarlarındaki güvenlik kameraları ile sokakların güvenlik sorununun azalması bunlardan bazılarıdır. Diğer taraftan, memnun olmayanların daha ziyade duvarın varlığından rahatsız oldukları gözlemlenmiştir. Kapatılan alanın dışındakilerde, kapılı yerleşimin varlığı, dışlanmışlık, ötekileştirme, ayırıştırma gibi çeşitli duygular uyandırmaktadır. Kentsel konumu bakımından bütünleşme değeri yüksek olan kapılı yerleşimin, çevresi tarafından algılanan imajında olumlu ve olumsuz değerlendirmeler birbirine yakın çıkmıştır.

Çizelge 5.14 : Kapılı yerleşimin varlığından Tarabya’da duyulan memnuniyet.

Yerleşimden duyulan memnuniyet		
	Tarabya İntes	
	Sayı	Yüzde
Memnun Değil	12	34%
Orta	17	47%
Memnun	7	19%
Genel Toplam	36	100%

Çizelge 5.14’te Tarabya bölgesinde kapılı yerleşimin yakınlarında olmasından duyulan memnuniyet oranlarına bakılacak olursa, ağırlığın %47 ile tarafsız ya da ne memnun, ne değil tarafında olduğu görülür. Burada memnuniyet oranı (%19) oldukça düşüktür. Bu durumun daha çok kapılı yerleşimin çevreye bir etkisinin olmaması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan, kapılı yerleşimde yaşayan insanların çevredeki insanlara bir zararı olmaması, çevredekilerin memnuniyetsizliklerini azaltmaktadır.

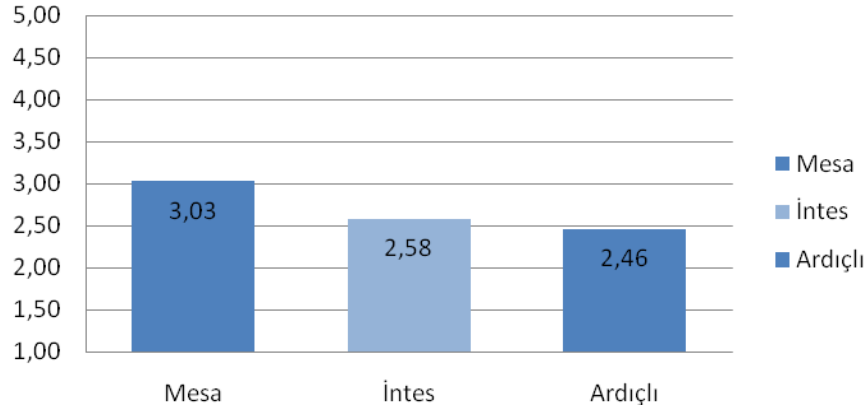
Çizelge 5.15 : Kapılı yerleşimin varlığından Ardıçlı’da duyulan memnuniyet.

Yerleşimden duyulan memnuniyet		
	Bahçeşehir Ardıçlı	
	Sayı	Yüzde
Memnun Değil	18	52%
Orta	5	14%
Memnun	12	39%
Genel Toplam	35	100%

Çizelge 5.15’te görüldüğü gibi, Ardıçlı bölgesinde kapılı topluluğa karşı duyulan memnuniyet oranı % 52 ile düşük görülmektedir. Memnuniyetsizliği etkileyen nedenler arasında, kapılı yerleşimin sosyal, ekonomik ve fiziksel olarak çevresine bir etkisinin olmaması gelmektedir. Diğer yandan, kapılı yerleşimin varlığının çevresel kaliteyi arttırdığı düşüncesi, yerleşimden memnuniyeti olumlu yönde etkilemektedir.

Altunizade, Tarabya ve Ardıçlı’da, kapılı yerleşimin yakınlarında olmasından duyulan memnuniyetlerine ilişkin sorunun, ağırlıklı ortalamalara göre değerlendirmesi Çizelge 5.16’da verilmiştir. Buna göre, kapılı yerleşimin varlığından en memnun (3,03) bölge Altunizade görünmektedir. En az memnun (2,46) olan alan ise Ardıçlı’dır. Genel olarak ortalama altında orta sınırında bir değerlendirme yapılmıştır. Kentsel konumu kapılı yerleşimden memnuniyeti etkilemektedir; merkezden uzaklaşan kapılı yerleşmelerin etrafında yerleşimden daha az memnun olduğu görülmektedir.

Çizelge 5.16 : Kapılı yerleşim varlığından duyulan memnuniyetlerin karşılaştırması.

Görüşmenin üçüncü sorusu, yerleşmenin duvarlarının varlığından çevredekilerin memnuniyetinin anlaşılmasına yöneliktir. Burada da önceki soruda yapıldığı gibi derecelendirilmiş seçeneklerin ölçümü yapılmıştır. Görüşmede verilen beşli seçenek, önceki soruda olduğu gibi Çizelgede üçlü hale çevrilmiştir. Çizelge 5.17, 5.18, 5.19, 5.20 duvarlardan olan memnuniyetleri göstermektedir.

Çizelge 5.17 : Altunizade’de kapılı yerleşme duvarlarından duyulan memnuniyet.

Duvarın varlığından memnuniyet		
Altunizade Mesa		
	Sayı	Yüzde
Memnun Değil	24	71%
Orta	6	18%
Memnun	4	12%
Genel Toplam	34	100%

Çizelge 5.17 Altunizade bölgesinde kapılı yerleşimin duvarlarından duyulan memnuniyet oranları görülmektedir. Buna göre deneklerin, %71’nin duvarlardan memnun olmadığı görülmektedir. Bir önceki soruda kapılı yerleşimin varlığından memnuniyet bu kadar düşük değil iken duvarlardan rahatsız olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum duvarı, sadece fiziksel olarak çirkin bulmaktan öte bir durumdur. Memnuniyetsizlik, duvara karşı bir tepkinin işaretidir. İçeridekilerden bir farkı olmadığını düşünenler için duvar gerilim sebebi olmaktadır.

Çizelge 5.18 : Tarabya’da kapılı yerleşme duvarlarından duyulan memnuniyet.

<i>Duvarın varlığından memnuniyet</i>		
	Tarabya İntes	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Memnun Değil	29	81%
Orta	5	14%
Memnun	2	6%
<i>Genel Toplam</i>	36	100%

Çizelge 5.18 Tarabya bölgesindeki deneklerin kapılı yerleşimin duvarından duyduğu memnuniyeti göstermektedir. Buna göre, deneklerin %81’i duvarın varlığından memnun değildir. Çünkü bu duvar, kendilerini dışarıda tutmaktadır, içeriye görmelerine ve girmelerine engel olmaktadır. Bu sonuç gerilim potansiyeli barındırmaktadır.

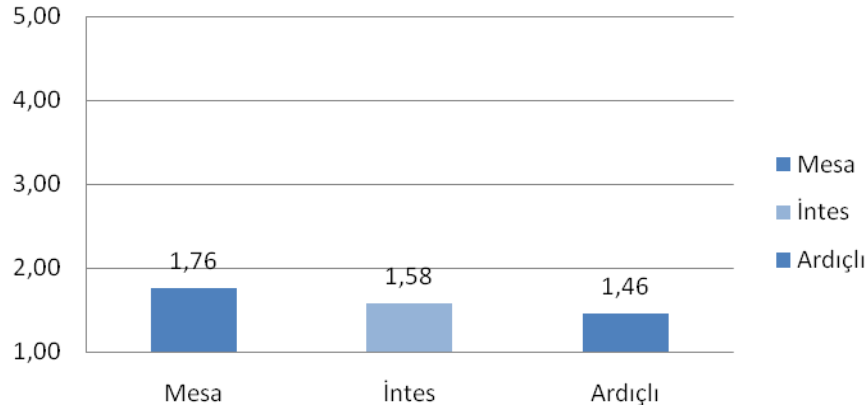
Çizelge 5.19 : Ardıçlı’da kapılı yerleşme duvarlarından duyulan memnuniyet.

<i>Duvarın varlığından memnuniyet</i>		
	Bahçeşehir Ardıçlı	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Memnun Değil	30	86%
Orta	0	0%
Memnun	5	14%
<i>Genel Toplam</i>	35	100%

Çizelge 5.19 Ardıçlı bölgesinde, kapılı topluluğun duvarından duyulan memnuniyet durumunu göstermektedir. Buna göre, Ardıçlı bölgesi deneklerinin, %86’sı duvardan memnun değilken, %14 memnundur. Memnuniyetsizlik, kentsel bir alandan dışlanma ve içeriye girememe nedenleri ile ortaya çıkmaktadır. Sosyal ve alt yapısal hizmetlerden faydalanmalarına engel teşkil eden duvar, bir gerilim kaynağıdır.

Çizelge 5.20 sitenin duvarlarından olan memnuniyeti verilen beşli seçeneğin ağırlıklı ortalamasına göre karşılaştırmaktadır (1 ile 5 arasındaki değerlendirilmede 5 memnuniyeti ifade eder). Buna göre, genel olarak denekler, kapılı yerleşim duvarlarından memnun değildir. Yerleşim duvarlarından en çok memnun (1,76) olan alan Altunizade iken, en az memnun alan Ardıçlı çıkmıştır. Kentsel konumları merkezden uzaklaştıkça, memnuniyetsizlik artmaktadır. Bununla birlikte oranlar birbirine çok yakın ve genel görünümü olumsuz görüşün hakim olduğudur. Duvardan rahatsızlık, kentsel alanın ayrıştırılmasından duyulan rahatsızlığın bir ifadesidir.

Çizelge 5.20 : Duvar memnuniyetinin bölgelere göre karşılaştırılması.

Anketin dördüncü sorusu, kapılı yerleşmeye rahatça girip çıkabilmeyi isteyip istemediklerine yöneliktir. Cevaplar evet/hayır gibi ikili seçeneklerle sunulmuştur. Bu sorunun değerlendirmesi Çizelge 5.21, 5.22, 5.23, 5.24'te verilmiştir.

Çizelge 5.21 : Altunizade'de kapılı yerleşmeye erişim ile ilgili istek.

Erişim kolaylığı isteği		
	Altunizade Mesa	
	Sayı	Yüzde
Evet	17	50%
Hayır	17	50%
Genel Toplam	34	100%

Çizelge 5.21'de Altunizade bölgesinde, kapılı yerleşmeye rahatça girip çıkabilme isteği eşit çıkmıştır. Bu durumun sebepleri arasında, bir; deneklerin içerisiyle bir bağlantısı olmaması ve dolayısıyla içeriye girmek için bir neden olmaması, iki; içeridekini merak etmeme ya da umursamama, içeri girmeyi istememe nedenlerinin yanında; içeriye merak etme, sosyal donatıları kullanma isteği gibi nedenlerle içeriye girmek istenmektedir. Kapılı yerleşimin içine girebilmek oldukça zor ve aşamalı (güvenliğe kimlik gösterme, geline kişi'nin adının verilmesi, o kişi'nin aranması ve onay alındıktan sonra geçilebilmesi) bir iş olması sebebiyle pek istenmemektedir. Burada gerilimi yaratacak olan esas istememe nedeni; kapılı yerleşim dışındakilerin kendilerini içeridekilerden eşit ve hatta üstün görmelerinden kaynaklı tepkisel bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 5.22 : Tarabya’da kapılı yerleşmeye erişim ile ilgili istek.

Erişim kolaylığı isteği		
	Sayı	Tarabya İntes Yüzde
Evet	19	53%
Hayır	17	47%
Genel Toplam	36	100%

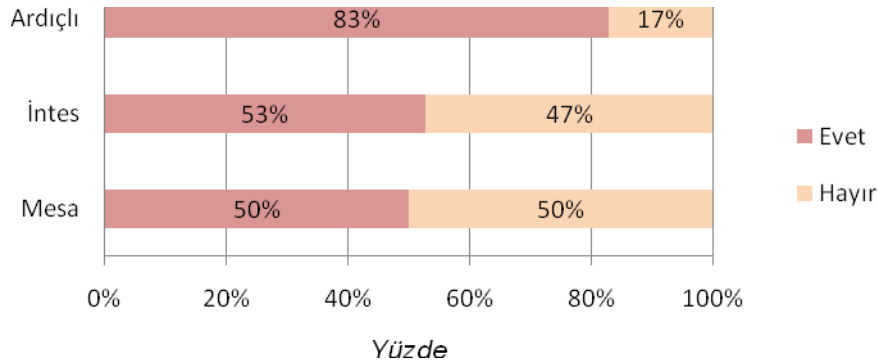
Tarabya’da kapılı yerleşmeye girip çıkabilme isteği Çizelge 5.22’de görüldüğü üzere %53 ve %47 gibi birbirine yakın oranlardadır. Daha çok, kapılı yerleşime rahatça girme isteği ağırlık kazanmaktadır. Bu durum içerideki sosyal olanaklardan faydalanma ile ilgilidir. Yerleşmeye rahatça girip çıkmayı istememe nedeni, içeriyi görmeye değer bulmadıkları için olabilir. Kentsel bir alana girişin duvarlarla engellenmesi rahatsızlık oluşturmaktadır.

Çizelge 5.23 : Ardıçlı’da kapılı yerleşmeye erişim ile ilgili istek.

Erişim kolaylığı isteği		
	Sayı	Bahçeşehir Ardıçlı Yüzde
Evet	29	83%
Hayır	6	17%
Genel Toplam	35	100%

Ardıçlı bölgesinde kapılı yerleşmeye rahatça girme isteği Çizelge 5.23’te görüldüğü üzere %83 oranında olumludur. Bu oran diğer bölgelerden oldukça fazladır. Bu arzunun nedeni, kapılı yerleşmelerin yolları ve sosyal donatılarını kullanma isteğinden kaynaklanmaktadır. Buradaki imkanlara sahip olmayan dışarıdakiler, bu nimetlerden faydalanmak istemektedir.

Çizelge 5.24 : Kapılı yerleşmeye erişim ile ilgili isteklerin bölgelere göre karşılaştırması.

Çizelge 5.24 kapılı yerleşime rahatça girip çıkabilme isteklerinin yüzdesel karşılaştırması gösterilmektedir. Buna göre, üç bölge içinde en fazla Ardıçlı, kapılı yerleşime rahatça girmeyi %83 istemektedir. En düşük oran ise Altunizade Mesa'da %50 oranından görülmektedir. Kentsel konum itibarıyla merkezden çepere doğru gidildikçe kapılı yerleşime rahatça girme isteği artmaktadır. Sosyo-ekonomik durumdaki iyileşme kapılı yerleşime girmeyi isteme ile orantılı bir durumdur. Bunun dışında kapılı yerleşime girmek için bir prosedür gerekmektedir. Bu bir zorluk olarak görüldüğü için kapılı yerleşime girme konusunda isteksizlik vardır. Ayrıca, ayrılmaya ve eşitsiz yaşam şartlarına bir tepki olarak olumsuz cevap verildiği düşünülmektedir. İstenme nedeni, kentsel alanda erişim rahatlığı isteği ile ilgilidir.

Görüşmenin beşinci sorusu kapılı yerleşmenin yerinde duvarları olmayan başka bir konut grubu tercihlerini anlamaya yöneliktir. Cevaplar ikili seçenek halinde sunulmuştur. Bölgelerin değerlendirmeleri Çizelge 5.25, 5.26, 5.27, 5.28 altında verilmiştir.

Çizelge 5.25 : Altunizade'de kapılı yerleşme yerine duvarsız bir yerleşme tercihi.

<i>Kapalı olmayan konut alanı tercihi</i>		
	Altunizade Mesa	
	Sayı	Yüzde
Evet	28	82%
Hayır	6	18%
Genel Toplam	34	100%

Altunizade'deki deneklerin %82'si Mesa konutlarının yerinde duvarları olmayan bir konut alanı tercih ettiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 5.25). Bu sonuca göre, duvardan duyulan rahatsızlık oldukça fazladır.

Çizelge 5.26 : Tarabya'da kapılı yerleşme yerine duvarsız bir yerleşme tercihi.

<i>Kapalı olmayan konut alanı tercihi</i>		
	Tarabya İntes	
	Sayı	Yüzde
Evet	30	83%
Hayır	6	17%
Genel Toplam	36	100%

Çizelge 5.26'da Tarabya bölgesinin kapılı yerleşmenin yerinde başka bir yerleşme isteme oranı % 83 çıkmıştır. Bu bölgede duvardan duyulan rahatsızlık oranına paralel bir cevap çıkmasının yanında, kapılı yerleşime rahatça girip çıkma istekleri daha az iken (%53-Çizelge 5.22), duvarları olmayan ve rahatça girilip çıkılabilen bir

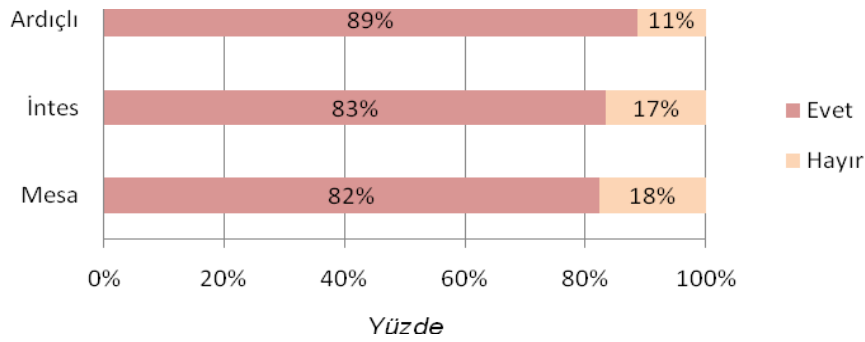
alan istek oranı yüksektir. Kapılı yerleşime rahatça girmenin istenmeme nedeni, özel bir mülkiyete girerken özgür olunmasının yanlış olduğu düşüncesi ile açıklanabilirken, bu alanda bir duvar engeli ile karşılaşılacak istenmemektedir. Kapılı yerleşim duvarları, dışarıdakini ötekileştirdiği ve dışladığı için istenmemektedir.

Çizelge 5.27 : Ardıçlı'da kapılı yerleşme yerine duvarsız bir yerleşme tercihi.

<i>Kapalı olmayan konut alanı tercihi</i>		
Bahçeşehir Ardıçlı		
	Sayı	Yüzde
Evet	31	89%
Hayır	4	11%
Genel Toplam	35	100%

Çizelge 5.27 Ardıçlı'daki deneklerin %89'unun kapılı yerleşmenin yerinde başka bir yerleşme tercih ettiklerini göstermektedir. Bu cevap, kendilerini görmek istemeyen, dışarıda bırakan kapılı topluluğa karşı geliştirilen bir reflekstir. Bunun anlamı, deneklerin buradaki kapılı yerleşimi duvarsız olarak veya başka bir konut alanına tercih etmektedirler. Duvar aşılacak istenen bir engel olarak görülmektedir. Eşit yaşam koşulları beklentisi ile verilen cevaplar, gerilim barındırmaktadır.

Çizelge 5.28 : Bölgelere göre kapılı yerleşme yerine duvarsız bir yerleşme tercihi.

Çizelge 5.28'de karşılaştırmalı olarak bölgelerdeki deneklerin, kapılı yerleşimin yerine duvarları olmayan başka bir yerleşim alanı tercih ettikleri görülmektedir. Duvarları olmayan bir yerleşim istenmesinin nedeni, eşit sosyal olanaklar ve yaşam standartları beklentisi ile açıklanabilir. Genel olarak kapılı yerleşim duvarları ile ilgili bir sıkıntı vardır ve bu durum gerilimi tetikleyen bir nedendir. Kentsel konumundan bağımsız olarak tüm bölgelerde duvardan bir rahatsızlık duyulmaktadır.

Kapılı yerleşim duvarlarının yapılış nedeninin algısına yönelik olan, anketin altıncı ve yedinci soruları burada ortak ele alınacaktır. İlk soruda, duvarın sebebinin mahremiyet olup olmadığı sorulurken, diğer soruda duvarın güvenlik amaçlı mı

olduğu sorgulanmıştır. Bu sorular için evet/hayır seçenekleri sunulmuştur ve verilen cevaplar Çizelge 5.29, 5.30, 5.31, 5.32, 5.33'te gösterilmiştir.

Çizelge 5.29 : Altunizade'de duvarın sebebi.

<i>Duvarın sebebi</i>		<i>Altunizade Mesa</i>		
	Mahremiyet		Güvenlik	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Evet	24	71%	32	94%
Hayır	10	29%	2	6%
Genel Toplam	34	100%	34	100%

Çizelge 5.29'da Altunizade bölgesindeki duvarın algısına yönelik değerlendirmeler yer almaktadır. Buna göre deneklerin tamamına yakını (%94) duvarı güvenlik amaçlı bulurken, %71'i mahremiyet amaçlı bulmuştur. Güvenlik endişesi, duvara yerleştirilen kameralar ile bağdaştırılmaktadır. Duvarın amacının daha çok güvenlik ile ilişkili bulunmasının nedeni boyutları ve içeriği ile ilgili olmasının yanı sıra, dışarıdakinin yabancı ve tehlikeli görülmesi ile ilişkilidir. Bu durum duvara karşı olan tepkiyi daha da arttırmaktadır.

Çizelge 5.30 : Tarabya'da duvarın sebebi.

<i>Duvarın sebebi</i>		<i>Tarabya İntes</i>		
	Mahremiyet		Güvenlik	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Evet	26	72%	26	72%
Hayır	10	28%	10	28%
Genel Toplam	36	100%	36	100%

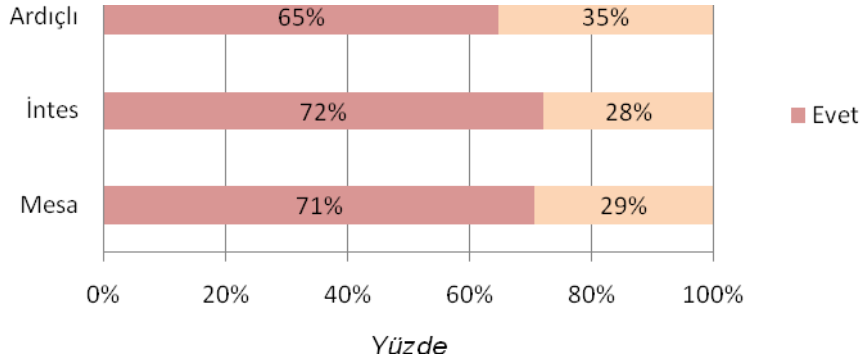
Çizelge 5.30 Tarabya bölgesindeki deneklerin duvar algısını yansıtmaktadır. Bu Çizelgeye göre, buradaki deneklerin %72'si duvarın mahremiyet ve güvenlik sebepleri ile olduğu kanısındadır. Ancak bunu düşünmeyen %28 duvarı toplumsal farklılığın ifadesi bağlamında değerlendirmektedir. Duvarın güvenlik amaçlı bulunmasının altında yatan neden, kentlerde artış gösteren şiddet ve suçlara karşı bir tedbir olarak görülmesidir. Duvarın mahremiyet amaçlı algısı, özel hayatın mahremiyeti ile ilişkili olarak görülmektedir.

Çizelge 5.31 : Ardıçlı'da duvarın sebebi.

Duvarın sebebi		Bahçeşehir Ardıçlı		
		Mahremiyet		Güvenlik
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Evet	22	65%	25	71%
Hayır	12	35%	10	29%
Genel Toplam	34	100%	35	100%

Ardıçlı bölgesinde duvarın algısının değerlendirmesi Çizelge 5.31'de verilmiştir. Buna göre, bölgedeki deneklerin %71'i duvarı güvenlik amaçlı görmektedir. Bunun yanında %65 oranında denek duvarı mahremiyet amaçlı bulmaktadır. Mahremiyet amacının düşük olmasının sebebi, duvarın diğer bölgedekilere oranla daha alçak olmasından kaynaklanmaktadır. Güvenlik amaçlı olduğunu düşünmelerinin sebepleri arasında kameralar ve güvenlik görevlilerinin varlığı ile yerleşime girmede yaşanan zorluklar gelmektedir.

Çizelge 5.32 : Bölgelerde duvarın mahremiyet amaçlı algısı.

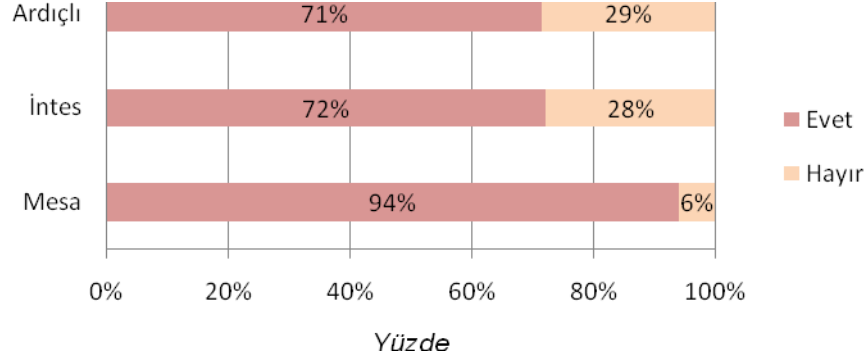

Çizelge 5.32'de mahremiyet amaçlı duvarın bölgelerde değerlendirmesi yüzdesel olarak verilmiştir. Genel olarak üç bölgede de duvarın amacının mahremiyet olduğu düşüncesi hakimdir. Verilen cevaplarda duvarın yüksekliği ve geçirgenliği etkindir. Ardıçlı'daki kapılı yerleşimin duvarının içeriği göstermesi bakımından, buradaki duvarın mahremiyet amaçlı algısı diğer bölgelere göre düşük çıkmıştır.

Çizelge 5.33'te bölgelere göre, duvarın güvenlik amaçlı algısı yüzdesel olarak değerlendirilmiştir. Duvarın güvenlik amaçlı olduğu algısı genel olarak mahremiyetten daha çok oylanmıştır. Bu durum, kentsel korkular bağlamında, içeridekilerde olduğu düşünülen lüks hayatın korunması gereği anlayışının bir sonucu olarak yorumlanabilir. Denekler, duvar ne sebeple yapılmış olursa olsun anlayış göstermemektedir. Kentsel konumla güvenlik algısı paralellik göstermektedir. Ardıçlı'da duvarın güvenlik amaçlı olduğu algısının diğer

bölgelerden az çıkma nedeni; buradaki duvarın, diğer kapılı yerleşimdekilerden farklı olarak yüksekliğinin az olmasına bağlıdır.

Çizelge 5.33 : Bölgelerde duvarın güvenlik amaçlı algısı.

Görüşmenin sekizinci sorusunun amacı, kapılı yerleşimin içindeki yaşamının merak edilip edilmediği öğrenilmek istenmiştir. Bu soru içinde ikili seçenek ölçeği kullanılmıştır. Yapılan değerlendirmeler Çizelge 5.34, 5.35, 5.36, 5.37’de verilmiştir.

Çizelge 5.34 : Altunizade’de kapılı yerleşimi merak etme durumu.

İçerideki yaşamı merak etme		
		Altunizade Mesa
	Sayı	Yüzde
Evet	8	24%
Hayır	26	76%
Genel Toplam	34	100%

Altunizade bölgesindeki kapılı yerleşim içindeki yaşamı merak edenlerin oranı Çizelge 5.34’de görüldüğü üzere %24 çıkmıştır. Bu bölgedeki deneklerin %76’sı kapılı yerleşimdeki yaşamı merak etmemektedir. Bunun nedenleri arasında, daha önce içeride bulunmuş olmaları, merak etmemeleri veya bu tür bir yaşamı sevmedikleri gelmektedir. Ayrıca kendilerinin yaşamısını içeriden farksız olduğunu düşünmeleri burada etkindir.

Çizelge 5.35 : Tarabya’da kapılı yerleşimi merak etme durumu.

İçerideki yaşamı merak etme		
		Tarabya İntes
	Sayı	Yüzde
Evet	10	28%
Hayır	26	72%
Genel Toplam	36	100%

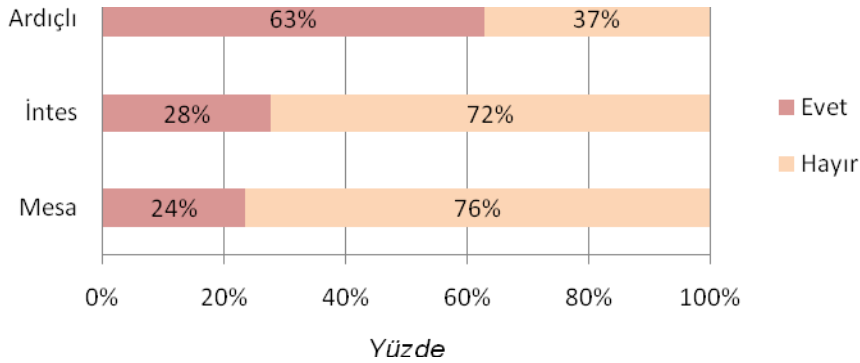
Çizelge 5.35 Tarabya bölgesindekilerin, kapılı yerleşim yaşantısını merak düzeyini göstermektedir. Buna göre, deneklerin %72'si içeriği merak etmemektedir. Burada Altunizade ile yakın bir sonuç çıkmaktadır. Nedenleri de Altunizade'deki ile benzerdir.

Çizelge 5.36 : Ardıçlı'da kapılı yerleşimi merak etme durumu.

İçerideki yaşamı merak etme		
	Bahçeşehir Ardıçlı	
	Sayı	Yüzde
Evet	22	63%
Hayır	13	37%
Genel Toplam	35	100%

Ardıçlı bölgesindekilerin kapılı yerleşim yaşamını merak etme oranları Çizelge 5.36'da görüldüğü üzere, diğer bölgelerden daha çok merak ettikleri (%63)görülmektedir. Bunun nedeni, bu alanda görüşmeye katılan deneklerin gelir durumu ve eğitim seviyesinin diğer bölgelerdeki deneklere göre daha düşük olması ile ilişkilidir. Yaşam tarzları bakımından kendilerinden çok farklı olan bir hayatı merak etmektedirler.

Çizelge 5.37 : Bölgelerde kapılı yerleşimi merak etme durumunun karşılaştırması.

Çizelge 5.37'de görüldüğü üzere, bölgeler arasında kapılı yerleşimdeki yaşamı en çok merak eden alan Ardıçlı çıkmıştır. Bu durumun eğitim seviyesi ve gelir seviyesi ile ilişki olduğu düşünülmektedir. Buradaki yapılaşma diğer iki bölgeye göre fiziksel şartlar bakımından daha kötü olduğu için estetik ve ekonomik nedenler ile içerideki yaşantı merak edilmektedir. Kentsel konumla ilişkili olarak kent merkezinden çepere doğru gidildikçe merak seviyesi artmaktadır. Anketin dokuzuncu sorusu kapılı yerleşimdeki evlerinin beğenisinin anlaşılmasına yöneliktir. Burada ikili cevap seçeneğine 'fikrim yok' seçeneği eklenmiştir. Eğer sitedeki evleri bilmiyor ya da görmüyorsa yanlış bir değerlendirmede bulunmamak için bu seçenek, diğer

sorulardan farklı olarak eklenmiştir. Çizelge 5.38, 5.39,5.40, 5.41’de değerlendirmeler verilmiştir.

Çizelge 5.38 : Altunizade kapılı yerleşimindeki evlerin beğenisi.

<i>Kapılı yerleşim evlerinin beğenisi</i>		
	Altunizade Mesa	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	20	59%
Hayır	4	12%
Fikrim Yok	10	29%
Genel Toplam	34	100%

Çizelge 5.38’de Altunizade bölgesindeki deneklerin, kapılı yerleşimdeki evleri beğenme durumu yansıtılmıştır. Buna göre, deneklerin %59’u evleri beğenmektedir. % 29’unun evleri görmediği için bir fikri yoktur. Bu bölgedeki evlerin fiziksel kalitesi nedeniyle evler beğenilmektedir.

Çizelge 5.39 : Tarabya kapılı yerleşimindeki evlerin beğenisi.

<i>Kapılı yerleşim evlerinin beğenisi</i>		
	Tarabya İntes	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	29	80%
Hayır	6	17%
Fikrim Yok	1	3%
Genel Toplam	36	100%

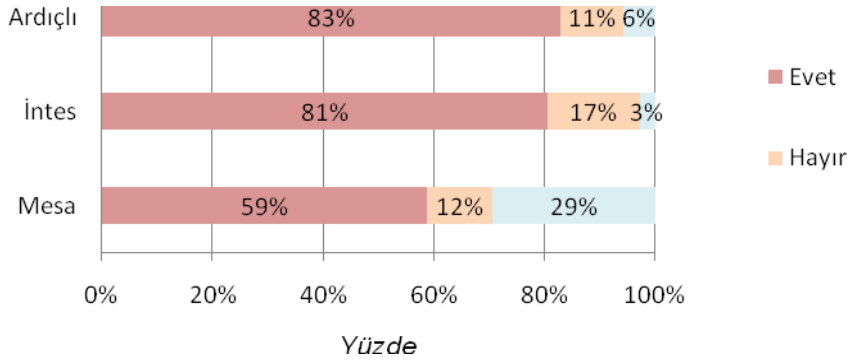
Tarabya bölgesindeki denekler, Çizelge 5.39’da görüldüğü üzere %80 oranında evleri beğenmektedir. Evlerin güzel olduğu düşünülmektedir. Deneklerin yaşadıkları yerlere oranla daha bakımlı olan evler, inşaat kalitesi ve malzemesi olarak beğenilmektedir.

Çizelge 5.40 : Ardıçlı kapılı yerleşimindeki evlerin beğenisi.

<i>Kapılı yerleşim evlerinin beğenisi</i>		
	Bahçeşehir Ardıçlı	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	29	83%
Hayır	4	11%
Fikrim Yok	2	6%
Genel Toplam	36	100%

Çizelge 5.40 Ardıçlı bölgesindeki deneklerin yerleşimdeki evleri beğenme oranının % 83 olduğunu göstermektedir. Bu bölgedeki kapılı yerleşim dışındaki evlerin, fiziksel şartları bakımsızlığı ve yaşanılmak istenen ev imajını sağladığı gerekçesiyle böyle bir sonuç çıkmıştır.

Çizelge 5.41 : Bölgelere göre kapılı yerleşim evlerinin beğenisi.

Çizelge 5.41 bölgelerdeki, kapılı yerleşim evlerinin beğenilme durumunu karşılaştırmaktadır. Buna göre çevredeki binaların fiziksel şartlarının durumu ile orantılı bir sonuç çıkmaktadır. Altunizade bölgesinde en az beğeninin olması, kapılı yerleşim dışındaki fiziksel şartların diğer bölgelere göre daha iyi olması ile açıklanabilir. Kentsel konum açısından merkezden çepere gidildikçe beğeninin artması, yaşanan fiziksel ortam koşullarının durumu ile paralellik göstermektedir.

Görüşme sorularının onuncusu, kapılı yerleşimin fiziksel algısına yönelik son sorusu olup, yerleşimin duvarlarının yanında yürünürken bir rahatsızlık duyulup duyulmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu soru ile amaçlanan, duvarın psikolojik olarak uyandırdığı duygu ile kamera ve güvenlik görevlileri ile ilgili duyulan rahatsızlık ve yaşanan tecrübeleri öğrenmektir. İkili seçenek ölçeği kullanılmış, değerlendirmeler Çizelge 5.42, 5.43, 5.44, 5.45'te verilmiştir.

Çizelge 5.42 : Altunizade'de duvarın yanında duyulan rahatsızlık.

Duvarın yanında yürürken duyulan rahatsızlık		
Altunizade Mesa		
	Sayı	Yüzde
Evet	12	35%
Hayır	22	65%
Genel Toplam	34	100%

Altunizade bölgesindeki deneklerin %65'i kapılı yerleşim duvarının yanında yürürken herhangi bir rahatsızlık duymamaktadır (Çizelge 5.42). Deneklerin %35'i ise bir rahatsızlık duyduğunu belirtmektedir. Bu rahatsızlığın nedenleri arasında; estetik kaygılar, çevreye uyumsuzluk ve kentsel alandaki bu duvarın 'hapishane duvarı' gibi

algılanması gelmektedir. Genel olarak rahatsızlık duymama sebebi ise daha çok araçla bu bölgeden geçilmesi ve duvarın malzeme ve yükseklik olarak rahatsız edici bulunmaması ile ilgilidir. Güvenlik görevlisi ile yaşanan kötü bir olay olmaması, kameraların dikkatlerini çekmemesi gibi sebeplerle bir rahatsızlık durumu oluşmamaktadır.

Çizelge 5.43 : Tarabya’da duvarın yanında duyulan rahatsızlık.

<i>Duvarın yanında yürürken duyulan rahatsızlık</i>		
	Tarabya İntes	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	10	28%
Hayır	26	72%
Genel Toplam	36	100%

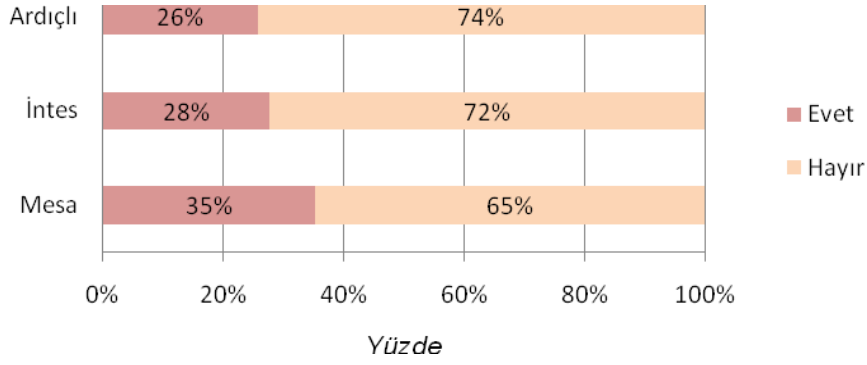
Çizelge 5.43 Tarabya bölgesindeki duvarın yanında yürürken duyulan rahatsızlık oranını göstermektedir. Buna göre, deneklerin %72’si herhangi bir rahatsızlık duymamaktadır. Rahatsızlık duyanların nedenlerinin başında duvarı ayırıştırma olarak algılamaları gelmektedir. Ayrıca duvar görsel olarak temasa izin vermediği için denekler sıkıntı duymaktadır. Duvarın algısı gerilim taşımaktadır.

Çizelge 5.44 : Ardıçlı’da duvarın yanında duyulan rahatsızlık.

<i>Duvarın yanında yürürken duyulan rahatsızlık</i>		
	Bahçeşehir Ardıçlı	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	9	26%
Hayır	26	74%
Genel Toplam	35	100%

Ardıçlı bölgesinde Çizelge 5.44’te görüldüğü üzere deneklerin %74’ü duvarın yanında yürürken rahatsızlık duymamaktadır. Buradaki duvarın çok yüksek olmaması nedeni ile bu sonuç anlamlı bulunmaktadır. Rahatsızlık duyulan hususlar, içerideki yaşamı paylaşamamadan ve ötekileştirmeden duyulan rahatsızlıklardır.

Çizelge 5.45 : Bölgelerde duvarın yanında duyulan rahatsızlık.

Çizelge 5.45, 10.ncu soru ile ilgili bölgelerin karşılaştırmasını yapmaktadır. Buna göre genel olarak duvarın yanından yürürken katılımcılar duvardan rahatsızlık duymamakla birlikte rahatsızlık duyanların oranları da düşük değildir. Rahatsızlık, fiziksel özelliklerden çok psikolojik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumun gerilimi tetikleyen bir durum olduğu düşünülmektedir. Kentsel konumu itibarıyla merkezden uzaklaştıkça duvarın yanında yürürken duyulan rahatsızlık azalmaktadır. Bu durum, kent merkezinden uzaklaştıkça araç kullanımının artması ve kapılı yerleşimlerin ana arterlerin yanında bulunması ve dolayısıyla pek yayaların kullanımına uygun olmaması ile ilgili olabilir.

5.2.3.3 Yerleşmedeki sosyal dayanışma ve komşuluk ilişkilerinin algısı ile ilgili bulgular

Görüşme sorularından 11-17 arası sorular, kapılı yerleşimde yaşayanlar ile ilgili düşünceler ve algılanan farklılıklar ile sosyal ilişkileri anlamaya yönelik sorular olup kapılı yerleşim dışındaki sakinlerin dışarıdan içeriye nasıl algıladıklarını anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda deneklere sorulan ilk soru; kapılı yerleşim sakinleri ile görüşme sıklığıdır. Beşli seçenek(hiç, az, orta, sık, çok sık) verilen soruda cevaplar, Çizelgede üçlü(hiç, orta, sık) olarak ele alınmıştır. Üçlü skaladaki hiç; beşli skalada hiçe karşılık gelirken, orta; az ve ortaya, sık ise sık ve çok sık şıklarına karşılık gelmektedir. Bu soruya verilen cevaplar Çizelge 5.46, 5.47, 5.48, 5.49'da gösterilmektedir.

Çizelge 5.46 : Altunizade'deki deneklerin kapılı yerleşimdekiler ile görüşme sıklığı.

<i>Kapılı yerleşim sakinleriyle görüşme sıklığı</i>		
Altunizade Mesa		
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Hiç	27	79%
Orta	7	21%
Sık	0	0%
Genel Toplam	34	100%

Çizelge 5.46'da Altunizade bölgesindeki deneklerin kapılı yerleşim sakinleri ile görüşme sıklığı verilmiştir. Buna göre, katılımcıların %79'u kapılı yerleşimdekiler ile hiç görüşmemektedir. Bunun sebebi, kapılı yerleşim sakinlerinin çevreden kendilerini soyutlamalarıdır. Araçları ile işe gidip gelmekte ve dışarıyı ile temas etmemektedirler. Görüşen %21'in iş ve çok az sayıda arkadaşlık sebebi ile görüştükleri anlaşılmaktadır.

Çizelge 5.47 : Tarabya'daki deneklerin kapılı yerleşimdekiler ile görüşme sıklığı.

<i>Kapılı yerleşim sakinleriyle görüşme sıklığı</i>		
Tarabya İntes		
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Hiç	26	72%
Orta	8	22%
Sık	2	6%
Genel Toplam	36	100%

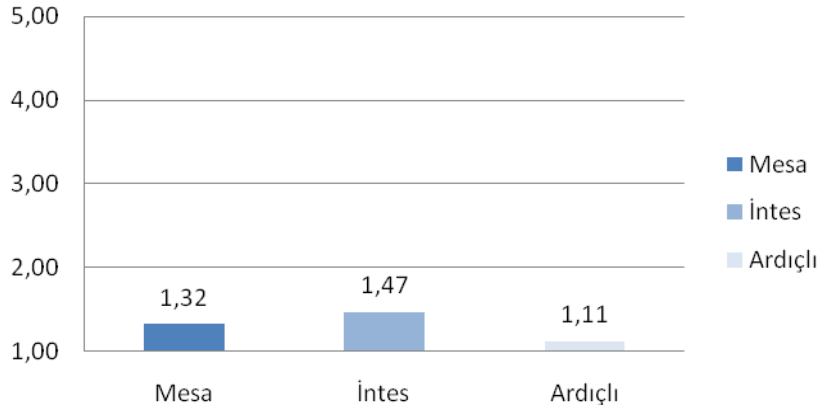
Tarabya bölgesindeki deneklerin kapılı yerleşim sakinleri ile görüşme sıklığı Çizelge 5.47'de gösterilmektedir. Buna göre, deneklerin %72'si kapılı yerleşimdekiler ile hiç görüşmezken, % 22'si orta sıklıkta, %6 ise sık görüştüğünü ifade etmiştir. Kapılı yerleşim sakinleri ile görüşmenin hiç olmaması, sosyo-ekonomik şartların aynı olmaması, yaşam tarzları ve gittikleri yerlerin benzer olmamasından kaynaklanmaktadır. Görüşen yüzde ise daha çok ticaret amaçlı görüşmektedir. Ayrıca bu soruda kastedilen kapılı yerleşim sakinleri ile görüşme sıklığı iken bazı denekler, burada çalışanlarla görüşmelerini beyan etmiştir. Dolayısıyla ticari sebepler, çeşitli hizmetler dışında kapılı yerleşimdekiler ile sosyal temas yoktur.

Çizelge 5.48 : Ardıçlı'daki deneklerin kapılı yerleşimdekiler ile görüşme sıklığı.

Kapılı yerleşim sakinleriyle görüşme sıklığı		
Bahçeşehir Ardıçlı		
	Sayı	Yüzde
Hiç	32	91%
Orta	3	9%
Sık	0	0%
Genel Toplam	35	100%

Ardıçlı bölgesindeki deneklerin, kapılı yerleşim sakinleri ile görüşme sıklığı Çizelge 5.48'de okunduğu gibi %91 yoktur. Bunun nedenleri arasında, TEM bağlantı yolunun bağlantısına yakın olan yerleşimin sakinleri, bölgede vakit kaybetmeden direk oraya ulaşmaktadırlar. Ayrıca çevre ile sosyal ve ekonomik bir temasları yoktur. Görüştüğünü belirten denekler ise çalışanlar ile görüşmelerini saymışlardır.

Çizelge 5.49 : Bölgelerdeki deneklerin kapılı yerleşimdekiler ile görüşme sıklığı.

Çizelge 5.49 bölgelerdeki deneklerin kapılı yerleşim sakinleri ile görüşme sıklıklarının ağırlıklı ortalamalarını göstermektedir. Bu değerler 1 ile 2 arasında seyretmektedir. Çok düşük olan bu değerler içinde kapılı yerleşimdekiler ile en az görüşen Ardıçlı bölgesi denekleridir. Bunun nedeni ticari hizmetler olarak alanda herhangi bir işyerinin olmaması gelmektedir. Diğer bölgelerde ticaret yapılarının varlığı, görüşmeleri etkilerken Ardıçlı tamamen konut alanı olup mahalle bakkalı dışında alışveriş imkanı bulunmamaktadır.

Genel olarak kapılı yerleşim içinde ve dışındakilerin temasının olmaması ilerisi için bir problem olarak görülmektedir. Mekansal ayrışma sosyal ayrışma ile paralel görünmektedir. Bu durum, araştırmada ileri sürülen gerilimi tetikleyen bir durumdur.

Görüşmenin 12.nci sorusu, kapılı yerleşim sakinlerinin çevredekiler tarafından nasıl algılandığına (saygılı-saygısız, kibar-kaba, yardımsever-değil, sıcak-soğuk, çevresine ilgili-değil) yönelik olup verilen sıfat çiftlerinin puanlaması ile

ölçeklendirilmiştir. Ancak bu soru, bir önceki soruya verilen cevaplardan sonra, kapılı yerleşimdekiler ile görüşülmediği için iptal edilmiştir.

Görüşmenin bu bölümdeki diğer sorusu, kapılı yerleşim sakinlerinin yere bağımlılıklarının, çevredekiler tarafından algısına yöneliktir. İkili seçenek (evet/hayır) verilen bu sorunun değerlendirme çizelgesi 5.50, 5.51, 5.52, 5.53'te gösterilmektedir.

Çizelge 5.50 : Altunizade'de kapılı yerleşim sakinlerinin yere bağlı olup olmadığı.

<i>Yerleşim sakinlerinin yere bağımlılığı</i>		
Altunizade Mesa		
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	6	19%
Hayır	26	81%
Genel Toplam	32	100%

Altunizade bölgesindeki deneklerin %81'i (Çizelge 5.50), kapılı yerleşim sakinlerinin o yere ait olmadığı görüşündedir. Bunun sebepleri arasında, yerel halk gibi olmamaları, mahalleyi kullanmamaları ve sorunları ile ilgilenmemeleri, yolunda yürümeleri ve kimseyle görüşmemeleri sayılabilir.

Çizelge 5.51 : Tarabya'da kapılı yerleşim sakinlerinin yere bağlı olup olmadığı.

<i>Yerleşim sakinlerinin yere bağımlılığı</i>		
Tarabya İntes		
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	1	3%
Hayır	35	97%
Genel Toplam	36	100%

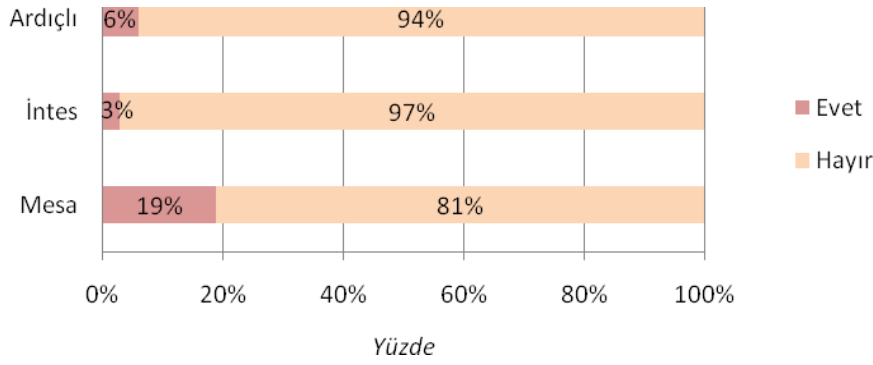
Tarabya bölgesindeki deneklerin %97'si (Çizelge 5.51) kapılı yerleşim sakinlerinin o bölgeye ait olmadığı görüşündedir. Bunun sebepleri arasında paylaşımları olmaması en başta gelmektedir. Diğer sebepler Altunizade örneğindeki benzerdir.

Çizelge 5.52 : Ardıçlı'da kapılı yerleşim sakinlerinin yere bağlı olup olmadığı.

Yerleşim sakinlerinin yere bağımlılığı		
Bahçeşehir Ardıçlı		
	Sayı	Yüzde
Evet	2	6%
Hayır	32	94%
Genel Toplam	34	100%

Çizelge 5.52 Ardıçlı bölgesindeki deneklerin %94 oranında, kapılı yerleşimde yaşayanların bulundukları yere ait olmadığı görüşünde olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni diğer alanlardaki sebepler ile aynı olup birbirleriyle temas etmemeleridir.

Çizelge 5.53 : Bölgelerdeki kapılı yerleşim sakinlerinin yere bağımlılıklarının algılanması.

Çizelge 5.53'te görüldüğü üzere, bölgelerin genelinde denekler, kapılı yerleşim sakinlerini mahalleli olarak görmemektedir. Bulundukları alanla hiçbir ilgisi olmadığı, sadece muhtarlıklarının aynı olduğu belirtilmiştir. Kimseyle temas etmeyen kapılı yerleşim sakinlerini yere bağlayan bir neden yoktur. Çünkü kendisi herhangi bir yerde de aynı ortamı sağlayabileceği kendi içine dönük bir yaşam kurmuştur. Bulundukları konumun, oluşturulan yaşamda bir etkisi yoktur. Bu durum dışarıdakiler tarafından bu şekilde algılanmaktadır ve bu durum stres doğurmaktadır. Kentsel konumlarına göre sonuçlar paralellik göstermektedir. Altunizade'ye göre İntes ve Ardıçlı'da kapılı yerleşim sakinlerinin yere bağımlılıkları daha az algılanmaktadır. Bu sonucun seçilen bölgelerdeki komşuluk ilişkileri ile de ilgisi bulunmaktadır.

Görüşmenin 14.ncü sorusu, kapılı yerleşim sakinleri ile aralarındaki benzerlik algısının, yerleşim dışında yaşayanlarda olup olmadığının anlaşılmasına yönelik olup iki seçenektir (evet; benzer görüldüğünü, hayır; benzer görmediğini ifade etmektedir). Değerlendirmeler Çizelge 5.54, 5.55, 5.56, 5.57'de verilmiştir.

Çizelge 5.54 : Altunizade’de kapılı yerleşmede yaşayanlarla benzerlik algısı.

<i>Benzerlik algısı</i>	<i>Altunizade Mesa</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	14	44%
Hayır	18	56%
Genel Toplam	32	100%

Çizelge 5.54 Altunizade bölgesindeki deneklerin, kapılı yerleşimde yaşayanlardan kendilerini farklı ya da benzer bulup bulmadıklarının değerlendirmesi yer almaktadır. Buna göre, deneklerin %56’sı kendini kapılı yerleşimdekilerden farklı gördüğünü ifade ederken %44 farklılık olmadığını belirtmiştir. Kentsel konum itibariyle merkezde olunması ve sosyo-ekonomik anlamda çok büyük farklılıkların olmamasının, farklılık algısının olmadığı yönündeki cevaplarda etkili olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 5.55 : Tarabya’da kapılı yerleşmede yaşayanlarla benzerlik algısı.

<i>Benzerlik algısı</i>	<i>Tarabya İntes</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	5	14%
Hayır	31	86%
Genel Toplam	36	100%

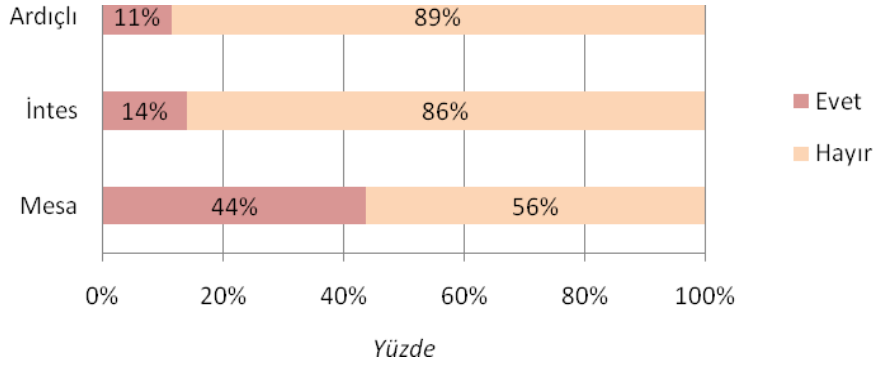
Tarabya bölgesindeki benzerlik algısı Çizelge 5.55’de görülmektedir. Buradaki deneklerin %86’sı kapılı yerleşim sakinlerini kendinden farklı görmektedirler. Bu durum fiziksel çevre ve yaşam standartları ile ilişkili görülmektedir.

Çizelge 5.56 : Ardıçlı’da kapılı yerleşmede yaşayanlarla benzerlik algısı.

<i>Benzerlik algısı</i>	<i>Bahçeşehir Ardıçlı</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	4	11%
Hayır	31	89%
Genel Toplam	35	100%

Çizelge 5.56 Ardıçlı bölgesinde kapılı yerleşim sakinleri ile ilgili benzerlik algısını göstermektedir. Bu Çizelgeye göre, deneklerin %89’u kendini kapılı yerleşimdekilerden farklı görmektedir. Bunun sebepleri arasında fiziksel ortam koşulları, çevresel kalite ve sosyo-ekonomik şartlar ile yaşam koşulları gelmektedir.

Çizelge 5.57 : Bölgelerde kapılı yerleşmede yaşayanlarla benzerlik algısı.

Çizelge 5.57 bölgelerin toplu halde benzerlik algısını yüzdeleriyle göstermektedir. Grafikten anlaşıldığı üzere, en çok farklılık algısı Ardıçlı'da hissedilmektedir, daha sonra Tarabya ve son olarak Altunizade gelmektedir. Bu sıralama, kapılı yerleşimlerin kentsel konumları ile paralellik göstermektedir. Kent merkezinden çepere doğru gidildikçe, farklılık algısı artmaktadır. Bu durum yaşanan fiziksel ortam ve çevresel kalite parametreleri ile ilişkili olup, kapılı yerleşim dışında yaşayanlar için farklılık algısı bir stres kaynağı oluşturmaktadır.

Görüşme sorularından 15.nci soru, kapılı yerleşim içinde yaşamının bir ayrıcalık olarak algılanıp algılanmamasına yönelik soru olup iki seçenekli olarak sorulmuştur. Soruya verilen cevapların değerlendirmesi Çizelge 5.58, 5.59, 5.60, 5.61'de verilmiştir.

Çizelge 5.58 : Altunizade'de kapılı yerleşim yaşantısının ayrıcalık algısı.

Kapılı yerleşim yaşantısının ayrıcalık algısı		
Altunizade Mesa		
	Sayı	Yüzde
Evet	12	35%
Hayır	22	65%
Genel Toplam	34	100%

Çizelge 5.58'de Altunizade bölgesinde kapılı yerleşim yaşantısının ayrıcalık algısının değerlendirmesi yer almaktadır. Çizelgeye göre, deneklerin %65'i kapılı yerleşimde yaşamayı ayrıcalık olarak görmezken, %35 ayrıcalık olarak görmektedir. Altunizade bölgesinde yaşamının, kentsel konum olarak merkezi bir yerde yaşam ayrıcalık olarak görülmektedir. Çevrede fiziksel görünüm, ulaşım ve çevresel kalitenin iyi olması cevaplarda etkindir.

Çizelge 5.59 : Tarabya’da kapılı yerleşim yaşantısının ayrıcalık algısı.

<i>Kapılı yerleşim yaşantısının ayrıcalık algısı</i>		
<i>Tarabya İntes</i>		
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	22	61%
Hayır	14	39%
Genel Toplam	36	100%

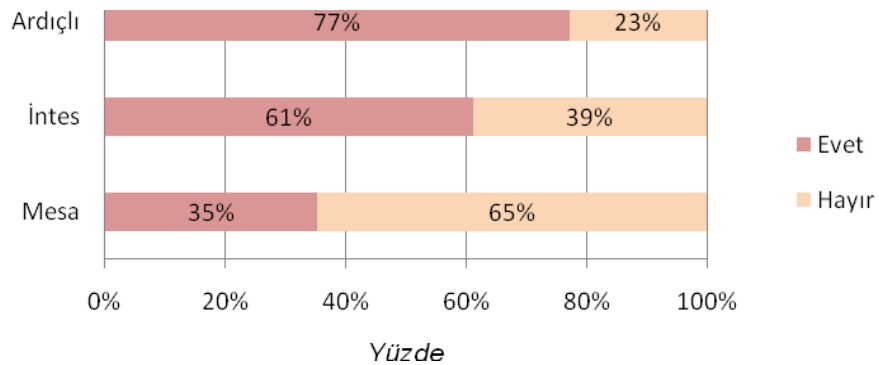
Tarabya bölgesindeki deneklerin %61’i kapılı yerleşimde yaşamayı ayrıcalık olarak görmektedir (Çizelge 5.59). Deneklerin %39’u ise kapılı yerleşimde yaşamı ayrıcalık olarak görmemektedir. Verilen cevaplar ile gelir seviyesinin ilişkili olduğu düşünülmektedir. Gelir seviyesi düşük olanlar, içeride yaşama arzusunda oldukları için bu yaşantıyı ayrıcalık olarak görmektedir. Tam tersi de geçerli bir nedendir; dışlandıkları için, içeride yaşamı kötü bulma ve beğenmeme gibi tepkisel yaklaşım ile içeride yaşamayı ayrıcalık görmedikleri anlaşılmaktadır.

Çizelge 5.60 : Ardıçlı’da kapılı yerleşim yaşantısının ayrıcalık algısı.

<i>Kapılı yerleşim yaşantısının ayrıcalık algısı</i>		
<i>Bahçeşehir Ardıçlı</i>		
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	27	77%
Hayır	8	23%
Genel Toplam	35	100%

Çizelge 5.60 Ardıçlı bölgesindeki kapılı yerleşim yaşantısını ayrıcalık olarak algılama değerlendirmesini göstermektedir. Bu sonuçlarda Ardıçlı bölgesindeki deneklerin %77’si kapılı yerleşim yaşamını ayrıcalık olarak görmektedir. Ayrıcalık algısını arttıran nedenler; fiziksel çevre şartları ve gelir seviyesi ile ilişkili görülmektedir.

Çizelge 5.61 : Bölgelerde kapılı yerleşim yaşantısının ayrıcalık algısı.

Çizelge 5.61’de bölgelerdeki deneklerin kapılı yerleşim yaşantısını ayrıcalık olarak algılamaları yüzdesel olarak gösterilmiştir. Buna göre Ardıçlı, Tarabya ve Altunizade sıralaması şeklinde ayrıcalık algısının düştüğü gözlemlenmektedir. Bu durum, kentsel konumlar ile paralellik göstermektedir. Merkezden çepere doğru gidildikçe, ayrıcalık algısı artmaktadır. Yaşanılan fiziksel çevre koşulları, kapılı yerleşim yaşamının stres kaynağı olarak algılanmasına neden olmaktadır. Görüşmenin 16.ncı sorusu, kapılı yerleşimin içinde ve dışındaki komşuluk ilişkilerinin karşılaştırmasına yöneliktir ve iki seçenekli sunulmuştur. Çizelge 5.62, 5.63, 5.64, 5.65 konu ile ilgili değerlendirmeleri göstermektedir.

Çizelge 5.62 : Altunizade’de kapılı yerleşim içindeki ve dışındaki komşuluk ilişkilerinin karşılaştırılması.

<i>Kapılı yerleşim dışında ve içinde komşuluk ilişkileri</i>		
	<i>Altunizade Mesa</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Yerleşim dışındaki komşuluk daha iyi	13	41%
Yerleşim dışındaki komşuluk daha iyi değil	19	59%
Genel Toplam	32	100%

Altunizade bölgesindeki deneklerin %59’u kapılı yerleşim dışındaki komşuluk ilişkilerinin içerisine göre daha iyi olmadığı kanısındadır (Çizelge 5.62). Katılımcıların %41’i ise kendilerini komşuluk ilişkileri bakımından kapılı yerleşimdekilere göre daha şanslı bulmaktadır. İstanbul’da eskiden olduğu gibi bir komşuluk anlayışının bu alanda devam etmemesi bu oranlarda etkili olmaktadır.

Çizelge 5.63 : Tarabya’da kapılı yerleşim içindeki ve dışındaki komşuluk ilişkilerinin karşılaştırılması.

<i>Kapılı yerleşim dışında ve içinde komşuluk ilişkileri</i>		
	<i>Tarabya İntes</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Yerleşim dışındaki komşuluk daha iyi	32	91%
Yerleşim dışındaki komşuluk daha iyi değil	3	9%
Genel Toplam	35	100%

Çizelge 5.63 Tarabya bölgesinde komşuluk ilişkisi algısını göstermektedir. Bu Çizelgeye göre, deneklerin %91’i komşuluk ilişkileri bakımından kapılı yerleşime oranla kendilerini daha şanslı bulmaktadır. Bu alanda yaşanan komşuluk ilişkisi ve

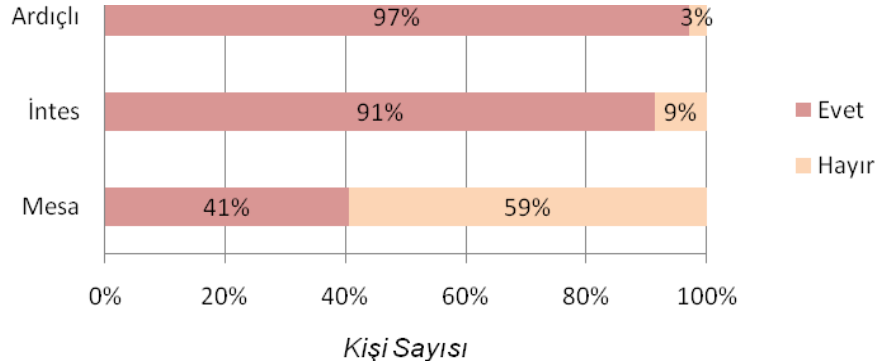
birbirlerine olan bağılılık Altunizade bölgesine göre daha fazladır. Bunun nedeni, bu bölgede sokak yaşamının hala devam etmesi ile ilişkilidir. Denekler, birbirleri ile iyi ve kötü günlerini paylaşan daha samimi bir ortamda yaşamaktadırlar.

Çizelge 5.64 : Ardıçlı'da kapılı yerleşim içindeki ve dışındaki komşuluk ilişkilerinin karşılaştırılması.

<i>Kapılı yerleşim dışında ve içinde komşuluk ilişkileri</i>		
<i>Bahçeşehir Ardıçlı</i>		
	Sayı	Yüzde
Yerleşim dışındaki komşuluk daha iyi	34	97%
Yerleşim dışındaki komşuluk daha iyi değil	1	3%
Genel Toplam	35	100%

Çizelge 5.64 Ardıçlı bölgesindeki komşuluk ilişkilerinin algısını göstermektedir. Bu Çizelgeye göre, Ardıçlı'daki deneklerin %97'si komşuluk ilişkileri bakımından kendilerini kapılı yerleşimdekilere göre daha şanslı bulmaktadır. Bu bölgede hemşerilik ve komşular arasındaki yakınlığın duygusal boyutu ile sosyo-ekonomik durum komşuluk ilişkilerini şekillendirmektedir.

Çizelge 5.65 : Bölgelerde kapılı yerleşim içindeki ve dışındaki komşuluk ilişkilerinin karşılaştırılması.

Çizelge 5.65 bölgelerdeki komşuluk ilişkilerinin karşılaştırmasını yüzdeler şeklinde göstermektedir. Buna göre, Tarabya ve Ardıçlı bölgesindeki deneklerin komşuluk ilişkileri Altunizade'ye göre daha iyidir. Kentsel konumları itibariyle kentten çepere doğru gidildikçe komşuluk ilişkilerinin arttığı görülmektedir.

Görüşme sorularından 17.nci soru, deneklerin kapılı yerleşimdekiler ile ortak bir çalışmaya katılmak isteyip istemediklerine yönelik olup iki seçenek sunulmuştur. Çizelge 5.66, 5.67, 5.68, 5.69 sonuçları göstermektedir.

Çizelge 5.66 : Altunizade’de kapılı yerleşimdekiler ile sosyal paylaşım isteği.

<i>Sosyal paylaşım isteği</i>		
<i>Altunizade Mesa</i>		
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	22	65%
Hayır	12	35%
Genel Toplam	34	100%

Çizelge 5.66 Altunizade bölgesindeki deneklerin, kapılı yerleşimdekiler ile bir paylaşımda bulunup bulunmak istemediğine yönelik değerlendirmeler yer almaktadır. Bu Çizelgeye göre, deneklerin %65’i kapılı yerleşimdekilerle ortak bir çalışmada bulunmayı isteyeceklerini belirtmiştir. Olumsuz görüş belirten %35 bu cevabı, karşı tarafın bunu istemeyeceğini düşünerek tepkisel olarak vermişlerdir.

Çizelge 5.67 : Tarabya’da kapılı yerleşimdekiler ile sosyal paylaşım isteği.

<i>Sosyal paylaşım isteği</i>		
<i>Tarabya İntes</i>		
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	17	47%
Hayır	19	53%
Genel Toplam	36	100%

Çizelge 5.67 Tarabya bölgesindeki deneklerin kapılı yerleşimdekiler ile ortak faaliyette bulunma istekleri gösterilmektedir. Bu Çizelgeye göre, deneklerin %53’ü bunu istemediklerini belirtmiştir. Bu alanda kapılı yerleşimdekilere karşı bir tepki olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, gerilim başlangıcı sayılabilir.

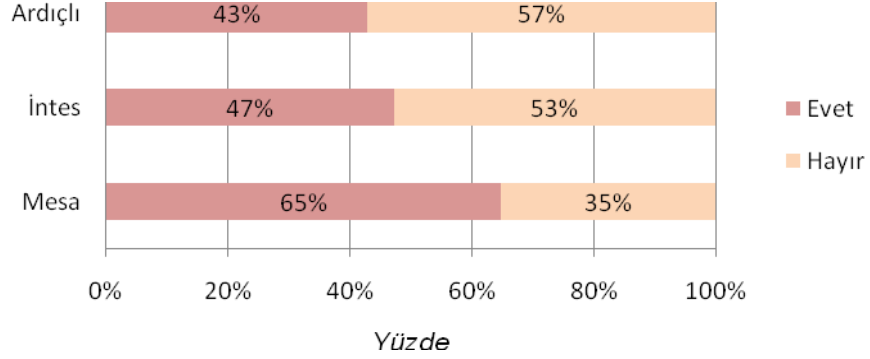
Çizelge 5.68 : Ardıçlı’da kapılı yerleşimdekiler ile sosyal paylaşım isteği.

<i>Sosyal paylaşım isteği</i>		
<i>Bahçeşehir Ardıçlı</i>		
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	15	43%
Hayır	20	57%
Genel Toplam	35	100%

Ardıçlı’daki deneklerin %57’si kapılı yerleşimdekiler ile ortak bir paylaşım istemediklerini belirtmiştir (Çizelge 5.68). Bu bölgedeki deneklerin, kapılı yerleşimdekilere karşı tepkili yaklaşıtları görülmektedir. Ortak paylaşımın

düşünülmemesinin nedeni, kendilerini kapılı yerleşimdekilerden farklı görmeleri ile açıklanabilir. Bu cevap kapılı yerleşime karşı olan tepkiyi göstermektedir.

Çizelge 5.69 : Bölgelerde kapılı yerleşimdekiler ile sosyal paylaşım isteği.

Çizelge 5.69 bölgelerdeki deneklerin kapılı yerleşimdekiler ile sosyal ilişki kurma isteklerini karşılaştırmalı yüzdesel olarak göstermektedir. Bu Çizelgeden de anlaşıldığı üzere, kapılı yerleşimdekiler ile sosyal ilişki kurma isteği en fazla Altunizade bölgesinde görülmektedir. En az sosyal ilişki kurmak isteyen bölge Ardıçlı olmuştur. Bu durumun, kendilerini dışlayanlara karşı bir tepki olduğu düşünülmektedir. Kentsel konumu itibarıyla merkezden uzaklaştıkça, sosyal paylaşım isteği de azalmaktadır. Mekansal ayrışma, kapılı yerleşimin dışarıdakiler ile sosyal temasta bulunmamasını sağlaması dışarıdakilerin de bu tür bir teması reddetmesini getirmektedir. Bu tepki, gerilim ortaya çıkartmaktadır.

5.2.3.4. Kapılı yerleşimin çevresel etkisinin dışarıdan algısı ile ilgili bulgular

Görüşme çalışmasında üçüncü kısmı oluşturan ve 18-21 arasındaki soruları içeren kısımda, kapılı yerleşimin çevresel etkisinin algısı anlaşılmaya çalışılmıştır. Buradaki sorular beşli seçenek (hiç, az, orta, var, çok var) şeklinde sorulmuştur. Çizelgeler ise üçlü skalalar şeklinde hazırlanmıştır.

Bu kısımdaki ilk soru, kapılı yerleşimin varlığının mahallenin ekonomisine etkisini anlamaya yönelik olup Çizelge 5.70, 5.71, 5.72, 5.73'te sunulmuştur.

Çizelge 5.70 : Altunizade'de kapılı yerleşimin ekonomik etkisine yönelik algı.

<i>Kapılı yerleşimin mahalle ekonomisine etkisi</i>		
<i>Altunizade Mesa</i>		
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Hiç	12	37%
Orta	14	42%
Var	7	21%
Genel Toplam	33	100%

Çizelge 5.70 Altunizade bölgesindeki deneklerin, kapılı yerleşimin çevresine olan ekonomik etkilerini değerlendirmelerini göstermektedir. Buna göre, Altunizade’de kapılı yerleşimin bölgeye ekonomik anlamda katkısının %42 oranında orta düzeyde, %21 oranında çok olduğu düşünülmektedir. Deneklerin %37’si ise kapılı yerleşimin bölgeye hiç katkısının olmadığına inanmaktadır. Ekonomik anlamda etkisinin olduğunu düşünenlerin çoğunluğu, kapılı yerleşimdekilerin çevredeki esnaftan alışveriş yaptıklarını düşünmektedir. Bunun dışında gayrimenkul alım-satım ve kiralarda olumlu etkileri olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 5.71 : Tarabya’da kapılı yerleşimin ekonomik etkisine yönelik algı.

<i>Kapılı yerleşimin mahalle ekonomisine etkisi</i>		
<i>Tarabya İntes</i>		
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Hiç	19	53%
Orta	9	25%
Var	8	22%
Genel Toplam	36	100%

Çizelge 5.71’de Tarabya bölgesindeki deneklerin, kapılı yerleşimin çevresine olan ekonomik etkilerine yönelik değerlendirmeleri verilmiştir. Bu Çizelgeye göre, deneklerin %53’ü kapılı yerleşimlerin çevrelerine hiçbir etkisi olmadığını düşünürken, %25 orta %22 ise çok etkisi olduğunu düşünmektedir. Verilen cevaplar, deneklerin profili ile de ilişkidir. Bölgede ticaret yapıp kapılı yerleşime iş yapanlar, yerleşimin ekonomik etkisinin var olduğu yönündeki oranı yükseltmektedir. Bunun dışında kalanlar, böyle bir şeyden haberdar olmadıklarından veya yerleşimdekilerin alışveriş yerlerinin yakındaki İstinye Park olduğu düşüncesi ile olumsuz cevap vermişlerdir.

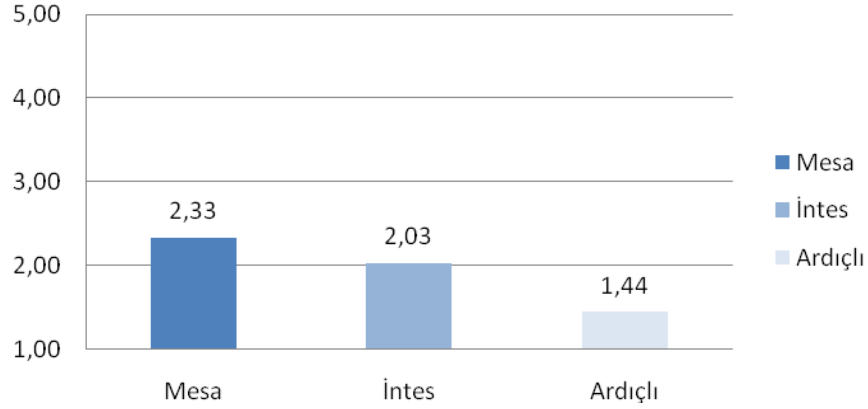
Çizelge 5.72 : Ardıçlı’da kapılı yerleşimin ekonomik etkisine yönelik algı.

<i>Kapılı yerleşimin mahalle ekonomisine etkisi</i>		
<i>Bahçeşehir Ardıçlı</i>		
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Hiç	24	70%
Orta	8	24%
Var	2	6%
Genel Toplam	34	100%

Çizelge 5.72 Ardıçlı bölgesindeki deneklerin, kapılı yerleşimin çevresine ekonomik etkisine yönelik değerlendirmesi görülmektedir. Bu çizelgeye göre, deneklerin %70’i yerleşimin çevresine ekonomik anlamda hiçbir etkisi olmadığı görüşündedir. %24

orta, %6 ise çok etkisinin olduğunu düşünmektedir. Bu alanda kapılı yerleşimdekilerle herhangi bir temasın olmaması sebebiyle olumsuz cevap verildiği düşünülmektedir. Alanın kentsel konum olarak TEM bağlantısına yakınlığı, kapılı yerleşimdekilerin mahalleliye fazla temas etmeden alandan uzaklaşabilmelerini sağlamaktadır. Alışveriş ve günlük ihtiyaçlarını bu bağlantı yolunu kullanarak alışveriş merkezlerinden yapmaktadırlar.

Çizelge 5.73 : Bölgelerde kapılı yerleşimin ekonomik etkisine yönelik algı.

Çizelge 5.73'te bölgelerdeki kapılı yerleşimin çevresine olan ekonomik etkisinin ağırlıklı ortalamalara göre karşılaştırması verilmiştir. Buna göre, kapılı yerleşimin mahallenin ekonomisine katkısı ile ilgili en olumlu düşünce 2,33 ağırlıklı ortalama ile Altunizade bölgesinde bulunmaktadır. Bunu 2,03 ile Tarabya, 1,44 ile Ardıçlı bölgeleri takip etmektedir. Kentsel konum itibarıyla merkezden uzaklaştıkça, kapılı yerleşimin çevresine ekonomik etki algısının düştüğü gözlemlenmektedir. Genel olarak kapılı yerleşimin, çevresine ekonomik anlamda etkisi olduğu düşünülmemektedir. Bunun nedenleri arasında, yerleşimdekilerin mahalleyi sadece bir araç yolu olarak kullanmaları gelmektedir. Bu durum mahallelinin esnafı açısından beklentiyi karşılamamaktadır. Bu durum gerilimi tetiklemektedir.

Görüşmenin 20.nci sorusu, kapılı yerleşimin varlığının çevrede iş alanı yaratma açısından etkisinin algısı üzerine beş seçenekli sorulmuştur. Çizelgeler üçlü skalalar şeklinde düzenlenmiştir. Cevapların değerlendirmesi Çizelge 5.74, 5.75, 5.76, 5.77'de verilmiştir.

Çizelge 5.74 : Altunizade’de kapılı yerleşimin iş bulmada etkisine yönelik algı.

<i>Yerleşimin iş bulmada etkisi</i>		
<i>Altunizade Mesa</i>		
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Hiç	8	23%
Orta	17	50%
Var	9	27%
Genel Toplam	34	100%

Çizelge 5.74 Altunizade bölgesinde, kapılı yerleşimin iş bulmada etkisinin değerlendirmesini içermektedir. Bu Çizelgeye göre, deneklerin %23’ü hiç etkisi olmadığını düşünürken, geri kalan olduğunu belirtmektedir. Çevrede oturup kapılı yerleşimde çalışmaya giden bahçıvan, güvenlik görevlisi, müstahdem, bakıcı gibi kimseler bulunmaktadır. Bu nedenle iş bulmada etkisi olduğu düşünülmektedir. Buradaki yerleşimin bulunduğu kentsel alandaki fiziksel yakınlığı, çevreden işçi çalıştırmalarında kolaylık sağlamaktadır.

Çizelge 5.75 : Tarabya’da kapılı yerleşimin iş bulmada etkisine yönelik algı.

<i>Yerleşimin iş bulmada etkisi</i>		
<i>Tarabya İntes</i>		
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Hiç	6	17%
Orta	21	58%
Var	9	25%
Genel Toplam	36	100%

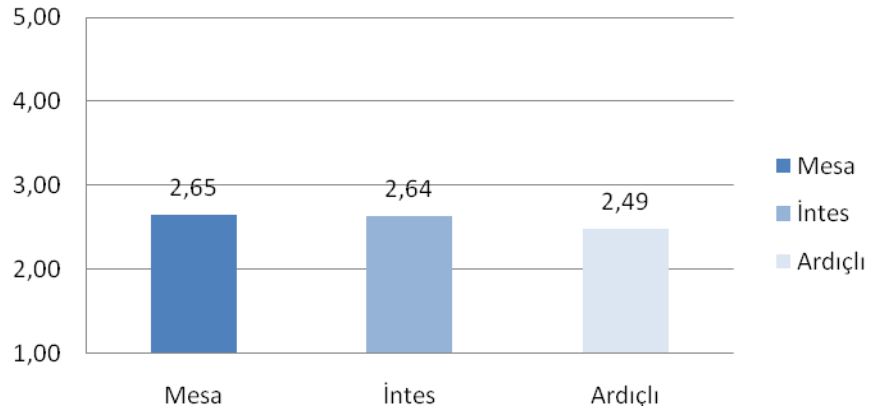
Tarabya’daki deneklerin, kapılı yerleşimin iş bulmadaki çevresel etkisi ile düşünceleri Çizelge 5.75’de gösterilmektedir. Buna göre, deneklerin%17’si dışındakiler, kapılı yerleşimin gelir kapısı olma özelliğinin olduğunu düşünmektedir. Bu düşünce, çevrede çalışanların yerleşim ile iş yapması ve yakın çevredekiilerin burada çalıştığına dair duyumları ile ilişkili olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Kentsel konum itibariyle fiziksel yakınlıkla iş olanağı sağlama durumu paralel görünmektedir.

Çizelge 5.76 : Ardıçlı'da kapılı yerleşimin iş bulmada etkisine yönelik algı.

Yerleşimin iş bulmada etkisi		
	Bahçeşehir Ardıçlı	
	Sayı	Yüzde
Hiç	11	31%
Orta	11	32%
Var	13	37%
Genel Toplam	35	100%

Çizelge 5.76 Ardıçlı bölgesindeki deneklerin %31'inin dışındakiler kapılı yerleşimin çevrede gelir kapısı olma özelliği taşıdığı düşüncesini yansıtmaktadır. Bölgede yaşayıp kapılı yerleşimde temizlik işleri yapmaya gelenler bulunmaktadır. Bu durumun bilinmesi nedeni ile soru olumlu cevaplandırılmıştır.

Çizelge 5.77 : Bölgelerde kapılı yerleşimin iş bulmada etkisine yönelik algı.

Çizelge 5.77'de bölgelerin ağırlıklı ortalamalarına göre, kapılı yerleşim çevresine iş bulmada etkisinin algısına yönelik karşılaştırmalı değerlendirmesi verilmiştir. Buna göre ağırlıklı ortalamalar 2,5 seviyesindedir. Bu durum genel kanının kapılı yerleşimlerin iş bulmada etkisinin olmadığı yönünde olup iş bulmada etkili olduğu düşüncesi ile yakın orandadır. Genel olarak çevrede çalışmaya giden kimselerin olması bu cevapta olumlu etken olurken, böyle bir şeyin varlığından haberdar olmayanlar tarafından soru olumsuz değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucu, kapılı yerleşimin genel olarak çevreye iş olanağı sağlamadığı görüşünü yansıtırken, bu durum gerilim barındırmaktadır. Çünkü, kendilerine ekonomik ve sosyal anlamda bir faydası olmayan ve kendilerini ayıştıran bu gruba karşı beklentiler yok olmaktadır ve bu bir stres kaynağıdır. Bununla birlikte kentsel konumları ile orantılı bir sonuç çıktığı görülmektedir. Merkezden uzaklaştıkça, kapılı yerleşimin gelir kapısı olarak görme durumu azalmaktadır.

Görüşmenin 21.nci sorusu, kapılı yerleşimin çevresel etkileri kapsamındaki son sorudur. Bu soruda, kapılı yerleşimin çevredeki binaların görünümünde etkisi olup olmadığı sorulmuştur. beş seçenekli verilen cevapları seçmeleri istenen katılımcıların değerlendirmeleri çizelge 5.78, 5.79, 5.80, 5.81’de verilmiştir. Çizelgeler üçlü skalalar olarak ele alınmıştır.

Çizelge 5.78 : Altunizade’de kapılı yerleşimin çevresindeki görünümüne etkisinin algısı.

<i>Kapılı yerleşimin çevredeki binaların görünümüne etkisinin algısı</i>		
	Altunizade Mesa	
	Sayı	Yüzde
Hiç	12	35%
Orta	14	41%
Var	8	24%
Genel Toplam	34	100%

Çizelge 5.78’de Altunizade bölgesindeki deneklerin, kapılı yerleşimin çevresindeki binaların görünümüne etkisinin değerlendirmeleri yer almaktadır. Buna göre deneklerin % 35’i hiçbir etkisi olmadığını düşünmektedir. Geri kalanlar ise az veya çok olduğu düşüncesindedir. Kapılı yerleşimin yapılması ile bölgede Capitol alışveriş merkezi yapılmıştır. Binaların cephelerinde ve bahçelerinde yapılan yenilemeler ve tadilatlar, kimi katılımcılar tarafından bu bağlamda değerlendirilmiş olduğu için olumlu sonuçlar çıkmıştır.

Çizelge 5.79 : Tarabya’da kapılı yerleşimin çevresindeki binaların görünümüne etkisinin algısı.

<i>Kapılı yerleşimin çevredeki binaların görünümüne etkisinin algısı</i>		
	Tarabya İntes	
	Sayı	Yüzde
Hiç	20	56%
Orta	10	28%
Var	6	16%
Genel Toplam	36	100%

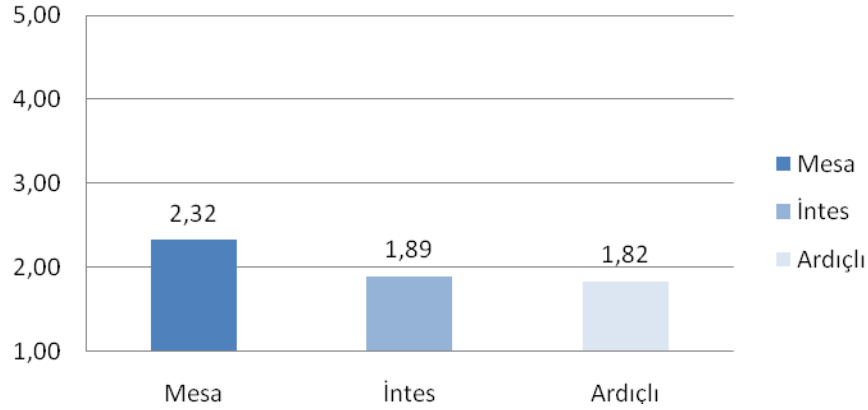
Çizelge 5.79 Tarabya bölgesinin kapılı yerleşimin çevresinin fiziksel özelliklerine etkisi sorusuna verilen cevapları yansıtmaktadır. Buna göre, bölgedeki deneklerin %56’sı hiçbir etkisi olmadığı görüşündedir. Kapılı yerleşimin, çevresine etkisini olduğunu düşünenler, yerleşimdekilerin rahatsızlık duyması sonucu bazı binalarda değişiklikler yapılması sonucu böyle bir görüş belirtmişlerdir.

Çizelge 5.80 : Ardıçlı'da kapılı yerleşimin çevresindeki binaların görünümüne etkisinin algısı.

Bahçeşehir Ardıçlı		
	Sayı	Yüzde
Hiç	16	47%
Orta	14	41%
Var	4	12%
Genel Toplam	34	100%

Ardıçlı'daki deneklerin%47'si kapılı yerleşimin çevredeki binalar üzerinde bir etkisi olmadığı görüşündedir (Çizelge 5.80). Kapılı yerleşime giden yollarda belediye yol ve kaldırım çalışmaları yapmış olduğu için ve bir de bu alana park yapıldığı için olumlu görüşler olmuştur. Ancak binalarla ilgili olan değişimler, kapılı yerleşimin bir etkisi gibi görülmemiştir.

Çizelge 5.81 : Bölgelerde kapılı yerleşimin çevresindeki binaların görünümüne etkisinin algısı.

Çizelge 5.81 bölgeler genelinde kapılı yerleşimin çevresindeki binaların görünümüne etkilerinin algısını ağırlıklı ortalamalarına göre vermektedir. Bu çizelgeden de görüldüğü üzere ağırlıklı düşünce, kapılı yerleşimin çevrelerindeki binalara fiziksel anlamda bir etkileri olmadığı yönündedir. En fazla etkinin olduğu düşünüldüğü bölge Altunizade olmuştur. Kent merkezinden dışarı doğru gidildikçe, kapılı yerleşimin etrafındaki binaların görünümüne olan etkisinin algısı düşmektedir.

5.2.3.5 Kapılı yerleşimin dışında yaşayan deneklerin yer aidiyeti ile ilgili bulgular

Bu kısımda görüşmenin son bölümü olan ve yerleşimlerdeki halkın yerden memnuniyetlerini anlamaya yönelik 22-27 arasındaki soruları içeren kısımdır. Buradaki soruların bir kısmı beşli bir kısmı ikili seçenekler halinde sunulmuştur.

Bu kısımdaki ilk soru görüşmenin 22.nci sorusu olan yaşanılan semtten memnuniyete ilişkin sorudur. Beşli seçenek ile verilen sorunun değerlendirmeleri Çizelge 5.82-5.85 arasında verilmiştir. Çizelgeler üçlü skalalar halinde ele alınmıştır. Bu soru 23.ncü soru ile ele alınacaktır. Çünkü 23.ncü soru, 22nin nedenlerini sıralamaktadır (fiziksel çevre, komşuluk, ulaşım gibi faktörlerden memnuniyeti sormaktadır).

Çizelge 5.82 : Altunizade’de yaşanılan semtten memnuniyet.

Yaşanılan semtten memnuniyet		
	Altunizade Mesa	
	Sayı	Yüzde
Hiç	1	3%
Orta	1	3%
Memnun	32	94%
Genel Toplam	34	100%

Çizelge 5.82 Altunizade bölgesindeki deneklerin yaşadıkları semtten memnuniyetlerini göstermektedir. Bu çizelgeye göre, deneklerin %94’ü yaşadığı semtten memnundur. Semtten memnuniyetlerini etkileyen faktörler; fiziksel çevre, komşuluk ve ulaşım. Kentsel konum memnuniyeti olumlu yönde etkilemektedir.

Çizelge 5.83 : Tarabya’da yaşanılan semtten memnuniyet.

Yaşanılan semtten memnuniyet		
	Tarabya İntes	
	Sayı	Yüzde
Hiç	1	3%
Orta	4	11%
Memnun	31	86%
Genel Toplam	36	100%

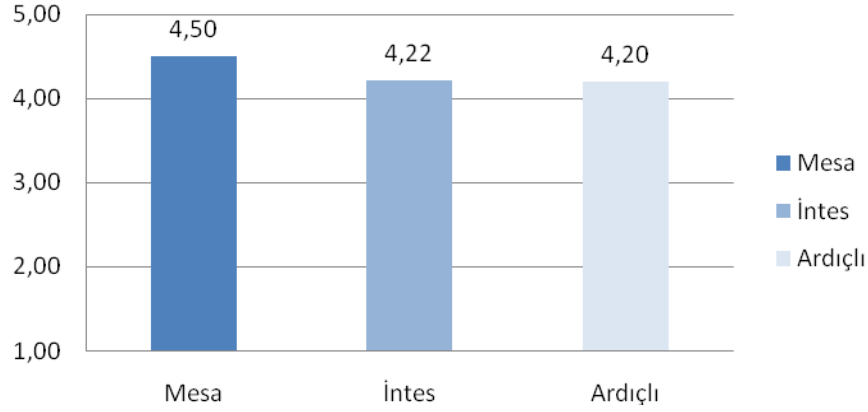
Çizelge 5.83 Tarabya bölgesindeki deneklerin semt memnuniyetini göstermektedir. Buna göre deneklerin %86’sı yaşadığı yerden memnundur. Memnuniyeti etkileyen faktörler; komşuluk, fiziksel çevre ve memnuniyeti azaltan ulaşım faktörleridir.

Çizelge 5.84 : Ardıçlı'da yaşanan semttten memnuniyet.

Yaşanılan semttten memnuniyet		
Bahçeşehir Ardıçlı		
	Sayı	Yüzde
Hiç	1	3%
Orta	2	6%
Memnun	32	91%
Genel Toplam	35	100%

Çizelge 5.84 Ardıçlı bölgesindeki deneklerin semttten memnuniyet oranının % 91 olduğunu göstermektedir. Burada memnuniyeti olumlu etkileyen faktörler; komşuluk ve ulaşım iken, olumsuz yönde etkileyen faktör; fiziksel çevre olmaktadır.

Çizelge 5.85 : Bölgelerde yaşanan semttten memnuniyet.

Çizelge 5.85 bölgelerin semttten memnuniyetlerini ağırlıklı ortalamalarına göre karşılaştırmaktadır. Buna göre, üç bölgede de semt memnuniyeti oldukça yüksektir. En fazla memnuniyet Altunizade bölgesinde görülmektedir. Burada en önemli faktörler; ulaşım, sakin bir çevre ile yeşil alan ve parkların varlığıdır. Kentsel konumları itibariyle merkeze yaklaştıkça memnuniyet artmaktadır.

Görüşmenin 24.ncü sorusu, deneklerin yere aidiyetini anlamaya yöneliktir. Cevap beşli seçenek (kesinlikle hayır, hayır, orta, evet, kesinlikle evet) şeklinde verilmiştir. Çizelge 5.86, 5.87, 5.88, 5.89 üçlü skala (hayır: kesinlikle hayır ve hayır seçenekleri, orta: orta ve evet: evet ve kesinlikle evet seçeneklerini ifade etmektedir) şeklinde düzenlenmiştir.

Çizelge 5.86 : Altunizade’de yere aidiyet.

<i>Aidiyet</i>	<i>Altunizade Mesa</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Hayır	5	15%
Orta	0	0%
Evet	37	85%
Genel Toplam	34	100%

Çizelge 5.86 Altunizade bölgesindeki yere aidiyet oranlarını vermektedir. Buna göre deneklerin, %85’i kendini bu semte ait görmektedir. Bun sonuçta, uzun yıllardır burada yaşayan katılımcıların sayısının çok olması ile yaşanan yerden duyulan memnuniyet etkindir. Kentsel konum itibarıyla merkezde bulunan yerleşim alanında, yeri sahiplenme oranı oldukça yüksek çıkmıştır.

Çizelge 5.87 : Tarabya’da yere aidiyet.

<i>Aidiyet</i>	<i>Tarabya İntes</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Hayır	2	6%
Orta	2	6%
Evet	32	88%
Genel Toplam	36	100%

Çizelge 5.87 Tarabya bölgesindeki yere aidiyet oranlarını vermektedir. Buna göre deneklerin %88’i kendini buralı görmektedir. Bunda deneklerin bölgedeki ikamet süresi ve yaşanan semtten duyulan memnuniyet etkili olmaktadır.

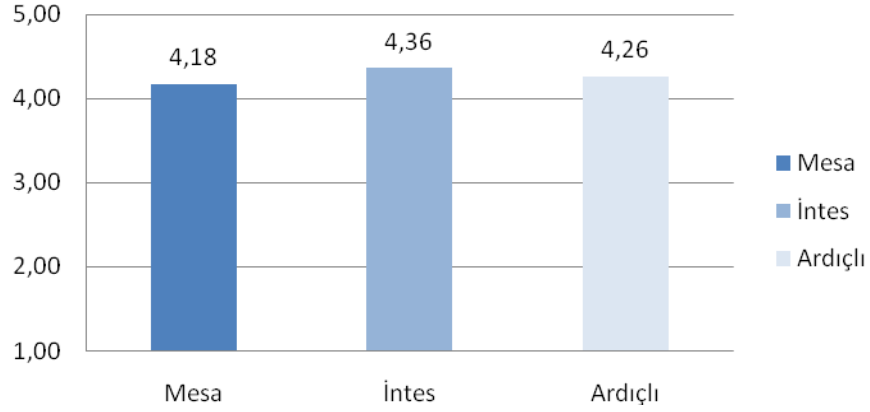
Çizelge 5.88 : Ardıçlı’da yere aidiyet.

<i>Aidiyet</i>	<i>Bahçeşehir Ardıçlı</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Hayır	1	3%
Orta	2	6%
Evet	32	91%
Genel Toplam	35	100%

Çizelge 5.88 Ardıçlı bölgesindeki deneklerin yere aidiyetlerini göstermektedir. Buna göre deneklerin %91’i kendini buralı görmektedir. Bunda deneklerin ikamet süreleri

ve komşuluk ilişkileri etkili olmaktadır. Ayrıca görüşmenin yapıldığı bu alan, kapılı yerleşimler arasında kaldığı ve burada daha yakın komşuluk ilişkilerinin var olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, yerleşimdekilerin alanı sahiplenme oranını yükseltmektedir.

Çizelge 5.89 : Bölgelerde yere aidiyet.

Çizelge 5.89 bölgelerdeki yere aidiyetleri verilen cevapların ağırlıklı ortalamasına göre karşılaştırmaktadır. Her üç bölgede de yere aidiyet yüksek çıkmıştır. En yüksek oranda yere bağlılık Tarabya'da görülmüştür. Kentsel konum itibarıyla merkezdeki yerleşime göre dışarıda kalan alanlarda yere aidiyet yüksek çıkmıştır. Bu durum, dışarıdaki alanlarda devam etmekte olan mahalle yaşantısı ile açıklanabilir. Çevresel ve komşuluk ilişkileri çevrenin benimsenmesini kolaylaştıran faktörlerdir. Görüşmenin 25.nci sorusunda deneklerin bulundukları semtten başka bir yere taşınıp taşınmak istemedikleri sorulmuştur. Bu soruya evet/hayır şeklinde cevap vermeleri istenmiştir. Çizelge 5.90, 5.91, 5.92, 5.93 soruya yapılan değerlendirmeleri göstermektedir. 26.nci soruda ise eğer taşınmayı düşünürlerse nereye gitmek isteyecekleri sorulmuştur. Bu iki soru burada beraber ele alınacaktır.

Çizelge 5.90 : Altunizade'de taşınma isteği.

Taşınma düşüncesi	Altunizade Mesa	
	Sayı	Yüzde
Evet	5	15%
Hayır	29	85%
Genel Toplam	34	100%

Çizelge 5.90 Altunizade bölgesindeki deneklerin bölgeden taşınmayı düşünüp düşünmediğini göstermektedir. Buna göre deneklerin, %85'i bölgeden taşınmayı düşünmemektedir. Çünkü yaşadıkları semti sevmektedirler. Taşınmayı düşünen %15'in ise dağınık istekleri olmuştur. Bu istekler; memleketine gitme, müstakil evde

oturma ve şehir dışında yaşama şeklindedir. Kentsel konum itibariyle merkezde ve her tarafa yakın olmaları taşınma isteğini azaltmaktadır.

Çizelge 5.91 : Tarabya’da taşınma isteği.

<i>Taşınma düşüncesi</i>	Tarabya İntes	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	10	28%
Hayır	26	72%
Genel Toplam	36	100%

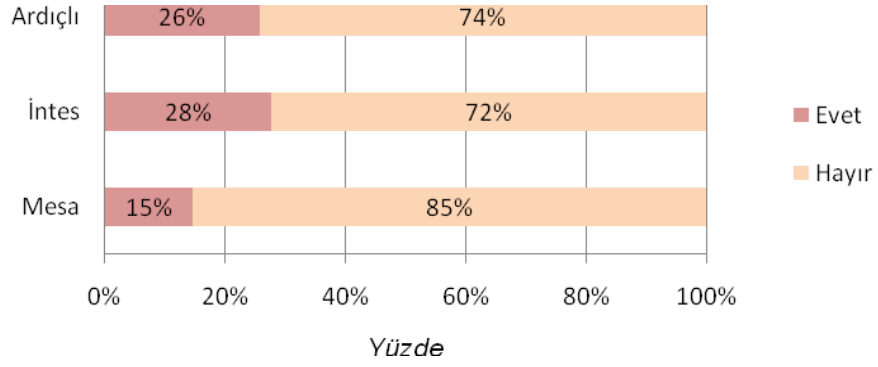
Çizelge 5.91 Tarabya’daki deneklerin bölgeden taşınma isteklerini göstermektedir. Buna göre deneklerin %72’si alandan taşınmayı düşünmemektedir. Bunun sebebi yaşanan semtten ve komşuluktan duyulan memnuniyettir. Taşınmayı düşünen %28 ise değişik yerler saymışlardır. Bunlar arasında; merkezi bir yer, Sarıyer merkez, Bahçeköy, memleketine, bir siteye gibi cevaplar bulunmaktadır. Kentsel konumları itibariyle daha merkezi yerlere taşınma istekleri olmuştur.

Çizelge 5.92 : Ardıçlı’da taşınma isteği.

<i>Taşınma düşüncesi</i>	Bahçeşehir Ardıçlı	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Evet	9	26%
Hayır	26	74%
Genel Toplam	35	100%

Çizelge 5.92 Ardıçlı’daki deneklerin taşınma isteğini göstermektedir. Buna göre deneklerin, %74’ü bölgeden taşınmayı düşünmemektedir. Bunun sebebi, yerden memnun olmaları ve sosyal ilişkilerdir. Taşınmayı düşünen %26 ise şuraları saymışlardır; Avcılar, Bağcılar, Bahçeşehir, Yenikent, memleket. Kentsel konum itibariyle daha merkezi yerlere taşınma istekleri olmuştur.

Çizelge 5.93 : Bölgelerde taşınma isteği.

Çizelge 5.93 bölgelerdeki deneklerin taşınma isteklerini yüzdesel olarak karşılaştırmaktadır. Buna göre üç bölgede de taşınma düşüncesi oldukça düşüktür. Bu yere bağılıklarını göstermektedir. En çok taşınmayı düşünen deneklerin olduğu bölge Ardıçlı'dır. Bu durum, çevrenin görsel ve fiziksel şartlarının iyi olmaması ile ilişkilidir. Kentsel konum itibarıyla merkezden uzak olmak taşınma isteğini etkilemektedir.

Görüşme sorularının sonucunda deneklere, imkanları olursa bulundukları yerdeki kapılı yerleşimde yaşamak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Cevaplar beşli seçenek(kesinlikle hayır, hayır, olabilir, evet, kesinlikle evet) şeklinde verilmiştir. Çizelge üçlü skala halinde düzenlenmiştir. Çizelge 5.94, 5.95, 5.96, 5.97 sonuçları göstermektedir.

Çizelge 5.94 : Altunizade'de kapılı yerleşimde yaşama isteği.

Kapılı yerleşimde yaşama isteği		
	Altunizade Mesa	
	Sayı	Yüzde
Hayır	17	50%
Orta	12	35%
Evet	5	15%
Genel Toplam	34	100%

Çizelge 5.94 Altunizade bölgesindeki kapılı yerleşimde yaşama isteğini göstermektedir. Buna göre deneklerin %50'si bunu istemezken diğer yarısı bunun istediklerini (%15) veya olabileceğini (%35) belirtmişlerdir. Kapılı yerleşimde yaşama düşüncesi, sosyal imkanların ve fiziksel çevrenin kalitesi ile ilgili olarak istenmiştir. İstemeyen grup içinde, çevresinden soyutlanmış bir yerde yaşamayı istememek ağır basmaktadır.

Çizelge 5.95 : Tarabya’da kapılı yerleşimde yaşama isteği.

<i>Kapılı yerleşimde yaşama isteği</i>		
	Tarabya İntes	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Hayır	21	59%
Orta	8	22%
Evet	7	19%
Genel Toplam	36	100%

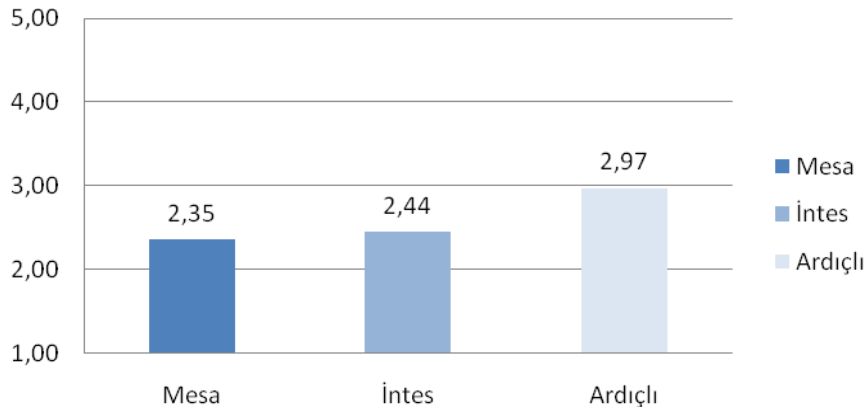
Çizelge 5.95 Tarabya bölgesindeki deneklerin %59'unun kapılı yerleşimde yaşamak istemediklerini göstermektedir. Diğer bölgeler ile karşılaştırıldığında Tarabya en çok kapılı yerleşimde yaşamak istemeyen orana sahiptir. Bu bölgede sosyo-ekonomik koşullardan kaynaklanan bir gerilim olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 5.96 : Ardıçlı’da kapılı yerleşimde yaşama isteği.

<i>Kapılı yerleşimde yaşama isteği</i>		
	Bahçeşehir Ardıçlı	
	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Hayır	16	46%
Orta	3	9%
Evet	16	45%
Genel Toplam	35	100%

Çizelge 5.96 Ardıçlı bölgesindeki deneklerin %46'sının kapılı yerleşimde yaşamak istemediklerini göstermektedir. Bu bölge en fazla kapılı yerleşimde yaşamaya sıcak bakan yerdir. Bu daha iyi yaşam şartlarında istemeleri ile açıklanabilir.

Çizelge 5.97 : Örneklem alanlarda kapılı yerleşimde yaşama isteği.

Çizelge 5.97 örneklem alanlarda kapılı yerleşimde yaşamaya yönelik isteklerin, ağırlıklı ortalamalarına göre karşılaştırmasını içermektedir (1 ile 5 arasındaki

değerlendirme ölçeğine göre 5 en olumlu olan puandır). Buna göre ağırlıklı ortalaması en yüksek bölge Ardıçlı (2,97) çıkmıştır. Ardıçlı'daki sosyo-ekonomik şartlar, eğitim seviyesi, yaşanılan yerin çevresel şartları ve yaşam kalitesinin bu tür bir sonuç ortaya çıkarttığı düşünülmektedir. İstenme sebepleri arasında, yaşam koşulları, fiziksel çevre şartları, hizmetlerden faydalanma gibi sebepler gelmektedir. İstenmeme nedenleri ise, çevresinden soyut bir alanda yaşama düşüncesinin kabul görmemesi, kültürel olarak bu tür bir yaşantıya uyum sağlayamama korkusu, kendi yaşantısını daha iyi görme gibi nedenler sayılabilir. Kentsel konumları ile ilişkisine bakılacak olursa, imkan verilirse kapılı yerleşmede yaşama isteği merkezden uzaklaştıkça artmaktadır. Bu durumun güvenlik ve sosyal altyapı hizmetlerinden faydalanma gibi görünür nedenleri yanında sosyo-ekonomik koşulların iyileşmesinin arzulanması ile de ilgisi bulunmaktadır.

5.3 Görüşme Sonucu Elde Edilen İstatistiksel Bağıntıların Değerlendirilmesi

Bir önceki kısımda elde edilen veriler dağılım çizelgeleri olarak düzenlenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu kısımda bağımlı (kapılı yerleşimin algısı, sosyal ilişki ve komşuluk algısı, çevresel etki algısı, yere bağlılık algısı) ve bağımsız (yer, gelir, cinsiyet) değişkenler arasındaki ilişkiler ki-kare (Pearson) korelasyon analizi yapılarak değerlendirilmiştir. Bağıntılarının kurulmasında SPSS istatistik programından faydalanılmıştır. Görüşme ile elde edilen tüm verilere sayısal değerler verilmiş ve bunlar gruplandırılmıştır.

Elde edilen bağıntılarının seçiminde anlamlılık değeri $p \leq 0,05$ sayısal değeri dikkate alınmıştır. Ayrıca istatistiksel olarak anlamlı çıkmayan ki-kare bağıntılarını da incelenmiştir. Ki-kare analizinde 'yer' bağımsız değişkeni ile diğer bağımlı değişkenlerin ilişkisine bakılmıştır. Diğer bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenlerin ilişkisi incelenmiş ancak tezin bu kısmına alınmamıştır.

5.3.1. Kapılı yerleşimin algısına yönelik ki-kare bağıntılarının değerlendirilmesi

Bu kısımda kapılı yerleşimin algısının yer ile olan ilişkisine yönelik tüm bağıntılar irdelenmektedir. İstatistiksel olarak anlamlı olup olmadıkları çizelgelerin altında belirtilmektedir.

Çizelge 5.98 : Yer ve Kapılı yerleşim dış görünüş algısı ilişkisi.

		görünüm				toplam
		hiç memnun değil	az memnun	memnun	çok memnun	
yer	mesa	6	10	17	1	34
	intes	13	10	11	2	36
	ardıçlı	12	10	6	7	35
toplam		31	30	34	10	105

$$(X^2=14,421 \text{ df}=6 \text{ p}=0,025<0,05 \text{ ANLAMLI})$$

Çizelge 5.98'e göre yere göre kapılı yerleşimin dış görünüşü algısı ile ilişkisi incelendiğinde değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Sayısal değerlere bakıldığında, kapılı yerleşimin görünümü algısında Mesa kapılı yerleşiminde diğer yerleşimlere göre daha az memnuniyetsizlik bulunmaktadır. Üç bölgede kapılı yerleşimin görünümünden az memnun olanlar eşit sayıdadır. Memnuniyet durumu en çok Mesa'da en az Ardıçlı'da görülmektedir.

Kentsel konumlarına göre, kapılı yerleşimin dış görünüşünün algısı merkez ve dışındaki yerleşimlerde farklılık göstermektedir. Buna göre merkezi konumdaki Mesa'da kapılı yerleşimin görünümü daha çok beğenilmekte iken merkezden uzaklaştıkça beğeni azalmaktadır. Bunun nedeni merkezdeki yerleşim alanlarının fiziksel görünümleri ile kapılı yerleşimlerin görünümleri arasında çok büyük farklar olmaması gelmektedir. Diğer yandan, merkez dışındaki alanlarda fiziksel şartlar kötüleşmekte ve kapılı yerleşim ile ciddi farklar oluşmaktadır. Bu alanlarda da kapılı yerleşimin görünümü beğenisi azalmakla birlikte bulunmaktadır. Beğenin azalma nedeni tepkisel olarak görülmektedir.

Çizelge 5.99 : Yer ve Kapılı yerleşimin varlığından duyulan memnuniyet ilişkisi.

		yerleşim memnuniyeti			toplam
		memnun değil	orta	memnun	
yer	mesa	11	10	13	34
	intes	12	17	7	36
	ardıçlı	18	5	12	35
toplam		41	32	32	105

$$(X^2=10,677 \text{ df}=4 \text{ p}=0,030<0,05 \text{ ANLAMLI})$$

Çizelge 5.99'ta yer ve kapılı yerleşimin varlığından duyulan memnuniyet durumu ilişkisi değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Sayısal değerler incelendiğinde, kapılı yerleşimden memnun

olmayanlar yer olarak merkez dışında daha fazladır. Merkezde kapılı yerleşimlerden memnuniyet sayısı merkez dışındaki alanlardan daha fazladır.

Kentsel konum ile kapılı yerleşimden duyulan memnuniyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Merkezden uzaklaştıkça memnuniyet oranı azalmaktadır. Merkezdekilerin kapılı yerleşimin varlığından memnun olma nedenleri emlak değerlerinde artış sağladığı gerekçesi ile açıklanabilir. Diğer yandan, merkez dışında kapılı yerleşimin varlığından ekonomik olarak fayda sağlama umuduyla beğeni oluşurken, sosyal ve fiziksel kopukluk beğeniyi düşürmektedir. Merkezden uzaklaştıkça çok net olmayan bir stres durumu söz konusudur.

Çizelge 5.100 : Yer ve kapılı yerleşimin duvarından duyulan memnuniyet ilişkisi.

		duvar memnuniyeti			toplam
		memnun değil	orta	memnun	
yer	mesa	24	6	4	34
	intes	29	5	2	36
	ardıçlı	30	0	5	35
toplam		83	11	11	105

($\chi^2=7,621$ df=4 p=0,106>0,05 ANLAMSIZ)

Çizelge 5.100'de yer ve kapılı yerleşimin duvarından duyulan memnuniyet ilişkisi incelendiğinde; istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Üç yerleşimde de kapılı yerleşimin duvarından rahatsızlık duyulmaktadır. Kentsel konum ile duvar memnuniyeti arasında ilişki bulunamamıştır. Kapılı yerleşim etrafında yaşayanlar, kentsel alanın sert bir şekilde ayrıştırılmasından memnun değildir. Bu durum kent hakkının işgali anlamına gelip gerilim nedeni olmaktadır.

Çizelge 5.101 : Yer ve Kapılı yerleşime rahatça girip çıkabilme isteği ilişkisi.

		rahatça dolaşım isteği		toplam
		evet	hayır	
yer	mesa	17	17	34
	intes	19	17	36
	ardıçlı	29	6	35
toplam		65	40	105

($\chi^2=9,830$ df=2 p=0,007<0,05 ANLAMLI)

Çizelge 5.101'de yer ve kapılı yerleşimin içine rahatça girip çıkma isteği ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre, üç bölge içinde en fazla Ardıçlı sakinleri serbest dolaşım istemektedir. Serbest dolaşımın isteğinin en az olduğu yerleşim yeri Mesa çevresidir. Genel olarak kapılı

yerleşimin içinde dolaşım serbestliği istendiği görülmektedir. İstenmeme oranı merkez ve merkeze yakın alanlarda fazladır.

Kentsel konum itibariyle, merkez dışında kapılı yerleşimde rahatça dolaşma isteğinin fazla olmasının nedeni, bunun bir kent hakkı olarak görülmesinden ötürü olabilir. Bir başka neden; kapılı yerleşmenin çevresindekilerin, kapılı yerleşimden bir fayda beklentisi içinde olmaları olabilir.

Çizelge 5.102 : Yer ve Kapılı olmayan bir yerleşim alanı tercihi ilişkisi.

		duvarsız yerleşim isteği		toplam
		evet	hayır	
yer	mesa	28	6	34
	intes	30	6	36
	ardıçlı	31	4	35
toplam		89	16	105

($X^2=0,603$ $df=2$ $p=0,740<0,05$ ANLAMSIZ)

Çizelge 5.102’de yer ve kapılı yerleşim yerinde kapılı olmayan bir yerleşim isteği ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak, üç bölgede de duvarları olmayan bir yerleşim alanı tercih edilmektedir.

Çizelge 5.103 : Yer ve Kapılı yerleşimin duvarının mahremiyet amaçlı algısı ilişkisi.

		duvarın amacı mahremiyet mi			toplam
		cevap yok	evet	hayır	
yer	mesa	0	24	10	34
	intes	0	26	10	36
	ardıçlı	1	22	12	35
toplam		1	72	32	105

($X^2=2,522$ $df=4$ $p=0,641>0,05$ ANLAMSIZ)

Çizelge 5.103’de yer ve kapılı yerleşimin duvarının mahremiyet amaçlı algısı ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Üç bölgede de yaklaşık aynı oranlarda duvar mahremiyet amaçlı görülmektedir. Duvarın mahremiyet amaçlı algılanmasındaki nedenler arasında duvarın yüksekliği ve kapılı yerleşimin içerisini göstermemesi gelmektedir.

Kentsel konum ile duvarın mahremiyet amaçlı algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 5.104 : Yer ve Kapılı yerleşimin duvarının güvenlik amaçlı algısı ilişkisi.

		duvarın amacı güvenlik mi		toplam
		evet	hayır	
yer	mesa	32	2	34
	intes	26	10	36
	ardıçlı	25	10	35
toplam		83	22	105

$$(X^2=6,901 \text{ df}=2 \text{ p}=0,032<0,05 \text{ ANLAMLI})$$

Çizelge 5.104'te yer ve kapılı yerleşimin duvarının güvenlik amaçlı algısı ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre, genel olarak güvenlik amaçlı görülen duvarın algısı Mesa bölgesinde daha yoğun olduğu görülmektedir. Kent merkezinden uzaklaştıkça duvarın güvenlik amacı algısı azalmaktadır.

Kentsel konumları ile kapılı yerleşimin duvarının güvenlik amaçlı algısı arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre, kent merkezinden uzaktaki yerleşmelerde duvarın güvenlik algısı merkezdekine göre düşüktür. Bunun nedenleri arasında, duvarın sembolize ettiği anlamın algısının daha yüksek olması gelmektedir.

Çizelge 5.105 : Yer ve Kapılı yerleşimdeki yaşamı merak durumu ilişkisi.

		merak		toplam
		evet	hayır	
yer	mesa	8	26	34
	intes	10	26	36
	ardıçlı	22	13	35
toplam		40	65	105

$$(X^2=13,784 \text{ df}=2 \text{ p}=0,001<0,05 \text{ ANLAMLI})$$

Çizelge 5.105'te yer ve kapılı yerleşimdeki yaşamı merak etme durumları ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre, en fazla merak Ardıçlı'da görülürken, en az merak Mesa'dadır.

Kentsel konumları ile merak durumu arasındaki ilişki; merkezden uzaklaştıkça kapılı yerleşimlerdeki yaşamı merak etme durumu artmaktadır. Bu durum, sosyo-ekonomik ve çevresel kalite olarak kendilerinden daha iyi durumdaki yaşantıyı merak etmeleri ile ilgilidir. Ayrıca eğitim seviyesi ve cinsiyete bağlı değişkenler ile yapılan analizlerin sonuçları da anlamlı çıkmıştır. Buna göre, kapılı yerleşimdeki yaşantıyı merak etme durumu eğitim seviyesi düştükçe artmakta ve kadınlarda daha

fazla olmaktadır (Bölüm 5.5: Bağlılıkların değerlendirilmesi kısmındaki icmar çizelgelerinde istatistiksel anlamlılık ilişkisi görülebilmektedir).

Çizelge 5.106 : Yer ve Kapılı yerleşimdeki evleri beğeni durumu ilişkisi.

		evleri beğeni			toplam
		evet	hayır	fikri yok	
yer	mesa	20	4	10	34
	intes	29	6	1	36
	ardıçlı	29	4	2	35
toplam		78	14	13	105

$$(X^2=13,992 \text{ df}=4 \text{ p}=0,007<0,05 \text{ ANLAMLI})$$

Çizelge 5.106'da yer ve kapılı yerleşimdeki evleri beğeni durumu ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Buna göre, genel olarak evler beğenilmekle birlikte Mesa'da beğenilme oranı diğer bölgelerden daha az görülmektedir.

Kentsel konum ile evlerin beğenisi arasında ilişkinin, kent merkezinde dışarıya göre daha az olduğu yönündedir. Bu durum, kent merkezi dışına doğru gidildikçe kentsel alan görünümündeki kalitenin düşmesi ile daha iyi bulunanın beğenilmesi olarak görülmektedir.

Çizelge 5.107 : Yer ve Kapılı yerleşimin duvarından duyulan rahatsızlık durumu ilişkisi.

		duvardan rahatsızlık		toplam
		evet	hayır	
yer	mesa	12	22	34
	intes	10	26	36
	ardıçlı	9	26	35
toplam		31	74	105

$$(X^2=0,841 \text{ df}=2 \text{ p}=0,657>0,05 \text{ ANLAMSIZ})$$

Çizelge 5.107'de yer ve kapılı yerleşimin duvarından duyulan rahatsızlık ilişkisi incelendiğinde, değişkenler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Kentsel konum duvardan rahatsızlık duyma ile ilişkili olmamakla birlikte, bölgeler genelinde böyle bir rahatsızlığın olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak rahatsızlık duyanların merkezde artması ilginçtir. Merkezde yayaların yürüme yollarında bulunan duvarın boyutları ve estetik açıdan görünümü rahatsızlık vermektedir.

5.3.2. Yerleşmedeki sosyal dayanışma ve komşuluk ilişkilerinin algısına yönelik ki-kare bağıntılarının değerlendirilmesi

Bu kısımda yer ve kapılı yerleşim ile olan sosyal dayanışma ve komşuluk ilişkilerine yönelik tüm bağıntılar ele alınmıştır.

Çizelge 5.108 : Yer ve Kapılı yerleşimdekilerle görüşme durumu ilişkisi.

		görüşme sıklığı			toplam
		hiç	orta	sık	
yer	mesa	27	7	0	34
	intes	26	8	2	36
	ardıçlı	32	3	0	35
toplam		85	18	2	105

$$(X^2=6,934 \text{ df}=4 \text{ p}=0,139>0,05 \text{ ANLAMSIZ})$$

Çizelge 5.108’de yer ve kapılı yerleşimdekiler ile görüşme sıklığı ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Genel olarak tüm bölgelerde kapılı yerleşimdekiler ile görüşme durumu yoktur. Az olan görüşmenin Mesa ve İntes’te olduğu görülmektedir. Bu görüşmeler komşuluk ilişkisi şeklinde değil daha çok ticari amaçlı görüşmeler şeklindedir.

Kapılı yerleşimdekiler ile görüşmenin olmaması; kapılı yerleşim sakinlerinin görüşmeye çalışmaması ve duvar ile görüşme ihtimalini ortadan kaldırması ile ilişkilidir. Bu durum kapılı yerleşimin dışında yaşayan sakinler tarafından ‘istenmedikleri’ düşüncesini doğurmaktadır. Bu durum çevresel bir stres kaynağıdır ve gerilim barındırmaktadır.

Çizelge 5.109 : Yer ve Kapılı yerleşimdekilerin yere aidiyeti algısı ilişkisi.

		yerleşimdekilerin aidiyeti algısı			toplam
		cevap vermeyen	evet	hayır	
yer	mesa	2	6	26	34
	intes	0	1	35	36
	ardıçlı	0	2	32	34
toplam		2	9	93	104

$$(X^2=10,00 \text{ df}=4 \text{ p}=0,04<0,05 \text{ ANLAMLI})$$

Çizelge 5.109’da yer ve kapılı yerleşimdekilerin yere aidiyetlerinin çevredekiler tarafından algısı ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre, üç yerleşim içinde de kapılı yerleşim sakinleri bu alana ait görülmemektedir. Diğer taraftan merkez ve merkez dışında

aidiyet algısı oranı değişmektedir. Buna göre, merkez dışında kapılı yerleşim sakinleri daha fazla oranda buraya ait görülmemektedir. Bu durum, kentsel konum olarak derinliği artan alanlarda kendilerine yabancı buldukları bir yaşamın kendi mahalle dokuları ile ilişkisi olmadığı düşüncesi ile ilişkilidir. Çok azla sosyal temasın olması ve kapılı yerleşimdekilerin kendilerini buradaki mahalle yaşantısından ayırtırmaları bu yönde düşünmeyi etkilemektedir.

Çizelge 5.110 : Yer ve Kapılı yerleşimdekilerden farklılık algısı ilişkisi.

		yerleşimdekilerden farklılık algısı			toplam
		cevap vermeyen	benzer	farklı	
yer	mesa	2	14	18	34
	intes	0	5	31	36
	ardıçlı	0	4	31	35
toplam		2	23	80	105

$$(X^2=16,332 \text{ df}=4 \text{ p}=0,003<0,05 \text{ ANLAMLI})$$

Çizelge 5.110'da yer ve kapılı yerleşimdekilerden farklılık algısı ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre, Mesa çevre sakinleri kendilerini kapılı yerleşimdekilerle diğer bölgelerden daha benzer bulmaktadır. İntes ve Ardıçlı'da ise kapılı yerleşimdekilerden farklı oldukları düşüncesi bulunmaktadır. Farklılık algısı gelir durumu ve yaşam standartları ile ilişkilidir. Kentsel konumları ile farklılık algısı arasındaki ilişki; merkezden uzaklaştıkça farklılık algısı artmaktadır.

Çizelge 5.111 : Yer ve Kapılı yerleşim yaşamının ayrıcalık olarak algısı ilişkisi.

		yerleşimde yaşam ayrıcalık mı		toplam
		evet	hayır	
yer	mesa	12	22	34
	intes	22	14	36
	ardıçlı	27	8	35
toplam		61	44	105

$$(X^2=12,611 \text{ df}=2 \text{ p}=0,002<0,05 \text{ ANLAMLI})$$

Çizelge 5.111'de yer ve kapılı yerleşim yaşamının ayrıcalık olarak algısı ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre, Ardıçlı, İntes, Mesa sıralaması ile ayrıcalık algısı düşüş göstermektedir. Kentsel konumları ile ayrıcalık algısında, merkezden uzaklaştıkça ayrıcalık algısının arttığı görülmektedir. Bu durum yaşam kaliteleri ve fiziksel çevre koşulları arasındaki farklılıklar ile açıklanabilir.

Çizelge 5.112 : Yer ve Kapılı yerleşim içinde ve dışında komşuluk durumu ilişkisi.

		yerleşim dışı komşuluk durumu			toplam
		cevap vermeyen	iyi	kötü	
yer	mesa	2	13	19	34
	intes	0	32	3	35
	ardıçlı	0	34	1	35
toplam		2	79	23	104

($X^2=39,960$ $df=4$ $p=0,00<0,05$ ANLAMLI)

Çizelge 5.112’de yer ve kapılı yerleşimdekilere göre komşuluk durumunun değerlendirilmesi ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Buna göre, Mesa çevre sakinleri kendi komşuluklarını kapılı yerleşimdekilerin komşuluğundan daha iyi görmezken, İntes ve Ardıçlı’da kendilerini komşuluk açısından kendilerini daha şanslı bulmaktadır. Kentsel konum ile komşuluk ilişkilerinin karşılaştırılmasındaki ilişki; merkez dışında komşuluk ilişkilerinin daha sıcak olduğu yönündedir.

Çizelge 5.113 : Yer ve Kapılı yerleşimdekilerle ortak çalışma isteği ilişkisi.

		ortak çalışma		toplam
		evet	hayır	
yer	mesa	22	12	34
	intes	17	19	36
	ardıçlı	15	20	35
toplam		54	51	105

($X^2=3,684$ $df=2$ $p=0,159>0,05$ ANLAMSIZ)

Çizelge 5.113’de yer ve kapılı yerleşimdekilerle ortak çalışma isteği ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Mesa’da ortak çalışma istenirken (22), İntes (19) ve Ardıçlı’da (20) istenmeme oranı yüksektir. Kentsel konum ile ilişkili olmayan ortak çalışma isteği bağıntı çizelgesi incelendiğinde, merkezi konumdaki Mesa’ya göre İntes ve Ardıçlı’da kapılı yerleşimdekiler ile daha az ortak çalışmada bulunma isteği görülmektedir. Bu durum, kendilerini istemeyen ve dışlayanlara bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır. aralarında bir sosyal bağın olmaması, olma ihtimalini de ortadan kaldırmaktadır.

5.3.3. Kapılı yerleşimin çevresel etkisinin algısına yönelik ki-kare bağıntılarının değerlendirilmesi

Bu kısımda yer ve kapılı yerleşimin çevresel etkisinin algısına yönelik ki-kare bağıntılarının değerlendirmesine yer verilmiştir.

Çizelge 5.114 : Yer ve Kapılı yerleşimin çevresindeki ticarete etkisinin algısı ilişkisi.

		ticaret etkisi				toplam
		cevap vermeyen	hiç	orta	çok	
yer	mesa	1	12	14	7	34
	intes	0	19	9	8	36
	ardıçlı	1	24	8	2	35
toplam		2	55	31	17	105

($X^2=10,620$ $df=6$ $p=0,101>0,05$ ANLAMSIZ)

Çizelge 5.114'te yer ve kapılı yerleşimin yakın çevresinin ticaretine olan etkisinin algısı ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Kapılı yerleşimin çevresinin ticaretine hiç etkisinin olmadığı düşünülüyor yerler merkez dışındaki alanlar olarak görülmektedir. En fazla etkisinin olduğu düşünülüyor yer merkezdeki Mesa yerleşimi çevresidir.

Kentsel konumları ile kapılı yerleşimin çevresinin ticaretine olan etkisinin algısı ilişkisi; merkez ve merkez dışı alanlar arasında ters orantılı görünmektedir. Yani merkezdeki kapılı yerleşimin çevresinin ticaretine etkisi olduğu düşünülürken, merkez dışında böyle bir etkinin olmadığı algısı ağırlık kazanmaktadır. Merkezde kapılı yerleşimin çevresinin ticaretine etkisi olduğu bilinmemekle birlikte varsayılmaktadır. İntes ve Ardıçlı'da ise kapılı yerleşimin basit ihtiyaçlarının alışveriş merkezlerinden temin edildiği düşünülür. Bu alandaki mahalli ticari işletmelerle yapılan anketlerden anlaşıldığına göre kapılı yerleşimdekiler bu alanlardan alışveriş yapmıyor, kapılı yerleşimin içine de burada çalışanlar sokulmuyor. Bu durum, kapılı yerleşimden ekonomik fayda sağlamayı uman çevredekiler tarafından beklentinin karşılanmaması durumunu getirmektedir. Bu durum çevresel stres kaynağı yaratıp, gerilime neden olmaktadır.

Çizelge 5.115 : Yer ve Kapılı yerleşimin çevresinde iş bulmada etkisinin algısı ilişkisi.

		gelir kapısı			toplam
		hiç	orta	çok	
yer	mesa	8	17	9	34
	intes	6	21	9	36
	ardıçlı	11	11	13	35
toplam		25	49	31	105

($X^2=5,543$ $df=4$ $p=0,236>0,05$ ANLAMSIZ)

Çizelge 5.115'te yer ve kapılı yerleşimin çevresine iş bulmada etkisinin algısı ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Merkezi konumda bulunan Mesa ve İntes'te kapılı yerleşimin

çevresinde iş bulmada etkisi olduğu düşüncesi, Ardıçlı'ya göre yüksektir. Genelde ise böyle bir etkinin orta düzeyde olduğu kanısı hakimdir. Kentsel konum itibariyle derinliği yüksek alanda kapılı yerleşimin iş bulmada etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 5.116 : Yer ve Kapılı yerleşimin çevresindeki binaların görünümüne etkisinin algısı ilişkisi.

		görünüm etkisi				toplam
		cevap vermeyen	hiç	orta	çok	
yer	mesa	0	12	14	8	34
	intes	0	20	10	6	36
	ardıçlı	1	16	14	4	35
toplam		1	48	38	18	105

$$(X^2=6,129 \text{ df}=6 \text{ p}=0,409>0,05 \text{ ANLAMSIZ})$$

Çizelge 5.116'da yer ve kapılı yerleşimin çevresindeki binaların görünümüne etkisinin algısı ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Kentsel konum ile kapılı yerleşimin çevresindeki binaların görünümüne etkisinin algısı arasındaki ilişki; merkezden uzaklaşıldıkça görünüme etkisi olduğu düşüncesi azalmaktadır. Çevrede ve binalarda yapılan değişiklikler kapılı yerleşim ile ilişkili görülmemektedir.

5.3.4. Kapılı yerleşimin dışında yaşayan deneklerin yere aidiyetlerine yönelik ki-kare bağıntılarının değerlendirilmesi

Bu kısımda yer ve kapılı yerleşim dışında yaşayanların yere aidiyetlerine yönelik ki-kare bağıntıları incelenmiştir.

Çizelge 5.117 : Yer ve yerden memnuniyet durumu ilişkisi.

		semitten memnuniyet			toplam
		hiç	orta	çok	
yer	mesa	1	1	32	34
	intes	1	4	31	36
	ardıçlı	1	2	32	35
toplam		3	7	95	105

$$(X^2=1,953 \text{ df}=4 \text{ p}=0,744>0,05 \text{ ANLAMSIZ})$$

Çizelge 5.117'de yer ve oturan semitten memnuniyet durumu ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Kentsel konum ile ilişkisi, genel olarak bölgelerde yaşanan yerden

memnuniyet bulunmaktadır. Bulundukları semti sahiplenilen yerleşim sakinleri komşuluk, ulaşım ve çevrelerinden memnundurlar.

Çizelge 5.118 : Yer ve kişisel aidiyet ilişkisi.

		kişisel aidiyet			toplam
		hiç	orta	çok	
yer	mesa	1	4	29	34
	intes	1	3	32	36
	ardıçlı	0	3	32	35
toplam		2	10	93	105

($X^2=1,343$ $df=4$ $p=0,854>0,05$ ANLAMSIZ)

Çizelge 5.118'de yer ve yere aidiyet ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bölgeler arasında genel olarak yerleşim sakinleri kendilerini o yere ait hissetmektedir. Bu durum bulundukları yerden memnun oldukları şeklinde açıklanabilir.

Çizelge 5.119 : Yer ve taşınma isteği ilişkisi.

		taşınma isteği		toplam
		evet	hayır	
yer	mesa	5	29	34
	intes	10	26	36
	ardıçlı	9	26	35
toplam		24	81	105

($X^2=1,938$ $df=2$ $p=0,380>0,05$ ANLAMSIZ)

Çizelge 5.119'da yer ve taşınma isteği ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Kentsel konumdan bağımsız olarak genel olarak bulunan yerden taşınmak istenmemektedir. Kent merkezine göre kent merkezinden uzak yerleşimlerde taşınma isteği daha fazladır. Bu durum ulaşım aksaklıkları ve çevresel kalite koşullarının kötü olması ile açıklanabilir.

Çizelge 5.120 : Yer ve kapılı yerleşimde yaşama isteği ilişkisi.

		kapılı yerleşimde yaşama isteği			toplam
		hiç	orta	çok	
yer	mesa	17	12	5	34
	intes	21	8	7	36
	ardıçlı	16	3	16	35
toplam		54	23	28	105

($X^2=13,484$ $df=4$ $p=0,009<0,05$ ANLAMLI)

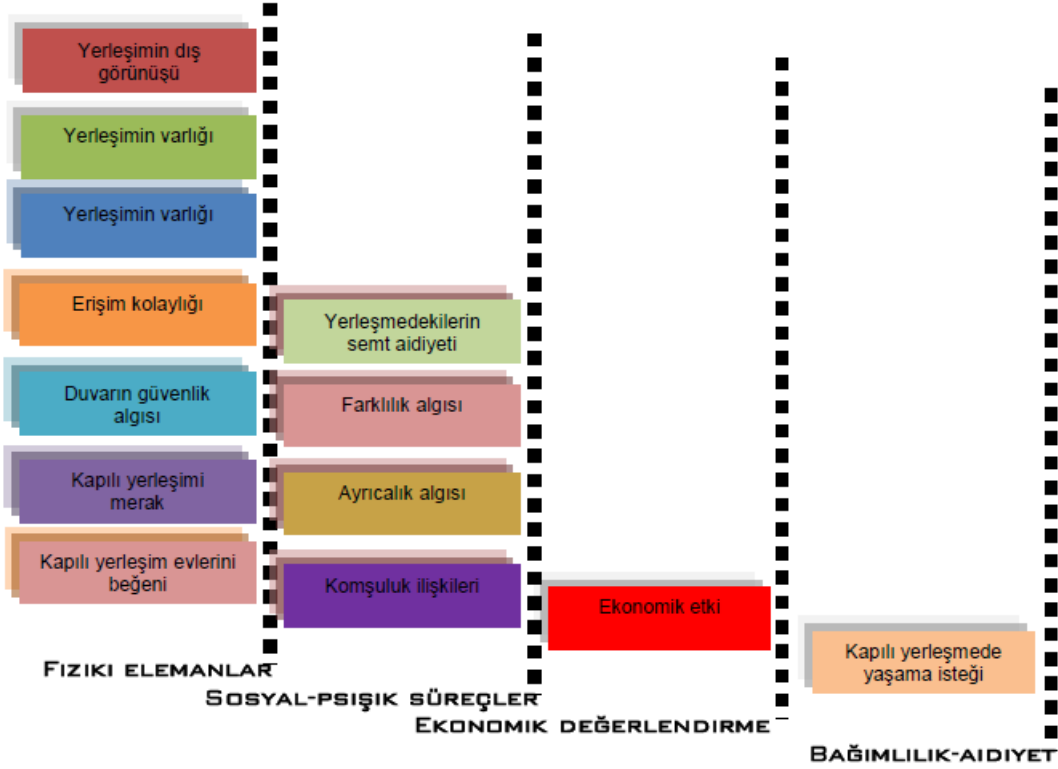
Çizelge 5.120'de yer ve kapılı yerleşimde yaşama isteği ilişkisi incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Kentsel konumları ile kapılı yerleşimde yaşama isteği ilişkisi; merkezden çepere doğru gidildikçe artmaktadır. Fizik çevre koşullarının ve sosyo-ekonomik koşulların daha kötü olmasından ötürü derinlik değeri yüksek olan kentsel alanlarda kapılı yerleşimde yaşamak bir 'bir ideal ev' hayalidir.

5.3.5. Bağlılıkların değerlendirilmesi

Bu kısımda yapılan alan çalışmasının kentsel konumları ile çevresel stres belirleyicileri arasındaki bağlantıların değerlendirilmesine yer verilmiştir. Kentsel konumu itibariyle bulunduğu alanla bütünleşen ya da bütünleşmeyen, mekansal ayrışmalar bir çevresel stres kaynağı oluşturmaktadır. Kentsel alanda derinlik değeri yüksek (çevresiyle az bütünleşen) olan kapılı yerleşmeler, çevrelerinde daha fazla stres kaynağı oluşturmaktadır. Çevresiyle daha fazla entegre kapılı yerleşim alanları ise çevresindeki sosyo-ekonomik ve çevresel altyapıyla paralel olarak daha az stres kaynağı olmaktadır. Ancak duvarlar stres kaynağından öte gerilim oluşturacak potansiyeldedir.

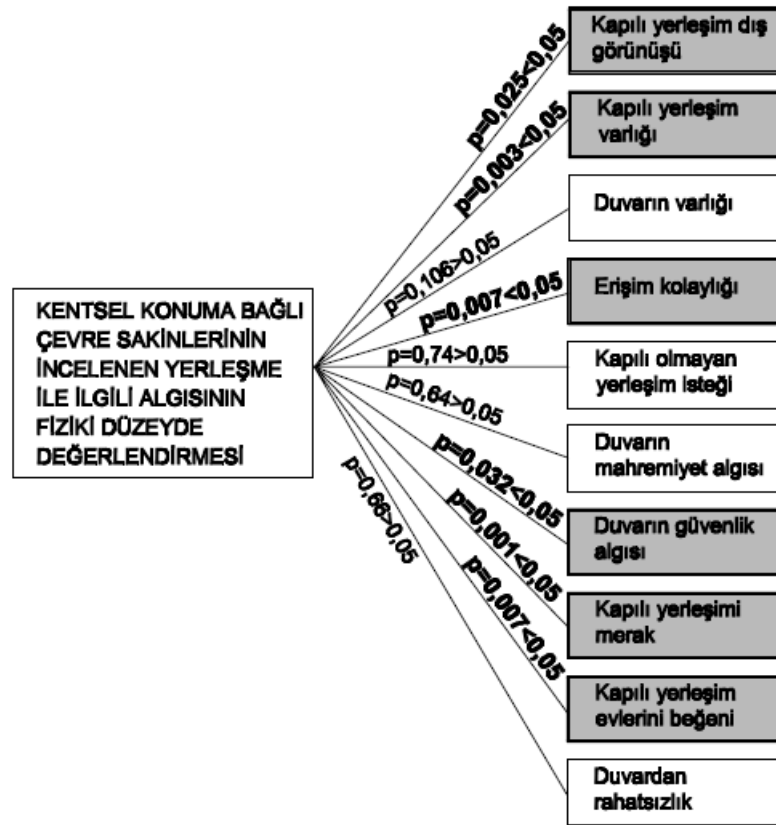
Çevresel stres belirleyicileri dört ana başlık altında; görünüm, sosyal ilişki, çevresel etkiler, aidiyet olarak ele alınmış olup alt başlıklar halinde 'kentsel konum' ile bağlantıları irdelenmiştir. Buna göre ortaya çıkan sonuçlar yorumlanmıştır. Araştırma bulgularının sonuçları aşağıda verilmiştir. Şekil 5.10 alan çalışması başlıklarını çevresel stres parametreleri bağlamında ele alınan başlıkları ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkilerini göstermektedir. Buna göre stres parametresi olarak fiziki elemanlar başlığı altında; kapılı yerleşmenin dış görünüşü algısında, kapılı yerleşimin varlığında, erişim kolaylığı, duvarın güvenlik algısında, kapılı yerleşimi merak ve kapılı yerleşmedeki evleri beğeni durumu ve kentsel konum ilişkisinde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Sosyo-psişik süreçleri içeren stres parametrelerine bakıldığında; kapılı yerleşmede yaşayanların semte aidiyetleri konusunda, kapılı yerleşme hayatının farklılık olarak algılanmasında, yerleşmedeki yaşamın ayrıcalık olarak algısında ve yerleşmenin dışındaki halkın semt aidiyetleri konusunda, kentsel konumla arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Ekonomik sters parametreleri bağlamında kentsel konumla ilişkili olarak herhangi bir anlamlı istatistiksel sonuç çıkmamakla birlikte, kentsel konumdan bağımsız olarak tüm örneklem alanlarda, kapılı yerleşmenin çevresine ekonomik bir katkısının olmadığı görüşü ortaya çıkmıştır. Son olarak stres parametresi olan bağımlılık başlığı altında, kapılı yerleşmede yaşama isteği ile

kentsel konum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Tüm bu ilişkiler, bu bölüm içinde ayrıntıları ile irdelenmektedir.

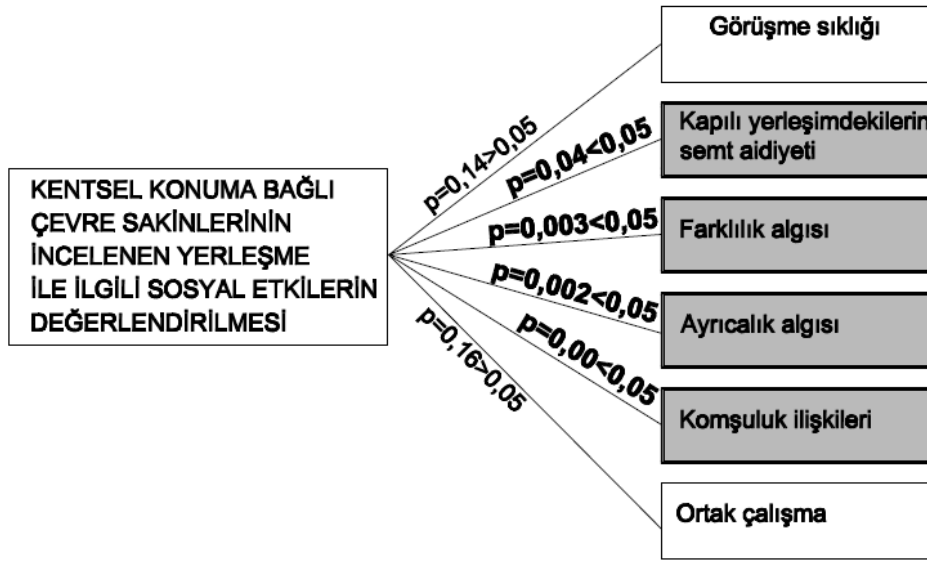
Şekil 5.10 : Araştırmanın stres parametreleri ve kentsel konum istatistik ilişkisi.

Kentsel konum ve kapılı yerleşimin görünüm algısı ile olan bağıntıları Şekil 5.11’de gösterilmektedir. Buna göre anlamlı bağıntılar duvar algısı ile ilgili görünmektedir. Yakın çevresinden kopuk bir yaşantı yaşayan kapılı yerleşimlerin, çevredekiler tarafından fiziksel olarak sıcak ve çevresiyle uyumlu bulunmadığı anlaşılmaktadır. Kapılı yerleşimin sınırlarını oluşturan duvarlar, ötekileştirme ve ayrıştırmanın bir sembolü olarak algılanmaktadır. Duvarların yapılmasındaki ana söylem olan güvenlik ve mahremiyet anlayışı fiziksel olarak kameralar, dikenli teller, yükseklik ve yeşil öğeler ile okunabilmektedir. Kapılı yerleşimi oluşturan konut, sosyal donatılar ve çevresel görünüm ile ilgili genel bir beğeni bulunması da yerleşimin duvarlarından duyulan rahatsızlığı değiştirmemektedir. Kapılı yerleşimin fiziksel algısında görülen en büyük problem duvarlardır. Mekansal ayrışma stres kaynağı olup gerilim yaratmaktadır. Bu gerilim durumu sosyo-ekonomik yapı ile ilişkili olabilmektedir.

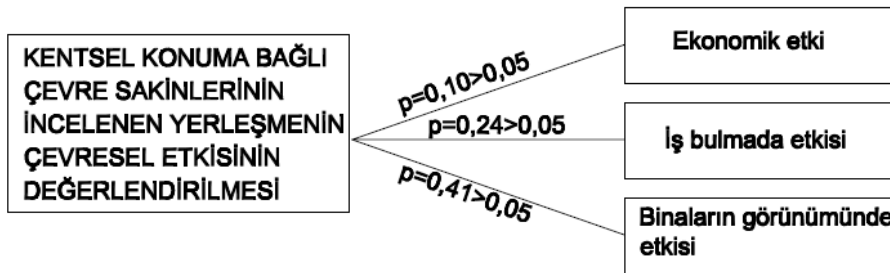
Şekil 5.11 : Kentsel konum ile kapılı yerleşimin dış görünüş algısı bağıntıları.

Kentsel konum ve kapılı yerleşimdekiler ile olan sosyal ilişki ve komşuluk algısı bağıntıları Şekil 5.12’de gösterilmektedir. Buna göre anlamlı bağıntılar; kapılı yerleşimdekilerin yere aidiyetleri, farklılık, kapılı yerleşimde yaşamın ayrıcalık olarak algısı ve komşuluk ilişkilerinde görülmektedir. Mekansal ayrışmanın beraberinde sosyal ayrışmayı getirdiği yapılan görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Kapılı yerleşimde yaşayanların çevresi ile görsel ve sosyal temasları yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla kapılı yerleşimlerin, yerle herhangi bir bağları bulunmamaktadır. Bu durum çevredekiler tarafından olumlu karşılanmamaktadır. Çünkü karşılarında kendilerini ayırtırmak isteyen bir grup vardır ve bu stres kaynağıdır. Kapılı yerleşim yaşantısı ile verilmeye çalışılan ayrıcalıklı yaşam tarzı imajı, çevredekiler tarafından da böyle görülmektedir. Bununla ilişkili olarak çevredekiler kendilerini kapılı yerleşimde yaşayanlardan farklı görmektedir. Ötekileştirmenin, kapılı yerleşimin varlığı ile çevreye hissettirilmiş olduğunu görülmektedir. Ötekileştirme bir stres kaynağı olup gerilim yaratmaktadır. Farklılık veya ayrıcalık algısı yerleşim alanlarının sosyo-ekonomik yapısı ile doğrudan ilişkilidir. Sosyo-ekonomik yapısı veya sınıfı daha düşük olan yerleşmelerde (Ardıçlı) farklılık algısı artmaktadır.

Şekil 5.12 : Kentsel konum ile sosyal ilişki ve komşuluk ilişkileri bağıntıları.

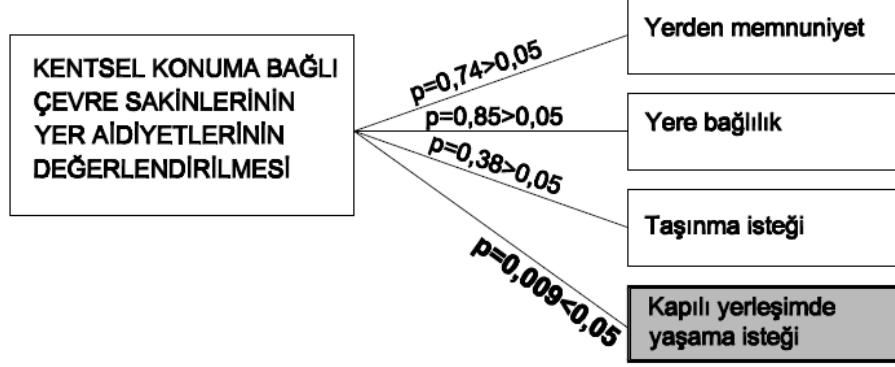
Kentsel konuma bağlı olarak çevre sakinlerinin incelenen kapılı yerleşmeler ile ilgili sosyal etkilerinin değerlendirilmesine yönelik istatistiksel bağıntılar Şekil 5.13'te gösterilmektedir. Buna göre kapılı yerleşimin çevresine ekonomik etkisi ile ilgili anlamlı bir bağıntı görülmemektedir. Ancak anlamlı bir farklılık çıkmayan bağıntıların kendi içinde bir anlamı bulunmaktadır. Kendi içine dönük korumalı topluluk yaşantısının, bulunduğu çevre ile ekonomik olarak kurduğu bağlantı cılız bir iş kapısı olma durumudur. Genel olarak, kapılı yerleşimin çevresine maddi ve manevi bir katkısı bulunmamaktadır. Yerel esnafın beklentisini karşılamayan yerleşim bir stres kaynağı daha oluşturmaktadır. Çevresel kalite anlamında da kapılı yerleşimin, yere bir etkisi bulunmadığı anlaşılmaktadır. Kapılı yerleşimin bulunduğu çevrenin beklentilerine cevap vermemesi gerilim yaratmaktadır.

Şekil 5.13 : Kentsel konum ile kapılı yerleşimin çevresel etki algısı bağıntıları.

Kentsel konum ve yerleşim yeri aidiyeti bağıntıları Şekil 5.14'te gösterilmektedir. Buna göre yer aidiyeti başlığı altında, kapılı yerleşimde yaşama isteği ile kentsel konum arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Seçilen üç kapılı yerleşimin çevresinde yaşayanların genel olarak bulundukları yerden memnun oldukları görülmektedir. Yere aidiyet, bağlılık ve sahiplenme duyguları yüksektir. Bulundukları

çevrenin fiziksel durumu, konumu ve sosyal ilişkileri anlamında ciddi bir rahatsızlığı bulunmayan semt sakinleri kapılı yerleşimde yaşamayı tercihlerinde farklılıklar görülmektedir. Daha iyi yaşam koşullarında ve çevresinde yaşama isteği nedeniyle kapılı yerleşimde yaşamak isteyenler bulunmaktadır. Kapılı yerleşimde yaşama isteği sosyal sınıf ile ilişkili görülmektedir. Diğer yandan, çevresinden soyutlanmış ve duvarlarla kapatılmış bir yerleşimde yaşamayı istemeyenler de bulunmaktadır.

Şekil 5.14 : Kentsel konum ile yer aidiyeti bağıntıları.

5.4. Bölüm Sonucu

Kentsel konumları itibariyle farklılık gösteren kapılı yerleşmelerin çevredekiler tarafından algısında da farklılıklar görülmektedir. Kent ile bütünleşen veya bütünleşmeyen kapılı yerleşmeler, çevrelerinden kendilerini sınırlarla ayırmaktadırlar. Sınırın, çevrede yaşayanlar üzerine yarattığı etki bir stres belirleyicisi olmaktadır. Sınırın görünen ve sembolik anlamları, çevrede yaşayanların kişisel, duygusal, kültürel, sosyo-ekonomik durum ve yaş, eğitim, cinsiyet durumlarına göre farklı şekillerde algılanmaktadır. Kapı ve güvenlik önlemleri ile kapatılmış bir kentsel mekandan yoksun bırakılmak, erişimin engellenmesi, dışarıda bırakılan tarafından kontrol edilemeyen bir çevre olması, görsel ve sosyal iletişimin olmaması ve fayda beklentilerine karşılık vermemesi gibi etkilerin olumsuz olarak nitelendirilecek tepkiler doğurması olağandır.

Araştırmada çevresel stres bağlamında ortaya konulan parametrelerin kentsel konum ile ilişkisi incelenmiştir. Bulunduğu kentsel alanla bütünleşme değerleri farklılık gösteren üç kapılı yerleşim seçilmiştir. Bunların belirlenen stres parametreleri açısından çevrede yaşayanlar tarafından algısına bakılmıştır. Kentsel konumlarına göre, kapılı yerleşimin çevresel stres olarak algılanan belirleyicileri gerilime neden olabilmektedir. Araştırmanın hipotezinde, kentsel alanda derinlik değeri artan (çevresi ile az bütünleşen) yerlerdeki kapılı yerleşim yeri çevresinde gerilimin artacağı iddia edilmektedir. Bu gerilimin ölçülmesi çevresel stres parametrelerinin algısına göre farklılaşmaktadır. Alan çalışmasından elde edilen

verilere göre; farklı derinlikteki kentsel konumda kapılı yerleşmelerin çevresel stres olarak algılanmalarında farklılıklar görülmüştür. Buna göre ortaya çıkan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Yerleşmenin sentaktik derinlik değerine göre çevre sakinlerinde çevresel stres oluşturan etmenlerden biri 'farklılık' algısıdır. Sentaktik derinlik arttıkça (çevresi ile daha az bütünleşen) farklılık algısı artmaktadır. Yerleşim çevresinde yaşayanlar, derin alanlarda, kendilerini kapılı yerleşimde yaşayanlardan daha farklı bulmaktadır. Bu durum yaşam standartları ve fiziksel çevre koşulları ile ilişkilidir. Bu durum ayrıca sosyo-ekonomik yapıdaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.
- Kapılı yerleşim çevre sakinlerinde 'ayrıcalık' algısı uyarıcı (stressor) olmaktadır. Sentaktik derinlik değeri arttıkça ayrıcalık algısı artmaktadır. Derinliği artan (çevresi ile az bütünleşen) alanlarda, yaşam şartlarının kalitesinde kapılı yerleşim içinde ve dışında, fiziksel çevre şartları, sosyal olanaklar, altyapı hizmetleri, rekreasyon alanları, inşaat malzeme ve yapımında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum kapılı yerleşim dışındakilerin, içerideki yaşantıyı 'ayrıcalıklı' olarak algılamasına neden olmaktadır. Ayrıcalık algısını etkileyen önemli unsurlardan biri de sosyo-ekonomik yapıdır, kentsel konum ve ayrıcalık algısı ile paralellik göstermektedir.
- Kapılı yerleşim çevresindeki mahallelide 'merak' duygusu, sentaktik derinlik değeri arttıkça (çevresi ile az entegre olan) artmaktadır. Bu durum, derinlik değeri artan yerlerde eğitim ve iş seviyesi ile ilişkili olabildiği gibi, cinsiyet de bu durumu etkilemektedir (bayanlarda merak daha fazla çıkmıştır).
- Kapılı yerleşim yeri çevresinde yaşayanlarda, sentaktik derinlik değeri (çevresi ile daha az bütünleşen) arttıkça 'yer aidiyeti' artmaktadır.
- Kapılı yerleşim çevresinde yaşayan mahallelide, sentaktik derinlik değeri arttıkça, 'kapılı yerleşimin görünüm ve varlığından rahatsızlık' artmaktadır. Rahatsızlığın nedeni; duvarın varlığı, yapısı ve güvenlik tedbirleri ile dışarıda tutulmalarından kaynaklıdır. Ortaya çıkan sonuç; düşük sosyo-ekonomik yapıya sahip alanlarda sınıf farklılığının daha fazla hissedilmesi ile ilişkili görülmektedir.
- Kapılı yerleşim çevresinde yaşayan mahallelide, sentaktik derinlik değeri arttıkça 'erişim kolaylığı isteği' artmaktadır. Kapılı yerleşim yerleri çevresinde derinlik değerinden bağımsız olarak duvardan bir rahatsızlık duyulmaktadır.

- Kapılı yerleşim yeri çevresinde yaşayanlarda, sentaktik derinlik değeri arttıkça 'kapılı yerleşimde yaşama isteği' artmaktadır. Bu durum buradaki fiziksel şartlar arasındaki büyük farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Kapılı yerleşimde yaşama isteği, düşük gelir grubuna ait yerleşim yerinde (Ardıçlı) daha fazla görülmektedir. Bu durum, ekonomik dengesizlik ve statü arzusu ile ilişkili görülmektedir.

Kapılı yerleşimin çevresine ekonomik ve görünüm olarak katkısı yoktur. Bu durum beklentileri karşılamamakla birlikte stres kaynağıdır. Kentsel konumdan bağımsız olarak kapılı yerleşimdekilerle sosyal ilişkilerin az olması bir stres kaynağı olmaktadır. Derinlik arttıkça (çevresi ile daha az bütünleşen) kapılı yerleşim sakinlerinin bölgeye ait olmadığı düşünülmektedir. Tüm bu algı düzeyi farklılıkları çevresel stresin farklı kentsel konumlarda nasıl değiştiğini göstermektedir. Çevresel strese karşı kentsel konum bakımından derin alanlarda kapılı yerleşim dışındaki sosyal ilişkilerin güçlendiği görülmektedir. Yapılan alan çalışmasında üç bölge içinde en çok Ardıçlı'dakilerin, hemşerilik, komşuluk ve akrabalık ilişkileri ile oluşan sosyal yakınlığı olduğu görülmüştür. Çevresel strese uyum sağlayamama durumları gerilim oluşturabilmektedir. Kapılı yerleşimlerin kentsel konumları ile gerilim oluşturacak çevresel stres belirleyicileri arasında ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

6. SONUÇLAR

Kapılı yerleşmeler, küreselleşmenin kent topraklarındaki etkisinin mekansal görünümünden biridir. Bu çalışmada, ekonomik ve politik temelli olarak dünya coğrafyasında farklı kentlerde ortaya çıkan benzer kümelenmelerin, sosyo-mekansal ve psişik süreçte çevresel etkileri İstanbul'dan seçilen örnekler üzerinden değerlendirilmektedir. Tez çalışması kapsamında kapılı yerleşme kavramı, mekanın ekonomi politiği bağlamında irdelenerek, kapılı yerleşmenin bulunduğu kentsel alan içindeki çevresel etkileri araştırılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda tez çalışmasının kavramsal çerçevesini oluşturan mekanın ekonomi politik okuması yapılmıştır. Bu teorik okumada ortaya çıkan temel kavramlardan olan 'sembolik sermaye' kavramı üzerinden tez çalışmasının strüktürü şekillenmiştir. Kapılı yerleşmelerin dünyada ve Türkiye'deki kronolojik gelişimi ile ilgili genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra, tezin kavramsal çerçevesi ortaya konulmuştur. Kavramsal çerçevede, teze ismini veren çevresel stres parametreleri belirlenmiş, teorik okuma ile hipotezin ilişkisi ortaya konulmuş ve hipotezin nasıl ve hangi yöntemlerle ispatlanacağı sunulmuştur. Kavramsal çerçevede, kapılı yerleşmenin kentsel alanla kurduğu mekansal ilişki, çevrenin sosyo-ekonomik verileri ile ilişkili olarak stres algısının değişkenliği irdelenmiştir. Alan çalışmasında, farklı mekansal bütünleşmeye sahip kapılı yerleşmelerin, farklı gelir düzeyine sahip yakın çevrelerinde stres algısının farklılık gösterdiği görülmüştür. Tez çalışmasında stres algısındaki farklılıklar, nedenleri ile ortaya konulmuştur.

Küreselleşen ve küreselleşmeye çalışan kentlerde mekan, sermayenin bir aracı olarak değerlendirilir veya değersizleşir. Buna bağlı olarak, değerlendirilen mekana sahip olma veya kullanabilme toplumu sınıfsal olarak farklılaştırır. Değer atfedilene sahip olma arzusu ise sınıfsal çatışmaları getirir. Bu temel sosyo-ekonomik süreç, kapitalizm sistemi içinde kendi kendini beslemeye devam eder. Kapılı yerleşmeler, küreselleşen dünyanın bahsedilen ekonomik sürecinin sunduğu bir mekansal organizasyon şeklidir. Kapitalizmin kaynaklarını tükettiği ve yeniden ürettiği döngüde kentsel mekanda kapılı konut yerleşmeleri ortaya çıkmıştır. Bu yeni konutu diğerlerinden farklı kılan söylemler de söz konusudur; güvenlik, lüks yaşam tarzı, ayrıcalık ve statü bunlardan en önemlileridir. Kapılı yerleşmeler tüm dünyada

statünün temsili, yeni sermaye şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapılı yerleşmelerin daha ilk baştan sunum şekliyle toplumsal ayrışmaya yol açtığı izlenmektedir; bir kesimin güvenilir olarak tarifi, diğer bir kesimin alt sınıf olarak görülmesi, farklılığın vurgulanması ile sınıfsal ayırım ve ötekileştirme yapılmaktadır.

Her çeşit iktidar stratejiler üretirken kullandığı çeşitli araçlar bulunmaktadır. Bunlardan biri olan ve bireyin hareketlerini doğrudan etkileyen ise mekandır. Mekan pratiğinde stratejik olarak oluşturulan organizasyonların, kullanıcı olan veya olmayanlar üzerinde oluşturduğu etkiler olumsuz olabilmektedir. Yahut bir stratejiye maruz kalanın buna karşı geliştirdiği taktikler ayrışmayı derinleştirebilmektedir. Mekansal stratejiler ve toplumsal taktiklere ilişkin sorunlar araştırmanın temel endişesi olarak ortaya çıkmaktadır. Strateji-taktik ilişkisi iktidar-mekan-kullanıcı olan/olmayan ilişkisi ile ele alındığında, kapılı yerleşmelerin iktidarın stratejik bir aracı olduğu düşüncesi de oluşmaktadır. Buradaki iktidar terimi, sosyal sınıf üstünlüğü olabileceği gibi, pazarlama stratejisi, emlak pazarı potansiyelleri, politik güç aracı, coğrafyanın işgali, küresel finans şirketleri gibi görülen ve görünmeyen güçlerin temsili anlamında kullanılmaktadır.

Kapılı yerleşmelerin temel özelliği, sınır belirleme şeklinden gelmektedir. Sınır, birilerini birilerinden ayırdığı için her zaman kışkırtıcı olma özelliğindedir. Sınırlar, varsayımlarla oluşturulup üstüne söylemlerle beslenerek vurgulanırsa tepki doğurur. Tepkinin şiddeti, toplumun ekonomik ve kültürel yapısı ile ilişkili olarak değişir. Bu bağlamda tezde, 'gerilim' iddiasında bulunmaktadır.

Araştırmanın temelinde yer alan sorunsal makro ölçekte; ayrıştırma yoluyla baskı altına alınan topluluğun varlığını görünür kılmaktır. Yeni yaşam tarzı ve statünün sembolü olarak üst ve orta sınıf grubuna arz edilen kapılı yerleşme hayatına karşı, buna sahip olmayanların ötekileştirilmesi ile ortaya çıkan ve algılanan durumun tespitine çalışılmıştır. Mikro ölçekte, tezin hipotezine indirgenen sorunsal; kapılı yerleşmelerin çevrelerine olan etkilerini görünür kılmayı hedeflemektedir. Yaşam tarzı altında tek tipleştirilen bir hayat şeklinin mekansal ile bunun karşısında yer alan farklı sosyal ve kültürel yapıdaki yaşamın bu çalışmada karşı karşıya getirilmesindeki hedef; bizler ve ötekiler ayırımının, mekansal ve sosyal anlamda nasıl bir kutuplaşma doğuracağının altını çizmektir.

Bu araştırmayı kapılı yerleşmeler ile ilgili literatürde yapılan çalışmalardan farklılaştıran özelliği; yapısal bir çevre unsuru olarak ele alınan kapılı yerleşmelerin çevresel etkileri bağlamında irdelenmesidir. Kapılı yerleşmelere ilişkin çalışmalar,

genel olarak içindeki yaşam ve yerleşmenin seçim nedenleri, sosyal yapısı ve mekan tipolojileri ile ilgilenmektedir. Bu araştırmanın sorunsalı ise kapılı yerleşmelerin çevresinde yaşayan topluluğun, kapılı yerleşmenin fiziksel görünümü; sınırlar ve sınır elemanları, güvenlik tedbirleri, çevresel kalite ve çevresi ile olan sosyal ilişkilerinden; komşuluk nasıl etkilendiği ve buna karşı ne tür davranışlar geliştirdiği soruları ile bağlantılı olmaktadır. Mekanın kullanımı ile dezavantajlı duruma getirilen topluluğun, mekansal ayrıştırma karşısında çevresel stres parametreleri bağlamında kapılı yerleşme ile etkileşimindeki farklılıklar, kentsel konum ve sosyo-ekonomik yapı ile ilişkili olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmanın teorik kısmında ele alınan söylemlerin mekansal pratik ile ilişkisinde, kapılı yerleşmelerin dayandığı temel kavramın 'sınıfsal farklılaşma' olduğu düşünülmektedir. Bourdieu'nun 'sembolik sermaye' kavramı ile bağlantılı olarak sınıfsal farklılığı ortaya çıkaran sermayenin yeni sembolü 'statü' kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Kapılı yerleşmelerin statü temsili olması ve bu statüye sahip olmayana yeni yaşam tarzının dayatılması (yeni yaşam tarzının her sınıf tarafından arzulanır hale gelmesi) Bourdieucu bakış açısı bağlamında değerlendirilmiştir.

Kapılı yerleşme oluşum mantığındaki sebepler; mahremiyet, güvenlik, ayrıcalık, farklılık, yaşam tarzı, steril ve homojen bir sosyal yaşantı, fiziksel çevre ve altyapı kalitesi gibi istekler olurken bu yaşam tarzına sahip olmayan kentliyi ötekileştirmektedir. Duvarlar, tel örgüler, kameralar, güvenlik kapıları gibi savunma araçları ile öteki mekandan dışlanmaktadır. Mekansal dışlanmaya maruz kalan ve kentsel alandan ve özelleştirilmiş kapılı yerleşme hayatındaki sosyal ve fiziksel olanaklardan mahrum kalan 'öteki', sözlü, davranışsal, algısal olarak da bir sosyal dışlamaya uğrar. Basit etki-tepki davranış kalıbı içinde uyarıcı olarak gördüğü kapılı/ayrık yerleşme ile ilgili çevrede yaşayanların gerilim algısı, bulunduğu kentsel konum ve kendisinin sahip olduğu özellikler ile ilişkili olarak etkileşimli olarak artar veya azalır. Araştırmada, kapılı yerleşmelerin kentsel alandaki yer seçimleri ve kentsel alanla fiziksel olarak bütünleşme durumunun, kapılı yerleşmelerin algısında etkili olduğu yapılan alan çalışması sonuçlarından anlaşılmaktadır. Kapılı yerleşmenin çevresel bir uyarıcı olarak çevresine olan etkisinin gerilim yaratacağı öngörüsü ile araştırma, sosyo-ekonomik yapıyla bağlantılı olarak, kentsel konum ve stres parametrelerine dayalı bir kavramsal strüktür üzerine kurulmuştur. Bu strüktürün kurgulanmasındaki temel öngörü şu şekilde özetlenebilir; farklı sosyal sınıf ve kentsel alanda yaşayanların, kapılı/ayrık konut yerleşmelerinin bir yapısal çevre unsuru ve uyarıcı olarak çevresinde oluşturduğu etkiler, stres parametreleri bağlamında farklılıklar göstermektedir. Alan çalışmasından çıkan sonuçlar bu savı

desteklemektedir. Bu sonuçlara göre; mekanın ekonomi politik temelinde kapılı yerleşmelerin stres unsuru olan ve gerilime neden olabilecek kavramları şu şekilde sıralanabilir; korku kültürü kuramına paralel olarak ortaya çıkan aşırı güvenlik ile ötekileştirme söylemi ve bunlara ilişkin tedbirler, çevresel stres bağlamında olumsuz algılanan bir durumdur ve gerilim ortaya çıkartmaktadır. Araştırmanın alan çalışması sonuçlarında, kentle bütünleşmesinden bağımsız olarak kapılı yerleşme etrafındakilerin sınır ögesi olan duvardan rahatsız olduğu görülmektedir. Kentle daha az bütünleşen kapılı yerleşme çevresindekiler, mevcut yerleşmenin varlığından ve görünümünden rahatsızlık duymaktadır. Bununla birlikte bu alanlara rahatça erişebilme isteği artmaktadır. Kent merkezinde ve merkeze yakın yerdeki kapılı yerleşme çevresindekiler için bu istek ve rahatsızlık durumu azalmakla birlikte bulunmaktadır. Sınır elemanları mekansal dışlamayı temsil etmesi ve bununla ilişkili olarak ötekileştirme algısı oluşturmaları sebepleriyle istenmeyen elemanlardır.

Yine ekonomi politik bağlamda tüketim kültürü kavramı ile ortaya çıkan yeni yaşam biçimi arzı ve bireylerin beklentisi arasındaki farklılıklar, sosyo-ekonomik durumla ilişkili olarak stres parametresi olarak olumsuz algıya yol açmakta, bu da gerilimli bir ilişkiye neden olmaktadır. Kentsel alanla daha az bütünleşen alanlarda, kapılı yerleşmede yaşama isteğinin arttığı araştırmanın alan çalışmasında ortaya çıkmaktadır. Bu durum özellikle sosyo-ekonomik seviyelerdeki büyük farkların varlığı ve sermaye temelli statüye sahip olma isteği ve bunun göstergeleri ile ilişkilidir. Kent merkezinde bulunan kapılı yerleşme çevresindekilerin sosyo-ekonomik durumu ve yerleşim yeri kaliteleri bakımından kapılı yerleşmelerden çok farklı olmamaları, kapılı yerleşmede yaşamayı tercih etme oranlarını negatif yönde etkilemektedir. Kent merkezi yakınında da benzer bir durum vardır.

Sosyal ve fiziksel mesafeler, bir sınıfa ait olma ve diğerlerini ötekileştirme ve sınıfsal farklılık kavramları, kapılı yerleşmelerin stres yapıcı unsuru olarak karşımıza çıkarken, bu durum dışarı ve içeri arasında gerilim ortaya çıkarmaktadır. Kentsel alanla daha az bütünleşen kapılı yerleşme çevresinde (kent merkezi dışında), kapılı yerleşmenin farklılığı algısının arttığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, kapılı yerleşmede yaşamının ayrıcalık olduğu algısı da artmaktadır. Kent merkezinde ve yakınında yer alan kapılı yerleşmelerin çevresindekilerde, eğitim ve sosyo-ekonomik şartlarla ilişkili olarak, kapılı yerleşmede yaşamın farklılık veya ayrıcalık olarak algısı azalmaktadır. Kentsel alanla bütünleşmesi azalan kapılı yerleşmelerin çevresindekiler arasında sosyal ilişkiler artmaktadır. Bu durum bu alanların göç alan kentsel alanlar olması ve hemşerilik ilişkileri ile açıklanabilir. Bu durum kapılı yerleşmeye veya büyük kentin dışında olma durumuna karşı geliştirilen bir sosyolojik

olgu olarak da görülebilir. Kent merkezinde bulunan kapılı yerleşme çevresinde heterojen bir sosyal yapı bulunması, kendi içindeki komşuluk ilişkilerini olumsuz etkilemektedir.

Kapılı yerleşmenin içinde bulunduğu fiziksel çevre ile fiziksel ve sosyal bütünleşme durumu, stres algısında farklılıklar meydana getirmektedir. Araştırmanın alan çalışması sonuçlarına göre, kentsel konumu ne olursa olsun kapılı yerleşmelerin çevresi ile sosyal teması yok denecek kadar azdır. Bunun yanında kapılı yerleşmenin çevresindekiler, yerleşmede yaşayanları kendilerinden görmemekte ve mahalleli olarak algılamamaktadır. Bu durum, kapılı yerleşme çevresinde yaşayanların birbirleriyle olan sosyal kopukluğu bir stres olarak algılayıp buna karşı geliştirdikleri bir tutumdur. Bu durum iletişim eksikliği ve ötekileştirme olgusunu beslemesinin yanısıra homojenleşmeyi ve bunun doğuracağı sorunları getirmektedir.

Kapılı yerleşme ve çevresi arasında gerilimin ölçülmesinde farklı araştırma yöntemleri kullanılabilir. Daha geniş ölçekte, gelir seviyelerine göre farklılık gösteren kapılı konut yerleşmelerinin çevresinde günlük hayatın gözlenmesi, burada bahsedilmeyen farklı stres unsurlarının tespitinde bir yöntem olarak kullanılabilir. Kapılı yerleşimlerde yaşam, alım gücü ile ilişkili olduğundan, gerilim öncelikli olarak gelir seviyesinden kaynaklanmaktadır. Bir başka araştırma, kapılı yerleşme arzının sunuş biçimleri ve pazarlama stratejileri üzerinden yapılabilir.

Tasarım, kentsel planlama alanında yapılacak yasal düzenlemeler ile kapılı yerleşmelerin stres yapıcı unsurlarının ortadan kalkması sağlanabilir. Ayrıcalık sağlamayan ve ayrışmayı engelleyici yasal düzenleme ve yaptırımların yürürlüğe girmesi gerekmektedir. Bu bağlamda tez kapsamında planlama kararlarında yer alması öngörülen maddeler şu şekilde olabilir:

- İmar planları ve ilçe plan notlarında alınacak kararlar ile yapılaşma şartlarına belirli kurallar çerçevesinde kısıtlamalar getirilebilir. Örneğin; kent içi ve mücavir alanlarda yapılaşma şartlarında göz seviyesinin üzerindeki duvar öğesinin kaldırılması, yapılacak tedbirlerin başında gelmektedir (yürürlükteki mevzuat hükümleri uyarınca; duvarlar, imar planı kararları ile belirlenmekte, yüksekliği ve parmaklık uygulamaları Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliğinin 55.maddesi hükümleri kapsamında değerlendirilmekte ve aynı yönetmeliğin 3 ve 6.ncı maddeleri kapsamında belediyeler kendi imar yönetmeliklerine ilave hüküm getirebilmektedir). Yine bu duvarların üzerinde dikenli tellerin olmasının bir suç unsuru olduğu şeklinde bir düzenleme maddesi, plan notlarına işlenmelidir. Konut alanı olarak belirlenen alanlarda, göz temasını

engelleyici her türlü sınır elemanının varlığı, bunlara yapılacak kapı, geçit, eşiklerde geçişin kontrol edilmesi veya zorlaştırılması, donatı alanı, yeşil alan, eğlence alanları gibi tüm halkın kullanımına açık yolların ve yeşil alanların erişimine engel konulamayacağı yönünde çok sayıda tekrar eden maddenin plan notlarına eklenmesi gerekmektedir.

- Yapılaşma alanlarının tevhide veya başka şekillerde birleşen belirli metrekaresinin üzerindeki alanlarda yapılaşma yoğunluğunun belirlenmesinde şartlar getirilmesi; kamuya tahsis edilecek eğlence, rekreasyon, alışveriş, pazar alanı, konser, oyun alanları gibi farklı fonksiyonlu kullanıma yönelik kentsel tasarım alanlarının yapılması ve işletmesinin kamuya bırakılması şartı getirilmesi gerekmektedir. Mahalle ölçeğinde herkesin kullanımına açık ticari ve sosyal alanlar yapılması zorunluluğu getirilmesi, kapılı yerleşmelerin içinde bulunduğu mahalli doku ile temasını zorunlu hale getirecektir. Kamuya tahsis edilen bu alanlarda herhangi bir ticari kar amaçlı bir oluşumunun veya amacından farklı kullanımlarını engellemek üzere cezai müeyyideler getirilmelidir. Konu ile ilgili olarak imar planında 'düzenleme ortaklık payı' olarak geçen düzenleme işlemi ile gayrimenkulun kazandığı değer, yüzölçümün belli bir oranında kamuya tahsisi ile kamuya dönüştürülmektedir. Bu kamusal tesisler yasada; MEB'e bağlı ilk ve ortaöğretim kurumları, yol, meydan, park, otopark, çocuk bahçesi, yeşil saha, ibadet yeri ve karakol gibi tesisler olarak geçmektedir. İmar yasasında bulunan DOP (düzenleme ortaklık payı) maddesi ile ilgili olarak belirli bir metrekarenin üzerindeki arsanın kamuya tahsisine ilişkin düzenleme yapılması gerekmektedir.
- 5711 sayılı Kat Mülkiyeti Kanununda toplu yapılara ilişkin düzenleme yapılması gerekmektedir. Toplu yapıların kendilerine ait ortak alanları olarak geçen sosyal tesis ve altyapıların kamu hizmetine sunulması ve bu alanların bakımı için yerel yönetim hizmet birimlerinin sorumlu olması şartları getirilmelidir.
- 5188 sayılı özel güvenlik hizmetlerine dair kanunda bu hizmetlerin verilmesine valiliklerce karar verildiği belirtilmektedir. Kurum ve kuruluşların güvenlik taleplerinin değerlendirilmesinde zorlayıcı şartlar getirilmelidir. Resmi kurumlar dışında (özellikle konut yerleşme alanlarında) güvenlik taleplerinin değerlendirilmesi kent konseylerine bırakılmalıdır.

- Planlama kararları, üniversitelerin ilgili departmanlarının oluşturulacağı danışma komisyonlarında alınacak kararlar çerçevesinde oluşturulmalı ve plan askı süreleri uzatılarak konu ile ilgililere açık bir sosyal paylaşım ağında tartışılmalıdır. Yapılacak itirazlar ciddi olarak değerlendirilmeli ve sonuçları detaylı bir açıklama ile kamuya sunulmalıdır.
- Sosyal sorumluluk projeleri kapsamında, sosyal mekan kalitesini arttıracak fiziksel mekan projelerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bununla ilgili olarak merkezi ve yerel yönetimlerin arsa temini yapıp bunları yarışmalarla projelendirmesi gerekmektedir. Özellikle kapılı yerleşme alanlarının arsa paylarından yapılacak kesintilerde bu tür proje önerileri getirilmelidir. Bu çalışma, mahalle yaşam kalitesini arttıran bir durum olmasının yanısıra kapılı yerleşmelerin bulunduğu araziler üzerinde rant amaçlı olmayan bir mekan organizasyonu sağlar.

Kentlinin sahip olduğu haklar 1990'lı yılların başında Avrupa Konseyi yetkili organlarının kararı ile Kent Hakları Şartı adı altında belgelenmiştir. Söz konusu haklar temel olarak şu şekilde özetlenebilir: nitelikli ve fiyatı elverişli konut; yeşillik, sessizlik, aydınlık ve güzellik özelliklerine sahip sağlıklı bir çevre; kent yaşamının gerekli kıldığı türlü kent işlevlerini yeterli bir düzeyde yerine getirmekte olan bir yaşam ortamı; kültür, spor, dinlenme ve boş zamanlar açısından bireylere yeterli doyumu sağlayan kentsel ölçütler; yoksul ve muhtaç bireylerin korunması için gerekli toplumsal güvenlik önlemlerinin alınmış olduğu bir kent ve çalışma, eğitim, kültür konularında gereken ölçüt ve güvencelerini sağlayabilen bir kent. Tüm bunların bilincinde olması gereken kentlinin haklarını talep etmesi gerekmektedir. Çevre yasasının 30.maddesi, çevreyi bozan ve kirleten bir etkinlikten, zarar gören ya da haberdar olan gerçek ve tüzel kişilerin, yönetim makamlarına başvurarak, bu etkinliklerin durdurulmasını isteyebileceklerini göstermektedir. Bireylerin topluca yapacakları hareketler daha etkili olacağından dernek, STK, vakıf, sendika gibi örgütlerin altında toplanmak sonuca ulaşmayı kolaylaştıracaktır.

Kapılı konut yerleşmeleri modeli kentsel parçalanmaya neden olmaktadır. Kentsel bütünlüğün, ekonomi politik oluşumlarla nasıl manipüle edildiği ve bu manipülasyonun geri dönülmez planlama sorunlarına neden olacağı anlaşılmaktadır. Tasarımın bir strateji olarak kullanıldığı kapılı konut yerleşme modeli karşısında tasarımcının geliştireceği taktiklere ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun ötesinde dünyanın farklı coğrafyalarında yerel ihtiyaçlarla ortaya çıkan modeller, Türkiye'nin yerel bağlamı düşünülmeden, herhangi bir altyapısı oluşmadan ithal edilmemelidir. Kapılı yerleşmelerin kentsel alanda parçalı görünümü ve benzer tipolojileri, kent ve kentli

ile sosyal ve fiziksel uyumsuzluklar göstermektedir. Buna ilişkin olarak konut alanlarının planlamasında, kentsel planlama kararları ve stratejileri politik aktörlere bırakılmamalıdır. Konut üretimine yönelik olarak sosyal politikaların geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Farklı sosyo-ekonomik sınıfların konut ihtiyaçlarının, mevcut konut stoğu ve eşit olmayan mekansal farklılaşmalar ile giderilmesi mümkün görülmemektedir. Herkes için konut, eşit ve kaliteli bir yaşam çevresi sağlamak devletin görevidir. Bununla birlikte, çeşitli sivil örgütlenmeler, kar amacı gütmeyen organizasyonlar tarafından toplumun istek, beklentilerini karşılayan konut çevrelerinin tasarlanması ve uygulanması yönünde kaynakların sağlanmasına ve bunların devlet destekli olmasına ihtiyaç vardır.

Genel olarak yaşam kalitesi yüksek fiziksel çevre, gelir dağılımının eşit olduğu bir toplum yaşamı, hukukun hızlı ve güvenilir işlediği bir sistem, insana değer veren planlama yaklaşımları, halkın kamusal hakları bağlamında oluşturacağı 'katılımcı demokrasi', temiz toplum anlayışı içinde bir toplumsal sisteme ihtiyaç bulunmaktadır. Sosyal olarak yaşam kültürü vizyonuna ve her türlü ayrıştırma anlayışının yanlışlığını anlamaya ve çözmeye ihtiyaç bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akay, A.** (2010). Post Modernizmin ABC'si, Say Yayınları, İstanbul.
- Alsaç, Ü.** (1993). Türk Kent Düzenlemesi ve Konut Mimarlığı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Altınoluk, U., Turgut, H.** (2003). Istanbul's New Housing Trends: Caught Between Global and Local?, *AI Architect, American Institute of Architect*.
- Altman, I.** (1975). The Environment and Social Behaviour: Privacy, Personal, Space, Territory and Crowding, Monterey CA: Brooks/Cole.
- Alver, K.** (2009). Steril Hayatlar, Hece Yayınları, İstanbul.
- Ana Britannica.** (1986a). Ana Yayıncılık, cilt 9, İstanbul.
- Ana Britannica.** (1986b). Ana Yayıncılık, cilt 3, İstanbul.
- Appadurai, A.** (1990). Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy, *Theory, Culture and Society*, vol.7. no.2, pp.295-310.
- Arslanoğlu, R.** (1998). Kent Kültür Küreselleşme, Asa Kitabevi, Bursa.
- Atkinson, R., Blandy, S.** (2006). Gated Communities, Routledge Taylor and Francis Group, NY.
- Atkinson, R., Flint, J.** (2004). Fortress UK? Gated Communities, The Spatial Revolt of the Elites and Time-space Trajectories of Segregation, *Housing Studies*, vol.19, no.6, pp.875-892, Carfax Publishing, UK.
- Ayata, S.** (2005). Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı, *Kültür Fragmanları*, Kandiyoti, D., Saktenber, A. (der.), Metis Yayınları, İstanbul.
- Bali, R.** (2002). Tarz-ı Hayattan Life Style'a, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ballard, J.G.** (2005). Milenyum İnsanları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bartu, A., Kolluoğlu, B.** (2010). Kapalı Siteler ve Sosyal Tabakalaşma, *Çarşamba Söyleşileri*, Avrupa Kültür Başkenti (AKB) Ajansı, İstanbul.
- Bassett, K., Short, J.R.** (1980). Housing and Residential Structure-Alternative Approaches, Routledge and Kegan Paul Ltd, London.
- Baudrillard, J.** (2004). Tüketim Toplumu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Baudrillard, J.** (2004). Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında bir Eleştiri, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Baudrillard, J.** (2005). Simülakrılar ve Simülasyon, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Bauman, Z.** (2003). Modernlik ve Müphemlik, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z.** (2005). Bireyselleşmiş Toplum, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z.** (2006). Küreselleşme Toplumsal Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Beck, U.** (1999). *The Risk Society and Beyond: Critical Issues for Social Theory*, Sage Publications, London.
- Bilgin, İ.** (1992). *Konut Üretimini Karşılaştırmalı Analizi*, YÜ Yayınları, İstanbul.
- Bilgin, İ.** (1996). *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*, Türk Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Bilgin, İ.** (1997). *Toplu Konut*, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, cilt 3, YEM, İstanbul.
- Bilgin, İ., Akın, G., Boysan, B., Bozdoğan, S., Güvenç, M., Korkmaz, T., Yücesoy, E.** (2010). *İstanbul 1910-2010 Kent, Yapılı Çevre ve Mimarlık Kültürü Sergisi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Blakely, E.J., Snyder, M.G.** (1997). *Separate Places: Crime and Security in Gated Communities, Fortress America : Gated Communities in US*, Brookings Institution Press, Washington D.C.
- Bourdieu, P., Wacquant, L.** (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Bourdieu, P.**, (2006). *Pratik Nedenler*, Hil Yayınları, İstanbul.
- Bowers, B.S., Manzi, T.** (2006). Private Security and Public Space: New Approaches to the Theory and **Practice** of Gated Communities, *European Journal of Spatial Development*, from <http://www.nordregio.se/EJSD/>-ISSN 1650-9544, Refereed Articles –no22, pp.17.
- Bozdoğan, S.** (2001). *Modernizm ve Ulusun İnşası*, Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür, Metis **Yayınları**, İstanbul.
- Calderia, T.** (2005). *Fortified Enclaves; The New Urban Segregation, Theorizing the City*, Setha Low (der.), Rutgers University Press, NJ.
- Castells, M.** (2005). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, Ağ Toplumunun Yükselişi, cilt 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Cengizkan, A.** (2002). *Modernin Saati*, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Chomsky, N., Herman, E.** (2006). *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası*, Aram Yayınları.
- Colliers Rescoe.** (2003). *Gayrimenkul Piyasası*, 2003, İstanbul, Türkiye.
- Çınar, C., Çizmeci F., Köksal A.** (2006). The New Address of Social Polarization in Istanbul: Gated Communities, *paper presented at 42nd ISoCaRP Kongresi, Cities Between Integration and Disintegration*, 14-18 September 2006. YÜ, İstanbul.
- Davis, M.** (1990). *Fortress Los Angeles: The Militarization of Urban Space, City of Quartz: Excavating the Future in LA*, Verso, London, NY.
- Davis, M.** (2007). *Gecekondu Gezegeni*, Çev: Gural Koca, Metis Yayınları, İstanbul.
- De Certeau, M.** (2009). *Gündelik Hayatın Keşfi*, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Dear, M., Flushty, S.** (1999). The Post Modern Urban Condition, in Featherstone, Mike and Scott Lash (der.). *Spaces of Culture: City- Nation-World*. Sage Publ., London.
- Derviş, P., Öner, M.** (2009), *Mapping İstanbul*, Garanti Galerisi, İstanbul.
- Dourish, P., Palen, L.** (2003). Unpacking "Privacy" for a Networked World, *CHI*, Ft. Lauderdale, Florida, USA.

- Dovey, K.** (2010). *Becoming Places Urbanism/Architecture/Identity/Power*, Routledge, NY,USA
- Dünder, Ö., Özcan, Z.** (2003). An example of a gated community from Ankara, Turkey, *Gated Communities:Building Social Division or safer Communities?* Scotland.
- El Nasser, H.,Overburg, P.** (1997). Suburban Communities Spurt to Big City Status, USA Today, Nov. 19, US.
- Eraydın, A.** (2006). *Değişen Mekan*, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Erder, S.** (1996). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Yerel Karar Vericiler, *İstanbul'a bir kent konu;Ümraniye*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Erder, S.** (2002). Kentsel Gerilim(Enformel İlişki Ağları Alan Araştırması), Um:ag Yayınları, Ankara.
- Fainstein, S., Campbell, S.** (2002). *Readings in Urban Theory*, Blackwell Publishing, UK.
- Featherstone, M.** (1991). *Consumer Culture and Postmodernism*. Sage,Londra.
- Featherstone, M.** (1996). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Flusty, S.** (1997). *Building Paranoia, Architecture of Fear*, Nan Elin(der.), Princeton Architectural Press,NY.
- Foucault, M.** (2000). *Hapishanenin Doğuşu*, İmge Kitapevi, Ankara.
- Foucault, M.** (2007). *İktidarın Gözü Seçme Yazılar 4*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Glazse, G., Alkhayyal, A.** (2002). Gated Housing Estates in the Arab World: Case Studies in Lebanon and Riyadh, Saudi Arabia, *Environment and Planning B: Planning and Design*, vol.29, n. 3, 321-336.
- Graham, S.** (2010). *Cities Under Siege The New Military Urbanism*, Verso Publishing, London.
- Grant, J., Greene, K., Maxwell, K.** (2004). The Planning and Policy Implications of Gated Communities, *Canadian Journal of Urban Research*; 2004. 13, 1; Research Library, p.70-88.
- Gülümser, A. A.** (2005). *Kentleşmede Yeni Bir Eğilim: İstanbul'daki Korumalı Yerleşmeler*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İTÜ, İstanbul.
- Gür, Ş.Ö.** (2000). *Türkiye'de Konut Sorunu, Konut Kültürü*, YEM Yayınları, İstanbul.
- Güvenç, M., Işık, O.** (1996). İstanbul'u Okumak:Statü-Konut Mülkiyeti Farklılaşmasına İlişkin Bir Çözümleme Denemesi, *Toplum ve Bilim*,no:71, s.6-60.
- Gyoder.** (2006). *Gayrimenkul Araştırma Rporu Gayrimenkul Sektörü ve İstanbul için Öngörüler 2015*, Gyoder İktisadi İşletmesi, İstanbul.
- Gyoder.** (2009). *Türkiye Gayrimenkul Sektörü Temel Göstergeleri 2008*, Gyoder İktisadi İşletmesi, İstanbul.
- Hacısalıhoğlu, Y.** (2000). *Küreselleşme, Mekansal Etkileri ve İstanbul*, Akademik Düzey Yayınları,İstanbul.
- Harvey, D.** (1996). *Postmodernliğin Durumu*,Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D.** (2006). *Sosyal Adalet ve Şehir*, Metis Yayınları, İstanbul.

- Işık, O.,Pınarcıoğlu, M.** (2001). Nöbetleşe Yoksulluk *Sultanbeyli Örneği*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kandiyoti, D.,Saktanber, A.** (2005). Kültür Fragmanları Türkiye’de Gündelik Hayat, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Karaören, M.** (1992). Endüstrileşme ve Altkentleşme Sürecinde Konut Üretimi, YTÜ Yayınları, İstanbul.
- Keleş, R.** (1994). Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Keyder, Ç.** (2006). İstanbul Küresel ile Yerel Arasında, Metis Yayınları, İstanbul.
- Kıray, M.** (2006). Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme, Bağlam Yayıncılık, Ankara.
- Kronenberg, C.** (2008). Effect of Spatial and Built Environment on Adult Travel Behavior in Alameda Country, California, A master Project, Unc.
- Kubat, S., Kaya, S., Sarı, F., Güler, G., Özer, Ö.** (2007). The Effects of Proposed Bridges on Urban Macroform of İstanbul: a syntactic evaluation, Proceedings 6th International Space Syntax Symposium, İstanbul.
- Kurtuluş, H.** (2005). İstanbul’da Kentsel Ayrışma, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Kurtuluş, H.** (2007). Metropolitan Çeperdeki arazi Mülkiyet Bağlantıları ve İstanbul’un makroformu, *TMMOB İstanbul Kent Sempozyumu*, İstanbul.
- Landman, K.** (2000). Gated Communities and Urban Sustainability:Taking a closer look at the future, *2nd Southern African Conference on Sustainable Development in the Built Environment*,S.Africa.
- Landman, K.** (2002). Gated Communities in South Africa: building bridges or barriers?, http://www.gatedcomsa.co.za/docs/bridges_barriers.pdf, 11 Haziran 2010.
- Lang, R.E., Danielsen, K.A.** (1997). Gated Communities in America: Walling out the World?, *Housing Policy Debate*, Vol. 8, Issue 4, s.833-866, Fannie Mae Foundation.
- Lefebvre, H.** (2007). Modern Dünyada Gündelik Hayat, Metis Yayınları, İstanbul.
- Le Goix, R.** (2005). Gated communities:Sprawl and social segregation in Southern California, *Housing Studies*, vol.20,no.2, s. 323-344, US.
- Levent, T.B., Gülümser, A.A.** (2007). Gated Communities in İstanbul: The New walls of the city, *3rd Eurodiv Conference, Diversity in Cities: Visible and Invisible Walls*, UCL, London, UK.
- Low, S.** (2005). Theorizing the City The New Urban Anthropology Reader, Rutgers University Press, NJ, US.
- Low, S.** (2001). The Edge and the Center: Gated Communities and the Discourse of Urban Fear, *American Anthropologist, New Series*, Vol.103, No:1,s. 45-58, US.
- Low, S.** (2003). Behind the gates, Life, Security and teh Pursuit of Happiness, *Fortress America*, Routledge, NY.
- Lupton, R.** (2003). Poverty Street The Dynamics of neighbourhood decline and renewal,The Policy Press, UK.
- Luymes, D.** (1997). The Fortification of Suburbia: Investigating the Rise of Enclave Communities, *Landscape and Urban Planning*, vol.39, No:2-3, s.187-203, US.

- MacLeod, G.** (2004). Privatizing the city? The tentative push towards edge urban developments and gated communities *in the UK intenational centre for regional regeneration and development studies (ICRRDS)*, University of Durham, England.
- Marcuse, R., Kempen, P.** (2000). Global Cities, Blackwell Publ., Massachusetts, US.
- Massey, D.** (1993). Power- geometry and progressive sense of place, *Mapping The Futures: Local Cultures and Global Change*, J. Bird, B. Curtis, T. Putnam, G. Robertson, L. Ticker(der.), Routledge, Londra.
- McKenzie, E.** (2003). Common interest housing in the communities of tomorrow, *Housing Policy Debate*, vol.14, no:1/2, s. 203-234, US.
- Mustard, S., Deurho R.** (2002). Spatial Segregation and Integration of Newcomers: Amsterdam, the Netherlands, *Housing Studies*, vol.17, no:3, s.487-503.
- Musterd, S., De Winter, M.** (1998). Conditions for Spatial Segregation: Some European Perspectives, *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 22,no:4, s. 665-673, Blackwell Publishers,UK.
- Newman, O.** (1972). Defensible space: Crime prevention through urban design, Macmillan, NY.
- Okay, İ.** (2008). İktisadi Mekanın Doğası ve Türevleri, *YTÜ Mimarlık Fakültesi e-dergisi*,cilt3 sayı1, s. 112-116, İstanbul.
- Öktem, B.** (2005). Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Rolü: Büyükdere-Maslak Aksı, *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, Hatice Kurtuluş(der.), Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Öncü, A.** (1999). İdeal Ev Mitolojisi Sınırlarını Aşarak İstanbul'a Ulaştı, *Birikim Dergisi*, No:123, 26-34.
- Öncü, A., Weyland, P.** (2007). Mekan, Kültür, İktidar, İletişim Yayınları,İstanbul.
- Özdemir, M.A.** (2005). Karanfilköy Kentlere Vurulan Neşterler, *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, Hatice Kurtuluş(der.), 2005, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Özgür, E.F.** (2006). Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği, Planlama,4, s.79-95,İstanbul.
- Özkan, E., Kozaman, S.** (2006). Gated Communities as Efficient Force in the Fragmentation Process of İstanbul, *42nci ISoCaRP Kongresi, Cities Between Integration and Disintegration*, YTU, İstanbul.
- Özüekren, Ş., Yirmibeşoğlu, F.** (2002). Konut Alanlarının Geliştirilmesinde ve Sürdürülebilmesinde Kamu-özel Sektör Ortaklıkları, *Konut Kurultayı*, 2002, İstanbul.
- Özüekren, Ş.** (1991). Housing for the Urban Poor, *ENHR International Symposium, Turkey's Policy Towards Social Housing and Privatization*, A118-A130, İstanbul.
- Perouse, J.F., Daniş, D.** (2005). Zenginliğin Mekanda Yeni Yansımaları:İstanbul'da Güvenlikli Siteler, *Toplum ve Bilim*, No.104,92-123.
- Perouse, J.F.** (2011). İstanbul'la Yüzleşme Denemeleri; Çeperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Qualter, T. H.** (1991). Advertising and Democracy in the Mass Age, MacMillan, London.
- Rapaso, R.** (2006), Gated communities, commodification and aestheticization: The case of the Lisbon metropolitan area, <https://springerlink3.metapress.com/content/435853p827371078/resourcesecured/?target=fulltext.pdf&sid=3gqj0yscrqwxz555kh0a5vuq&sh=www.springerlink.com>, 5 Mayıs 2010.
- Rapoport, A.** (1980). Cross Cultural Aspects of Enviromental Design, Human Behavior and Environment, Plenum Press, NY.
- Rapoport, A.** (2004). Kültür Mimarlık Tasarım,Yapı Yayın, İstanbul.
- Sargın, A.G.** (2002). *Aklın Bir Anlık Durgunluğu; Sanallık ve Mekan Üzerine Tezler*,Mimarlık ve Sanallık, Boyut Yayınları, İstanbul.
- Sassen, S.** (2001). The Global City, Princeton University Press, US.
- Sennet, R.** (2002). Kamusal İnsanın Çöküşü, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Siegel, B.J.** (1970). Defensive structuring and environmental stress, *American Journal of Sociology*, s.76, US.
- Simmel, G.** (2009). *Metropol ve Zihinsel Yaşam*,Bireysellik ve Kültür Seçme Yazılar, Metis Yayınları, İstanbul.
- Slob, A., Bolt, G., Kempen, R.Van, Rus, A., Vervloedt, H.** (2005). Spatial Knock-on effects in urban policies: old theories and new research, *ENHR-conference*,Iceland.
- Soja,E.** (2006).Postmetropolis Critical Studies of Cities and Regions, Blackwell Publishing,Oxford,UK.
- Sözen, M.** (1996). Cumhuriyet Dönemi Türk mimarisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Swartz, D.** (2011). Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şenyapılı, T.** (2006). Gecekondu Olgusuna Dönemsel Yaklaşımlar, *Değişen Mekan*,Eraydın, A.(der.) Dost Kitapevi, Ankara.
- Tanyeli, U.** (2011). Türk'ün Mimarlıkla İmtihanı:1980-2005, Güncel-Osmanlı Bankasında Söyleşi Dizisi, http://www.obarsiv.com/ugur_tanyeli.html.
- Tekeli, İ.** (1998). Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye'de Kent Planlaması, *Türkiye'de Moderleşme ve Ulusal Kimlik*, Bozdoğan,S., Kasaba,R.(der.), 2005, Tarih Vakfı, İstanbul.
- Thuillier, G.** (2006). Gated Communities in the Metropolitan Area of Buenos Aires, Argentina: A challenge for Town Planning, <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0267303042000331763> , 5 Mayıs 2010.
- Tonkiss, F.** (2005). Space, The City and Social Theory, Cambridge Polity, UK.
- Turgut, H., İnalhan, G.** (2007). Cultural and Spatial Dynamics of İstanbul:New Housing trends, *ENHR International Conference, Sustainable Urban Areas*, Rotterdam.
- Urry, J.** (1999). Mekanları Tüketmek, Ayrıntı yayınları, İstanbul.
- Ünlü, A.** (1998). Çevresel Tasarımda İlk Kavramlar, İTÜ Mimarlık, İstanbul.

Walker, S. (2005). Gated Communities Unlocked: The effects of Gated Communities and Their regulation in New Zeland, University of Otago, New Zeland.

Weber, M. (2000). Şehir Modern Kentin Oluşumu, Bakış Yayınları, İstanbul.

Webster, Glasze, Frantz. (2002). Environment and Planning B: Planning and Design 2002, volume 29, no:3, s. 315-320.

Wu, F., Webber, K. (2004).The rise of “foreign gated communities” in Beijing: between economic globalization and local institutions , Cities Volume 21, Issue 3, s.203-213.

Yalçın, C. (2004). Göç Sosyolojisi, Anı Yayınları, Ankara.

Yılmaz, B. (2008). Türkiye’de Sınıf-Altı: Nöbetleşe Yoksulluktan Müebbet Yoksulluğa, *Toplum ve Bilim*, s.113,127-145, Birikim Yayınları, İstanbul.

Url-1 <http://sehirrehberi.ibb.gov.tr/map.aspx> , 25.03.2010.

Url-2 <http://www.mesagrup.com/tr/proje/altunizade-avrupa-konaklari-konut-projesi> , 27.05. 2010

Url-3 <http://www.arkiv.com.tr/p4233> , 27.05.2010.

Yazılım Künyesi

Depthmap v.4. (1998). Silicon Graphics IRIX, UCL, London.
<http://www.vr.ucl.ac.uk/depthmap/>

Spatialist v.1. (1997). Bentley Systems, Georgia Tech Research Cooperation, Georgia.

Spss 16.0. (2007). WinWrap Basic, Polar Engineering and Consulting.
<http://www.winwrap.com/>

EKLER

EK A: Görüşme Formu

EK A: Görüşme formu

ALAN ÇALIŞMASI SORULARI:

CİNSİYET

☐KADIN ☐ERKEK

YAŞ

☐≤35 ☐36-54 ☐≥55

MEZUNİYET(dipl.)

☐İLK ☐ORTA ☐LİSE ☐ÜNİVERSİTE ☐YÜKSEK L. ☐DR

MESLEK

.....

GELİR DURUMU

.....

İKAMET SÜRESİ(yıl,ay)

.....

Fiziksel görünüm algılaması

1.Sitenin dış görünüşü ile ilgili düşünceleriniz nedir?

5 4 3 2 1

güzel-----çirkin
çekici-----itici
gösterişli-----sıradan
güçlü-----güçsüz
sıcak-----soğuk
çevreyle uyumlu-----uyumsuz

2. Sitenin burada /yakınıınızda olmasından memnun musunuz?

1hiç 2az 3orta 4memnunum 5çok memnunum

3. Sitenin çevresindeki duvarların varlığından memnun musunuz?

1hiç 2az 3orta 4memnunum 5çok memnunum

4. Sitenin içine rahatça girip çıkabilmek ister miydiniz?

☐EVET ☐HAYIR

5. Sitenin yerinde kapalı olmayan bir konut alanı olmasını tercih eder miydiniz?

☐EVET ☐HAYIR

6.Sitenin duvarlarla çevrilmiş olmasının sebeplerinden biri sizce kendini saklama (mahremiyet) midir?

☐EVET ☐HAYIR

7. Duvarın sebeplerinden biri sizce güvenlik amaçlı mıdır?

☐EVET ☐HAYIR

8. İçerideki yaşamı merak ediyor musunuz?

☐EVET ☐HAYIR

9. Sitenin içindeki evleri beğeniyor musunuz?

☐hiç fikrim yok ☐evet ☐hayır

10. Sitenin duvarının yanında yürürken herhangi bir rahatsızlık duyuyor musunuz?

☐EVET ☐HAYIR

Sosyal ilişki/dayanışma

11. Sitedekiler ile görüşme sıklığınız nasıldır?

☐hiç ☐az ☐orta ☐sık ☐çok sık

12.Sitede yaşayanları nasıl buluyorsunuz?

5 4 3 2 1

saygılı-----saygısız
kibar-----kaba
yardımsever-----değil
samimi-sıcak-----soğuk
çevresine ilgili-----ilgisiz

13. Sitede yaşayanların buraya ait olduğunu(mahalleli) düşünüyor musunuz?

☐EVET ☐HAYIR

14.Gelir düzeyi, eğitim, köken bakımından sitede yaşayanları kendinize benzer buluyor musunuz? (kendinizden farklı olarak görüyor musunuz)

☐EVET ☐HAYIR

15. Sitenin içinde yaşamayı bir ayrıcalık olarak görüyor musunuz?

☐EVET ☐HAYIR

16.Kendinizi sitedekilere oranla komşuluk ilişkileri bakımından daha şanslı mı buluyorsunuz?

☐EVET ☐HAYIR

17. Sitedekiler ile ortak bir çalışmada/sosyal bir etkinlikte bulunmayı düşünür müydünüz?

☐EVET ☐HAYIR

Sosyal, ekonomik etkilerle ilgili sorular

18. Sitenin varlığının mahallenin ticaretinde-ekonomisinde bir etkisi oldu mu?

☐hiç ☐az ☐orta ☐var ☐çok var

19. Sitenin varlığının sosyal faaliyetlere(sivil toplum kuruluşlarına-stk) etkisi oldu mu?

☐hiç ☐az ☐orta ☐var ☐çok var

20. Sitenin varlığının iş bulmada(gelir kapısı) bir etkisi oldu mu?

☐hiç ☐az ☐orta ☐var ☐çok var

21. Sitenin varlığı ile yakın çevrenizdeki binaların görünümünde-kalitesinde bir değişiklik oldu mu?

☐hiç ☐az ☐orta ☐var ☐çok var

Konut yerleşim hoşnutluğu ile ilgili tepkiler

22.Yaşadığınız semtten memnun musunuz?

☐hiç ☐az ☐orta ☐memnunum ☐çok memnunum

23. Yaşadığınız semtten memnuniyet durumunuzu olumlu-olumsuz etkileyen nedenler hangisidir, sıralayınız?

Komşuluk	olumlu	olumsuz
Fiziksel çevre	olumlu	olumsuz
ulaşım	olumlu	olumsuz

24.Kendinizi buralı mı görüyorsunuz?

☐kesinlikle hayır ☐hayır ☐orta ☐evet ☐kesinlikle evet

25. Buradan başka bir yere taşınmayı düşünür müydünüz?

☐EVET ☐HAYIR

26.Önceki sorunun yanıtı evet ise nereye taşınmayı düşünürsünüz?

27. İmkan verilse bu sitede yaşamak ister miydiniz?

☐kesinlikle hayır ☐hayır ☐olabilir ☐evet ☐kesinlikle evet

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Asiye Akgün Gültekin

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul, 1976

E-Posta: asiyea@yahoo.com

Lisans: Yıldız Teknik Üniversitesi

Yüksek Lisans: İstanbul Teknik Üniversitesi

Mesleki Deneyim: Alp Mimarlık Ltd.Şti.(1999), Aspen Ltd.Şti. (2000), Asiye Akgün Mimarlık Ofisi (2002), Nursoy İnşaat Ltd. Şti. (2004), İstanbul Kültür Üniversitesi (2007-).

Yayın Listesi:

- Akgün, A., 2008. Konut Kavramının Evrimi: Siber Konut, *Ulusal Genç Mimarlar Buluşması*, Antalya.
- Akgün, A., 2009. Excluded children or children imprisoned in the city, *Archildworld, International Congress Architecture and Children*, Ankara.
- Akgün, A., 2009. La Zona: İktidarın Güç Alanı Olarak Mekan, www.mekanar.com/.../la-zona-yasak-bölge-iktidarın-güç-alanı-olarak-mekan-asiye-akgün.html
- Akgün, A., 2011. Spatial Terror, *Archtheo, Uluslar arası Mimarlık Kuramı Sempozyumu, MSGSÜ*, İstanbul.

